

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**1990'LI YILLARDA TÜRKİYE'NİN VE YUNANİSTAN'IN BALKANLAR
POLİTİKALARININ ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gölnur AKIN

BURSA - 2023

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**1990'LI YILLARDA TÜRKİYE'NİN VE YUNANİSTAN'IN BALKANLAR
POLİTİKALARININ ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gölnur AKIN

DANIŞMAN

Doç. Dr. Kader ÖZLEM

BURSA – 2023

ÖZET

Yazar adı soyadı	Gölnur AKIN
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Tezin Niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	xiv+168
Mezuniyet Tarihi	...../...../20....
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Kader ÖZLEM

1990'lı Yıllarda Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar Politikalarının Analizi

Bu çalışmada Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikaları karşılaştırmalı analiz metoduyla incelenmiştir. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın dış politikalarında en net şekilde göze çarpan husus iki devletin de uluslararası konjonktürün etkilerine açık dış politika anlayışına sahip olmasıdır. Buna bağlı olarak Türkiye'nin ve Yunanistan'ın tarihsel süreç içerisinde Balkanlar'a yönelik politikaları dönemin uluslararası konjonktürünün de etkisiyle ele alınmıştır. Balkanlar, bölgenin iki önemli aktörü olan Türkiye ve Yunanistan için kayda değer bir yere sahip olmakla birlikte Balkanlar'da meydana gelen çatışma ve krizler Türkiye ve Yunanistan için ulusal güvenlikleri açısından tehdit olarak algılanmıştır. Bu nedenle Türkiye ve Yunanistan için bölgede barışın ve istikrarın korunması önemli olmuştur. Soğuk Savaş dönemi boyunca uluslararası sistemdeki ideolojik bölünmüşlüğü en yoğun hissedildiği bölge olan Balkanlar'da Türkiye'nin ve Yunanistan'ın benimsedikleri politikalar uluslararası konjonktürün etkisi altında şekillenmiştir. Bu dönemde Balkanlar'ın komünist rejimlerin etkisinde olması Batı Bloku politikaları benimseyen Türkiye'nin ve Yunanistan'ın bölgeye yönelik politikalarını sınırlandıran önemli bir unsur olmuştur. Bu nedenle Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Soğuk Savaş dönemi boyunca izledikleri sıkı blok politikaları komünist rejimleri benimseyen Balkan devletleriyle ilişkilerini belirli bir mesafede tutmuştur. 1989 yılında Balkanlar'da komünist rejimlerin yıkılması ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Balkanlar'da yeni bir dönemin başlaması, bölgede kanlı çatışmalara sebep olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde Balkanlar'da yaşanan gelişmelerde Türkiye'nin ve Yunanistan'ın izledikleri politikalar da farklılıklar göstermiştir. Türkiye Batılı aktörlerle uyumlu politikalar yürütürken, Yunanistan ise Soğuk Savaş dönemi güvenlik algılayışını 1990'lı yılların ilk yarısı boyunca devam ettirmiş ve bu durum Batılı aktörlerle ilişkilerine de olumsuz yansımıştır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Yunanistan, Balkanlar, Soğuk Savaş Sonrası Dönem, Karşılaştırmalı Analiz

ABSTRACT

Name & Surname	Gölnur AKIN
University	Bursa Uludag University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	International Relations
Subfield	International Relations
Degree Awarded	Master
Page Number	xiv+168
Date of Degree Awarded	...../...../20....
Supervisor	Assoc. Prof. Dr. Kader ÖZLEM

Analysis of Turkey's and Greece's Balkans Policies in the 1990s

In this study, the policies of Turkey and Greece towards the Balkans have been examined by using a comparative analysis method. The most noticeable aspect in the foreign policies of Turkey and Greece is that both states have an open understanding of foreign policy, which is influenced by the international conjuncture. Accordingly, the policies of Turkey and Greece towards the Balkans throughout the historical process have been examined by taking into account the influence of the international conjuncture of the period. The Balkans hold a significant place for Turkey and Greece that are two important actors of this region. In addition to this, the conflicts and crises occurring in the Balkans have been perceived as a threat to Turkey and Greece in terms of their national security. Therefore, the preservation of peace and stability in the region has been important for Turkey and Greece. During the Cold War period, the policies adopted by Turkey and Greece were shaped under the influence of the international conjuncture in the Balkans, which was the region where ideological divisions in the international system were most intensely felt. During this period, the influence of communist regimes in the Balkans served as a significant factor that limited the policies of Turkey and Greece, which embraced the policies of Western Bloc towards the region. Therefore, the strict bloc policies pursued by Turkey and Greece during the Cold War period kept their relations with Balkan states that embraced communist regimes at a certain distance. The collapse of communist regimes in 1989 and the dissolution of the Soviet Union in 1991 began a new era in the Balkans, which led to bloody conflict in the region. In the after the Cold War period, Turkey and Greece have showed differences in their policies towards the developments in the Balkans. While Turkey has pursued policies in line with Western actors, Greece has maintained the perception of its security in Cold War during the first half of the 1990s, which has had negative implications for its relations with Western actors.

Key Words: Turkey, Greece, Balkans, after the Cold War Period, Comparative Analysis

ÖNSÖZ

Çalışmanın her aşamasında değerli bilgileriyle bana rehberlik eden ve yaşadığım motivasyon kayıplarında yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Kader Özlem'e teşekkürlerimi sunuyorum. Eğitim hayatım boyunca maddi manevi her zaman yanımda olan ve bu süreçteki en büyük destekleyenlerim annem Fatma Akın, babam Mehmet Akın ve abim Ertuğrul Akın'a teşekkür ediyorum.

Son olarak çalışmanın hazırlanış aşamasında kaybettiğim, sevgisini ve şefkatini her zaman yanımda hissettiğim dedem Seyfettin Özdemir'e hayatımda bir dededen fazlası olduğu için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

GÜLNUR AKIN

BURSA 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	İV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ÇERÇEVE: TÜRKİYE’NİN VE YUNANİSTAN’IN BALKANLAR POLİTİKALARININ ANALİZİ

1.1. Türkiye’nin Balkanlar Politikasının Analizi	7
1.1.1. 1923-1945 Yılları Arasında Türkiye’nin Dış Politikasının Temel İlkeleri ve Balkanlar Politikası.....	7
1.1.2. Soğuk Savaş Dönemi Türkiye’nin Dış Politikasının Temel İlkeleri ve Balkanlar Politikası.....	20
1.2. Yunanistan’ın Balkanlar Politikasının Analizi	32
1.2.1. 1829-1945 Arası Dönemde Yunanistan’ın Dış Politikasının Temel İlkeleri ve Balkanlar Politikası.....	32
1.2.2. Soğuk Savaş Dönemi Yunanistan’ın Dış Politikasının Temel İlkeleri ve Balkanlar Politikası.....	44

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN VE YUNANİSTAN’IN BALKANLAR POLİTİKALARININ TEMEL BELİRLEYİCİ FAKTÖRLERİNİN ANALİZİ

2.1. 1990’lı Yıllarda Türkiye’nin Dış Politikasının Genel İlkeleri	56
2.2. Türkiye’nin Balkanlar Politikasının Temel Belirleyici Faktörleri.....	61
2.3. 1990’lı Yıllarda Yunanistan’ın Dış Politikasının Genel İlkeleri	68

2.4. Yunanistan'ın Balkanlar Politikasının Temel Belirleyici Faktörleri	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1990'LI YILLARDA TÜRKİYE'NİN VE YUNANİSTAN'IN BALKANLAR POLİTİKALARININ ANALİZİ

3.1. 1990'lı Yıllarda Türkiye'nin Balkanlar Politikası	81
3.1.1. Yugoslavya'nın Dağılma Sürecindeki Kriz Alanları.....	83
3.1.1.1. <i>Bosna Hersek Krizi ve Türkiye</i>	87
3.1.1.2. <i>Makedonya Krizi ve Türkiye</i>	92
3.1.1.3. <i>Kosova Krizi ve Türkiye</i>	94
3.1.2. Türkiye-Yugoslavya Federal Cumhuriyeti İlişkileri	97
3.1.3. Türkiye-Bulgaristan İlişkileri	99
3.1.4. Türkiye-Romanya İlişkileri	104
3.1.5. Türkiye-Arnavutluk İlişkileri.....	105
3.1.6. Türkiye-Hırvatistan İlişkileri	108
3.1.7. Türkiye-Slovenya İlişkileri	109
3.2. 1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın Balkanlar Politikası	111
3.2.1. Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde Kriz Alanları.....	112
3.2.1.1. <i>Bosna Hersek Krizi ve Yunanistan</i>	114
3.2.1.2. <i>Makedonya Krizi ve Yunanistan</i>	116
3.2.1.3. <i>Kosova Krizi ve Yunanistan</i>	121
3.2.2. Yunanistan-Yugoslavya Federal Cumhuriyeti İlişkileri.....	122
3.2.3. Yunanistan-Bulgaristan İlişkileri.....	124
3.2.4. Yunanistan-Romanya İlişkileri.....	126
3.2.5. Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri	127
3.2.6. Yunanistan-Hırvatistan İlişkileri	130

3.2.7. Yunanistan-Slovenya İlişkileri	131
3.3. Balkanlar’da Bölgesel Oluşumlara Yönelik Türkiye’nin ve Yunanistan’ın Politikalarının Analizi	131
3.4. Küresel Aktörlerin Balkanlar’a Yönelik Tutumunun Türkiye’nin ve Yunanistan’ın Politikalarına Etkilerinin Analizi.....	134
3.4.1. ABD ve NATO	134
3.4.2. Avrupa Birliği.....	138
3.4.3. Rusya Federasyonu.....	141
3.4.4. Çin Halk Cumhuriyeti	144
SONUÇ.....	146
KAYNAKÇA	149

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGİK: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı

AB: Avrupa Birliği

AK: Avrupa Konseyi

AT: Avrupa Topluluğu

BAB: Batı Avrupa Birliği

Bkz.: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

BMDHS: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

BSP: Bulgaristan Sosyalist Partisi

ÇHC: Çin Halk Cumhuriyeti

Der.: Derleyen

DGB: Demokratik Güçler Birliği

EAM: Ethniko Apeleftherotiko Metopo (Ulusal Kurtuluş Cephesi)

Ed.: Editör

EDES: Ethnikos Dimokratikos Ellinikos Syndesmos (Yunan Demokratik Ligi)

EKKA: Etniki Kai Koinoniki Apeleftherosi (Ulusal ve Toplumsal Kurtuluş Hareketi)

ELAS: Ellinikos Laikos Apeleftherotikos Stratos (Yunan Halk Kurtuluş Ordusu)

EOKA: Etniki Organosi Kipriaku Agonos (Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü)

Et al.: Et alii (ve diğerleri)

FYROM: Former Yugoslavia of Republic of Macedonia (Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti)

HDZ: Hrvatska Demokratska Zajednica (Hırvatistan Demokratik Birliği)

HÖH: Hak ve Özgürlükler Hareketi

Ibid.: Aynı Eser/yer

IFOR: Implementation Force (Uygulama Gücü)

İKÖ: İslam Konferansı Örgütü

JNA: Jugoslovenska Narodna Armija (Yugoslavya Halk Ordusu)

KEİ: Karadeniz Ekonomik İşbirliği

KFOR: Kosovo Force (Kosova Gücü)

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

loc.cit.: Yazara ait son zikredilen yer

MC: Milletler Cemiyeti

MPFSEE: Multinational Peace Force for Southeast Europe (Güneydoğu Avrupa Çok Barış Gücü)

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

op.cit.: Adı Geçen Eser

p./pp.: page/pages

PASOK: Panellinio Sosialistiko Kinima (Panhelenik Sosyalist Hareketi)

PKK: Partiya Karkeren Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)

s./ss.: sayfa/sayfalar

RF: Rusya Federasyonu

SECI: Sourtheast Eupean Cooperative Initiative (Güneydoğu Avrupa İş Birliği Girişimi)

SFOR: Stabilisation Force (İstikrar Gücü)

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDB: Türkiye Demokratik Birliği

TMT: Türk Mukavemet Teşkilatı

UÇK: Ushtria Çlirimtare Kosoves (Kosova Kurtuluş Ordusu)

UNPREDEP: United Nations Preventive Deployment Force (BM Önleyici Barış Gücü)

UNPROFOR : United Nations Protection Force (Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Gücü)

USAD: Uluslararası Sürekli Adalet Divanı

VP: Varşova Paktı

GİRİŞ

Balkan Yarımadası hem Türkiye'nin hem de Yunanistan'ın dış politikalarında önemli bir yer edinmiştir. Türkiye ulus devlet olarak ortaya çıktığı dönem itibarıyla Osmanlı Devleti'nden miras kalan tarihsel, kültürel, demografik ve coğrafi bağları nedeniyle bir Balkan kimliğine sahip olmuş; bu kimlik Balkanlar'a yönelik politikalarında önemli bir etki yaratmıştır. Türkiye bu etkenlerden dolayı Balkanlar'da asgari düzeyde de olsa belirli bir politika yürütme ihtiyacı duymuştur. Yunanistan ise ulus devlet olarak ortaya çıktığı dönem itibarıyla Avrupalı devlet kimliğini ön plana çıkarma gayesiyle hareket etmiş; Balkanlar, Yunanistan için daha çok Megali İdea fikrinin bir parçası olarak görülmüş ve Balkan coğrafyası Yunanistan için doğal bir yayılma alanı olmuştur. Yunanistan'ın coğrafi olarak Balkan Yarımadası'nın bir parçası olması ve bölge ile tarihsel bağlarının bulunması da yine Yunanistan'ın Balkanlar politikasını etkileyen önemli faktörleri oluşturmuştur.

Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikaları dönemsel farklılıklar göstermiştir. Uluslararası sistemde yaşananlar ve iç politikalarının gündemi Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar politikalarına yön vermiştir. Bu noktada Soğuk Savaş dönemi boyunca uluslararası sistemdeki iki kutuplu yapı Türkiye'nin ve Yunanistan'ın politikalarında önemli bir parametre olmuştur. Bu dönemde bölgeye yönelik politikalarında komünist tehdit algılaması ön plana çıkmış, Türkiye ve Yunanistan Balkanlar'a mesafeli yaklaşmışlardır. Ortak tehdit algısıyla birlikte aynı blok içinde hareket eden Türkiye'nin ve Yunanistan'ın 1950'li yıllarla başlayan sorunlu ilişkileri ve Kıbrıs Sorunu temelinde Batı dünyasına olan güvenlerindeki sarsılmalar dış politika anlayışlarında değişimlere sebep olmuş, Türkiye ve Yunanistan 1960'lı ve 1970'li yıllarla birlikte kendi ulusal çıkarlarına öncelik veren politikaları benimsemişlerdir. İki devlet arasındaki sorunlu ilişkiler dış politikaları ve özelinde Balkanlar'a yönelik politikalarına da sirayet etmiş, aralarında yaşanan sorunlarda uluslararası kamuoyunun desteğini alma ihtiyacı Balkan devletleriyle ikili ilişkilerini etkilemiştir. Türkiye ve Yunanistan Balkanlar'a yönelik mesafeli politikalarından vazgeçerek bölge devletleriyle iyi ilişkiler tesis etmeye çalışmış, Balkanlar'da bu davranışlarıyla birbirlerinin nüfuz alanlarını dengeleme gayesi taşımışlardır.

1989'da Balkanlar'da başlayan komünist rejimlerin tasfiye süreci ve hemen ardından Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan yeni konjonktür

Balkanlar'da istikrarsızlıkları da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Balkanlar'ı istikrarsız bir bölge haline getiren Yugoslavya'nın dağılma süreci Türkiye'nin ve Yunanistan'ın dış politikalarında önemli bir yere sahip olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemin hemen ertesine denk gelen bu gelişmeler uluslararası sistemin belirsiz yapısı içerisinde şekillenmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikaları da Soğuk Savaş sonrası dönemi nasıl algıladıklarına bağlı olarak belirlenmiştir. Bölgesel rekabetin ön plana çıktığı bu dönemde Türkiye ve Yunanistan Balkanlar'da yaşanan gelişmelerde farklı politikalar benimsemişlerdir.

Çalışma kapsamında 1990'lı yıllarda Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'da izledikleri politikalar karşılaştırmalı analiz metoduyla incelenmeye çalışılmıştır. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın 1990'lı yıllarda Balkanlar'da yaşanan olaylara yönelik farklı politikalar izledikleri, özellikle 1990'lı yılların ilk yarısında Yunanistan'ın Soğuk Savaş dönemi Türkiye odaklı tehdit algılamasını Soğuk Savaş sonrası dönemde de devam ettirmesinin Batı dünyasında yalnızlaşmasıyla sonuçlandığı, Türkiye'nin ise Batı'yla uyumlu politikaları onu 1990'lı yılların ilk yarısında Yunanistan ile rekabetinde öne geçirdiği çıkarımı yapılırken; 1990'lı yılların ikinci yarısı itibarıyla Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikalarını değiştirmesi ve bu dönemde Türkiye'nin bölgeye ilgisinde göreceli azalma Yunanistan'ı 1990'lı yılların ikinci yarısında Balkanlar'da Türkiye ile rekabetinde ön plana çıkardığı sonucuna varılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın kapsamında şu soruların cevapları aranmıştır;

- 1990'lı yıllarda Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik benimsedikleri politikalar nelerdir?
- 1990'lı yıllarda Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar politikasında hangi unsurlar etkili olmaktadır?
- Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik politikalarında Yunanistan'ın etkisi var mıdır?
- Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikalarında Türkiye'nin etkisi var mıdır?
- Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'da izlemiş oldukları diplomatik girişimler nelerdir?

Çalışmanın ilk bölümü kapsamında; Türkiye'nin ve Yunanistan'ın ulus devlet olarak ortaya çıktıkları dönem itibarıyla izledikleri Balkanlar politikaları, Soğuk Savaş'ın sona erdiği döneme kadar tarihsel bir çerçevede aktarılmaya çalışılmış; iki devletin de dış

politikalarının uluslararası sistemin etkisine açık olmaları nedeniyle Balkanlar'a yönelik oluşturulan Türk ve Yunan politikalarında bu husus göz ardı edilmeyerek dönemin konjonktürü ve iç siyasetlerinde yaşadıkları istikrarsızlıklar da çalışmayla paralel olarak aktarılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde ortaya çıkan yeni durumun Türk ve Yunan dış politikaları üzerindeki etkileri aktarılırken; bu dönemde Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar politikalarını etkileyen temel faktörler ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın son kısmında, 1990'lı yıllarda Balkanlar'da meydana gelen çatışma ve kriz alanlarının Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikalarındaki etkileri ve 1990'lı yıllarda Balkan devletleriyle kurulan ikili ilişkiler aktarılmıştır.

Çalışmanın ana konusu 1990'lı yıllarda Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar politikalarının karşılaştırmalı analizi olduğundan dolayı iki devlet arasındaki sorunlu ilişkiler ve anlaşmazlık konuları ilgili yerlerde aktarılmış, konunun odak noktasından sapmamak adına ayrıca bir başlık altında incelenmemiştir. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikaları retrospektif (geçmişe yönelik) bakış açısıyla karşılaştırmalı analiz metodu kullanılarak ele alındığından dolayı çalışma literatüre bu yönde bir katkı sağlamak amacıyla inceleme konusu olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ÇERÇEVE: TÜRKİYE’NİN VE YUNANİSTAN’IN BALKANLAR POLİTİKALARININ ANALİZİ

Avrupa kıtasının güneydoğusunda yer alan bir yarımada olan Balkanlar, ismini bölgede bulunan Balkan dağlarından almıştır.¹ Eski çağ ve Orta çağ dönemlerinde bu dağların bir kısmını tanımlamak için Grekçe Haemus kelimesi kullanımı tercih edilirken ayrıca yarımadaı tanımlamak için Yunan Yarımadası (*Peninsule Hellenique-Peninsule Grecque*) veya Bizans Yarımadası (*Peninsule Byzantine*) isimlendirmeleri de kullanılmıştır.² Besim Darkot’a göre Balkan kelimesi daha önce 1757 yılında Robert de Vaugondy’nin “*Grand Atlas*” eserinde görülmüş;³ Maria Todorova ise Balkan sözcüğünün ilk kullanımına İtalyan hümanist yazar ve diplomat olan Filippo Buonaccorsi Callimaco’nun 1490’da Papa VIII. Masum’a yazmış olduğu yazısında yerel halkın bu dağı Balkan ismiyle tanımladığını belirten eserinde rastlandığını ifade etmiştir.⁴ Callimaco’dan sonra ise bölgeyi tanımlamak için Balkan sözcüğünü kullanan Alman Salomon Schweigger, bölgede Balkan kullanımının yaygınlığını belgeleyen ilk gezgin olmuştur.⁵

19. yüzyıldan önce bölgede pek çok Avrupalı gezgin tarafından Haemus kullanımı tercih edilirken 19. yüzyılda ise dağ Balkan ve Haemus isimleriyle birlikte kullanılmıştır.⁶ Daha önceleri sıra dağları tanımlamak için kullanılan Balkan kelimesi zamanla tüm bölgeyi ifade etmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır.⁷ Balkan sözcüğü bölgenin karakteristik yapısına uygun olarak⁸ “*genellikle orman ya da çalılık kaplı engebelere*

---

¹ Ramazan Özey, “Balkanların Coğrafyası”, **Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, s. 25.

² Besim Darkot, “Balkan”, **İslam Ansiklopedisi**, 2. Cilt, 5. Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979, s. 280.

³ Ibid.

⁴ Maria Todorova, **Balkanlar’ı Tahayyül Etmek**, çev Dilek Şendil, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, ss. 55-57.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid, ss. 55-59.

⁷ Galip Çağ, **Avrupa’nın Ötekisi Balkanlar**, Çankırı Karatekin Üniversitesi Avrasya Stratejik Uygulama ve Araştırma Merkezi, Avrasya Araştırmaları Serisi 3, Çankırı, 2012, s. 8.

⁸ Barbara Jelavich, **History of the Balkans: Eighteenth and Nineteenth Centuries**, 1. Cilt, 1. Baskı, Cambridge University Press, 1983, p. 1.

verilen” Türkçe bir sözcüktür.⁹ Kemal Karpat’ın tanımlamasında ise Balkanlar; “batıdan doğuya uzanan ve Bulgaristan’ı ikiye bölen dağ silsilesine verilen ad” olarak ifade edilmiştir.¹⁰ Balkan kullanımına dair diğer bir görüş ise Osmanlı Devleti’nden önce gelen Türkmen boylarının Hazar Denizi’nin doğusunda bulunan Türkmen stebini Balkan Dağları’na benzetmesi sonucunda anılan dağlara aynı ismi verdikleri şeklindedir.¹¹

Balkan kelimesinin ve isminin yarımada Osmanlı Türklerinin bölgeye gelişiyle birlikte girdiği yaygın olarak kabul edilen görüş olmakla birlikte Todorova’ya göre 1878 Berlin Kongresi’ne kadar bölgeyi tanımlamak için; “Avrupa Türkiye’si”, “Avrupa’daki Türkiye”, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa yakası”, “Avrupa Akdeniz’i”, “Doğu Yarımadası” tabirleri sıkça kullanılmıştır.¹² Osmanlı Devleti idarecileri tarafından ise bölge “Rum-eli (Romalıların, Rumların toprağı)”, “Rumeli-i Şâhâne”, “Avrupa-i Osmani” olarak tanımlanmıştır. Bölgeyi tanımlamak için ayrıca Güneydoğu Avrupa kavramının kullanımı da tercih edilmektedir. Güneydoğu Avrupa kavramının ilk kullanımına 1909 yılında Alman coğrafyacı Theobald Fischer’in yarımadayı tanımlamak için *Südosteuropa* adlandırmasını önermesiyle rastlanmıştır.¹³ Güneydoğu Avrupa kullanımı 1990’lı yıllarda Avrupalı devletler tarafından kullanımı tercih edilen bir tanım olmuş, Balkanlar’ın 19. yüzyıldaki gelişmeler nedeniyle sahip olduğu olumsuz imajı değiştirmek ve bölgenin Avrupa’nın bir parçası olduğunu belirtmek amacıyla Güneydoğu Avrupa kullanımı tercih edilmiştir.

Balkanlar’ın Avrupa kıtasından doğal sınırlar ile ayrılmamış olması bölgenin Avrupa ve Asya kıtaları arasında engel olmaktan ziyade doğal bir bağ ve köprü olmasını sağlamaktadır.¹⁴ Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının bitişiğinde yer alan Balkan Yarımadası bu özelliği ile cazip bir *fetih nesnesi* olurken ayrıca diğer bölgelere geçiş yolu özelliğine de sahiptir.¹⁵ Balkan Yarımadası’nın fiziki sınırları; doğusunda Ege Denizi, Marmara Denizi ve Karadeniz, güneyinde Akdeniz, batısında Adriyatik Denizi olarak

⁹ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi, “**Balkan**”, 3. Cilt, Milliyet Gazetecilik A.Ş., s. 1268.

¹⁰ Kemal H. Karpat, “**Balkanlar**”, TDV İslam Ansiklopedisi, 5. Cilt, Ankara. TDV, 1992, s. 25.

¹¹ Muhammet Kaçmaz, “Balkan Coğrafyası”, **Türk Tarihinde Balkanlar (Balkans in the Turkish History)**, ed. Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, Serkan Yazıcı, Cilt I, Sakarya Üniversitesi, Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2013, s. 13.

¹² Todorova, op.cit., ss. 64-65.

¹³ Ibid., s. 66.

¹⁴ Kaçmaz, loc.cit.

¹⁵ Jelavich, op.cit., p. 3.

kabul edilirken kuzey sınırını saptamak konusunda fikir ayrılıkları yaşanmaktadır.¹⁶ Coğrafyacılar Tuna Nehri'ni Balkan Yarımadası'nın kuzey sınırı olarak görmelerine rağmen tarihçiler için bu tatmin edici olmamakla birlikte Balkanlar'da coğrafya ve politika nadiren uyum göstermektedir.¹⁷

Balkanlar'ın siyasal coğrafyası da fiziki coğrafyası gibi tartışma konusudur. Hangi devletlerin Balkan devletleri olarak kabul edileceğine dair tarihçiler arasında da fikir birliği bulunmamaktadır. Bazı tarihçiler Arnavutluk, Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya'yı Balkan devleti olarak kabul etmekte Türkiye'yi Yakındoğu, Yunanistan'ı ise Akdeniz ülkesi olarak değerlendirmekte ve Balkan devleti olarak ele almamakta; bazı tarihçiler ise Yunanistan'ı Balkan devletleri içine alırken Yugoslavya ve Romanya'yı Tuna devleti ve Orta Avrupa devleti olarak değerlendirirken bazıları ise sadece Bulgaristan ve Arnavutluk'un Balkan devleti olduğunu iddia etmektedir.¹⁸ Oral Sander, altı devletin de tarihsel açıdan Balkanlar politikasında yer ettiğini ve bu devletlerin dış politikalarını ve tarihsel gelişmelerini Balkanlar'dan ayırmanın *sunî bir sınırlandırma* olacağını söylemektedir.¹⁹ Buna bağlı olarak bölgeye yönelik fiziksel ve siyasal iki farklı coğrafi sınırlandırma mevcut olduğu görülmektedir. Fiziksel coğrafya açısından değerlendirildiğinde Balkanlar; “kuzeyden Tuna'nın aşağı kesimleri ve Sava Irmağı, doğuda Karadeniz, güneydoğuda Ege Denizi, güneyde Akdeniz, güneybatıda İyon Denizi” ile sınırlandırılmakta ve bu sınırlar içerisinde yüzölçümü 505.000 km² olmaktadır.²⁰ Bölgenin siyasal coğrafyasının sınırları ise; “Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Türkiye'nin Avrupa toprakları ve Yugoslavya ile Romanya'nın tümünü” içine almakta ve bölgenin yüzölçümü 788.685 km² olmaktadır.²¹ Buna bağlı olarak Balkan Yarımadası'nın siyasal coğrafyası fiziki coğrafyasından daha geniş bir bölgeyi tanımlamaktadır.²²

---

¹⁶ Özey, loc.cit.

¹⁷ L.S. Stavrianos, **The Balkans since 1453**, New York: Rinehart & Company, Inc., 1958, pp. 2-3.

¹⁸ Oral Sander, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)**, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları, 1969, ss. 1-2.

¹⁹ Ibid., s. 2.

²⁰ Arzu Şaybak, **Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkilerinde Güvenlik Olgusu ve Karşılıklı Çıkarlar**, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.53.

²¹ Ibid.

²² Osman Metin Öztürk, “Türk Dış Politikasında Balkanlar”, **Balkan Diplomasisi**, der. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s. 2.

Coğrafi ve siyasi açıdan Balkan Yarımadası'nın birer parçası olan Türkiye'nin ve Yunanistan'ın bölgeye yönelik politikaları ulus devlet olarak ortaya çıktıkları tarihten başlayarak Soğuk Savaş'ın sona erdiği tarihe kadar olan süreçte dış politikalarının da temel ilkeleri çerçevesinde bu bölümde aktarılmaya çalışılacaktır.

1.1.Türkiye'nin Balkanlar Politikasının Analizi

Türkiye'nin ulus devlet olarak ortaya çıktığı dönemden Soğuk Savaş döneminin bitişine kadar olan süre içinde izlemiş olduğu Balkanlar politikası, Türk dış politikasının izlemiş olduğu temel ilkeler doğrultusunda analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu hususta Türkiye'nin dış politikasının ve Balkanlar politikasının incelemesi iki dönem şeklinde aktarılabacaktır.

1.1.1. 1923-1945 Yılları Arasında Türkiye'nin Dış Politikasının Temel İlkeleri ve Balkanlar Politikası

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte uluslararası sistemde yeni bir döneme girilmiş ve Rus Çarlığı, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı Devleti gibi imparatorlukların dağılması ile uluslararası sistemde yeni ulus devletler ortaya çıkmıştır.²³ Savaşın sonunda İttifak Devletleri (Revizyonist Devletler) mağlup olurken bir dizi barış (!) antlaşmaları imzalamak zorunda kalmışlardır. Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak Devletlerinin yanında yer alan Osmanlı Devleti de savaşın kaybeden taraflarından biri olarak 30 Ekim 1918'de İtilaf Devletleri (Müttefik Devletler-Statükocu Devletler) ile Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekilmiş ve 10 Ağustos 1920'de ise Sèvres Barış Antlaşması'nı imzalamaya mecbur kalmıştır.²⁴

Savaş sonunda imzalanan antlaşmalarla kurulan düzenden rahatsızlık duyan ve düzeni değiştirmek isteyen mağlup devletler ile savaşın galipleri olan ve kurulan düzenin devam etmesini isteyen galip devletler arasında revizyonist ve anti-revizyonist (statükocu) iki kutuplu yapı ortaya çıkmıştır. Savaş sonrası düzenden rahatsızlık duyan

²³ Barış Özdal, "1. Dünya Savaşı Sonrası Uluslararası Sistem", **Diplomasi Tarihi II**, ed. Barış Özdal, R. Kutay Karaca, Genişletilmiş 3. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2021, s. 81.

²⁴ Haydar Çakmak, "Mondros Mütarekesi ve Sevres Antlaşması", **Türk Dış Politikası (1919-2012)**, ed. Haydar Çakmak, 2. Baskı, Ankara: Barış Kitap, 2012, ss. 55-56.

mağlup devletler bu nedenle revizyonist politikalar izlemeye başlamıştır. Bu bağlamda Lausanne Barış Antlaşması'na kadar olan dönemde Türkiye'nin dış politikası da revizyonist çizgide ilerlemiştir.²⁵ Kurtuluş mücadelesinin verildiği 1919-1922 tarihleri arasında dış politikadaki amaçlar milli mücadelenin siyasi ve askeri boyutunu oluşturmuş, bu dönemin dış politikasına 23 Temmuz 1919'daki Erzurum Kongresi ve 4 Eylül 1919'daki Sivas Kongresi yön vermiş ve kurtuluş mücadelesinin izleyeceği yolu belirleyen Misakımilli 28 Ocak 1920 tarihinde Osmanlı Meclis'i Mebusan'ında kabul edilerek 17 Şubat'ta ilan edilmiştir.²⁶ Misakımilli ile ortaya konan dış politika hedefleri sadece o dönemin değil Türk dış politikasının da temel ilkelerini ortaya koymuştur.²⁷

Misakımilli de temel hedef; Birinci Dünya Savaşı sonrası Sèvres Barış Antlaşması'nı imzalamak mecburiyetinde bırakılarak toprakları galip devletlerce paylaşılan ve işgal edilen Osmanlı Devleti içerisinde *Türk kimliğine dayanan homojen*,²⁸ *bağımsız* bir ulus devletin kurulması olmuş ve bu yönüyle Türk dış politikasında tam anlamıyla revizyonist politikalar izlenmiştir.²⁹ Türkiye'nin kurtuluş mücadelesini gerçekleştirdiği bu dönemde izlemiş olduğu politikalar her ne kadar revizyonist olarak nitelendirilse de bu revizyonizm belirli sınırlar dahilinde gerçekleşmiş ve asıl hedef kurulan yeni ulus devletin pekiştirilmesi ve güçlendirilmesi olmuştur.³⁰

Mustafa Kemal'in önderliğinde Yunan işgaline karşı başarıya ulaşan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi sonrasında 24 Temmuz 1923'te Lausanne Barış Antlaşması imzalanmış ve 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyetin ilan edilmesiyle Türkiye Cumhuriyeti bağımsız bir ulus devlet olarak uluslararası sisteme dahil olmuştur. Lausanne Barış Antlaşması ile Misakımilli hedeflerini büyük ölçüde gerçekleştiren Türkiye, dış politika ilkelerini daha barışçıl bir temele oturarak gerçekçi hedefler izlemiştir. Lausanne Barış Antlaşması'nın imzalanması sonrasında Türkiye dış politikasında *statükocu* ve *batıcı* ilkeleri benimsemiştir. "*Kurulu düzeni devam ettirmek*"

---

²⁵ Yelda Demirağ, "Kurtuluş Savaşı Döneminde Dış Politika", **Türk Dış Politikası (1919-2012)**, ed. Haydar Çakmak, 2. Baskı, Ankara: Barış Kitap, 2012, s. 69.

²⁶ Mehmet Gönlübol, Ömer Kürkçüoğlu, "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Vol. 1, Issue. 2, 1985, s. 454; Ömer Göksel İşyar, "**Türk Dış Politikası: Sorunlar ve Süreçler**", 1. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2017, s. 65.

²⁷ Mehmet Gönlübol, Cem Sar, "1919-1938 Yılları Arasında Türk Dış Politikası", **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, ed. Mehmet Gönlübol, 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, s. 12.

²⁸ Fahir Armaoğlu, **Türk Dış Politikası Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul: Kronik Kitap, 2018, ss. 14-15.

²⁹ Baskın Oran, "1919-1923: Kurtuluş Yılları içinde Dönemin Bilançosu", **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt I:1919-1980, 21. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 106.

³⁰ Ibid., s. 48.

anlamındaki statükoculuk; Türk dış politikasında “*mevcut sınırların ve mevcut dengelerin sürdürülmesi*” olarak ifade edilmekle birlikte, Atatürk döneminde birkaç istisnai durum³¹ dışında bu politika sürdürülmüştür.³²

1923-1930 yılları arasında Türkiye daha çok iç meseleleriyle ilgilenirken Lausanne Barış Antlaşması’ndan artakalan sorunlar ve yeni kurulan ulus devlette gerçekleştirilen inkılâplar odak noktası olmuştur. 1930-1938 arası yıllarda ise Türkiye iç meselelerini çözüme kavuşturduktan sonra uluslararası sistemde daha aktif politikalar izlemeye başlamıştır. Bu dönemde uluslararası sistemde yaşanan olaylar Türk dış politikasının şekillenmesinde de etkili olmuştur. 1929’da Büyük Buhranı’nın etkisiyle 1930’lu yıllarda faşizm ve nasyonal sosyalizm (nazizm) ideolojileri Avrupa’da yükselmeye başlamış ve bu ideolojiler bağlamında gerçekleştirilen revizyonist politikalar Avrupa’daki kamplaşmayı daha da artırırken Türk dış politikasının da bu kamplaşmaya bağlı olarak politik hedefler oluşturmaya sebep olmuştur. Bu dönemde barışçıl politikaları benimseyen Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliğinde “*yurtta sulh, cihanda sulh*” ilkesine bağlı olarak bütün devletlerle iyi ilişkiler geliştirme ve dünya barışını koruma gayreti hakim dış politikayı oluşturmuştur.³³ Bu bağlamda 18 Temmuz 1932 yılında Milletler Cemiyeti’ne (MC) davet edilerek üye olan Türkiye uluslararası barışta aktif politikalar izlemeye başlamış,³⁴ özellikle 9 Şubat 1934 tarihinde Balkanlar’da bölgesel iş birliğinin sağlanabilmesi için oluşturulan Balkan Antantı’nda önemli bir rol üstlenmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde dış politikanın şekillendiği dönem boyunca Balkan devletleri de önemli bir yere sahip olmuş, bölgede barışın ve istikrarın sağlanması hedeflenmiştir. Balkan coğrafyası Osmanlı Devleti hakimiyetinde uzun bir süre istikrarlı bir yapıya sahip olmuş, 19. yüzyılda Avrupa topraklarında yayılan ulusçuluk fikirleri Osmanlı Devleti’nin Avrupa toprakları olan Balkanlar’da pek çok ulus devletin ortaya çıkmasına sebep olurken bu devletler arasında yaşanan toprak paylaşımları ve azınlık sorunları³⁵ bölgeyi istikrarsızlaştırmıştır. Bunun sonucunda

---

³¹ Türkiye bu dönemde iki revizyonist politika izlemiştir. Birincisi, Lausanne Boğazlar Sözleşmesi’nin 1936’da Montreux Boğazlar Sözleşmesi ile değiştirilmesi; ikincisi 1939’da Hatay’ın anayurda katılarak Lausanne’daki statükonun genişletilmesidir. Detaylı bilgi için bkz., Ibid.

³² İşyar, op.cit., s. 38.

³³ Hasan Berke Dilan, **Atatürk Dönemi Türkiye’nin Dış Politikası (1923-1939)**, 1. Baskı, İstanbul: ALFA Basım Yayın Dağıtım, 1998, s. 82.

³⁴ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, 28. Baskı, İstanbul: Kronik Kitap, 2020, s. 256.

³⁵ Sina Akşin, Melek Fırat, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar”, **Balkanlar**, ed. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul: Eren Yayınevi, 1993, ss. 98-99.

Balkan Savaşları meydana gelirken ardından da Birinci Dünya Savaşı yaşanmıştır. Savaşın sonunda Avrupa’da meydana gelen revizyonist ve anti-revizyonist kamplaşma Balkanlar’a da sirayet etmiş, özellikle Bulgaristan’ın revizyonist politikalar izlemeye başlaması hem Türkiye’yi hem de diğer Balkan devletlerini endişelendirmiştir. Bu dönemde İtalyan revizyonizminden duyulan endişenin yanına Bulgaristan’ın politikalarının da eklenmesi bölge devletlerinin yakınlaşmasını teşvik edici unsur olmuştur.

Türkiye bu dönemde benimsediği barışçıl politikalar kapsamında uluslararası sistemdeki aktörlerle iyi ilişkiler tesis etme gayreti içinde iken Balkan devletleri de Türkiye’nin bu politikasında önemli bir yere sahip olmuştur. Bu amaçla Türkiye uzun süredir kesintide olan Balkanlar ile ilişkilerini Lausanne Barış Antlaşması sonrası ikili dostluk antlaşmaları imzalayarak tesis etmeye çalışmıştır. Türkiye; “*Arnavutluk ile 15 Aralık 1923’te ve Bulgaristan ile 18 Ekim 1925’te Dostluk Antlaşması, Yugoslavya ile 28 Ekim 1925’te Barış ve Dostluk Antlaşmaları*” imzalamıştır.³⁶ 1923-1930 arası dönemde Lausanne’dan artakalan sorunların çözümüyle uğraşan Türkiye’nin Yunanistan dışında diğer Balkan devletleriyle arasındaki ilişkiler normal seyrinde ilerlerken 1930 yılına kadar Yunanistan’la Lausanne’dan artakalan sorunlar olan Etâblis (yerleşikler) ve Patrikhane Meseleleri Balkanlar’a yönelik politikalarının odak noktasını oluşturmuştur.³⁷

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi’ni Yunanlara karşı gerçekleştiren Türkiye, ulus devlet oluşumunu tamamladıktan sonra izlediği barışçıl politikalar çerçevesinde Yunanistan ile de iyi ilişkiler tesis etme gayreti göstermiştir. Fakat Lausanne Görüşmeleri ile çözüme kavuşturulamayan birtakım sorunlar iki devlet arasında iyi ilişkilerin tesis edilmesini geciktirmiştir. 20 Kasım 1922 tarihinde başlayan Lausanne Görüşmeleri’nde Türkiye-Yunanistan arasında ele alınan konular; *Sınır Sorunları, Mali Sorunlar ve İnsani Sorunlar* kapsamında *Nüfus Mübadelesi* ve *Patrikhane Sorunu* olmuştur.³⁸ İki dönem şeklinde gerçekleştirilen görüşmelerin³⁹ birinci ayağında özellikle iki devlet arasındaki ilişkilerin

---

³⁶ Hüner Tuncer, **Türk Dış Politikası**, Cilt II: Cumhuriyet Dönemi (1920-2002), 1. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2017, s. 125.

³⁷ Öztürk, op.cit., s. 6.

³⁸ Melek Fırat, “1923-1939: Görelî Özerklik 1 içinde Yunanistan’la İlişkiler” **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt I: (1919-1980), 21 Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 326.

³⁹ 20 Kasım 1922 tarihinde başlayan Lausanne Görüşmeleri 4 Şubat 1923 tarihinde kesintiye uğramıştır. Taraflar 23 Nisan 1923’te tekrar görüşmelere başlamış ve 24 Temmuz 1923’te Lausanne Barış Antlaşması ve ona tabi olan Ekler imzalanmıştır. Bkz., Dilan, op.cit., ss. 19-20.

odağını İnsani Sorunlar oluşturmuştur. Konferansta Türk Heyeti için Türkiye’deki Ortodoks Rumlar ile Yunanistan’daki Müslümanların mübadelesi esas olmuş, bunun nedenini ise hem 19. yüzyıldan beri azınlıkların diğer devletler tarafından kullanılmalarını engellemek hem de kurulan ulus devleti homojen hale getirme isteği oluşturmuştur.⁴⁰ Türk Heyeti zorunlu mübadele isterken, Yunan Heyeti mübadelenin gönüllü gerçekleşmesini istemiştir. Türkiye, Batı Trakya’daki Müslüman nüfusun mübadele kapsamı dışında tutulması gerektiğini dile getirirken İstanbul’daki Rumların mübadeleye tabi tutularak Yunanistan’daki Müslümanlarla Türkiye’deki Rumların mübadele edilmesini; Yunan Heyeti ise İstanbul’daki Rumların mübadele kapsamı dışında tutulmasını talep etmiştir.⁴¹ İki devlet arasındaki mübadele sorunu İsveçli Nansen’in raporu doğrultusunda 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan “*Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol*” ile çözüme kavuşturulmuştur. Sözleşmenin 1. maddesinde;⁴²

“Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girişilecektir. Bu kimselerden hiçbirisi, Türk Hükümetinin izni olmadıkça Türkiye’ye, Yunan Hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan’a yeniden dönerek orada yerleşemeyecektir.” ifadesi yer almaktadır.

Mübadelenin kurallarını belirleyen ve mübadeleye tabi olacak kimseler hakkında hükümler içeren Sözleşme kapsamında ayrıca bir Karma Komisyon da oluşturulmuş ve bu Komisyon Ekim 1923’te çalışmalarına başlamıştır.⁴³ Komisyonun çalışmaya başlamasından kısa bir süre sonra Sözleşme’nin 2. maddesindeki Etâblis kavramının Türk ve Yunan temsilcileri tarafından farklı yorumlanması nedeniyle anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Sözleşmenin 2. maddesi uyarınca;⁴⁴

“Birinci Maddede öngörülen mübadele:

- a. *İstanbul’da oturan Rumları,*
- b. *Batı Trakya’da oturan Müslümanları kapsamayacaktır.*

⁴⁰ Fırat, op.cit., s. 329.

⁴¹ Ibid., ss. 331-332.

⁴² İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları* 1. Cilt: (1920-1945), 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989, s. 177.

⁴³ Gönübol, Sar, op.cit., s. 63.

⁴⁴ Soysal, loc.cit.

*1912 Yasası ile sınırlandırıldığı biçimde İstanbul Belediye sınırları içinde 30 Ekim 1918 gününden önce yerleşmiş (Etâblis) bulunan Rumlar, İstanbul'da oturan Rumlar sayılacaktırlar.
1913 Bükreş Andlaşmasının saptamış olduğu sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş tüm Müslümanlar, Batı Trakya'da oturan Müslümanlar sayılacaktır.”*

Türk temsilcilere göre 30 Ekim 1918'den önce yerleşen kişilerin Türk kanunlarına göre belirlenmesi gerektiği ifade edilirken, Yunan temsilcileri ise sözleşmenin Türk ya da Yunan kanunlarına herhangi bir atıfta bulunmadığını bu nedenle Etâblis kavramının sözleşme metnine göre belirlenmesi gerektiğini savunmuşlardır.⁴⁵ Yunanistan sorunun çözümü için MC'ye başvururken, MC de Uluslararası Sürekli Adalet Divanı (USAD)'ndan konu ile ilgili istişari görüş istemiştir.⁴⁶ Fakat Divan'ın istişari görüşü de sorunun çözümünde etkili olmamış, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler iyice gerilmiştir. Yunanistan, Batı Trakya'daki Türk-Müslüman halkın mallarına el koymuş Türkiye ise buna İstanbul'daki Rumların mallarına el koyarak karşılık vermiştir.⁴⁷ Etâblis Sorunu 1 Aralık 1926'da Atina'da imzalanan antlaşma ile çözüme kavuşturulmak istenmiş fakat bu antlaşmanın uygulanması da pek kolay olmamış ve ilişkiler de gerginlik devam etmiştir.⁴⁸ Savaşın eşğine gelen iki devletin ilişkileri Yunan Başbakanı Eleftherios Venizelos'un olası bir savaşın Yunanistan'a siyasal ve ekonomik olarak yaşatabileceği sıkıntıları göz önüne alarak ılımlı davranmaya yönelmesiyle 10 Haziran 1930'da imzalanan Ankara Sözleşmesi ile çözüme kavuşturulmuştur.⁴⁹ Bu Sözleşme'ye göre “geldikleri tarih ve doğdukları yer ne olursa olsun mübadeleden istisna edilmiş olan İstanbul'daki Rumlarla, Batı Trakya'daki Türklere “Etâblis” sıfatı tanınacaktır; mübadil Müslümanların Yunanistan'da bıraktıkları menkul ve gayrimenkul malların tam mülkiyeti Yunan Hükümetine, mübadil Rumların Türkiye'de bıraktıkları menkul ve gayrimenkul malların tamamının mülkiyeti Türk Hükümetine geçecektir.”⁵⁰

Ankara Sözleşmesi daha çok Yunan tezlerine yakın oluşturulmuştur. Zira bu dönemde Bulgaristan'ın izlemeye başladığı revizyonist politikaların yarattığı endişe

⁴⁵ Akşin, Fırat, op.cit., s. 119.

⁴⁶ Pınar Yürür, “Atatürk Dönemi'nde Türkiye'nin Balkan Politikası (1998)”, **Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını**, Cumhuriyetin Kuruluşunun 75. Yıl Armağanı, No. 3, Ankara, 1998, s. 4.

⁴⁷ Gönübol, Sar, op.cit., s. 64.

⁴⁸ Armaoğlu, op.cit., ss. 248-249.

⁴⁹ Ibid., s. 249.

⁵⁰ Gönübol, Sar, op.cit., s. 67.

nedeniyle Balkanlar'da Bulgaristan'a karşı Yunanistan'ın desteğini alma ihtiyacı doğmuş, bu ihtiyaca Yunanistan tarafından da olumlu yaklaşılmasıyla birlikte 1930 yılı itibarıyla iki devlet arasındaki ilişkiler olumlu bir sürece girmiş ve ilişkilerde yeni bir dönem başlamıştır.⁵¹

Türkiye-Yunanistan ilişkilerini bu dönemde etkileyen diğer bir sorun da Patrikhane Meselesi olmuştur. Patrikhane Meselesi aslında Lausanne Görüşmeleri'nde ele alınacak konular arasında bulunmamakla birlikte Müttefik Devletlerin Türkiye'de kalacak azınlıkların belirli bir bedel karşılığında askerlikten muaf olmaları ısrarı nedeniyle Türk temsilci Dr. Rıza Nur'un ortaya atmasıyla gündeme girmiş, Rıza Nur Patrikhane Meselesini Müttefik Devletlere karşı bir koz olarak kullanmıştır.⁵² Nitekim Rıza Nur'un Patrikhane'nin İstanbul'dan çıkarılmasını gündeme getirmesi Müttefik Devletler ve Hristiyan kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmış, Lord Curzon'un araya girmesiyle sorun çözülmüş ve Patrikhanenin siyasi meselelerden arındırılarak sadece dini bir kurum olarak İstanbul'da bulunması kabul edilmiştir. Fakat Patrikhane Meselesi daha sonraki süreçte tekrar gündeme gelmiş ve iki devlet arasındaki ilişkilerin gerilmesine sebep olmuştur. Son patrik olan Meletios'un Türkiye'ye karşı gerçekleştirmiş olduğu eylemleri nedeniyle rahatsızlık duyan Türk heyeti Lausanne'da patriğin görevden çekilmesi konusunda Venizelos'tan garanti almış ve görevinden istifa eden patriğin yerine yenisinin seçilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.⁵³ 1924 yılında patrik olarak atanan Arapoğlu Kostantin'in Türkiye tarafından mübadeleye tabi olduğu gerekçesiyle sınır dışı edilmesi iki devlet arasındaki ilişkilerin tekrardan gerilmesine sebep olmuştur. Yunan Hükümeti bu duruma tepki gösterirken patrik Kostantin'in Patrikhane'ye bağlı olduğu gerekçesiyle mübadele dışı olduğunu belirtmiştir.⁵⁴ Konu Karma Komisyon'da ele alınırken Konstantin'in 1918'den sonra İstanbul'da bulunduğunu fakat Patrikhane'ye bağlı olmasının mübadele dışında tutulup tutulamayacağı konusunda kesin bir karar vermeye yetkisinin bulunmadığını bildirmiştir.⁵⁵ Bunun üzerine Yunanistan konuyu MC'ye götürmeye karar vermiş fakat Türkiye sorunun Türkiye'nin içişleri olduğunu ve ilgili organların bu konuda karar verme yetkisinin bulunmadığını ifade ederek patriği 30 Ocak

---

⁵¹ Tuncer, op.cit., ss. 91-92.

⁵² Fırat, op.cit., s. 334.

⁵³ İşyar, op.cit., s. 369.

⁵⁴ Yürür, op.cit., s. 6.

⁵⁵ Fırat, op.cit., s. 342.

1925'te sınır dışı etmiştir.⁵⁶ Yaşanan anlaşmazlık patriğin 19 Mayıs 1925 tarihinde görevinden çekilmesi ve yerine Vasil Georgiades'in gelmesiyle çözüme kavuşturulmuştur.⁵⁷

Türkiye ve Yunanistan 1930 yılına gelindiğinde Lausanne'dan artakalan sorunların çözümünü sağlamış ve iki devlet arasında uzun zamandan sonra dostluk ve iyi ilişkilerin hakim olduğu bir atmosfer oluşmuştur. Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos Ekim 1930'da Türkiye'yi ziyarette bulunmuş, bu ziyaret sonrasında iki devlet arasında Dostluk Antlaşması⁵⁸ imzalanmıştır. Türkiye ile barışa büyük önem veren Venizelos ayrıca 1931 yılında Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ü Nobel Barış Ödülleri'ne aday olarak göstermiştir.⁵⁹ Buna karşılık Türkiye Başbakanı İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras ise Ekim 1931'de Yunanistan'ı ziyaret ederek Venizelos'un ziyaretini iade etmişlerdir. İki devlet arasındaki iyi seyreden ilişkiler Balkan coğrafyasına da tesir etmiş, bu durum Balkanlar'da iş birliğinin sağlanmasında etkili olmuştur. İki devletin ilişkilerindeki iyileşmede sorunların çözüme kavuşturmasının yanında dönemin konjonktürünün de etkisi olmuştur. Avrupa'da faşizmin ve nasyonal sosyalizmin yükselmesi ve buna bağlı olarak Almanya'nın ve İtalya'nın revizyonist politikalar izlemesi anti-revizyonist politikalar benimseyen devletleri tedirgin etmiştir. Özellikle İtalya'nın Akdeniz'de izlediği yayılmacı politikaları ve İtalyan lider Benito Mussolini'nin Akdeniz'den '*Mare Nostrum (Bizim Deniz)*' olarak bahsetmesi hem Türkiye'nin hem de Yunanistan'ın İtalya'dan algıladıkları tehdidin boyutunu artırmıştır.⁶⁰ Bu dönemde savaş sonrası ortaya çıkan statükodan rahatsızlık duyan Bulgaristan'ın da Balkanlar'da revizyonist politikaları benimsemesi bu coğrafyada bulunan devletleri birlik olmaya teşvik etmiştir. 1930'lu yıllara gelindiğinde Balkan devletlerinin aralarında yaşadıkları sorunların birçoğunu halletmiş olmaları da bu iş birliğinin sağlanmasını kolaylaştırmıştır.⁶¹ Balkan Antantı da bu dönemde barışı tesis etmek amacıyla Balkanlar'da oluşturulan bölgesel bir ittifak olarak ortaya çıkmıştır. Balkan Antantı'nın kurulmasında özellikle Türkiye ve Yunanistan büyük çaba sarf

---

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Yürür, loc.cit.

⁵⁸ Türkiye-Yunanistan arasında gerçekleşen "*Türk-Yunan Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Andlaşması*" detayları için bkz., Soysal, op.cit., ss. 391-396.

⁵⁹ A. Oğuz Çelikkol, **Dünden Bugüne Türk-Yunan İlişkileri'ne Bir Bakış**, İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 2015, s. 38.

⁶⁰ Ibid., s. 39.

⁶¹ Akşin, Fırat, op.cit., s. 121.

etmiştir. Aslında Balkan Antantı öncesinde de bölgede iş birliği tesis edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada Birinci Balkan Savaşı öncesi Balkan devletleri kendi çıkarlarını gerçekleştirebilmek için Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte hareket etmek amacıyla Balkan Ligi'ni kurmuşlardır. Fakat Balkan Ligi her ne kadar Osmanlı Devleti'ne karşı Balkan devletlerinin birlikte hareket etmesini sağlamış olsa da bu geçici bir ittifak olmuş, yaşanan toprak paylaşımları konusundaki anlaşmazlıklar bölge devletlerini birbirine düşürmüş ve Balkan devletlerinin birbirleriyle savaşmasına sebep olmuştur.⁶²

Birinci Dünya Savaşı sonrası revizyonist ve anti-revizyonist devletler olarak uluslararası sistemde iki bloklu bir yapının ortaya çıkması Balkanlar'da da etkisini göstermiş ve bu durum Balkan devletlerinin iş birliğini gerçekleştirmeleri için teşvik edici bir unsur olmuştur.⁶³ Balkanlar'a yönelik iş birliği önerisi ilk kez 1926 yılında Türkiye tarafından ortaya atılmış, Türkiye'nin Bükreş Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur Romanya Dışişleri Bakanı Duca'ya altı Balkan devletini içeren iş birliği önermiştir.⁶⁴ Tevfik Rüştü Aras'ın bu dönemde "*Balkanlar Balkan halklarına aittir*" söylemi ve 1928 yılında Yunanistan'da iktidara gelen Venizelos'un da ılımlı yaklaşmasıyla bu düşünce pekişmiş fakat konuya dair ilk atılımlar 1929 Büyük Buhranı ile birlikte gerçekleşmiştir.⁶⁵ Uluslararası Barış Bürosu'nun 6-10 Ekim 1929 tarihinde Atina'da düzenlediği Evrensel Barış Kongresi'nde kongre başkanı ve Yunanistan'ın eski Başbakanı olan Aleksandr Papanastasiou bir Balkan Birliği inşa edilmesi teklifinde bulunmuştur.⁶⁶ Bunun sonucunda konuyla ilgili olarak gayri resmi toplantı gerçekleştirme kararı alınmıştır. İlk Balkan Konferansı 5 Ekim 1930'da *Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan*'ın katılımıyla Atina'da gerçekleştirilmiştir. İkinci Balkan Konferansı Ekim 1931'de İstanbul'da, üçüncüsü 1932'de Sofya'da ve dördüncüsü de 1933'te Selanik'te olmak üzere dört Balkan Konferansı gerçekleştirilmiştir. İkinci konferans istenilen başarıyı sağlayamamış esasa ilişkin konuların görüşülmeye başlanmasıyla Balkan devletlerinin görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır.⁶⁷ Azınlık

⁶² Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Dünya Tarihi (1789-1914)**, 19. Baskı, İstanbul: Kronik Kitap, 2020, ss. 635-668.

⁶³ Gönübol, Sar, op.cit., s. 99.

⁶⁴ Dilek Barlas, "Türkiye'nin 1930'lardaki Balkan Politikası", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s. 361.

⁶⁵ Ibid., ss. 361-362.

⁶⁶ Türel Yılmaz, "1919-1938 Kurtuluş Savaşı ve Atatürk Dönemi içinde Balkanlarla İlişkiler", **Türk Dış Politikası: 1919-2012**, ed. Haydar Çakmak, 2. Baskı, Ankara: Barış Kitap, 2012, s. 204.

⁶⁷ Ibid.

sorunlarının ele alındığı Üçüncü Balkan Konferansı'nda ise Bulgaristan konuyu istediği şekilde halledemeyeceğini anlayınca konferanstan çekilmiştir. Üçüncü Konferansın sonunda teknik ve mesleki örgütler ortaya çıkmış olsa da siyasi ve askeri alanda iş birliği sağlayacak herhangi bir gelişme sağlanamamış, bu dönemde Türkiye'nin ve Yunanistan'ın revizyonist devletlerden algıladıkları tehdidin artış göstermesiyle iki devlet 14 Eylül 1933'te imzalanan Samimi Antlaşması⁶⁸ ile birbirlerinin sınırlarına karşılıklı güvence vermiştir.⁶⁹ Yunanistan ile imzalanan ikili antlaşma sonrası Romanya ve Yugoslavya ile de ikili antlaşmalar⁷⁰ akdeden Türkiye, dolaylı yoldan Balkan devletlerinin anlaşmasını sağlamıştır.⁷¹ Bu bağlamda bu ikili antlaşmaları tek bir antlaşma metni haline getirmek amacıyla 1934 Şubatında Belgrad'da bir araya gelen Balkan devletleri Balkan Antantı tasarısını hazırlamış ve *Türkiye, Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan*'ın katılımıyla 9 Şubat 1934 tarihinde Balkan Antantı oluşturulmuştur.⁷² Antant, uluslararası sistemdeki kamplaşmada revizyonist devletler tarafında yer alan Bulgaristan ve Arnavutluk gibi iki önemli Balkan devletinden yoksun olarak ortaya çıkmış fakat bu iki devletin katılımı için açık kapı bırakılmıştır. Balkan Antantı 3 maddeden oluşan ve imzacı devletlerin karşılıklı sınırlarını ortaklaşa savunma amacı doğrultusunda bölgede revizyonist politikalar izleyen devletlere karşı bölgesel bir örgütlenme olarak ortaya çıkmıştır. Balkan Antantı maddeleri üç temel husus üzerine yoğunlaşmıştır;⁷³ “ a.) Dört devletin sınırlarının güvence altına alındığı, b.) Balkanlar'a karşı bir saldırı olması halinde ortak hareket edileceği ve c.) andlaşmanın diğer Balkan devletlerinin katılımına açık olduğu.” Türkiye Balkan Antantı'nın oluşturulmasına İtalyan revizyonizminden duyduğu endişe nedeniyle önem vermiş ve örgütün gelişmesi için önemli rol üstlenmiştir.⁷⁴ Fakat Balkan Antantı daha en başından Arnavutluk ve Bulgaristan gibi iki önemli Balkan devletinin üye olmak istememeleri ve uluslararası sistemdeki bölünmüşlüğü bölgeye de sirayet etmesiyle zayıf bir yapı olarak ortaya

⁶⁸ Bahsi geçen antlaşma için bkz., Soysal, op.cit., ss. 433-436.

⁶⁹ Akşin, Fırat, op.cit., s. 122.

⁷⁰ “17 Ekim 1933'te Ankara'da Türkiye-Romanya Dostluk, Saldırmazlık, Hakem ve Uzlaşma Andlaşması, 27 Kasım 1933'te Belgrad'ta Türkiye-Yugoslavya Dostluk, Saldırmazlık, Hakem ve Uzlaşma Andlaşması imzalanmıştır.” Ayrıca Bulgaristan ile de 22 Eylül 1933'te 1926 yılında imzalanan antlaşmayı 5 yıl süreyle uzatan antlaşma imzalanmıştır. Bkz., Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, 4. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995, s. 578.

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

⁷³ Yürür, op.cit., s. 14.

⁷⁴ Sander, op.cit., s. 10.

çıkması, hatta bu iki devletin bulunmaması Balkan Antantı'nın ismini bile tartışma konusu haline getirmiştir.⁷⁵ Ayrıca Balkan Antantı'nın yalnızca Balkan devletlerinden gelebilecek bir saldırıya karşı üyelere yükümlülükte bulunması Antantın etki alanını oldukça daraltmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın yaşanmasıyla birlikte Antant savaşın içinde son toplantısını 1941 yılında gerçekleştirmiş ve hiçbir sonuç alamadan dağılmıştır.

İnsanlık tarihinde büyük bir acı ve felakete sebep olan İkinci Dünya Savaşı, coğrafi olarak dünyanın büyük bir alanını kaplamış ve bütün dünyanın savaştan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmesine sebep olmuştur.⁷⁶ İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı bu atmosfer hem savaş yılları boyunca hem de savaş sonrası oluşan yeni konjonktür içerisinde Türkiye'nin de izlediği politikalarda önemli etkiler yaratmış, Türkiye bu süreçte uluslararası sistemin etkilerine maruz kalarak hareket etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği esnada Türkiye'nin yönetici kadrosunda bulunan isimlerin Birinci Dünya Savaşı'na tanıklık etmeleri, bir daha böyle bir tecrübenin yaşanmaması ve Türkiye'yi savaşın getireceği yıkımın dışında tutma isteği dönemin temel politik hedefi olarak benimsenmiştir.⁷⁷ Bu nedenle Türkiye İkinci Dünya Savaşı boyunca tarafsız bir politika izlemeye özen göstermiş ve Türk dış politikası bu hususta iki temel hedef etrafında şekillenmiştir; *savaş dışı kalmak ve toprak bütünlüğünü koruyarak işgale uğramamak*.⁷⁸ Bu dönemde Türk dış politikası küçük bir zümrenin kararları doğrultusunda ilerlemiş ve Mustafa Kemal Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de ölümünden sonra Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturan İsmet İnönü savaş boyunca izlenecek politikaların kilit noktasını oluşturmuştur.⁷⁹ Savaş süresince Türk dış politikasında İsmet İnönü'nün “ölçülü” politikası doğrultusunda hareket edilmiştir.⁸⁰ Türkiye'nin bu dönemde izlediği politikalar tarafsızlık ekseninde değerlendirilse de Türkiye aslında savaş boyunca tarafsız kalmamış fakat savaşın gidişatına göre politikalar izleyerek savaş dışında kalmayı başarmıştır. Zira Türkiye'nin sahip olduğu stratejik

---

⁷⁵ Ibid., s. 12.

⁷⁶ Uçarol, op.cit., s. 614.

⁷⁷ William Hale, **Türk Dış Politikası 1774-2000**, çev. Petek Demir, İstanbul: Mozaik Matbaası, 2003, s. 74.

⁷⁸ Baskın Oran, “1939-1945: Savaş Kaosunda Türkiye içinde Dönemin Bilançosu”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt I: (1919-1980), 21 Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 387.

⁷⁹ Selim Deringil, **Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994, ss. 38-42.

⁸⁰ Edward Weisband, **İkinci Dünya Savaşında İnönü'nün Dış Politikası**, çev. M. Ali Kayabal, 1. Baskı, Milliyet Yayınları, 1974, ss. 19-23.

konumu onun gerçek anlamda bir tarafsızlık politikası izlemesini olanaksız hale getirmiştir.⁸¹ Bu dönemde izlenen politikalar dönemin Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu tarafından “*etkin tarafsızlık (active neutrality)*” kavramıyla açıklanmıştır.

Türkiye, bu dönem itibarıyla ulusal bütünlüğüne en büyük tehdidi İtalya’nın revizyonist politikalarından algılamıştır. Arnavutluk’un 7 Nisan 1939’da İtalya tarafından işgal edilmesiyle birlikte Türkiye’nin güvenlik kaygıları bu hususta artış gösterirken İtalya’nın gerçekleştirdiği bu hareketin “*Mare Nostrum*” hayali için atılan ilk adım olarak algılanmasına sebep olmuştur.⁸² Bu tehdit algılaması İtalya’nın diğer Balkan devletlerine ve Türkiye’ye de bir saldırı gerçekleştirebileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır.⁸³ Türkiye, İtalya’dan algıladığı bu tehdidi dengelemek amacıyla İngiltere’nin ittifakına ihtiyaç duymuş ve iki devlet arasında yakın ilişkiler kurulmuştur. İtalya’nın bu revizyonist politikaları Türkiye’yi Müttefik Devletler özellikle de İngiltere ile yakınlaştırmış olsa da Türkiye bu yakınlaşmayı hep dengede tutarak Sovyetler Birliği ile olan ikili ilişkilerini de göz önünde bulundurmuş ve İngiltere ile Sovyetler Birliği ilişkilerinde bir köprü oluşturabileceği inancıyla hareket etmiştir. Bu sırada İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği görüşmelerini sürdürürken Türkiye’nin de dahil olabileceği bir “*Barış Cephesi*” Mihver Devletlerine karşı oluşturulmak istenmiş fakat Sovyetler Birliği ile Batılı devletler arasındaki güvensizlik ve Sovyetler Birliği ile Almanya’nın imzaladığı Saldırmazlık Paktı Türkiye’nin bu politikasını boşa çıkarmış, bu hususta Türkiye Müttefik Devletler ile yakınlaşmaya başlamıştır.⁸⁴ Türkiye-İngiltere yakınlaşması 12 Mayıs 1939’da Ortak Demeç adlı ön anlaşmanın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır.⁸⁵ Fransa ile o dönemde yaşanan Hatay Sorunu’nun çözüme kavuşturulmasıyla birlikte Türkiye-Fransa arasında da benzer bir antlaşma 23 Haziran 1939 tarihinde akdedilmiştir. 1 Eylül’de Polonya’nın Almanya işgaline uğraması ve Sovyetler Birliği ile topraklarının paylaşılması ayrıca İtalya’nın savaşta izleyeceği politikaların belirsizliği nedeniyle Türkiye, Müttefik Devletlerle 19 Ekim 1939 tarihli

---

⁸¹ Deringil, op.cit., s. 51.

⁸² Zehra Önder, **İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Dış Politikası**, çev. Leyla Uslu, 1. Baskı, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2010, s. 19.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Günay Göksu Özdoğan, “II. Dünya Savaşı Yıllarındaki Türk-Alman İlişkilerinde İç ve Dış Politika Aracı Olarak Pan-Türkizm”, **XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: DER Yayınları, 2016, s. 125.

⁸⁵ Soysal, op.cit., s. 592.

Üçlü İttifak Antlaşması'nı imzalamıştır. Üçlü İttifak Antlaşması'na bağlı olarak savaş Akdeniz'e sıçradığında Türkiye, Fransa ve İngiltere'ye yardım edecek, ayrıca Türkiye Avrupalı bir devletin saldırısına uğradığı takdirde iki devlet Türkiye'ye yardımda bulunacaktır.⁸⁶ Bu Antlaşma hükümlerinde en önemlisi Sovyetler Birliği ve Türkiye'yi karşı karşıya getirecek hükümlülüklerle çekince koyan 2 numaralı ek protokoldür.⁸⁷

İtalya'nın 10 Haziran 1940'da savaşa dahil olmasıyla birlikte savaş Akdeniz'e sıçramış, böylece Üçlü İttifak Antlaşması uyarınca Türkiye'nin savaşa katılma yükümlülüğü ortaya çıkmıştır.⁸⁸ Bu nedenle Türkiye, Müttefik Devletler tarafından savaşa katılma konusunda baskıya uğramıştır. Fakat Fransa'nın savaştan çekilmesi ve Almanya ile mütareke imzalaması ile Türkiye, savaştan çekilen bir devletin başka bir devleti savaşıma zorlayamayacağı düşüncesiyle Müttefik Devletlerin baskılarını olumsuz karşılamıştır.⁸⁹ Böylece Türkiye savaş dışı konumunu sürdürürken, İtalya'nın 28 Ekim 1940'da Yunanistan'ı işgal etmesi Balkan Antantı'nı ve Üçlü İttifak Antlaşması'nı yeniden gündeme getirmiş ve Türkiye'nin savaşa katılması konusundaki baskılar devam etmiştir. Fakat Balkan Antantı yalnızca Balkan devletlerinden gelecek bir tehlike karşısında Türkiye'nin savaşa dahil olması yükümlülüğü bulunduğundan Antant uyarınca Türkiye savaşa katılma gibi bir yükümlülüğe sahip olmamıştır. Üçlü İttifak Antlaşması'nın yarattığı yükümlülük ise Türkiye'nin 2 numaralı protokolü öne sürülmesiyle Sovyetler Birliği ile karşı karşıya gelinebilme ihtimaline yapılan vurgu Türkiye'nin savaş dışı kalmasını sağlamıştır.⁹⁰ Türkiye İkinci Dünya Savaşı boyunca izlediği bu tarz manevralarla Müttefik Devletlerin savaşa katılma konusundaki baskılarını bir şekilde bertaraf etmeyi başararak savaşın dışında kalabilmiştir.

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı boyunca güvenlik kaygılarının temelinde Balkanlar önemli bir yere sahip olmuştur. Polonya'nın Almanya ve Sovyetler Birliği gibi iki devlet arasında paylaşılması Türkiye'yi endişelendirirken, Polonya'nın düştüğü durumu yaşamamak ve Balkanlar'dan gelebilecek bir savaş tehdidine karşı bu bölgede güvenliği sağlayabilmek amacıyla Türkiye Balkan Antantı'nı canlandırma teşebbüsünde

---

⁸⁶ Antlaşmanın maddeleri için bkz., Ibid, ss. 592-593.

⁸⁷ Ahmet Şükrü Esmer, Oral Sander, "İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası" **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, der. Mehmet Gönübol, Cem Sar, 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, s. 143.

⁸⁸ Oran, op.cit., s. 388.

⁸⁹ Esmer, Sander, op.cit., s. 146.

⁹⁰ Oran, op.cit., s. 430.

bulunmuştur.⁹¹ Özellikle Antanta Bulgaristan'ın da katılımını sağlamaya özen gösteren Türkiye'nin buradaki en büyük çekincesi Bulgaristan'ın, Mihver Devletlerin vaatleri doğrultusunda Bulgaristan'dan geçmelerine onay vererek Boğazlara ilerlemelerine izin vermeleri yatmaktadır.⁹² Türkiye'nin Bulgaristan'ı Antanta katma politikası Romanya ve Yunanistan tarafından da destek görmüştür. Fakat Türkiye'nin bu teşebbüsü istenilen sonucu getirmemiş ve başarısız olmuştur. Bunun nedeni Balkan devletlerinin Almanya'dan duydukları çekince ve onu kışkırtmak istememelerinden kaynaklanırken ayrıca Türkiye'nin bu girişimini iyi niyetli olarak algılamayarak kendilerini Müttefik Devletlerin yanına çekme politikası olarak değerlendirmelerine sebep olmuştur.⁹³ Üçlü İttifak Antlaşması'nın Balkan güvenliği ile ilgili 6. maddesinin Mihver Devletleri kışkırttığı gerekçesiyle Balkan devletleri rahatsızlıklarını dile getirirken Yugoslavya, Türkiye'nin dışarıda tutulduğu tarafsız bir Balkan Bloku kurmaya çalışmıştır. Macaristan, Bulgaristan ve Romanya'nın üye olmasını öngören bu blok Macaristan'ın ve Bulgaristan'ın revizyonist politikaları nedeniyle sağlanamamıştır.⁹⁴ Türkiye'nin Balkan Antantı'nı canlandırma girişimleri sonuç vermeyince Türkiye güvenliğini sağlamak amacıyla farklı çözüm yolları aramaya başlamış ve kendi topraklarının güvenliğini savunmaya karar vermiştir.⁹⁵ Türkiye İkinci Dünya Savaşı boyunca savaş dışı kalma durumunu korurken ancak 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiştir. Savaş sırasında gerçekleşen görüşmelerle savaş sonrası düzen tesis edilirken Almanya'nın yenilmesiyle Balkanlar'daki güç boşluklarının Sovyetler Birliği tarafından doldurulmuş olması ve Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden algıladığı tehlike savaş sonrası düzende en önemli hareket noktası olmuştur. Türkiye, Sovyetler Birliği'nden algıladığı bu tehdit ile Batı Bloku içerisinde yer alırken uzun bir dönem blok politikalarının sadık bir müttefiki olarak politikalarını buna göre şekillendirmiştir.

1.1.2. Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'nin Dış Politikasının Temel İlkeleri ve Balkanlar Politikası

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte uluslararası sistemde yeni bir dönem başlamıştır. Savaştan büyük hasar gören İngiltere ve Fransa güç kaybederken

---

⁹¹ Esmer, Sander, op.cit., ss. 144-145.

⁹² Önder, op.cit., s. 55.

⁹³ Esmer, Sander, op.cit., s. 145.

⁹⁴ Önder, op.cit., ss. 58-59.

⁹⁵ Ibid., s. 61.

uluslararası sistemdeki Avrupa merkezli güç dengesine dayanan yapı önemini yitirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonunda başat güç konumuna gelen ABD ve Sovyetler Birliği ile uluslararası sistemde ilk defa Avrupa merkezli olmayan güçler hegemon olmuştur. ABD'nin kendi çıkarları doğrultusunda 1823 yılından beri izlediği Monroe Doktrini'ni tamamen terk ederek uluslararası politikada etkin bir güç olarak ortaya çıkması ABD'yi Soğuk Savaş döneminin iki büyük gücünden biri yapmıştır. Savaş sonunda Avrupa merkezli güç dengesi sisteminin yerini iki kutuplu sistem alırken devletler savaş sonunda ortaya çıkan iki süper güç ekseninde kutuplaşmaya başlamışlardır. Bu kutuplaşma ideolojik temelde şekillenirken ABD'nin öncülük ettiği Batı Bloku kapitalist ideoloji ekseninde, Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki Doğu Bloku ise komünist ideolojinin hakimiyetinde olmuştur. Basitçe ifade edilecek olursa İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemde meydana gelen bu iki kutuplu yapı ekseninde devletler arası uyuşmazlıklarda direkt silahlı çatışmaların yaşanmadığı bu süreç Soğuk Savaş olarak adlandırılmıştır.⁹⁶

Türk dış politikası da Soğuk Savaş dönemi boyunca uluslararası sistemin iki kutuplu yapısının etkilerine maruz kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye yoğun bir şekilde Sovyetler Birliği endişesine kapılmış ve bu endişe Türkiye'nin dış politik hedeflerinde önemli kırılmalar yaşamasına sebep olmuştur. Sovyetler Birliği, savaş sonrası oluşan mevcut duruma uygun bulmadığı gerekçesiyle 17 Aralık 1925'te imzalanan ve 7 Kasım 1945'te sona erecek olan *Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması*'nin yenilenmesini istemediğini Türkiye'ye vermiş olduğu bir notada bildirmiştir.⁹⁷ Ayrıca Moskova yönetimi Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper ile yaptığı görüşmede Türkiye'den Boğazlarda üs verilmesini, Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nde değişiklik yapılmasını ve 16 Mart 1921'de Moskova Antlaşması ile belirlenen Türk-Sovyet sınırının düzenlenmesini talep etmiştir.⁹⁸ Türkiye'nin bu isteklere cevabı olumsuz olunca Moskova basını Türkiye'ye karşı siyasi baskılar oluşturarak özellikle Kars ve Ardahan olmak üzere bazı Türk illerinin Sovyetler Birliği'ne

⁹⁶ Oral Sander, **Siyasi Tarih**, 2. Baskı, Ankara: İMGE Kitabevi Yayınları, 1991, s. 175.

⁹⁷ Mehmet Gönübol, Haluk Ülman, "İkinci Dünya Savaşından Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965): Genel Durum", **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, ed. Mehmet Gönübol, Cem Sar, 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, s. 191.

⁹⁸ Ibid., s. 193.

bırakılması üzerine yayınlar gerçekleştirmiştir.⁹⁹ Savaş sonunda Balkanlar'ın komünizm etkisine girmesi ve bu bölgedeki devletlerin komünist rejimler oluşturmaları ayrıca Yunanistan'da gerçekleşen iç savaş Türkiye'nin Sovyetler Birliği tarafından çevrelendiği korkusuna kapılmasına sebep olmuş ve kendi güvenliğini sağlayabilmek amacıyla Türkiye Batı Bloku ile yakınlaşmıştır.¹⁰⁰ Sovyetler Birliği'nden duyulan endişe Türkiye'nin Lausanne'dan beri yürüttüğü denge politikasını terk ederek uluslararası konjonktürün de etkisiyle bir taraf haline gelmesine sebep olmuştur. Türkiye 1945'ten 1962'de yaşanan Küba Krizi ve daha sonrasında 1964'teki Kıbrıs Sorunu nedeniyle ABD Başkanı Johnson tarafından gönderilen Johnson Mektubu'na kadar uluslararası politikada Batı Bloku odaklı ve sıkı blok içi politikalar izleyerek hareket etmiştir. Fakat 1960'lı yıllarda yaşanan bu olaylar Türkiye'nin ABD ile ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Özellikle Johnson Mektubu Türk dış politikası için önemli bir kırılma anı olmuş; bu tarihten itibaren tek yönlü, ABD ve NATO odaklı politikalar izleyen Türkiye, dış politikasında çeşitliliğe yönelerek Sovyetler Birliği ve Balkan devletleri ile uluslararası sistemde yaşanan Yumuşama (Détente) Dönemi'nin de etkisiyle olumlu ilişkiler tesis etmeye çalışmıştır. Fakat Sovyetler Birliği-Türkiye yakınlaşması uzun süreli olmamış, 1970'li yıllarda gelişen ilişkiler 1979'da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi ve aynı dönemde İran İslam Devrimi'nin yaşanması uluslararası sistemde bloklar arası gerginliğin tekrar artış göstermesine sebep olurken ikili ilişkilerde yeniden mesafeli tutum ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile ilişkileri yoğun Sovyet nüfuzu altındaki Balkan devletleri ile ilişkilerine de etki etmiştir.

Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik politikaları bu dönem itibarıyla uluslararası sistemdeki değişikliklerin etkisiyle şekillenirken Türkiye, Balkanlar'da istikrardan yana bir tutum sergilemiş ve bölgede her zaman statükoyu korumak amacıyla politikalar izlemiştir.¹⁰¹ Soğuk Savaş döneminin iki süper gücü olan ABD ve Sovyetler Birliği ile geliştirdiği ikili ilişkiler ve aynı blok içinde yer aldığı Yunanistan ile ilişkileri Türkiye'nin hem dış politikasının hem de Balkanlar politikalarının şekillenmesinde önemli etkilere

---

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Hasan Ünal, "Dönemin Temel Dış Politika Sorunları", **Türk Dış Politikası (1919-2012)**, ed. Haydar Çakmak, 2. Baskı, Ankara: Barış Platin kitap, 2012, s. 428.

¹⁰¹ İlhan Uzgel, "1980-90: Batı Bloku Ekseninde Türkiye içinde Balkanlarla İlişkiler", **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt II: 1980-2001, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s. 171.

sahip olmuştur.¹⁰² Balkan coğrafyasının Sovyetler Birliği nüfuzuna girmesi Türkiye'nin bu dönemde bölge devletleriyle olan ilişkilerini etkileyen önemli bir unsur olmuştur. Balkanlar Soğuk Savaş döneminden önemli ölçüde etkilenmiş, uluslararası sistemdeki ideolojik temelli iki kutuplu yapı bu bölgede de kendisini göstermiştir. Daha İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği esnada 9 Ekim 1944'te gerçekleşen Stalin-Churchill buluşmasında ortaya çıkan *Yüzdeler Anlaşması* ile Balkanlar, İngiltere'nin ve Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanlarına ayrılmış ve Balkan coğrafyası büyük devletlerin rahatça hareket edebildikleri bir bölge olmuştur.¹⁰³

Balkan devletleri uluslararası sistem içerisinde 2+2+2 formülüyle tanımlanmışlardır.¹⁰⁴ Buna göre Türkiye ve Yunanistan Batı Bloku, Bulgaristan ve Romanya Doğu Bloku'ndaki komünist rejimli devletler, Arnavutluk Enver Hoca ve Yugoslavya da Josip Broz Tito önderliğinde komünist rejimleri benimseyen yönetimler olarak ortaya çıkmışlardır.¹⁰⁵ Balkan devletlerinin Sovyetler Birliği etkisi altında olması Türkiye için güvenlik endişesi yaratırken Balkanlar politikaları da bu endişe ekseninde şekillenmiş, Türkiye'nin Balkan devletleri ile ilişkileri özellikle Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında uluslararası sistemin sıkı iki kutuplu yapısı nedeniyle mesafeli olmuştur. Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin Balkanlar politikaları üç unsur etrafında şekillenmiştir; ideolojik çatışma (Balkan devletlerinin Yunanistan hariç komünist ideolojiyi benimsemiş olmaları), Türk azınlığın güvenliğinin sağlanması ve Yunanistan ile arasındaki sorunlu ilişkiler.¹⁰⁶

Soğuk Savaş döneminde özellikle Bulgaristan'ın Sovyetler Birliği'nin en sadık müttefiki olması Türkiye'yi zor duruma sokmuştur. Bulgaristan ile hem kara sınırının bulunması hem de Karadeniz'de kıyıdaş devletler olmaları Türkiye'nin birden fazla tehditle karşı karşıya kalmasına sebep olurken bu durum Yunanistan ile yakın ilişkiler

---

¹⁰² Fatma Çalik Orhun, “Soğuk Savaş Döneminde Türk Dış Politikasında Balkanlar”, *Avrasya Etüdleri*, Yıl. 27, Sayı 59, 2020, s. 76.

¹⁰³ Yüzdeler Anlaşması ile Balkan devletleri üzerindeki nüfuz paylaşımı şu şekilde gerçekleşmiştir; Yunanistan'da %10 Sovyetler Birliği %90 İngiltere; Bulgaristan'da %75 Sovyetler Birliği %25 İngiltere; Romanya'da %90 Sovyetler Birliği %10 İngiltere; Yugoslavya %50 Sovyetler Birliği %50 İngiltere. Bkz., Sander, “**Balkan Gelişmeleri...**”, s. 18.

¹⁰⁴ İbrahim Kamil, “Soğuk Savaş Sırasında Balkan Devletleri (1945-1990)”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, s. 4.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Halil Akman, **Paylaşılamayan Balkanlar**, 1. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006, ss. 253-254.

geliştirmeyi de beraberinde getirmiştir.¹⁰⁷ Türkiye, Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Atatürk Dönemi'nden beri iyi ilişkiler içerisinde olduğu Yunanistan ile aynı blok içerisinde ortak Sovyet tehdidi nedeniyle iyi ilişkiler tesis etmeye devam etmiştir. Türkiye ve Yunanistan arasındaki iyi ilişkiler Balkanlar'da 1930'lu yıllarda gerçekleştirilen iş birliğinin tekrardan canlandırılabilceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır.¹⁰⁸ Bu dönemde Yugoslavya'nın da Sovyetler Birliği ile ilişkilerinin bozulması ve 1948'de Yugoslavya Komünist Partisi'nin Kominform'dan (*Komünist Enformasyon Bürosu*) ihraç edilmesi de bu düşüncüyü harekete geçirmiştir. Yugoslavya'nın Kominform'dan ihraç edilmesi sonrası Doğu Avrupa devletleri ve Sovyetler Birliği'nin ekonomik ve askeri ambargosuna maruz kalması Tito'nun Batı Bloku devletlerine yakınlaşmasına sebep olmuştur.¹⁰⁹ ABD'nin de desteklemesiyle Yugoslavya'nın Batı Bloku'na yakınlaştırılması için Türkiye ve Yunanistan önemli rol oynamışlardır. Üç devlet arasında gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde 28 Şubat 1953'te imzacı devletlerin ortak menfaatleri söz konusu olduğunda birbirleriyle görüşmelerini ve askeri müzakerelerde bulunmalarını öngören “*Dostluk ve İşbirliği Antlaşması*” imzalanmıştır.¹¹⁰ 9 Ağustos 1954'te ise Yugoslavya'nın Bled şehrinde “*Siyasal İşbirliği ve Yardımlaşma Andlaşması*” ile de bölgesel savunma ittifakı olarak değerlendirilebilecek Balkan Paktı oluşturulmuştur.¹¹¹ Fakat bu Balkan Paktı istenildiği kadar etkili olamamış, Stalin'in 1953'te ölmesiyle yerine gelen Nikita Kruşçev'in Yugoslavya ile ilişkilerini düzeltmeye çalışması ve Yunanistan'ın Kıbrıs konusundaki tutumu neticesinde Türkiye ile bozulan ilişkileri sonucu ittifak dağılmıştır. Bu ittifakta tıpkı bir önceki Balkan Antantı gibi temelinde Türkiye'nin ve Yunanistan'ın dostluk ilişkilerinin bulunduğu bir oluşum olmakla birlikte ekonomik ve sosyal temellerden yoksun sadece askeri kaygılardan meydana gelen ve kalıcı barışı sağlama konusunda başarılı olamayan bir deney olarak tarihte yerini almıştır.¹¹²

---

¹⁰⁷ Öztürk, op.cit., s. 13.

¹⁰⁸ Sibel Turan, “Balkanlar ile İlişkiler”, **Türk Dış Politikası (1919-2012)**, ed. Haydar Çakmak, 2. Baskı, Ankara: Barış Platin Kitap, 2012, s. 472.

¹⁰⁹ Sander, op.cit., ss. 65-66.

¹¹⁰ Hale, op.cit., s. 125.

¹¹¹ Turan, op.cit, ss. 473-474.

¹¹² Hikmet Öksüz, “Turkey's Balkan Policy (1923-2007)”, **Turkish Review of Balkan Studies**, No. 12, 2007, p. 141.

1950’li yıllarda ortaya çıkan Kıbrıs Sorunu, Türkiye ve Yunanistan arasında oluşturulan iyi ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur. Bu sorunun ortaya çıktığı tarihten itibaren iki devlet arasındaki ilişkilerin odak noktası Kıbrıs olurken hem Türkiye’nin hem de Yunanistan’ın dış politikalarında ve Balkanlar politikalarında önemli bir kırılma noktasını da Kıbrıs’ta yaşanan gelişmeler oluşturmuştur. 1950’li yılların başında iki devlet arasındaki iyi ilişkilerin gölgesinde Kıbrıs Sorunu ikinci plana atılırken Türkiye’nin 1955 yılında sorunun taraflarından biri haline gelmesiyle Kıbrıs iki devlet arasındaki ilişkilerin temelini oluşturmuş ve Türkiye-Yunanistan ilişkileri Kıbrıs Sorunu’nun etkisinde şekillenmiştir.

Yunanistan, bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktığı andan itibaren dış politikasında benimsediği yayılmacı politikalarının temelini oluşturan Megali İdea (Büyük Ülkü)¹¹³ hedefi doğrultusunda Kıbrıs Adası’nın kendi topraklarına bağlanması (enosis) amacıyla faaliyetlere geçmiştir. Kıbrıs’ın Yunanistan topraklarına katılması isteğini İngiltere’ye ileten Yunanistan Hükümeti,¹¹⁴ İngiltere’den istediği desteği görememiş, bu nedenle 16 Ağustos 1954’te konuyu Birleşmiş Milletler’e (BM) taşıyarak Ada halkı için self-determinasyon ilkesinin uygulanmasını talep etmiştir.¹¹⁵ Yunanistan’ın sorunu BM’ye getirmesi ile Kıbrıs Sorunu uluslararası kamuoyunun gündemine girerek uluslararası boyut kazanmıştır. BM’nin 27 Aralık 1954’te sorunu şimdilik görüşmeme kararı almasıyla birlikte Kıbrıs’ta istediğini elde edemeyen Yunanistan, Ada’da tedhiş (terör) hareketlerini başlatmıştır.¹¹⁶ Başpiskopos III. Makarios’un emirleriyle enosis amacını gerçekleştirmek için Ada’ya davet edilen Grivas, EOKA’yı (*Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü-Etniki Organosi Kipriaku Agonos*) kurmuş ve 1 Nisan 1955’te Ada’da terör faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlamıştır. Türk tarafı

---

¹¹³ Şükrü Sina Gürel, **Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2018, s. 47.

¹¹⁴ 1571 yılında Osmanlı Devleti tarafından fethedilen Kıbrıs Adası 1878 yılına kadar Osmanlı Devleti himayesi altında kalırken, 1878 yılında ise mülkiyet hakkı Osmanlı Devleti’nde kalmasıyla birlikte Ada’nın siyasi yönetimi İngilizlere devredilmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin İttifak Devletleri’nin yanında savaşa girmesiyle birlikte İngiltere Kıbrıs’ı ilhâk etmiş ve bu ilhâk Lausanne Barış Antlaşması’nda kabul edilmiştir. Bu tarihten itibaren 1960 yılında Bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulana kadar Kıbrıs İngiltere himayesi altında kalmıştır.

¹¹⁵ Melek Fırat, “1945-1960: Batı Bloku Ekseninde Türkiye içinde Yunanistan ile İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, 1. Cilt: (1919-1980), 21 Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, ss. 596-598.

¹¹⁶ Erol Mütercimler, **Satılık Ada Kıbrıs: Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri**, 9. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2017, ss. 119-120.

da 1958 yılında kurduğu TMT (*Türk Mukavemet Teşkilatı*) ile Ada'daki şiddet eylemlerine karşılık vermeye çalışmıştır.

Kıbrıs'ta gittikçe artış gösteren şiddet nedeniyle İngiltere; Yunanistan'ı ve Türkiye'yi Londra'da konferansa davet ederek soruna Türkiye'nin de taraf olmasını sağlamıştır. 29 Ağustos'ta başlayan Konferans, 6-7 Eylül Olayları'nın yaşanmasıyla kesintiye uğramış ve Konferans'tan herhangi bir sonuç alınamamıştır. 1958 yılına gelindiğinde Ada'daki şiddetin artış göstermesi uluslararası sistemdeki kutuplaşmanın yoğun olarak yaşandığı bu dönemde iki Batı müttefiki devletin bu sorun ekseninde olumsuz ilişkiler yaşaması NATO'nun güneydoğu kanadını zayıflatabileceği düşüncesi nedeniyle ABD'yi rahatsız etmiş ve tarafları uzlaşma konusunda baskılayan ABD'nin önerisiyle Kıbrıs'ta bağımsızlık formülü için çalışmalara başlanmıştır.¹¹⁷ Ocak 1959'da Türk ve Yunan temsilciler arasında gerçekleştirilen görüşmelerde bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına dair ayrıntılar ele alındıktan sonra 6 Şubat 1959'da Zürih'te bir araya gelen Başbakanlar Menderes ve Karamanlis ile Dışişleri Bakanları Zorlu ve Averof'un katılımıyla taraflar 11 Şubat'ta ortak bir demeç yayınlarak sorunların çözümlenebilmesi için ortak bir plan üzerinde mutabık kaldıklarını duyurmuşlardır.¹¹⁸ Zürih'te gerçekleştirilen ön anlaşma sonrasında Londra'da bir araya gelen tarafların 19 Şubat'ta Londra Antlaşması'nı daha sonra da 16 Ağustos 1960'da Lefkoşe Antlaşması'nı imzalamasıyla Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.¹¹⁹ Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte ilgili üç devlet İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Ada'da Garanti Antlaşması uyarınca garantör devlet statüsü kazanmışlardır. Bu Antlaşma'nın 4. maddesine göre; Antlaşma'nın hükümlerine uyulmaması durumunda garantör devletler arasında gerekli önlemlerin alınması hususunda birbirlerine danışması öngörülmüyorken ortak bir hükme varılamadığı takdirde garantör devletlerden her biri antlaşmanın sağladığı düzeni yeniden kurmak amacıyla harekete geçme hakkına sahip olmuştur.¹²⁰ Fakat kurulan Cumhuriyet uzun ömürlü olmamış, 1963-1964 yıllarında EOKA'nın gerçekleştirdiği terör eylemleri ile Ada'daki fiili durum değişmiş ve Rumların şiddet eylemlerinden kaçmak için Kıbrıslı Türkler, Türklerin yoğun olarak yaşadığı Ada'nın kuzeyine doğru hareket etmişlerdir. Ada'nın kuzey kesimlerine doğru hareket eden

---

¹¹⁷ Fırat op.cit., s. 607.

¹¹⁸ Ibid., s. 608.

¹¹⁹ Turan, op.cit., s. 477.

¹²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz., Fırat, op.cit., s. 612.

Türkler ile Kıbrıs fiili olarak ikiye bölünmüştür.¹²¹ Kıbrıs'ta yaşanan eylemler sonucunda Garanti Anlaşması uyarınca Ada'ya müdahale girişiminde bulunan Türkiye'ye ABD Başkanı Johnson tarafından gönderilen meşhur mektupla hem Türk-Amerikan ilişkileri farklı bir boyuta taşınmış hem de Türk dış politikası için önemli bir kırılma anı yaşanmıştır. Bu doğrultuda Batı Bloku odaklı tek yönlü dış politika anlayışını sorgulayan Türkiye çok yönlü politikalar izlemeye yönelmiş, Batı devletleri ve komşu devletleri ile ilişkilerini geliştirme gayesi içinde olmuştur. Kıbrıs'ta yaşanan bu olaylar Türkiye'nin Balkan coğrafyasına bakış açısının değişmesinde önemli bir unsur oluşturmuştur.¹²² Sovyetler Birliği ile komünist ideolojiye sahip devletlere karşı sert tutumundan vazgeçerek daha yumuşak bir tavır alan Türkiye özellikle bu dönemde Doğu Bloku devletleri arasında yaşanan ideolojik çözülmeden yararlanma çabasına girmiştir.¹²³ Fakat Türkiye'nin Balkan devletleri ile geliştirmeye çalıştığı olumlu ilişkiler bölge devletleri tarafından Kıbrıs Sorunu için kendisine destek arama çabası olarak algılanması sebebiyle samimiyetle karşılanmamıştır.¹²⁴

1970'li yıllara gelindiğinde Türkiye ve Yunanistan arasındaki Kıbrıs Sorunu en yüksek gerilimli dönemini yaşamıştır. Yunanistan'da 1967 yılında darbe ile iktidara gelen Cunta Yönetimi'nin 1974 yılında Kıbrıs Adası'nda gerçekleştirdiği darbenin sonucu olarak Türkiye'nin Kıbrıs'a Barış Harekâtı düzenlemesi iki devlet arasındaki ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. Bu tarihten itibaren Türkiye-Yunanistan arasında gerilimli bir atmosferin yaşanması Balkanlar'da iş birliğini engelleyici bir unsur olurken iki devlet arasındaki sorunların artış göstermesi -Ege Denizi'nde yaşanan karasuları, kıta sahanlığı ve hava sahası sorunlarının yanında ayrıca Batı Trakya'da Türk azınlığın durumu gibi konular- Türkiye'nin Balkan devletleri ile ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. 1974'te yaşanan olaylardan sonra Yunanistan, Türkiye'nin Barış Harekâtı sonrası oluşturduğu statükoyu eleştirirken Ada'daki Türk askerinin mevcudiyetini ve gerçekleştirilen harekâtı Türkiye'nin irredentist politikalarının bir parçası olarak lanse etme çabası Balkan devletleri nezdinde Türkiye aleyhinde bir etkiye sebep olurken bundan en çok Bulgaristan

---

¹²¹ Gürel, op.cit., s. 97.

¹²² Esin Yurdusev, "1945-1989 Döneminde Türkiye ve Balkanlar", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s. 379.

¹²³ Ibid., ss. 381-382.

¹²⁴ Ibid.

etkilenmiştir.¹²⁵ Bu durum Bulgaristan ile Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemi boyunca azınlıklar konusunda krizler yaşandığı durumlarda Bulgaristan'ın Yunanistan ile Türk azınlık hususunda ortak politikalar benimsemesine sebep olmuştur.¹²⁶

Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemi boyunca Bulgaristan ile ilişkilerinde Bulgaristan'ın Sovyetler Birliği'nin Balkanlar'daki en sadık müttefiki olması önemli bir parametre olmuştur. İki devlet arasındaki ilişkiler ABD ve Sovyetler Birliği etkisinde gelişmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Balkanlar'ı etkisi altına alan Sovyetler Birliği'nin özellikle Bulgaristan'daki etkisi Türkiye'nin bu zamana kadar Bulgaristan'dan algıladığı askeri tehdidin yanında artık politik tehdit algılamasına da sebep olmuş ve bu durum Türkiye'yi sıkıntılı bir sürece sokmuştur.¹²⁷ Soğuk Savaş dönemi boyunca iki devleti zaman zaman karşı karşıya getiren en önemli sorun Bulgaristan'da bulunan Türk azınlığına yönelik Bulgaristan Hükümeti'nin uyguladığı göçe zorlama ve asimilasyon politikaları olmuştur. Bulgaristan Hükümeti Soğuk Savaş dönemindeki uluslararası sistemin iki kutuplu yapısını Türk azınlığa karşı gerçekleştirilen asimilasyon ve göçe zorlama politikalarında kendisi için bir avantaj durumuna getirmeye çalışırken bunda itici unsur; Türkiye ile yaşanacak olası azınlık krizinde Türkiye'nin izleyeceği politikanın iki bloku karşı karşıya getirme ihtimalinin bulunması ve Türkiye'nin Sofya Yönetimi nezdinde böyle bir riski göze almayacağını düşünülmesi olmuştur.¹²⁸ Bu noktada Türkiye'yi ve Bulgaristan'ı Türk azınlık konusunda bir krizin eşiğine getiren önemli gelişmelerden biri 1950-1951 yıllarındaki Bulgaristan'ın Türk azınlığa uyguladığı göç ettirme politikası olmuştur. 1950 yılında Bulgaristan Hükümeti 3 ay içerisinde 250.000 Bulgaristan Türkünü Türkiye'ye göndereceğine dair nota vermiş¹²⁹ ve bunun sonucunda 1950-1951 yılları boyunca yaşanan göçlerde 154.393 kişi Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir.¹³⁰ Bulgaristan'ın Türk azınlığa uyguladığı göç politikasında Moskova Yönetimi'nin etkisi olmuştur. Türkiye'nin Batı Bloku devletleri ile geliştirdiği ilişkiler ve bu bağlamda 1950 yılında Kore Savaşı'na asker göndermesi Sovyetler Birliği'nin bu

---

¹²⁵ Ibid., s. 383.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Öztürk, op.cit., ss. 12-13.

¹²⁸ Kader Özlem, **Türkiye-Bulgaristan İlişkileri ve Türk Azınlık**, 1. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2019, s. 101.

¹²⁹ Birgül Demirtaş-Coşkun, "Turkish-Bulgarian Relations in the Post-Cold War Era: the Exemplary Relationship in the Balkans", **the Turkish Yearbook of International Relations**, Vol: 32, 2001, p. 26.

¹³⁰ Kamil, op.cit., s. 72.

politikasında etkili olmuş, Sovyetler Birliği böylece Türkiye’yi zor durumda bırakmayı hedeflemiştir.¹³¹

Türkiye ve Bulgaristan arasında ikinci bir göç ise 24 Şubat 1968 yılında iki devlet arasında imzalanan Göç Anlaşması ile olmuştur. 1950-1951 göçünden farklı olarak bu antlaşma iki devlet arasında varılan uzlaşısı sonunda “*parçalanmış ailelerin birleştirilmesi*” maksadıyla gerçekleştirilmiş, bu bağlamda 130.000 Bulgaristan Türkü Türkiye’ye göç etmiştir.¹³² 1970’li yıllarda ikili ilişkilerde kısmi iyileşme yaşansa da 1984’te Todor Jivkov yönetiminin Türk azınlığa dair uyguladığı baskı politikaları ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur. Bulgar Hükümeti’nin Türk azınlığa uyguladığı Slavlaştırma politikası sonrası Türkiye 22 Şubat 1985’te Bulgaristan’a nota vererek Türk azınlığa uygulanan asimilasyon politikalarının kabul edilemeyeceğini bildirmiştir.¹³³ Bulgaristan Hükümeti “*Türklerin Osmanlı Devleti döneminde zorla Müslümanlaştırılan Slav-Bulgarlar olduklarını*” iddia etmiştir.¹³⁴ Türk azınlığa dair uygulanan asimilasyon politikaları ve kısıtlamalar 1989 yılına kadar devam etmiş, Türk azınlık Haziran-Ağustos 1989’da göç etmeye başlamış ve toplamda 300.000’den fazla Türk Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmıştır.¹³⁵ Türkiye, Bulgaristan’a karşı uluslararası kamuoyunun da desteğini alarak hareket etmiş ve Jivkov yönetiminin Türk azınlığa uyguladığı politikalar Bulgaristan’ın uluslararası prestijini olumsuz etkilerken 1989 yılında Jivkov rejiminin düşmesine sebep olmuştur. Bulgaristan’da komünist rejimin devrilmesiyle birlikte hem iç hem de dış siyasette yeni bir döneme girilmiş ve Türk azınlığın hakları da bu süreçte iade edilmiştir.¹³⁶

Soğuk Savaş dönemi boyunca Yugoslavya ile Türkiye ilişkilerine baktığımızda, uluslararası sistemin iki kutuplu yapısında farklı bloklarda hareket eden iki devlet arasındaki ilişkiler uluslararası konjonktürün etkisine maruz kalmıştır. 1948’de Kominform’dan ihraç edilmesiyle birlikte Doğu Bloku’ndan ayrılan Yugoslavya Bağlantısızlık politikası izlemeye başlamıştır. Yugoslavya’nın aksine bu dönem Türkiye Batı Bloku politikalarını benimsemiş ve sıkı bir blok politikası izlemiştir. Bu durum iki

---

¹³¹ Özlem, op.cit., s. 111.

¹³² Kamil, loc.cit.

¹³³ Tuncer, op.cit., s. 684.

¹³⁴ Coşkun, op.cit., s. 27.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid., ss. 28-29.

devletin farklı politikalar benimsemesine sebep olmuştur.¹³⁷ Yugoslavya’da savaş sonrası komünist rejimin kurulmasıyla birlikte bölgedeki Türk azınlık baskıya maruz kalırken Tito, ilk başlarda rejimin işleyişi hakkında bilgi sızdırılabileceği ve bunun da komünizmin başarısızlığı propagandası olarak kullanılabileceğine dair duyduğu çekince nedeniyle Türk azınlığın göç etmesine izin vermemiştir.¹³⁸ Fakat Sovyetler Birliği ile Yugoslavya’nın ilişkilerinin bozulması Yugoslavya’nın politikalarında değişikliklere sebep olmuştur. Yugoslavya’nın Batı Bloku’na yakınlaşma çabaları Türkiye-Yugoslavya ilişkilerini geliştirirken yapılan görüşmelerle göç konusu da konuşulmuştur.¹³⁹ 1952 yılında gerçekleştirilen görüşmede 1938 Göç Antlaşması gündeme gelirken “*Centilmenlik Antlaşması*” altında imzalanan antlaşma neticesinde ayrıca bir göç antlaşması imzalanmamıştır.¹⁴⁰

1955 yılı itibarıyla Yugoslav-Sovyet ilişkilerinin yumuşamaya başlamasıyla birlikte ikili ilişkilerde tekrardan mesafeli tutum sergilenirken 28 Nisan 1966’da Yugoslavya, Türkiye ve Bulgaristan arasında Belgrad’da imzalanan ve turizm alanında iş birliğini geliştirme amacı taşıyan protokolle ilişkilerde tekrardan temas yaşanmıştır.¹⁴¹ Diğer önemli bir temas ise 1-6 Eylül 1970’de Başbakan Demirel’in Yugoslavya’ya ziyaretiyle gerçekleşmiştir. Bu ziyaretin sonunda yayınlanan ortak bir demeçte Kıbrıs konusundan da bahsedilmiş ve Yugoslavya “...Kıbrıs’da cemaatler arası istikşafî görüşmeleri memnurlukla karşıladıklarını belirtmiş ve bunların başarıya ulaşması temennisinde bulunmuştur.”¹⁴² Bu dönemde gerek Türkiye gerekse Yunanistan, Bağlantısızlar Hareketi’nin liderliğini yapan Tito Yugoslavya’sının Kıbrıs konusunda desteğini alarak BM’deki Bağlantısızlar Hareketi’nin niceliksel çoğunluğundan yararlanmak istemişlerdir. Tito, iki devlet arasındaki statükonun korunmasından yana tavır alsa da BM’deki oylamalarda Rumların yanında yer almış bunda “*kendi ulusal*

---

¹³⁷ Turan, op.cit., ss. 474-475.

¹³⁸ Öksüz, op.cit., pp. 144-145.

¹³⁹ Mehmet Öztürk, **Tito Dönemi Türkiye-Yugoslavya İlişkileri**, (Yüksek Lisans Tezi), Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022, s. 58.

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Mehmet Gönübol, Ömer Kürçüoğlu, Türkiye-Yugoslavya İlişkileri içinde: 1965-1973 Dönemi Türk Dış Politikası”, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, ed. Mehmet Gönübol, Cem Sar, 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, s. 530.

¹⁴² Ibid., ss. 531-532.

sorunlarına emsal teşkil edebilme potansiyeli” etkili olmuştur.¹⁴³ 1974 yılı itibarıyla ise Yugoslavya, Kıbrıs Sorunu’nda Yunanistan’ın tezlerine destek vermiştir.

Balkanlar’daki diğer devletler Arnavutluk ve Romanya ile ilişkiler de uluslararası sistemdeki iki kutuplu yapının etkisinde şekillenmiştir. Romanya ile ilişkiler iki devletin farklı ideolojilere sahip olması nedeniyle İkinci Dünya Savaşı sonrası bir süre kopsa da 1957 yılında ilişkiler tekrar düzelmiş, iki devlet tarihsel dostluklarını devam ettirmişler ve sahip oldukları farklı siyasi rejimleri ikili ilişkilerini zayıflatmamıştır.¹⁴⁴ Türkiye-Romanya arasındaki ilişkileri güçlendiren temel parametre Romanya’da Türk azınlığın varlığı olurken Türk azınlığın yoğun olarak yaşadığı diğer Balkan devletlerinden farklı olarak Romanya’dan Türkiye’ye göç gerçekleşmemiştir.¹⁴⁵ Arnavutluk ile ise 1958 yılında elçilik düzeyinde ikili ilişkiler başlamış ve Arnavutluk’un 1965’te BM’de Kıbrıs ile ilgili gerçekleştirilen oylamada Türkiye lehine oy kullanması ikili ilişkilerde önemli bir etki yaratmış ve iki devlet arasında resmi ziyaretler gerçekleşmiştir.¹⁴⁶ 1960’lı yıllarla birlikte Enver Hoca izlediği izolasyonist politikalar ve bölgede Yunanistan ile yaşadığı sorunlar nedeniyle içinde bulunduğu yalnızlığı Türkiye ile iyi ilişkiler geliştirerek gidermeye çalışmıştır.

Özetleyecek olursak Türkiye, ulus devlet olarak ortaya çıktığı andan beri Balkan devletleri ile ilişkilerine büyük önem atfetmiştir. Bölgede istikrardan yana olan Türkiye dış politikadaki statükocu tavrını Balkanlar’da da devam ettirirken iş birliğinin geliştirilmesi için önemli ölçüde çaba sarfetmiştir. Fakat İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler bölge devletleri ile arasına mesafe koymasına sebep olmuş, Türkiye’nin Balkan devletleriyle yeniden teması 1960 yılların ikinci yarısıyla mümkün olabilmıştır. Türkiye’nin dış politikasında çeşitliliğe yönelmesiyle birlikte Balkan devletleri ile yeniden iyi ilişkiler tesis edilmeye çalışılmıştır. Bunda ABD’den ve NATO’dan duyduğu hayal kırıklığı etkili olurken ayrıca Yunanistan’ın Balkan coğrafyasında nüfuzunu artırma çabalarını da kırmaya ve Kıbrıs konusunda kamuoyunun

---

¹⁴³ Kader Özlem, “Balkanlar’da Yaşanan Gelişmeler”, **Diplomasi Tarihi II**, ed. Barış Özdal, R. Kutay Karaca, Genişletilmiş 3. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2021, ss. 490-491.

¹⁴⁴ Öksüz., op.cit., p. 149.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Duygu Sezer, “Türkiye’nin Ekonomik İlişkileri: Türkiye-Arnavutluk İlişkileri”, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, ed. Mehmet Gönübol, 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, s. 533.

desteğini alan Yunanistan'ın etkisini azaltmaya çabalamıştır.¹⁴⁷ Fakat Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Balkanlar'da yaşanan gelişmeler Türkiye'nin politikalarında değişikliklere sebep olacaktır.

1.2. Yunanistan'ın Balkanlar Politikasının Analizi

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı dönemden Soğuk Savaş döneminin bitişine kadar olan süre içinde izlemiş olduğu Balkanlar politikası, Yunan dış politikasının izlemiş olduğu temel ilkeler doğrultusunda analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu hususta Yunanistan'ın dış politikasının ve Balkanlar politikasının incelemesi iki dönem şeklinde aktarılacaktır.

1.2.1. 1829-1945 Arası Dönemde Yunanistan'ın Dış Politikasının Temel İlkeleri ve Balkanlar Politikası

19. yüzyıl Avrupası'nın genel görünümüne bakıldığında Fransız Devrimi ile birlikte ortaya çıkan ulusçu ve özgürlükçü fikirlerin etkisiyle uluslararası sistemde birtakım değişiklikler meydana gelmiş, bu değişiklikler özellikle Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarında önemli sonuçlar doğurmuştur. Avrupa'da meydana gelen ulusçuluk hareketleri nedeniyle Eski Rejimi (Ancien Regime) devam ettirmek isteyen devletler 1815'te Viyana Kongresi'nde toplanmış ve bu Kongre'de ilk kez Osmanlı Devleti'nin topraklarının Avrupa'daki güç dengesini bozmadan paylaşılması meselesi olan Doğu Sorunu gündeme gelmiştir.¹⁴⁸ Avrupa'daki monarşiler kendi monarşilerini korumak amacıyla ulusçuluk hareketlerine karşı tavır sergilemelerine rağmen bu tutumları Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarındaki uluslar için geçerli olmamıştır. Buna bağlı olarak Avrupalı büyük devletler Osmanlı Devleti toprakları üzerinde gerçekleşen isyan hareketlerini desteklemişlerdir. Bu durumun asıl nedeni Osmanlı Devleti'nin Avrupa topraklarından çıkartılmasıyken, Balkan uluslarının bölgedeki hareketleri aslında Doğu

---

¹⁴⁷ Uzgel, op.cit., s. 174.

¹⁴⁸ R. Kutay Karaca, "Viyana Kongresi", ", **Diplomasi Tarihi I**, ed. Barış Özdal, R. Kutay Karaca, 4. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2020, ss. 349-356.

Sorunu'nun türevlerini oluşturmuştur.¹⁴⁹ Bu noktada Bağımsız Yunanistan'ın ortaya çıkışında Avrupalı büyük devletlerin önemli destekleri olmuştur. Yunanlar, Balkanlar'da ilk isyan eden ulus olmamalarına rağmen bağımsızlıklarını kazanan ve Osmanlı Devleti topraklarında kurulan ilk devlet olmuşlardır.¹⁵⁰

1821 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı giriştiği isyan¹⁵¹ hareketi sonucunda Osmanlı-Rus Savaşı'nı bitiren 14 Eylül 1829 tarihli Edirne Antlaşması'nın 10. maddesi ile Osmanlı Devleti kendi toprakları üzerinde bağımsız Yunanistan'ın kurulması kararını tanımıştır.¹⁵² Mutlak monarşi olarak ortaya çıkan Yunanistan Krallığı'nın ilk sınırları Peloponez (Mora), Rumeli ve Kiklad Adaları'ndan oluşan küçük ve verimsiz topraklar üzerine kurulmuştur.¹⁵³ Yunanların “*bir karış toprak*” olarak nitelendirdikleri bu ilk sınırlarını genişletmek amacıyla izledikleri irredentist politikalar Osmanlı Devleti toprakları üzerinde gerçekleşmiş ve 1829 yılından 1922 yılına kadar Yunanistan bu yayılcı politikalarını sürdürmüştür.¹⁵⁴

Yunanistan, bağımsızlığını kazandığı andan itibaren homojen bir Yunan ulusu oluşturma gayreti içine girmiş ve bunu Helenizm kimliği altında gerçekleştirmek için çabalamıştır.¹⁵⁵ Osmanlı Devleti himayesi altında olduğu zamanlarda Antik Yunan'a dair bilgileri kısıtlı olan Yunan aydınlar 19. yüzyıla gelindiğinde Antik Yunan'a dair daha fazla bilgiye sahip olmaya başlamış, Avrupa'nın köklerini dayandığı ve saygı duyduğu Antik Yunan'ın mirasçısı olduklarına dair fikirleri benimsemişlerdir.¹⁵⁶ Kendilerini “*Antik Yunanların torunları*” olarak nitelendiren ilk Yunan milliyetçilerinin savunduğu

¹⁴⁹ Kader Özlem, “19. Yüzyılda Balkanlar'da Yaşanan Bazı Önemli Olayların Diplomasinin Gelişimine Etkileri”, **Diplomasi Tarihi I**, ed. Barış Özdal, R. Kutay Karaca, 4. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2020, s. 527.

¹⁵⁰ Ibid., ss. 529-532.

¹⁵¹ Türk tarih yazımında “Yunan İsyanı” olarak ifade edilen bu hareket, Yunan tarih yazımında ise “Yunan Devrimi veya Yunan Kurtuluş Mücadelesi” olarak ifade edilmektedir.

¹⁵² Yunanlar 25 Mart 1821 tarihinde Mora'da başlatılan ayaklanmayı ulusun yeniden doğuşu ve kurtuluşu olarak nitelendirerek bağımsızlıkları için bu tarihe atıf yaparlar. Osmanlı Devleti ise 1827-1828 yılları arasında Rus Çarlığı ile gerçekleştirdiği savaş sonunda imzalanan 14 Eylül 1829 Edirne Antlaşması ile Yunanların bağımsızlığını tanıırken, dönemin Avrupalı güçleri İngiltere, Fransa ve Rus Çarlığı 3 Şubat 1830 Londra Protokolü ile bağımsız Yunanistan'ı kabul etmişlerdir. Bkz., Özlem, op.cit., s. 532; Erhan Afyoncu, “Osmanlı İdaresinde Yunanistan”, **Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, ss. 331-332.

¹⁵³ Esra Özşüer, **Türkokratia: Avrupa'da Türk İmajı**, 2. Baskı, İstanbul: Kronik Yayınları, 2019, s. 140.

¹⁵⁴ Gürel, op.cit., s. 13.

¹⁵⁵ Hakan Cem Işıklar, **Ege'de Çözilemeyen Türk-Yunan Sorunları ve Casus Belli**, 1. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009, s. 32.

¹⁵⁶ Richard Clogg, **Yunanistan'ın Kısa Tarihi**, çev. Dilek Şendil, 2. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018, s. 39.

bu görüşü desteklemeyen bazı isimler olmuştur. Bunlardan biri olan Avusturyalı tarihçi Jakop Philipp Fallmerayer, 1830’lu yıllarda kaleme aldığı eserinde Antik Yunanlar ile Modern Yunanlar arasındaki bağı sorgulamış ve “*Helen soyunun günümüz Avrupa’sında kökünün tamamen kazındığını, Yunanistan’daki Hristiyan halkın damarlarında bir damla saf ve katıksız Helen kanının akmadığını*” ifade ederek Modern Yunanların Antik Yunan mirasçısı oldukları görüşüne karşı bir tez oluşturmuştur.¹⁵⁷ Fallmerayer’in Modern Yunanların, Slav ve Arnavutlardan oluştuğuna dair ortaya atmış olduğu görüşleri Yunanlar içinde büyük öfke uyandırırken bu durum hem Osmanlı Devleti toprakları üzerinde hak iddiasında bulunmalarının hem de Yunanların Avrupalı kimliklerinin sorgulanmasına neden olmuştur.¹⁵⁸

Fallmerayer’in iddiaları Antik Yunan ile Modern Yunan arasında iki bin yıllık bir boşluğu ortaya çıkarırken bu boşluğun kapatılması görevi ise Yunan tarihçileri tarafından üstlenilmiştir. Yunan tarih profesörü olan Kontantinos Paparrigopoulos bu görevi üstlenerek Antik Çağ ve Modern Çağ arasındaki iki bin yıllık boşluğu Yunan Orta Çağı olan Doğu Roma (Bizans) ile doldurarak Yunan tarih yazımındaki şecerecilik problemini çözmeye çalışmıştır.¹⁵⁹ Fakat kuruluşundan itibaren yüzünü Batı’ya ve Avrupa’ya dönen ve homojen bir Yunan kimliği oluşturmanın yanında ayrıca bir Avrupalı kimliği de oluşturmaya çabalayan Yunanistan için Avrupa’nın *teokratik*, *despot* ve *gerici* olarak nitelendirdiği, Yunan aydınlarının ise uzun yıllar boyunca *gericiliğin* sembolü olarak yorumladığı Doğu Roma döneminin Yunan tarih yazımına eklenmesi kolay olmamıştır.¹⁶⁰

Yukarıda da ifade edildiği gibi Yunanistan kuruluşundan itibaren yüzünü Avrupa’ya döndüğü için Avrupalı kimliğini daha çok vurgulama amacı taşımıştır. Bu durum ise Avrupa’nın coğrafi doğusu olan¹⁶¹ ve Avrupa’nın “*ötekisi*” olarak nitelendirdiği Balkan kimliğinden kendisini soyutlamasına sebep olmuş, ulus kimliği

---

¹⁵⁷ Leonidas Moiras, “Osmanlı Devleti ve Yunanistan Krallığı Arasında İlk Diplomatik İlişkiler (1839-1848), *Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri (1821-2021)*, ed. Esra Özsüer, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2022, s. 19.

¹⁵⁸ Alexis Heraclides, *Yunanistan ve “Doğu’dan Gelen Tehlike” Türkiye: Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları*, çev. Mihalis Vasilyadis, Herkül Milas, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s. 55.

¹⁵⁹ Clogg, op.cit., s. 16.

¹⁶⁰ Özsüer, op.cit., ss. 164-169.

¹⁶¹ Ibid., s. 243.

Balkan olarak değil Avrupa olarak tanımlanmıştır.¹⁶² John S. Koliopoulos, “*Greece and the Balkans: A Historical Perspective*” adlı eserinde Yunanların Avrupalılaştıkça Balkan geçmişlerinden koptuklarını ifade etmiştir.¹⁶³ Yunanistan’ın yüzünü Avrupa’ya dönmesi ve Avrupalı kimliğini pekiştirme isteği her şeyden önce Avrupalı sayılmayan ve Avrupa’nın doğusu olarak algılanan Balkanlar’la kendi kimliğini ayırıştırma çabasına girmesine sebep olmuştur. Fakat Doğu Roma Hakimiyeti (Romeokratia) ve Osmanlı Hakimiyeti (Türkokratia) dönemleri Yunanistan’ın Balkanlar’a dahil olmasına sebep olurken bu durumda hem Doğu Roma İmparatorluğu’nun hem de Osmanlı Devleti’nin Yunan tarihinde reddedilmesi sonucunu doğurmuştur.¹⁶⁴ Fakat yaşanan şecerecilik sorunu ve Megali İdea’nın diğer Balkan uluslarının ayaklanmalarıyla çıkmaza girmesi, Yunan tarih yazımında Doğu Roma döneminin zincire eklenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmış, Osmanlı Hakimiyeti Dönemi’nin ise “*Karanlık Çağ*” olarak değerlendirilmesi ve ulusal birliğin oluşturulmasında “*milli öteki*” olarak Osmanlı Hakimiyeti döneminin kullanılmasına sebep olmuştur.¹⁶⁵

Ulus devlet olarak ortaya çıkan Yunanistan’ın dış politikasının temelleri Megali İdea (Büyük Ülkü) düşüncesi ekseninde şekillenmiş ve Yunanistan’ın uzun yıllar boyunca dış politikadaki temel hedefi bu ulusal düşü gerçekleştirmek olmuştur. Megali İdea bir kavram olarak ilk kez anayasal monarşiye geçen Yunanistan’da 1844 yılında anayasanın oluşturulmaya çalışıldığı parlamento esnasında Ioannis Kolettis’in Yunanistan’ın dışındaki Yunanlardan bahsetmesiyle gündeme gelmiştir;¹⁶⁶ Kolettis kongrede yaptığı konuşmasında; “*Yunan Krallığı tüm Yunanistan değil, yalnızca onun en küçük ve en eksik parçası*” olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁷ 1844 yılından 1922’ye kadar olan süreçte Yunanistan’ın hakim dış politikasını bu irredentist ve milliyetçi politikası oluşturmuş ve bu doğrultuda büyük toprak kazanımları elde etmiş olsa da sonucunda bir felaketle karşı karşıya kalmıştır.¹⁶⁸ Kısaca, Yunanistan’ın bağımsız devlet olarak ortaya çıkmasıyla birlikte iç ve dış politikası üç temel husus etrafında şekillenmiştir; ilk olarak

---

¹⁶² Ibid., s. 145.

¹⁶³ John S. Koliopoulos, “Greece and the Balkans: A Historical Perspective”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol.2, N.3, 2002, p. 26.

¹⁶⁴ Özsüer, op.cit., ss. 243-245.

¹⁶⁵ Ibid., s. 245.

¹⁶⁶ Clogg, op.cit, ss. 56-57.

¹⁶⁷ Heraclides, op.cit., ss. 59-60.

¹⁶⁸ Aristides Hatzis, “A Political History of Modern Greece 1821-2018”, **Encyclopedia of Law and Economics**, ed. A. Marciano, G. B. Ramello, Springer, 2019, p. 5.

homojen bir Yunan kimliği oluşturarak ulusal bütünlüğünü sağlamak, Yunan tarih yazımında Antik Yunanlar ile Modern Yunanlar arasındaki boşluğu Doğu Roma tarihi ile doldurarak şecerecilik sorununa çözüm oluşturmak ve son olarak da Yunan toprakları dışında Osmanlı Devleti egemenliği altındaki *kurtarılmayı bekleyen Yunan kardeşler* arasında politik bir görüş birliği oluşturmak.¹⁶⁹

Yunanistan, Megali İdea hayali çerçevesinde geliştirdiği dış politikasında özellikle Balkanlar'daki komşu devletleriyle toprak paylaşımı ve azınlıklar konusunda sorunlar yaşamıştır. Yunanistan kurulduktan sonra Balkanlar'da ve Osmanlı Devleti içerisinde Yunanca konuşan Ortodoks Hristiyan halkın yaşadığı bölgelere doğru genişleme emellerine sahip olmuştur. İlk genişlemesini 1864 yılında İngiltere'nin İyon Adaları'nı Yunanistan'a bırakmasıyla gerçekleştiren Yunanistan, 24 Mayıs 1881'de imzalanan ve Osmanlı-Yunan yeni sınırını çizen antlaşma ile Teselya, Larisa ve Narda bölgelerini Osmanlı Devleti'nden alırken kuzeye doğru genişleme politikasına hızla devam ederek gözünü Epir Bölgesi ve Girit'e yöneltmiştir.¹⁷⁰ Girit, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığından beri Türk-Yunan çekişmesinin bir parçasını oluştururken Ada'nın Yunanistan'a bağlanması için Giritli Rumlar tarafından sürekli isyanlar ve ayaklanmalar çıkartılmıştır.¹⁷¹ 1866 yılında Girit'te çıkan ayaklanmalar sonucunda 1868'de Girit'e özerklik verilmiştir. 1897 yılında yaşanan Osmanlı-Yunan Savaşı'nın (Teselya Savaşı) sonunda ağır yenilgi alan Yunanistan, Avrupalı devletlerin olaya müdahalesi sonrası imzalanan barış antlaşması ile Girit'in özerkliğinin genişletilmesini sağlamıştır. 1897 yılındaki bu yenilgi Yunan kamuoyunda büyük bir hayal kırıklığı yaratırken, Yunanistan'ı Megali İdea'yı tek başına gerçekleştiremeyeceği gerçeğiyle yüzleştirmiştir.¹⁷² Bu durum ise Yunanistan'ı Osmanlı Devleti'ne karşı ittifaklar arama yoluna itmiştir.

Balkan devletleri arasındaki birtakım toprak paylaşımı sorunları özellikle de Makedonya topraklarının paylaşılması bölge devletleri arasında ittifak oluşturulmasında engelleyici bir unsur olmuştur. Yunanistan bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Balkan

¹⁶⁹ Özsüer, op.cit., ss. 224-225.

¹⁷⁰ Esra Özsüer, "İki Yüzüncü Yılında Türk-Yunan İlişkilerini Yeniden Düşünmek", **Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri (1821-2021)**, ed. Esra Özsüer, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2022, s. 7; Uçarol, op.cit., s. 367.

¹⁷¹ Uçarol, op.cit., s. 225.

¹⁷² Clogg, op.cit., s. 77.

coğrafyasındaki diğer uluslara da örnek teşkil etmiş, 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın ilk on yılı boyunca bölgede ulus devletler ortaya çıkmıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması (Yeşilköy Antlaşması) Balkanlar'da Rus yayılmacılığına engel olmak isteyen İngilizlerin araya girmesiyle yerini Berlin Antlaşması'na bırakmış; bölgede Sırbistan, Romanya, Karadağ bağımsızlıklarını kazanırken Bulgaristan ise Ayastefanos Antlaşması ile kazandığı Makedonya topraklarını Berlin Antlaşması'nda kaybederek özerk bir prenslik olarak ortaya çıkmıştır. Ayastefanos Antlaşması ile kazandığı Makedonya topraklarını kaybetmesi Bulgarların “*Büyük Bulgaristan (Velika Bulgariya)*” düşüne engel olmamıştır. Bulgaristan'ın 6 Eylül 1886'da Doğu Rumeli toprakları ile birleşmesi ile Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlıklar devam ederken Bulgar sınırlarının Makedonya'ya kadar yayılması Sırbistan'ı ve Yunanistan'ı rahatsız etmiştir.¹⁷³

Balkanlar'da yaşanan bu gelişmeler Yunanistan'ın bölge devletlerini kendi ulusal düşü için rakip devletler olarak algılamasına sebep olmuştur. Balkan uluslarının kendi ulusal planları ile Yunanistan'ın bölgedeki emelleri çakışmıştır. Özellikle Bulgaristan bu dönemde Yunanistan'ın Megali İdea'yı gerçekleştirmesinin önünde önemli bir engel olarak görülmüştür. Yunanistan, kendisinden daha geç ulus bilincine sahip olan Bulgarların tüm Makedonya ve Trakya üzerinde hak iddia etmelerinden rahatsızlık duymuştur.¹⁷⁴ Makedonya toprakları etnik yapısı nedeniyle Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan arasında büyük çekişmelerin yaşanmasına sebep olurken Makedonya, Balkan devletleri arasında önemli bir sorun alanı olmuştur. Ayrıca 1870 yılında Bulgarların İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi'nden ayrılarak kendi ulusal kiliselerini kurmaları da Yunan-Bulgar rekabetini körüklemiştir.¹⁷⁵ Bulgarların bu rekabeti ve Makedonya'yı elde etmek amacıyla gerçekleştirdikleri eylemler, Sırbistan ve Yunanistan arasında bir ittifak oluşturulması çabalarına sebep olurken bu girişim başarı kazanmamış ayrıca bu dönemde Rusların Panslavist politikaları kapsamında Balkan devletlerini bir araya getirme çabaları da sonuçsuz kalmıştır.¹⁷⁶

---

¹⁷³ Sarica, op.cit., ss. 214-215.

¹⁷⁴ CH. Fragistas, “the Balkan Wars Their Meaning in the History of Greece”, **Balkan Studies**, Vol. 3, No. 2, 1962, p. 247.

¹⁷⁵ Armaoğlu, op.cit., s. 570.

¹⁷⁶ Ibid., s. 573.

Rus Çarlığı bölge içinde güttüğü Panslavist politikalar ekseninde Balkan devletleri arasında diyalog başlatmak için çaba harcamıştır. Bu dönemde Balkanlar'da Avusturya'nın politikalarından rahatsızlık duyan Rus Çarlığı bölgedeki Slavları tek çatı altında birleştirmek istemiştir. Balkan devletleri ise Osmanlı Devleti'ne karşı tek başlarına girişecekleri bir savaşta galip gelme ihtimallerinin düşük olduğunun farkına varmışlar, özellikle Yunanistan'ın 1897 yılında Osmanlı Devleti ile giriştiği savaşı kaybetmesi bunun en büyük örneğini oluşturmuştur.¹⁷⁷ Bu durum Balkan devletlerinin ittifak yapmalarını kolaylaştırıcı bir etken olmuştur. 1911 yılında İtalya'nın Kuzey Afrika'da Osmanlı Devleti ile savaşması Balkan devletleri için bir fırsat olarak değerlendirilirken Bulgaristan ile Sırbistan arasında görüşmeler başlamış ve 13 Mart 1912'de Sırp-Bulgar İttifak Antlaşması ile Balkanlar'da Osmanlı Devleti'ne karşı Balkan Birliği'nin ilk adımları atılmıştır.¹⁷⁸ Makedonya Sorunu nedeniyle sorunlu ilişkileri olan Bulgaristan ve Yunanistan arasında zorluklarla geçen müzakereler sonucunda Venizelos'un da çabalarıyla 17 Mayıs 1912'de 3 yıllık bir savunma antlaşması imzalanmıştır.¹⁷⁹ Son olarak da Karadağ Ekim 1912'de ittifaka katılmış, böylece Balkanlar'da Osmanlı Devleti'ne karşı ortak bir cephe oluşturulmuştur.¹⁸⁰ Birinci Balkan Savaşı 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş açması ile başlamış diğer Balkan müttefiklerinin de kısa bir süre içinde katılımıyla sonuçlanmıştır. Yunanistan Kralı I. Georgios Yunan halkına yaptığı bildiride “*Doğu'nun ezilen halkları için kutsal adalet ve özgürlük mücadelesine*” giriştiklerini ilan etmiştir.¹⁸¹ Yunanistan, 8 Kasım 1912'de Selanik'e girmiş böylece Bulgaristan'ın da gözü olan Selanik'i Bulgarlardan önce Yunanlar ele geçirmiştir. 3 Aralık 1912'de Çatalca Ateşkes Antlaşması ile Birinci Balkan Savaşı sona ererken İngiltere'nin aracılığıyla gerçekleştirilen Londra Konferansı ile Balkan devletleri arasındaki toprak paylaşımları konusu çözüme kavuşturulmak istenmiş ve bu Konferans'ta Yunanistan Girit'i kazanırken Bulgarlarla yaşadıkları Selanik sorunu da lehine sonuçlanmıştır.¹⁸² Birinci Balkan Savaşı'nda Bulgaristan'ın

¹⁷⁷ Michael Llewellyn Smith, **Venizelos: the Making of a Greek Statesman (1864-1914)**, London: C. Hurst&Co, 2021, p. 306.

¹⁷⁸ Ibid., p. 308.

¹⁷⁹ Fragistas, op.cit., p. 251.

¹⁸⁰ Barbara Jelavich, **History of the Balkans: Twentieth Century Vol 2**, 1. Baskı, New York: Cambridge University Press, 1983, p. 97.

¹⁸¹ Mark Biondich, **the Balkans: Revolution, War, and Political Violence since 1878**, 1. Baskı, New York: Oxford University Press, 2011, p. 75.

¹⁸² Kader Özlem, “Balkan Savaşları (1912-1913)”, **Diplomasi Tarihi I**, ed. Barış Özdal, R. Kutay Karaca, 4. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2020, ss. 581-582.

fazla toprak kazanması diğer Balkan devletlerini rahatsız ederken, Bulgarlar için ise asıl hedefi olan Makedonya topraklarının büyük bir bölümünün Sırp'ların eline geçmesi rahatsızlık vermiş ve toprak paylaşımları nedeniyle 29-30 Haziran gecesi Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan'a saldırı emri vermesiyle İkinci Balkan Savaşı'nı başlatmıştır.¹⁸³ İkinci Balkan Savaşı sonrası savaşın Sırbistan'la birlikte en kazançlı çıkan devleti Yunanistan olmuş ve Güney Makedonya'yı topraklarına katarken doğu sınırlarını da Kavala'yı içerecek kadar genişletmiştir.¹⁸⁴ Makedonya coğrafyası İkinci Balkan Savaşı sonrası Ağustos 1913'te imzalanan Bükreş Antlaşması ile Vardar Makedonyası (Makedonya Cumhuriyeti toprakları), Pirin Makedonyası (Bulgaristan) ve Ege Makedonyası (Yunanistan) olarak üç parçaya ayrılmıştır.¹⁸⁵

Balkan Savaşları Yunanistan'ın Megali İdea politikasının en zirveye ulaştığı nokta olurken topraklarını da iki katına çıkartmıştır. Balkan Savaşları sonunda Arnavutluk bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Yunanistan, bölge devletleri ile ulusal sınırlar ve azınlıklar konusunda karşı karşıya gelmiş, Türklerin yanı sıra yeni rakipleri Bulgarlar ve potansiyel rakipleri Sırp'lar ve Arnavutlarla yüzleşmiştir.¹⁸⁶ Balkanlar'da yaşanan savaşlar sonucunda bölgedeki statüko değişmiş, büyük devletler de bu savaştan etkilenirken çıkarları doğrultusunda karşı karşıya gelen devletler arasındaki gerilim artmış ve Balkanlar'da yaşanan bu gelişmeler Birinci Dünya Savaşı'nın sebeplerinden biri olmuştur.¹⁸⁷

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte Venizelos Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa girmek isterken, Müttefik Devletler henüz savaşa girmemiş Osmanlı Devleti'nin ve Bulgaristan'ın kışkırtılarak İttifak Devletleri tarafında savaşa girmelerini istemedikleri için Yunanistan'ın savaşa girmesine pek sıcak yaklaşmamışlardır. Müttefik Devletler, Balkan devletleri arasında iş birliğinin sağlanmasını isterken Bulgaristan'a bu iş birliğinin sağlanabilmesi için Makedonya topraklarını vaat etmek istemiş, Yunanistan ve Sırbistan'la bu konuda anlaşma

---

¹⁸³ Jelavich, op.cit., p. 99.

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Mehmet Seyfettin Erol, "Makedonya Sorunu'nun Temel Dinamikleri", **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, s. 284.

¹⁸⁶ Koliopoulos, op.cit., pp. 27-28.

¹⁸⁷ Uçarol., op.cit., s. 445.

sağlanabilmesi için de bu devletlere başka toprakların vaat edilmesi gerekmiştir.¹⁸⁸ Bu topraklar Yunanistan için İzmir olurken Yunanistan'ın Anadolu macerası da bu vaat temelinde gerçekleşmiştir.

Yunanistan'da Kral I. Konstantin ve Venizelos arasında savaşa katılma konusundaki farklı düşünceleri Ulusal Bölünme'yi (*Etnikos Dihasmos*) ortaya çıkarırken Venizelos'un Selanik'te hükümet kurması çift başlı bir yapıya neden olmuştur. Müttefik Devletlerinin de Yunanistan'ın savaşa katılmasını desteklemesi üzerine 1917 yılında Yunanistan, Müttefik Devletlerin yanında savaşa katılmış ve Birinci Dünya Savaşı'na katılan son devlet olmuştur. 18 Ocak 1919'da Birinci Dünya Savaşı'nı sonlandıran Paris Barış Konferansı galip devletlerin katılımıyla düzenlenmiştir. Yunanistan, İngiltere'nin destekleriyle Anadolu topraklarını ele geçirmeye çabalamış ve Yunanlar 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmişlerdir. İzmir'in işgalinden sonra 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sèvres Barış Antlaşması kapsamında ise İzmir ve çevresinin egemenlik haklarının kullanımı Yunanistan'a bırakılmış, Ege'nin büyük bir kısmı ve Oniki Ada dışındaki Ege Adaları ve Doğu Trakya'nın tümünün Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁸⁹ Sèvres Barış Antlaşması hiçbir zaman uygulanmamıştır. Türkler, Yunan işgaline karşı direniş göstermiş ve Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) önderliğinde gerçekleştirmiş oldukları Kurtuluş Savaşı'nı kazanırken Yunanlar için ise bu Anadolu macerası, Küçük Asya Felaketi (*Mikrasiatikî Katastrofi*) olarak tarihte yerini almıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası Anadolu'yu işgal eden Yunanistan Türklerle gerçekleştirdiği savaştan büyük bir felaketle ayrılmıştır. Savaşın sonunda Türkiye ile Müttefik Devletler arasında 24 Temmuz 1923 Lausanne Barış Antlaşması imzalanmış ve Türk-Yunan Savaşı sona ermiştir. Savaşın sona ermesiyle birlikte Yunanistan için kuruluşundan beri temel dış politika hedefi olan Megali İdea çökmüştür. Yunanistan, Sèvres Barış Antlaşması ile kazandığı toprakları terk etmek zorunda kalmış ve İkinci Dünya Savaşı'nda kaybeden İtalya ile Müttefik Devletler arasında imzalanan 1947 Paris Barış Antlaşması ile Yunanistan'a bırakılan Oniki Ada¹⁹⁰ dışında bugünkü Yunanistan'ın sınırları Lausanne Barış Antlaşması ile çizilmiştir.

---

¹⁸⁸ Michael Llewellyn Smith, **Yunan Düşü**, çev. Halim İnal, 1. Baskı, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2002, ss. 60-61.

¹⁸⁹ Uçarol, op.cit., s. 517.

¹⁹⁰ Gürel, op.cit., s. 117.

Megali İdea politikası Küçük Asya Felaketi ile sona eren Yunanistan'da ulusal bir hayal kırıklığı yaşanmıştır. Fakat Yunanistan'ın Anadolu hareketi sadece bir ulusal hayal kırıklığı olmamış ayrıca Yunanistan'ı ciddi bir göç sorunuyla da karşı karşıya bırakmıştır. Türkiye'den 1.100.000 Rum Yunanistan'a göç ederken Bulgaristan'dan ve Rusya'dan gelen göçlerle birlikte toplam 1.300.000 kişi Yunanistan'a göç etmiş ve Yunanistan'ın demografik yapısında önemli değişiklikler yaşanmasına sebep olmuştur.¹⁹¹ Bu durum Yunanistan'ı toplumsal ve siyasal bir kargaşaya sürüklerken ekonomik anlamda da sorunlar yaratmıştır. Küçük Asya Felaketi'nden sonra siyasal istikrarsızlıklar yaşanan Yunanistan'da iktidar değişikliklerinin yanı sıra monarşi, cumhuriyet, dikta ve cunta gibi pek çok farklı rejim değişiklikleri de yaşanmıştır.¹⁹² İki savaş arası dönem itibarıyla ordu siyasette etkili bir role sahip olmuştur.¹⁹³ Bu dönemde ordunun siyasetteki yeri “*sivil politikanın zinde gücü*” olarak müdahaleci ve kalıcı davranışlar sergilemiştir.¹⁹⁴ 1924-1925 yılları arasında altı hükümet değiştiren Yunanistan'da 1925 yılında General Pangalos'un darbe ile iktidara gelmesiyle kısa süreli bir diktatörlük rejimi yaşamıştır. Yaşanan siyasal istikrarsızlıklar Yunanistan'da 1928 seçimlerini Venizelos'un kazanmasıyla sona ermiş ve 1932 yılına kadar sürececek görece istikrarlı bir döneme girilmiştir. Venizelos iktidarıyla birlikte Yunanistan dış politikasında komşu devletleri ile iyi ilişkiler tesis etmeye yönelik politikalar benimsemiştir. Venizelos'un iktidar olduğu dönemde gerçekleştirdiği en önemli dış politik hamlesi Türkiye ile iyi ilişkiler tesis etmesi olmuştur. Fakat 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran Venizelos'un iktidarının sonunu getirmiştir. Venizelos 1932 yılındaki seçimleri kaybetmiş ve 1930'lu yılların ilk yarısında siyasal istikrarsızlık dönemi tekrar hakim olmuştur.

Yunanistan'ın kuruluşundan beri izlediği irredentist politikaları Anadolu macerası sonrası değişim göstermiş, bu dönemde daha çok içe dönük ve savunmacı politikaları benimsemiştir. Kuzey toprakları artık Yunanistan için “*Yunan vatanındaki değerli yaşamı söndürmeye tehdit oluşturan karanlık bir gücü*” simgelemeye başlamıştır.¹⁹⁵

---

¹⁹¹ Gürel, op.cit., s. 65.

¹⁹² M. Murat Hatipoğlu, “Yunanistan'ın Dış Politikası ve Balkanlar (1990-2000)”, **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s. 41.

¹⁹³ Clogg, op.cit., s. 104.

¹⁹⁴ M. Murat Hatipoğlu, “İki Savaş Arası Dönemde Yunanistan”, **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, s. 441.

¹⁹⁵ Koliopoulos, op.cit., p. 28.

Megali İdea ve irredentist politikalar Yunan dış politikasının ana amacı olmaktan çıkmıştır.¹⁹⁶ 1928 yılı sonrası Venizelos'un iktidarıyla birlikte “*Büyük Yunanistan (Megali İdea) yoktur, içte büyüyen Yunanistan (Megali Ellada) vardır*” ilkesi doğrultusunda dönemin konjonktürünün de etkisiyle komşu devletlerle (Balkanlar ve Avrupa) iş birliği içinde olma siyaseti önem kazanmıştır.¹⁹⁷ İki savaş arası dönem itibarıyla komşu devletlerden algıladığı tehdidi etkisiz hale getirmek isteyen Yunanistan bu devletlerle ikili antlaşmalar yolunu tercih etmiştir. Ayrıca büyük devletlerin iç politikasındaki etkilerini azaltma gayesi güderek komşu devletleriyle toprak kayıpları yaşamadan sorunlarını halletmeye çabalamıştır.¹⁹⁸ 1928-1934 yılları arasında ikili antlaşmalar imzalamış bunun sonucunda 1928 yılında İtalya ve 1929 yılında Yugoslavya ve Romanya ile Dostluk Antlaşmaları imzalanmış ayrıca Lausanne'dan artakalan sorunlar nedeniyle ikili ilişkilerinde gerginlik yaşadığı Türkiye ile de 1930 yılında imzalanan Ankara Antlaşma ile Nüfus Mübadelesi'nden kalan sorunları halletmiştir.¹⁹⁹

Türkiye'nin ve Yunanistan'ın aralarındaki sorunları çözüme kavuşturmaları ile birlikte gelişen ilişkiler Balkanlar'da da etkili olmuştur. Bu dönemde Yunanistan, Balkan politikalarında bölgesel statükoyu özellikle bölgede revizyonist politikalar benimseyen Bulgaristan'a karşı desteklemeye gayret etmiştir.²⁰⁰ Türkiye ve Yunanistan ortak tehdit algısıyla birlikte hareket ederek yakınlaşma sürecine girmiş ve bu durum Balkanlar'da iş birliği için uygun ortamı yaratmıştır. 9 Şubat 1934 tarihinde Yugoslavya, Romanya, Türkiye ve Yunanistan arasında ortaya çıkan Balkan Antantı istenilen işlevselliği sağlayamamış, İkinci Dünya Savaşı ile birlikte tarihe karışmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1939 yılında Yunanistan yönetiminin başında olan Ioannis Metaksas İngiltere'ye meyilli bir tarafsızlık politikası gütmüş, aynı zamanda da Yunanistan'ı savaştan uzak tutmayı umut etmiştir.²⁰¹ Bu durum ise Yunanistan'ın hem İtalyanların hem de Almanların düşmanlığına maruz kalmasına sebep olmuştur.²⁰²

---

¹⁹⁶ Heraclides, op.cit., s. 151.

¹⁹⁷ Özsüer, op.cit., s. 9.

¹⁹⁸ Koliopoulos, op.cit., p. 29.

¹⁹⁹ Ibid., p. 30; Biondich, op.cit., p. 117.

²⁰⁰ F. Stephen Larrabee, “Greece’s Balkan Policy in a New Strategic Era”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 5, No. 3, Semtember 2005, p. 406.

²⁰¹ Clogg, op.cit., s.122.

²⁰² Thanos Veremis, **A Modern History of the Balkans: Nationalism & Identity in Southeast Europe**, London-New York: I.B. Touris, 2017, p. 55.

Özellikle Musollini'nin Hitler'e kazanabileceği zaferleri gösterme arzusu onun Yunanistan'ı hedef olarak belirlemesine sebep olurken, 28 Ekim 1940'da İtalya'nın Yunanistan'ı işgal etmesiyle Yunanistan savaşa dahil olmuştur.²⁰³ Yunanların direniş gösterebileceklerini öngöremeyen İtalyanlar beklemedikleri bir mücadeleyle karşılaşmıştır. Yunanlar, İtalyanları durdurmayı başarmış ayrıca İtalyan askerlerini bozguna uğratarak Arnavutluk'un güneyine doğru ilerlemeye başlamışlardır.²⁰⁴ İtalyanların başarısız olması devreye Almanya'nın girmesine neden olmuştur. Sovyetler Birliği'ne saldırıyı düşünen Hitler için Balkanlar'ın devre dışı bırakılması gerekmiş, Hitler bu amacını Bulgaristan ve Yugoslavya üzerinden başlatmış ve Haziran 1941'de Yunanistan tamamen Mihver Devletlerinin işgali altında kalmıştır.²⁰⁵ Yunanistan'ın Alman işgaline uğramasıyla birlikte Kral II. George yurt dışına kaçarak sürgün hükümeti kurmuş ve bu hükümet müttefik devletler tarafından tanınmıştır.²⁰⁶

Mihver Devletlerin işgaline uğramasıyla birlikte Yunanistan'da 1941 yılı itibarıyla ulusal direniş örgütleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu örgütlerden bazıları bu süreçte ön planda olmuş ve direnişte önemli rol oynamışlardır. Komünistler tarafından kurulan EAM (*Ethniko Apeleftherotiko Metopo-Ulusal Kurtuluş Cephesi*) ve EAM'ın askeri kolunu oluşturan ELAS (*Ellinikos Laikos Apeleftherotikos Stratos-Yunan Halk Kurtuluş Ordusu*), sağın temsilcisi olarak Napoleon Zervas'ın kurduğu EDES (*Ethnikos Dimokratikos Ellinikos Syndesmos-Yunan Demokratik Ligi*) ve General Psaros'un önderliğinde kurulan EKKA (*Etniki Kai Koinoniki Apeleftherosi-Ulusal ve Toplumsal Kurtuluş Hareketi*) bu dönemin önemli direniş örgütleri olmuştur.²⁰⁷

1944 yılında Almanların Yunanistan'ı terk etmeleriyle birlikte İngiliz askerleri Yunanistan'a girmeye başlamıştır. İngiltere'nin askerlerini Yunanistan'a göndermesinde merkezi otoritenin eksikliği nedeniyle savaş sonrası Yunanistan'da barışı tesis etme amacı taşıması etkili olmuştur.²⁰⁸ Akdeniz hakimiyeti için sahip olduğu stratejik önemi İngiltere'nin Yunanistan'a ilgi duymasında etkili olurken, savaşın sonunda bölgede nüfuz

---

²⁰³ Clogg, op.cit., ss. 122-123.

²⁰⁴ Veremis, op.cit., p. 57.

²⁰⁵ Clogg., op.cit., s. 123-125.

²⁰⁶ İhsan Gürkan, "İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Değin Balkanlar", **Balkanlar**, ed. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul: Eren Yayınevi, 1993, s. 138.

²⁰⁷ Pınar Selçuk Özgür, "Yunanistan İç Savaşı ve Dış Güçlerin Rolü", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, No. 57, Güz 2015, s. 104.

²⁰⁸ Gürkan, op.cit., s. 144.

alanına sahip olma isteği nedeniyle İngiltere; Kral II. George'a, Kahire'deki sürgün hükümetine ve Yunanistan'daki direniş örgütü olan EDES'e destek vermiştir.²⁰⁹ Bu süreçte ulusal direniş örgütleri arasındaki en aktif iki grup olan EAM ve EDES arasındaki fikir ayrılıkları artış göstermiş ve bu fikir ayrılıkları çatışmalara sebep olmuştur.²¹⁰ İngiliz askerleri de bu süreçte komünistlerin iktidara gelmesine karşı olarak EDES'i desteklemişlerdir. 15 Şubat 1944 tarihinde imzalanan Plaka Anlaşması ile Yunanistan'daki iç çatışmalar bir süreliğine de olsa durdurulmuştur.²¹¹ Fakat 1946 yılı ile başlayan olaylarla birlikte Yunanistan'da iç savaşın ikinci perdesi başlamıştır. Yunanistan tıpkı Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesi sonrasında da savaşıma devam etmiştir.

1.2.2. Soğuk Savaş Dönemi Yunanistan'ın Dış Politikasının Temel İlkeleri ve Balkanlar Politikası

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemin iki kutuplu yapısı Yunan dış politikasının şekillenmesinde önemli etkilere sahip olmuştur. Uluslararası camia komünist ve kapitalist ideolojiler etrafında Doğu-Batı ekseninde kutuplaşırken Yunanistan bu kutuplaşmanın kilit noktalarından birini oluşturmuştur. Özellikle Balkan coğrafyasında Sovyetler Birliği'nin nüfuzunu artırması ve Balkanlar'daki komşu devletlerin komünist ideolojiyi benimsemeleri Yunanistan'ı önemli ölçüde etkilemiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi işgaline uğrayan Yunanistan'da kurulan direniş örgütleri savaş esnasında işgalci güçlere karşı birlikte savaşmış fakat savaşın sona ermesiyle birlikte iktidar mücadelesine girişmiş ve bu dönemde Yunanistan'da iç savaş yaşanmıştır. 1944-1945 arasında EAM-EDES çatışmalarının yaşanması nedeniyle Churchill istikrarı sağlamak için İngiliz kuvvetlerini Atina'ya göndermiş, İngiliz kuvvetleri ve EAM milisleri arasında çatışmalar yaşanması neticesinde Atina'ya giden

---

²⁰⁹ Bu dönemde Komünistlerin oluşturduğu EAM önemli bir güce sahipken, Almanların kesin olarak geri çekilişlerine kadar ellerinde olan topraklar dışında Yunanistan hakimiyeti EAM'ın elinde olmuştur. Fakat EAM'ın komünistlerin denetimi altında olması İngiltere'nin çıkarlarıyla uyuşmadığı için bu dönemde İngiltere EDES ve Kral II. George'un Kahire'deki sürgün hükümetine destek vermiştir. Yunan İç Savaşı detaylı bilgi için bkz., Andreas G. Papandreu, **Namlunun Ucundaki Demokrasi**, çev. Semih Koray, Mehmet Emin Yıldırım, 2. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınları, 1988, ss. 65-85.

²¹⁰ Gürel., op.cit., ss. 82-83.

²¹¹ Papandreu, op.cit., s. 76.

Churchill, Yunanistan’da monarşinin geleceğine yönelik plebisit yapılana kadar kralın ülkeye dönüşünü ertelemiştir.²¹²

1946 yılında gerçekleştirilen seçimleri EAM’ın boykot etmesi ile seçimlerin sağcıların zaferiyle sonuçlanması sonrasında ise Yunanistan dışında bulunan Kral II. George’un ülkeye dönmesi hususunda gerçekleştirilen plebisit de monarşi taraftarları lehine sonuçlanınca Yunanistan’ın kuzeyinde General Markos önderliğinde komünistler ayaklanma başlatmıştır.²¹³ Yaşanan iç savaşta komünistler Sovyetler Birliği ve komünist ideolojiyi benimseyen Balkan komşuları olan Arnavutluk, Yugoslavya ve Bulgaristan tarafından desteklenirken; Yunan Hükümeti ise ABD ve İngiltere’nin desteğini almıştır. 3 yıl süren savaşın sonunda komünistler savaşı kaybederken bunda ABD Başkanı Truman’ın 12 Mart 1947’deki Yunanistan’ı ve Türkiye’yi kapsayan ekonomik ve askeri yardımlarını öngören Truman Doktrini²¹⁴ ve 1948 yılında Belgrad-Moskova yönetiminin arasının açılması nedeniyle Yunanistan’daki komünistlerin Yugoslavya’nın desteğinden mahrum kalmaları etkili olmuştur.²¹⁵ Böylece Türkiye ile birlikte Batı Bloku içerisinde yer alan Yunanistan’ın dış politikası da uluslararası konjonktürün etkisiyle şekillenmiştir. Batı Bloku içerisinde yer alan Yunanistan ayrıca 18 Mart 1952 yılında da NATO’ya Türkiye ile birlikte üye olmuştur.

Yunanistan’ın bu dönemde algıladığı en önemli tehdit “*kuzeyden gelen komünizm tehdidi*” olmuştur. Bunun başlıca nedeni İkinci Dünya Savaşı sırasında Mihver Devletlerin Yunanistan’ı işgal etmesi ve 1946-1949 yılları arasındaki iç savaşta komünistlerin kuzey komşuları tarafından destek görmesi nedeniyle kuzey sınırının güvensizlikle ve savaşla ilişkilendirilmesidir.²¹⁶ Buna bağlı olarak 1949’dan 1974 yılına kadar olan süre içerisinde en büyük tehdit komünizmden algılanırken “*Kuzeyden gelen tehdit*” Yunanistan’ın askeri dogmasını oluşturmuş ve Yunanistan bu dönemde Balkan komşularına karşı mesafeli davranmıştır.²¹⁷ 1974 yılında Türkiye’nin Kıbrıs’a

²¹² James Heneage, **Kısa Yunanistan Tarihi**, çev, Mukadder Şahin, 1. Baskı, İstanbul: SAY Yayınları, 2023, s. 200.

²¹³ Heneage, loc.cit.

²¹⁴ Truman Doktrini’ne göre Türkiye’ye 100 milyon, Yunanistan’a ise 300 milyon dolarlık askeri yardım yapılmıştır.

²¹⁵ Armaoğlu, “**20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**”, s. 328.

²¹⁶ Koliopoulos, op.cit., p. 28.

²¹⁷ Utku Kırıldökme, “Yunanistan’ın Türkiye Algısı Çerçevesinde Oluşan Balkan Politikası”, **Avrasya Etüdleri**, Vol. 50, No. 2, 2016, s. 53.

gerçekleştirmiş olduğu Barış Harekâtları²¹⁸ sonunda Yunanistan dış politikasında “Kuzeyden gelen tehdit” algısı “Doğu’dan yani Türkiye’den gelen tehdit” algısına doğru değişim göstermiştir.²¹⁹ 1974 yılında yaşanan olaylara etkisiz kaldığı düşüncesi nedeniyle NATO’dan çıkan Yunanistan dış politikasında çeşitliliğe yönelmiş ve Avrupalı devletlerle ilişkilerini geliştirmeye gayret etmiştir. Bunun bir sonucu olarak da 1 Ocak 1981’de Avrupa Topluluğu’na (AT) üye olmuştur.²²⁰ Ayrıca bu dönemde NATO’ya ve ABD’ye duyduğu güvenin sarsılması ve Türkiye’den algıladığı tehdit nedeniyle Yunanistan, Balkan devletleriyle iyi ilişkiler tesis etmeye çalışmıştır. Yunanistan, Balkan devletleriyle ilişkilerini geliştirip kuzey sınırlarını güvenceye alarak Türkiye ile daha güçlü mücadele verme amacı taşımıştır.²²¹ Yunanistan böylece ABD odaklı tek yönlü dış politikasını çeşitlendirerek Avrupa’yı merkeze aldığı çok yönlü bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bu hususta Balkan devletleri de Yunan dış politikası için önem kazanırken Balkanlar’da daha kapsamlı politikalar izlemeye çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası özellikle de Kıbrıs’ta yaşanan olaylar Yunanistan’ın Küçük Asya Felaketi ile geri plana attığı Megali İdea düşünüyü alevlendirmiştir. Fakat 1974 yılı sonrası Yunanistan irredentist politikalardan ziyade “mevcut durumunu sürdürme” ve “sınırlarındaki statükoyu kabul etme” sürecine girmiştir.²²²

Soğuk Savaş döneminde Yunanistan’ın Balkanlar politikasının şekillenmesinde komünizm tehdidi etkili olmuştur. Yunan kimliği algılanan komünizm tehdidiyle birlikte Balkanlar’a yabancılaşmaya başlamıştır.²²³ Buna bağlı olarak Yunanistan Balkan devletlerine karşı mesafeli yaklaşırken bölgedeki komünist olmayan tek devlet olan Türkiye ile Sovyetler Birliği’ne karşı ortak tehdit algısı nedeniyle birlikte hareket edilmiştir. 1950’li yıllara gelindiğinde iki devlet ilişkilerinde ABD’nin baskın bir rol üstlenmeye başlamasıyla Türkiye-Yunanistan müttefiklik ilişkileri gereği iyi ilişkiler tesis etmeye çalışırken Balkanlar’da bu iş birliği Yugoslavya’nın da katılımıyla Balkan

²¹⁸ Türkiye tarih yazımında 1974 Kıbrıs Barış Harekâtları, Yunanistan tarih yazımında işgal olarak ifade edilmektedir.

²¹⁹ Bechev, op.cit., p. 32.

²²⁰ Nail Alkan, “Uluslararası Durum”, **Türk Dış Politikası (1919-2012)**, ed. Haydar Çakmak, 2. Baskı, Ankara: Barış Kitap, 2012, s. 722.

²²¹ Kırıldökme, op.cit., s. 57.

²²² Soğuk Savaş sonrası dönemde Arnavutluk ve Makedonya ile yaşanan sorunlar istisnai durumları oluşturmuştur. Heraclides, op.cit., s. 165.

²²³ Thomas Goumenos, “Greek Perception of the Balkans: Edgy Coexistence or Difficult Relationship?”, **UACES 35th Annual Conference and 10th Research Conference, The European Union: Past and Future Enlargements**, Zagreb, Croatia, 5-7 September 2005, p. 24.

Paktı olarak ortaya çıkmış fakat iki devlet arasındaki ilişkilerin Kıbrıs Sorunu neticesinde bozulmasıyla bu iş birliği ve tesis edilen iyi ilişkiler uzun ömürlü olamamıştır. 1955 yılıyla başlayan Kıbrıs Sorunu'yla birlikte Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler Ege ve Akdeniz bölgelerine de sirayet ederek daha pek çok sorunla birlikte çıkmaza girmiştir. Türkiye-Yunanistan arasındaki ilişkiler 1950'li yıllarla birlikte gerilmeye başlamış olsa da Yunanistan için asıl tehdit yine de kuzeyden algılanmıştır.²²⁴ 1955 yılında Kıbrıs Sorunu nedeniyle gerginleşen ilişkiler ABD'nin ve NATO'nun araya girmesiyle çözüme kavuşturulmaya çalışılmış ve 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ortaya çıkmasıyla geçici bir istikrar sağlanmaya çalışılsa da uzun süreli olmamış Ada'daki anlaşmazlıklar tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Kıbrıs'taki olaylar iki devleti karşı karşıya getirirken 1964 yılında yaşanan olaylar neticesinde Türkiye'nin müdahale girişimi ABD Başkanı Johnson'nun araya girmesiyle engellenmiştir.

21 Nisan 1967 yılında Yunanistan'da gerçekleşen darbe ile iktidara gelen Albaylar Cuntası hem iç kamuoyunda hem de uluslararası kamuoyunda istediği desteği oluşturamazken bu arada Kıbrıslı Rumların lideri III. Makarios ise giderek güç kazanmaya başlamış ve Cunta Yönetimi ile de ilişkilerinde birtakım gerginlikler yaşanmıştır. Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması fikrinden vazgeçmese de III. Makarios bu düşüncenin gerçekleştirilmesinin zorlu bir süreç olduğunun farkına varmış ve bu durum ise Cunta Yönetimi'nin Enosis'i gerçekleştirmek için III. Makarios'u devirme planı olan Afroditi Planı'nın uygulanması ile sonuçlanmıştır.²²⁵ 15 Temmuz 1974 yılında Kıbrıs'ta Makarios'u devirip Ada'da Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'ni kuran Albaylar Cuntası başkanlığa ise EOKA-B lideri Nikos Sampson'u getirmiştir. Ada'daki siyasal düzenin bozulması nedeniyle Türkiye Garanti ve İttifak Antlaşmaları gereği 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'a müdahalede bulunmuştur. Türkiye'nin müdahalesi Yunanistan'daki askeri yönetiminin de sonu olmuş ve Konstantinos Karamanlis yurtdışından çağırılarak yönetimin başına getirilmiştir. Böylece Yunanistan demokrasiye geçiş sürecini (*metapolitefsi*) yaşarken dış politikasında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. 8 Aralık 1974'te referanduma giden Yunanistan'da krallık kaldırılmış ve çok partili parlamenter demokratik sistem kurulmuştur.²²⁶

---

²²⁴ Heraclides, op.cit., s. 38.

²²⁵ Mütercimler, op.cit., ss. 208-209.

²²⁶ Kamil, op.cit., s. 82.

1974'te Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler Yunanistan'ın ve Türkiye'nin ikili ilişkilerinde önemli sonuçlar doğururken bu dönemde Ege Denizi'nde yaşanan husumetler de iki devlet arasındaki ilişkileri çıkmaza sokmuştur. 1974'ten sonra Türkiye'nin Ege Denizi'nde Yunanistan'ın kendisine ait olduğunu iddia ettiği karasularında petrol arama çalışmalarına başlaması sonrası Ege'de karasuları meselesini gündeme getirmiştir. 1970'li yıllarda başlayan ve 1982 yılına kadar süren BM Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı ile birlikte karasularının 12 deniz mili olarak belirlenmesi görüşleri yaygınlık kazanmaya başlamıştır.²²⁷ Bu dönemde Yunanistan'ın karasularını 12 deniz miline genişletme çabalarının savaş sebebi (casus belli) sayılacağı Türkiye Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil tarafından 15 Nisan 1976'da ABD Dışişleri Bakanı'na yazılı olarak bildirilmiştir.²²⁸ Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde karasularının 12 deniz miline genişletilmesinin savaş sebebi olduğu ilk kez 1976'da gündeme getirilirken bu söylem 1990'lı yıllarda bir kez daha deklare edilecektir. Bu dönem itibarıyla Ege Denizi'nde Türkiye-Yunanistan arasındaki anlaşmazlık konuları; karasuları sorunu, kıta sahanlığı sorunu, hava sahası ve FIR hattı sorunu, Ege Adalarının silah(sız)landırılması gibi pek çok konu başlığı olurken; Yunanistan bu sorunlar arasında yalnızca kıta sahanlığı sorunun varlığını kabul ederek diğer konu başlıklarının kendi iç meselesi olduğunu ileri sürmüştür. İki devlet arasında Kıbrıs'la başlayan olumsuz atmosfer yeni anlaşmazlıklarla devam etmiştir.

1964 sonrası Türkiye ile yaşanan olaylarla birlikte Yunanistan komşu Balkan devletleri ile ilişkilerini geliştirmek için atılımlar gerçekleştirirken 1970'li yıllarda özellikle Karamanlis iktidarında Balkan devletleri ile ilişkiler daha da önem kazanmıştır. Bunda Yunanistan'ın 1967-1974 yılları arasında Cunta yönetiminde Avrupa'da ve uluslararası kamuoyunda yaşadığı diplomatik izolasyondan kurtulma isteği ve Türkiye ile yaşanan Kıbrıs ve Ege sorunları etkili olmuştur. Ayrıca 1967 darbesini ABD ile ilişkilendiren Yunanistan kamuoyunda ABD'ye karşı olumsuz duygularının artış göstermesi nedeniyle dış politikasında Soğuk Savaş dönemi sıkı blok politikası anlayışından uzaklaşarak alternatifler aramaya başlamıştır. Bu dönemde Soğuk Savaş'ın Dêtenté döneminde bulunması da Yunanistan'ın girişimlerini hızlandırmasını

---

²²⁷ Selami Kuran, **Uluslararası Deniz Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, İstanbul: Beta Basım A.Ş., 2016, s. 94.

²²⁸ Işıklar, op.cit., s. 75.

sağlanmıştır. Balkan devletleri ile ilişkilerini düzeltmek için girişimlerde bulunan Yunanistan, 1971 yılında Arnavutluk ile diplomatik ilişkilerini yeniden başlatmış ve 1973 yılında Bulgaristan ile iyi komşuluk ilişkilerine dair belge imzalamıştır.²²⁹ 1974 sonrası hükümetin başına geçen Konstantinos Karamanlis dış politikaya daha çok yoğunlaşırken en önemli dış politika uygulamalarından birisi de Balkan Açılımı olmuştur.²³⁰ Karamanlis, Balkan devletleri ile arasındaki siyasi ve ekonomik iş birliğini geliştirmeye özel olarak ilgi duyarken, bu ilgi 1974 sonrası çok yönlü dış politikasının Atlantikçilik ve Avrupacılığını tamamlayan üçüncü bileşenini oluşturmuştur.²³¹ 1967 yılındaki Cunta yönetimiyle başlayan komünist komşularla iyi ilişkiler girişimi 1974 yılında demokrasinin tekrardan tesis edilmesi ve Kıbrıs ile Ege Denizi'nde yaşanan gelişmelerle birlikte Yunanistan tüm komünist komşularıyla ilişkilerini geliştirerek kuzey sınırını güvence altına alma politikası izlemiştir.²³² Karamanlis, iktidara geldikten sonra bu politikasına bağlı olarak Balkan devletlerini ziyarette bulunarak bir Balkan turu düzenlemiştir. Balkanlar'da çok taraflı iş birliği tesis etmek isterken bölgede bunun en istekli savunucu olan Romanya'ya²³³ 26-27 Mayıs 1975'te ilk ziyaretini gerçekleştirmiş ve bu ziyaret Yunan Başbakanının Varşova Paketi üyesi bir devlete düzenlediği ilk ziyaret olmuştur.²³⁴ Romanya bölgede çok taraflı iş birliğinin gerçekleştirilmesini daha önce 1957 yılında Başbakan Chivu Stoica döneminde Balkan devletleri arasında iş birliğini öngören Stoica Planı ile gerçekleştirme girişiminde bulunmuştur.²³⁵ Stoica Planı'na göre; Balkanlar'da ilişkilerinin geliştirilme imkanlarının büyük olduğu, devletler arasında anlaşmazlıklar bulunmasına rağmen bu durumun iş birliğine engel teşkil etmemesi gerektiği, ekonomik iş birliğinin Balkan devletlerinin gelişmesinde yarar sağlayacağı ve kültürel bağların kuvvetlendirilmesinden bahsedilmiştir.²³⁶ 1959'da yinelenen öneri de

---

²²⁹ Larrabee, loc.cit.

²³⁰ Clogg, op.cit., s. 174.

²³¹ Eirini Karamouzi, "Managing the "Helsinki Spirit" in the Balkans: The Greek Initiative for Balkan Co-operation (1975-1976)", **Diplomacy & Statecraft**, Vol. 24, No. 4, November 2013, p. 600.

²³² Veremis, op.cit., p. 73.

²³³ Romanya'nın bu dönemde Balkanlar'da çok taraflı diplomasiyi desteklemesinin en önemli sebebi Moskova'dan diplomatik bağımsızlığını sağlamanın bir yolu olarak görmesidir. Bkz., Dimitar Bechev, **Constructing South East Europe: The Politics of Balkan Regional Cooperation**, 1. Baskı, Palgrave Millian, 2011, p. 33.

²³⁴ Karamouzi, op.cit., p. 601.

²³⁵ Tuncer, op.cit., s. 335.

²³⁶ Sander, "Siyasi Tarih", s. 286.

ise nükleer silahlardan arındırılmış Balkanlar öngörölmüş fakat Türkiye ve Yunanistan bu fikri sıcak karşılamamışlardır.

Karamanlis Balkan turunda ikinci ziyaretini 4-5 Haziran'da Yugoslavya'ya gerçekleştirmiştir. Yugoslavya, 1974 sonrası Balkanlar'a yönelik değişen Yunan dış politikası için önemli bir yere sahip olmuştur. İki kutuplu sistem içerisinde bağımsız politikalar izleyen Yugoslavya, Yunanistan'ın bu dönemde ilgisini çekmiş; özellikle Bağılantısızlar Hareketi içindeki konumu Kıbrıs konusunda kendisi için faydalı olmuştur.²³⁷ Karamanlis, son ziyaretini ise 2-4 Temmuz 1975'te Bulgaristan'a gerçekleştirmiştir. Uzun süredir sorunlu ilişkileri bulunan Yunanistan ve Bulgaristan bu ziyaretin sonunda iki devlet arasında önemli bir sorun olmadığını belirtmişlerdir.²³⁸ 20 Ağustos 1975'te Helsinki'de gerçekleşen *Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı* 'ndan (AGİK) dönen Karamanlis, Balkan devletleri Arnavutluk, Bulgaristan, Türkiye, Romanya ve Yugoslavya'ya Balkan konferansı talebinde bulunmuştur. Romanya ve Yugoslavya bu davete olumlu yanıt verirken Yugoslavya gerçekleşecek iş birliğinin Balkan dışı devletlerin değil Balkan devletlerinin çıkarlarını gözetmesi gerektiğine dair bir ön koşul sunarken buradaki en büyük çekincesi Moskova'nın sadık müttefiki olan Bulgaristan'a karşı olmuştur. Bulgaristan ise Karamanlis'in bu teklifini iç kamuoyunda tartışma konusu olarak gündeme getirmezken Türkiye de Yunanistan'la arasındaki uzlaşmazlıklar nedeniyle davete hızlı bir cevap verememiş ayrıca Türk siyasi seçkinleri tarafından Balkan Konferansı Türkiye'yi tecrit etme girişimi ve ona karşı dış destek toplama yolunda bir adım olarak değerlendirilmiştir.²³⁹ Bulgaristan ve Türkiye ne kadar çağrıya cevap vermeseler de toplantıya katılarak daveti sessizce kabul etmiş, ancak bir tek Arnavutluk teklifi direkt olarak reddeden Balkan Devleti olmuştur. Balkan Konferansı'nın ilk toplantısı 26 Ocak-5 Şubat 1976 tarihleri arasında Atina'da gerçekleştirilirken 1970'li yıllarda Yunan dış politikasının yöneldiği Balkan Açılımı'nın en zirve noktası bu toplantıyla yaşanmıştır.²⁴⁰ Atina'da gerçekleşen toplantıda çevre, sağlık ve turizm gibi konular ele alınırken Yunanistan Balkanlar'da iş birliği için liderlik rolünü üstlenmiş ve on yıl boyunca sürecek olan bir dizi takip toplantılarını

---

²³⁷ Veremis, loc.cit.

²³⁸ Karamouzi, loc.cit.

²³⁹ Ibid., pp. 607-608.

²⁴⁰ Ibid., p. 597.

başlatmıştır.²⁴¹ Balkanlar’da geçmişte de gerçekleştirilmeye çalışılan iş birliği amaçlı girişimlerden farklı olarak bu kez bir Balkan devletine karşı gerçekleştirme planı içermemiş görünse de Yunanistan bu iş birliğinde Türkiye’den gelebilecek olası bir tehdide karşı kuzey sınırlarından gelebilecek tehditleri önleme amacı taşımıştır.²⁴² Gerçekleşen Konferans’la birlikte Balkan devletleri arasındaki fikir ayrılıkları da ortaya çıkmıştır. Arnavutluk Enver Hoca döneminde izlediği izolasyonist politikalar nedeniyle çok taraflı anlaşmalara karşı çıkarken, Bulgaristan’da Sovyetler Birliği güdümünde hareket ederek Balkanlar’da kurumsallaşmış bir iş birliğinin Varşova Paktı’nı etkileyebileceğine dair Moskova’nın kaygılarını taşımıştır.²⁴³ Fakat Bulgaristan’ın ve Sovyetler Birliği’nin 1978’de Balkanlar’da çok taraflılığa dair görüşlerini değiştirmeye başlamalarıyla 1979’da Jivkov’un da onayıyla Karamanlis Balkan devletlerine ulaşım ve telekomünikasyon uzmanları konferansı önerisinde bulunmuş ve 26-29 Kasım 1979’da Ankara’da konferans gerçekleşmiştir.²⁴⁴ Konferansın sonunda farklı bloklara ayrılmış devletler arasındaki politik sorunların ele alınamayacağı sonucunu doğurmuş olsa da Karamanlis politik olmayan konulardaki iş birliğine dair inancını yitirmemiş ve Balkan Konferansları üçüncüsü 15-19 Haziran 1981’de Sofya’da, dördüncü ve beşincisi ise 7 - 12 Haziran 1982 Bükreş, 19 -23 Haziran 1984’te Belgrad’da gerçekleşmiştir.²⁴⁵

1981 yılında Andreas Papandreoou’nun iktidara gelmesi Yunanistan’ın Balkan politikalarında değişime sebep olmazken, Papandreoou iktidarının en önemli politikası Bulgaristan ile özel ilişkiler geliştirmek olmuş ve 1986 yılında “*Dostluk, İyi Komşuluk ve İş Birliği Bildirgesi*” imzalanmıştır. 15 Kasım 1983’te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin (KKTC) kurulması nüfusunda önemli sayıda Türk azınlık bulunan Bulgaristan’da bir endişe yaratırken ayrıca 1984 yılı itibarıyla Türkiye ve Bulgaristan ilişkileri Türk azınlığa yönelik Bulgaristan Hükümeti’nin uyguladığı politikalar nedeniyle gerilmiştir. Bulgaristan-Türkiye ilişkilerinin olumsuz atmosferi Bulgaristan’ı Yunanistan’a yakınlaştırmıştır. Bulgaristan ile siyasi farklılıkları bulunsa da iki devlet Türk tehdidi ve Makedon propagandası hususunda ortak bir endişeyi paylaşmışlardır.²⁴⁶

---

²⁴¹ Larrabee, op.cit., p. 407.

²⁴² Dimitrios Triantaphyllou, “Greece and the Balkans since 1974”, **Hellenic Studies**, Vol. 5, No. 2, 1997, p. 169.

²⁴³ Ibid.

²⁴⁴ Veremis, op.cit., p. 80.

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Dimitrios, op.cit., p. 171.

Papandreou, Bulgaristan'ın Yunan topraklarına yönelik planlarının olmadığına dair inancıyla bölgede nükleer silahsızlanmayı destekleyen kendi Balkanlar politikasını başlatmıştır.²⁴⁷ Papandreou'nun politikası Sovyetler Birliği görüşleriyle hareket eden ve ABD'nin Türkiye'deki ve Yunanistan'daki nükleer silahlarını azaltmasını isteyen Bulgaristan tarafından olumlu karşılanırken²⁴⁸ Türkiye tarafından reddedilmiş, Yugoslavya ılımlı yaklaşırken Arnavutluk ise çok taraflı bir konuda tartışmaya katılmayı reddetmiştir. NATO'nun da konuya sıcak bakmaması nedeniyle 1984 yılında düzenlenen konferansta nükleer silahlardan arındırılmış bölge rafa kaldırılmıştır.²⁴⁹ Yunanistan 1970'li yıllarla birlikte başlattığı Balkan Açılımı'nı 1990'lı yıllarda Balkan coğrafyasında yaşanan olaylar ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte değiştirmek zorunda kalmış, Yunanistan'ın Balkanlar politikası 1990'lı yıllarla birlikte çökmüştür.

Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar politikalarının karşılaştırılması yapıldığında iki devletin de Balkanlar'da gerçekleştirdikleri politikalarının en baskın özelliği uluslararası sistemin etkisine açık olmasıdır. İki devlet de uluslararası konjonktürün getirisiyle hareket ederken hem Balkan devletleri ile ilişkileri hem de birbirleri ile ilişkileri bu ölçüde değişim göstermiştir. Ulusal kurtuluş mücadelelerinde karşı karşıya gelen ve bu nedenle birbirinin ötekisi konumunda bir ulusal bilinç oluşturan Türkiye ve Yunanistan buna rağmen uluslararası konjonktürün etkisiyle zaman zaman iyi ilişkiler tesis edebilmiştir. İkili ilişkilerde yaşanan olumlu atmosfer Balkan coğrafyasına da sirayet ederken Balkanlar'da oluşturulan 1934 Balkan Antantı ve 1954 Balkan Paktı gibi iş birliği girişimleri bu iki devletin iyi ilişkilerinin temelinde şekillenmiştir.

Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar politikalarındaki en önemli faktör Soğuk Savaş dönemindeki ideolojik kutuplaşma olmuştur. Komünizmi ve Sovyetler Birliği'ni kendileri için ortak tehdit olarak algılayan Türkiye ve Yunanistan uluslararası sistemde Batı Bloku'na entegre olurken izledikleri sıkı blok politikaları iki devletin de Balkan devletleri ile olan ilişkilerinde mesafeli davranmalarına sebep olmuştur. Ancak Türkiye ve Yunanistan arasında 1950'li yılların ikinci yarısıyla birlikte başlayan Kıbrıs Meselesi, 1960'lı ve 1970'li yıllarda iki devlet arasında ciddi sorunlara yol açmış ve Kıbrıs ile başlayan olumsuz ilişkiler Balkanlar politikalarına da etki etmiştir. Türkiye'nin ve

---

²⁴⁷ Veremis, loc.cit.

²⁴⁸ Larrabee, loc.cit.

²⁴⁹ Veremis, op.cit., p. 81.

Yunanistan'ın uluslararası kamuoyunda kendi politikalarına destek bulma ihtiyacı Balkan devletleriyle ilişkilerine de yansımış, bölge devletleri ile iyi ilişkiler tesis ederek nüfuz alanlarını dengelemeye çalışmışlardır. Balkanlar'daki Doğu Bloku devletleri Yunan tezlerini benimserken özellikle Yugoslavya, Bağlantısızlar Hareketi içindeki etkin rolünü bu yönde kullanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN VE YUNANİSTAN’IN BALKANLAR POLİTİKALARININ TEMEL BELİRLEYİCİ FAKTÖRLERİNİN ANALİZİ

Soğuk Savaş dönemi boyunca kapitalizm ve komünizm ideolojileri ekseninde şekillenen uluslararası sistemde 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılması ve 1990’da Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesi Soğuk Savaş döneminin sona ermekte olduğu kanısını pekiştirmiştir. 11 Mart 1985’te Komünist Parti Genel Sekreterliği’nin başına gelen Mihail Gorbaçov’un 1987’de “*glasnost (açıklık)*” ve 1988’de “*perestroyka (yeniden yapılanma)*” politikalarını uygulaması 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılmasının zeminini oluşturmuş,²⁵⁰ Gorbaçov bu politikalarla ekonomik ve siyasi sistemi yeniden yapılandırma ve reform sürecini başlatmak isterken Sovyetler Birliği’nin dağılma sürecine girmesine sebep olmuştur.²⁵¹ Bunun sonucunda 18 Aralık 1991’de Sovyetler Birliği “*Belovezhskaya Pushcha Antlaşması*” ile resmi olarak ortadan kalkmıştır.²⁵² Ayrıca 1975 Helsinki Nihai Senedi ile birlikte başlayan iki blok arasındaki yumuşama döneminin yaşanması da Doğu Bloku’nun çözülmesinde etkili olurken²⁵³ 1990’lı yıllara gelindiğinde Soğuk Savaş dönemi boyunca uluslararası sistemdeki ideolojik bölünmüşlük sona ermiş ve iki kutuplu yapının son bulduğu yeni bir döneme girilmiştir. Soğuk Savaş döneminin hakim ideolojilerinden biri olan komünizmin çökmesiyle birlikte kapitalizm zaferini ilan etmiş ve Batı Bloku rakipsiz kalmıştır.²⁵⁴ Batı Bloku’nun zaferiyle Batılı değerler dünyaya hakim olmaya başlamıştır.²⁵⁵ AGİT’in (*Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı*) ilk zirve toplantısında kabul gören 1975 Helsinki Nihai Senedi’nin öncelik konusu güvenlik meseleleri yani birinci sepet yoğunluklu olurken 1990’daki ikinci zirve toplantısında Paris Yasası ile insan hakları yani üçüncü sepet

---

²⁵⁰ Uçarol, op.cit., s. 797.

²⁵¹ Alkan, op.cit., s. 724.

²⁵² İşyar, op.cit., s. 236.

²⁵³ Armaoğlu, op.cit., s. 680.

²⁵⁴ Baskın Oran, “1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye içinde Dönemin Bilançosu”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt II: 1980-2001, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s. 209.

²⁵⁵ Muzaffer Ercan Yılmaz, “The New World Order: An Outline of the Post-Cold War Era”, **Alternatives: Turkish Journal of International Relations**, Vol. 7, N. 4, Winter 2008, p. 47.

konularına ağırlık verilmiş ve 1990 sonrası uluslararası politikada insan hakları, azınlık hakları gibi konular gündemde daha fazla yer bulmaya başlamıştır.²⁵⁶ Bu dönemde devletlerin blok politikaları kapsamında izledikleri kalıcı ittifak ilişkileri Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte yerini geçici dostluklar veya düşmanlıklara bırakmıştır.²⁵⁷ Devletler kendi çıkarlarını korumak ve sürdürmek için mücadele etmeyi öncelikli hale getirmiştir. İki kutuplu sistemin yarattığı düşmanın/tehdidin tanımlanabildiği görece istikrar durumu Soğuk Savaş sonrası dönemde son bulmuş ve bu dönemde küresel ölçekli tehdit algılaması bölgesel tehdit algılamasına doğru evrilmiştir. Soğuk Savaş'ın sona erdiği bu dönemde uluslararası sistemin yapısına yönelik tartışmalar yaşanmış olsa da bu dönemde bölgesel alt sistemler giderek önem kazanmıştır.²⁵⁸

Uluslararası sistemde yaşanan değişim²⁵⁹ ile birlikte iki kutuplu yapı ABD'nin askeri/siyasi açıdan egemen olduğu tek kutuplu bir yapıya bürünmüştür.²⁶⁰ Sovyetler Birliği'nin ardılı olarak ortaya çıkan Rusya Federasyonu'nun (RF) Sovyetler Birliği'nin yarattığı boşluğu doldurabilecek güçten uzak olması ve ABD'yi uluslararası sistemde askeri açıdan dengeleyebilecek yeterliliğe sahip bir gücün bulunmaması, ABD'nin bu dönemin askeri açıdan hakim gücü olduğu düşüncesini pekiştirmiştir. Fakat ekonomik/siyasi açıdan değerlendirildiğinde sistemin çok kutuplu olduğuna dair görüşler de mevcuttur.²⁶¹ ABD ekonomik olarak güçlü bir devlet olmasına rağmen uluslararası sistemde pek çok ekonomik güç merkezinin olduğu iddia edilmiştir. Joseph Nye; Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin *sui generis* (kendine özgü) bir özellik gösterdiğini dolayısıyla dünya düzeninin geleneksel askeri güç dengesinden daha fazlasına

---

²⁵⁶ Ibid., p. 206.

²⁵⁷ M. A. Mert Gökırmak, "Yeni Dünya Düzeni" Kavramı ve Uluslararası Sistem", **Değişen Dünya ve Türkiye**, der. Faruk Sönmezoğlu, 1. Baskı, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1996, s. 9.

²⁵⁸ Faruk Sönmezoğlu, **Son Yıllarda Türk Dış Politikası (1991-2015)**, İstanbul: DER Yayınları, 2016, s. 685.

²⁵⁹ Robert Gilpin, değişim (change) kuramını üç başlık altında incelemiştir; sistem değişimi (system change), sistemik değişim (systemic change) ve etkileşimsel değişim (interaction change). Robert Gilpin, sistem değişimini uluslararası sistemdeki büyük bir değişiklik olarak tanımlamış ve sistem değişiminden bahsedebilmemiz için temel aktörün doğasının değişime uğraması gerektiğini ifade etmiştir. Sistemik değişim ise uluslararası bir sistemin kontrolünün veya yönetiminin biçiminde gerçekleşen bir değişikliktir. Yani sistemin yapısında değil sistemin içinde gerçekleşen bir değişikliği kastetmiştir. Etkileşimsel değişiklik ise devam eden uluslararası bir sistemin varlıkları arasındaki düzenli etkileşim veya süreçlerin biçiminde bir değişiklik olması olarak ifade edilmiştir. Robert Gilpin, **War & Change in World Politics**, Cambridge: Cambridge University Press, 1981, pp. 39-44. Bu noktada Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin temel aktörü olan devlet hala mevcut önemini korumaya devam ederken Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte uluslararası sistemdeki iki kutuplu yapı son bulmuştur. Bu durumda Soğuk Savaş sonrası dönem için sistemik dönüşümün yaşandığını söyleyebiliriz.

²⁶⁰ Yılmaz, op.cit., p. 45.

²⁶¹ Ibid., p. 46.

dayandığını ifade etmiş; askeri açıdan hiyerarşinin en tepesinde ABD'nin bulunduğu, ekonomik açıdan ise üç bloğun 1970'lerden itibaren varlığını sürdürdüğünü ifade etmiştir.²⁶² Bu dönemde ABD Başkanı George Herbert Walker Bush tarafından “*Yeni Dünya Düzeni (New Order World)*” kavramı ortaya atılmış, kavramın ortaya çıkması eski yapıdan yeni yapıya geçişin önemli bir simgesi olan 1990-1991 Körfez Savaşı ile birlikte olmuştur.²⁶³ G.H.W Bush, Yeni Dünya Düzeni kavramıyla uluslararası ilişkilerde Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uyumlu ve iş birliğine yönelik ilişkilerin tesis edilmesinin mümkün hale geldiğini ifade etmiştir.²⁶⁴

1990'lı yıllarda uluslararası sistemde meydana gelen bu olaylar uluslararası konjonktürün etkilerine açık olan Türk ve Yunan dış politikalarında birtakım etkiler yaratmıştır. Dolayısıyla yeni konjonktürdeki değişimlerden etkilenen Türk dış politikası ve Yunan dış politikası bu yeni duruma göre şekillenmiştir. Bu bağlamda bu bölüm kapsamında 1990'lı yıllarda uluslararası sistemde gerçekleşen olayların Türkiye'nin ve Yunanistan'ın dış politikalarını ne ölçüde etkilediği aktarılmaya çalışılacaktır. Ayrıca 1990'lı yıllarda Balkanlar'da yaşanan gelişmelerde Türkiye'nin ve Yunanistan'ın bölgeye yönelik politikalarının temel belirleyici faktörlerinin neler olduğu bu başlık altında incelenerek üçüncü bölüm kapsamında 1990'lı yıllarda Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar politikalarının ayrıntıları aktarılmadan önce bu iki devletin bölge ile ilgili politikalarının temel parametrelerinin neler olduğu saptanmaya çalışılacaktır.

2.1.1990'lı Yıllarda Türkiye'nin Dış Politikasının Genel İlkeleri

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası sistemde yaşanan belirsizlik ortamı Türkiye'nin dış politikadaki hamlelerini de etkilemiştir. Ayrıca uluslararası sistemde yaşananların yanında 1990'lı yıllar Türkiye'nin iç siyasette de istikrarsızlıklarla geçen yılları olmuş, hiçbir partinin tek başına iktidara gelemediği koalisyonlar dönemi yaşanırken uluslararası sistemdeki istikrarsızlık ve belirsizliklerle birlikte Türkiye'nin bu dönemki iç siyaseti ve dış politikası şekillenmiştir. 1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşü

---

²⁶² Nye; ABD, Avrupa ve Japonya'nın 1970'lerden beri ekonomik güç merkezlerini oluşturduğunu ve ABD'nin ekonomik açıdan tek başına hegemon olamayacağını ifade etmektedir. Bkz., Joseph S. Nye, “What New World Order?”, *Foreign Affairs*, Vol. 71, No. 2, 1992, pp. 86-89.

²⁶³ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 10. Baskı, Bursa: MKM Yayıncılık, 2013, s. 173.

²⁶⁴ Gökırmak, op.cit., s. 4.

ve 1992’de Yugoslavya’nın dağılma sürecine girmesiyle birlikte Türkiye’nin komşu devletlerinin sayısında kısa bir süre içinde artış yaşanmıştır.²⁶⁵ Türkiye, uluslararası konjonktürdeki mevcut duruma göre dış politikasında hareket ederken ortaya çıkan bu durumu kendisi için yeni fırsat olarak değerlendirmiştir. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte Türkiye, “*Balkanlar’dan Akdeniz’e, Kafkaslar’a ve Orta Asya’ya kadar uzanan*” Avrasya bölgesinde Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla ortaya çıkan güç boşluklarını fırsata çevirmek amacıyla “*etki alanı oluşturma*” politikası izlemeye başlamıştır.²⁶⁶ 1983-1989 yılları arasında Başbakan olan 1989-1993 yıllarında ise Cumhurbaşkanlığı görevinde bulunan Turgut Özal döneminde izlenen politikalar bu dönemde etkili olurken bu politikalarda Misakımilli’den sapan²⁶⁷ ve geleneksel dış politikanın dışında gelişen bir eğilim dikkat çekmiştir. Özal, liderliği boyunca Türk dış politikasının temel ilkelerinden biri olan statükoculuğun dışına çıkan adımlar atmıştır.

Soğuk Savaş döneminin hakim dış politikasının temel dinamiğini oluşturan Sovyetler Birliği’nden duyulan komünist tehdidin ortadan kalkmasıyla Türkiye dış politikasında yeni açılımlara yönelmiştir.²⁶⁸ Türkiye’nin Soğuk Savaş dönemi boyunca NATO’ya endeksli geliştirdiği politika anlayışı, Varşova Pakti’nin (VP) dağılmasıyla birlikte NATO’nun işlevinin sorgulanmaya başlaması nedeniyle Türkiye’yi yeni konjonktüre adapte olma sorunuyla karşı karşıya bırakmıştır.²⁶⁹ Türk dış politikası Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte uzun bir dönem boyunca izlediği blok politikası gereği öncelik verdiği blok çıkarlarını gözetken dış siyasetinde artık global çıkarları savunmak yerine bölgesel çıkarlarına yönelmeye başlamıştır.²⁷⁰ Türkiye’nin dış politikasında yöneldiği yeni açılımlar ABD ile ilişkileriyle de doğrudan etkili olmuştur. 12 Eylül 1980 darbesi ile dış politikada askeri eğilimlerin artış göstermesi ve Türk siyasi elitlerinin üzerinde bir askeri bürokrasinin ortaya çıkmasıyla birlikte o dönem itibarıyla gerçekleşen insan hakları ihlalleri ve anti demokratik ortam Türkiye ve Avrupa Topluluğu (AT) ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. AT ile ilişkilerinde yaşanan olumsuz atmosfer

---

²⁶⁵ Tuncer, op.cit., s. 703.

²⁶⁶ Ramazan Gözen, “Türk Dış Politikası’nda Vizyon ve Revizyon”, **Demokrasi Platformu**, 1 (4), s. 57, <https://demokrasiplatformu.com/dergi/article/view/29/29>, (e.t. 13.04.2023).

²⁶⁷ Tuncer, op.cit., s. 702.

²⁶⁸ Fahir Armaoğlu, “Yarım Yüzyılın Türk-Amerikan İlişkileri, 1947-1997 (Bir Genel Değerlendirme)”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s. 430.

²⁶⁹ Sönmezoğlu, op.cit., s. 70.

²⁷⁰ Oral Sander, “Yeni Bir Bölgesel Güç Olarak Türkiye’nin Dış Politika Hedefleri”, **XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: DER Yayınları, 2016, s. 332.

Türkiye'nin ABD ile yakınlaşmasına sebep olmuştur. 1970'li yıllarla birlikte ABD ile ikili ilişkilerde krizler yaşansa da 12 Eylül darbesiyle birlikte 1980'li yıllarda ABD ile ikili ilişkiler düzelmeye başlamış ve Türkiye, ABD ile paralel politikalar izlemiştir. Söz konusu dönem itibarıyla ABD'nin Orta Doğu'da izlediği politikalar Türkiye'nin stratejik konumunu ABD çıkarları açısından önemli hale getirmiştir. Ayrıca ABD'nin 1980'li yıllarda başlattığı “*Yeşil Kuşak Projesi*” ile Türkiye, ABD için önemli bir devlet konumuna gelmiştir. 1980'li yıllarda 12 Eylül iktidarı ile başlayan ılımlı İslam politikası ve ABD'nin Yeşil Kuşak Projesi birbirleriyle uyumlu hale gelmiş; özellikle 1979'da Ayetullah Humeyni tarafından gerçekleşen İran İslam Devrimi ile birlikte Orta Doğu'daki en önemli müttefiklerinden birini kaybeden ABD, İran'dan artakalan boşluğu Türkiye ile doldurmak istemiştir.²⁷¹

1990'lı yıllar itibarıyla gerek Orta Asya ve Kafkasya gerek Orta Doğu gerekse de Balkanlar'da ortaya çıkan otorite boşluklarında ABD ve Türkiye paralel politikalar izlemeye başlamıştır. Bu doğrultuda ABD, Sovyetler Birliği'nden artakalan bu otorite boşluklarının doldurulması için Türkiye'yi yönlendirirken 1990'lı yıllarda Türk siyasi elitleri tarafından dillendirilen “*Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk Dünyası*” söylemi ABD tarafından destek görmüştür.²⁷²

Soğuk Savaş dönemi boyunca sahip olduğu stratejik konumunun Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Avrupalı devletler nezdinde azaldığı düşüncesi nedeniyle Türkiye bu önemi tekrar kazanabilmek için uluslararası siyasetteki bunalımlardan yararlanmaya çalışmıştır. Bu dönemde gerçekleşen Körfez Savaşı ise ABD'nin Orta Doğu'daki çıkarları için Türkiye'yi jeostratejik açıdan önemli bir devlet konumuna getirmiştir.²⁷³ Türkiye'nin Körfez Savaşı'na katılma isteğindeki önemli motivasyonlarından birini de bu düşünce oluştururken Türkiye, Soğuk Savaş sonrası dönemde jeostratejik önemini yeniden vurgulama isteği duymuş ve güney komşularına karşı izlediği dikkatli ve düşük profilli geleneksel Orta Doğu politikasında değişiklikler gerçekleştirmiştir.²⁷⁴ Körfez Savaşı'nın Türkiye için en önemli sonuçlarından biri de ayrılıkçı terör örgütü olan PKK'nın (*Kürdistan İşçi Partisi – Partiya Karkeren Kurdistan*) Irak'ın kuzeyinde ortaya çıkan güç boşluğundan yararlanma çabaları olurken Türkiye'nin Orta Doğu'daki rolü

---

²⁷¹ İşyar, op.cit., s. 171.

²⁷² Ibid., ss. 176-177.

²⁷³ Oran, op.cit., s. 210.

²⁷⁴ Sabri Sayarı, “Turkish Foreign Policy in the Post-Cold War Era: the Challenges of Multi-Regionalism”, *Journal International Affairs*, Vol. 54, No. 1, Fall 2000, pp. 170-171.

Körfez Savaşı sonrasında genişlemeye devam etmiştir.²⁷⁵ 1984 yılında PKK'nın terör faaliyetleri gerçekleştirmesi 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren Türk dış politikasında güvenlik kaygılarını ön plana çıkarmış, Türkiye'nin komşu devletleri ile olan ilişkilerinin temel belirleyici unsurlarından biri de iç güvenlik tehdidi oluşturan PKK olmuştur.²⁷⁶ Özellikle 1990'lı yıllar boyunca devam eden PKK eylemleri Türkiye'nin iç siyasetini meşgul ederken dış politikadaki ilişkilerine de yansımıştır. Bu noktada Suriye, İran ve Yunanistan gibi komşu devletleriyle Türkiye sorunlar yaşarken ayrıca ABD ve bazı Avrupalı devletler ile ikili ilişkilerinde de Türkiye'nin PKK Sorunu etkili olmuştur.²⁷⁷

1990'lı yıllarla birlikte Türk dış politikasında ortaya çıkan önemli unsurlardan biri de askeri güç kullanma eğiliminin artış göstermesi olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte bölgesel çatışmaların yaşanması Türkiye'nin güvenlik kaygılarını artırırken NATO'nun bu kaygıları karşılama konusundaki yetersizliği Türkiye'nin askeri güç kullanımını artırma ve çevresindeki güvenlik tehditlerine tek başına karşı koyabilme kapasitesini geliştirme zorunluluğu doğurmuştur.²⁷⁸ Türkiye için bu dönemde en önemli güvenlik tehdidi oluşturan unsurlar, PKK'nın terör eylemleriyken ayrıca Yunanistan ile yaşanan gerginlikler de iki devleti savaşın eşiğine getirmiştir. Türkiye bu dönemde içeride ve dışarıda yaşadığı sorunlar kapsamında “*Sèvres Sendromu*” olarak ifade edilen ve hem Batılı devletlerin hem de komşu devletlerinin topraklarını parçalamak istediği algılamasına kapılmıştır.²⁷⁹ Sınır komşuları olan İran, Irak, Suriye ve Yunanistan'ın bu dönemdeki silahlanma eğilimleri de Türkiye'nin güvenlik algılamalarını bu noktada ön plana çıkarmıştır.²⁸⁰ 1994 yılında Şükrü Elekdağ'ın Milliyet gazetesinde yayınlanan makale dizisinde bu tehdit algılaması “*İki Buçuk Savaş Stratejisi*” olarak tanımlanmış ve buna göre; dışarıda Yunanistan (1), Suriye (1), içeride ise PKK (0,5) şeklinde bu tehdit algılaması ifade edilmiştir.²⁸¹

---

²⁷⁵ Ibid., p. 171.

²⁷⁶ Ali Balcı, **Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar**, 1. Baskı, İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2013, s. 158.

²⁷⁷ Sönmezoğlu, op.cit., s. 68.

²⁷⁸ Serhat Güvenç, “Bir Dış Politika Aracı Olarak Türk Silahlı Kuvvetleri: Yetenekler ve Uygulamalar, **XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: DER Yayınları, 2016, ss. 256-258.

²⁷⁹ Oran, op.cit., s. 236.

²⁸⁰ Sönmezoğlu, loc.cit.

²⁸¹ Güvenç, op.cit., s. 260.

1990'lı yıllarda Türk dış politikasının önemli bir ayağını da Yunanistan ile ilişkiler oluşturmuştur. Bu dönemde Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Sorunları aynı şiddetini korumaya devam etmiş, Türk dış politikasında Yunanistan ile ikili ilişkilerdeki gerginlik varlığını sürdürmüştür. 14 Kasım 1994'te yürürlüğe giren BMDHS, 1995'te Yunan parlamentosunda onaylanmıştır. Yunanistan'ın BMDHS'nin 3. maddesi uyarınca karasularını 12 deniz miline çıkarmaya dair görüşlerini gündeme getirmesiyle 8 Haziran 1995'te gerçekleşen Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) toplantısında bu konu ele alınmış ve Türkiye, böyle bir durumda Ege Denizi'nin Yunan gölü haline geleceği endişesiyle bu durumun "*Casus Belli (savaş sebebi)*" sayılacağını tekrar deklare etmiştir.²⁸² Yunanlar ise bu haklarını saklı tuttuklarını açıklamıştır.²⁸³ Bu dönemde Kıbrıs konusunda da bir uzlaşşı sağlayamayan iki devlet, ayrıca Ege Denizi'nde yaşanan pek çok anlaşmazlığın yanına Aralık 1995 yılında gerçekleşen bir olay neticesinde aralarındaki sorunlara bir yenisini daha eklemiştir. Kardak Kayalıkları'nda Figen Akad adlı bir yük gemisinin karaya oturmasıyla ortaya çıkan anlaşmazlık iki devleti silahlı bir çatışmanın eşğine getirirken ABD'nin araya girmesiyle yüksek tansiyon bir nebze düşürülmüş olsa da Ege Denizi'nde mevcut sorunlara ilave olarak "*Ege'de Statüsü Belirlenmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar*" sorunu da eklenmiş ve ikili ilişkilerdeki çözümsüzlük süreci devam etmiştir. Bu dönemde ayrıca Türkiye'nin iç güvenlikte algıladığı tehdidin en önemli unsuru olan PKK'ya Yunanistan'ın destek vermesi ikili ilişkilerde gerginliği devam ettirmiştir. Ayrıca Yunanistan'da bulunan PKK'nın eğitim kampı Lavrion'un varlığı ile PKK terör örgütünün ele başı olan Abdullah Öcalan'ın Kenya'daki Yunanistan büyükelçiliğinde yakalanması Türkiye-Yunanistan ilişkilerini olumsuz etkilemiş fakat ikili ilişkiler 1999 yılında Marmara'da yaşanan depremlerle birlikte değişim göstermiştir.²⁸⁴

1990'lı yıllarla birlikte Türkiye'nin dış politikasında etkili olan unsurlardan biri de Balkanlar'da meydana gelen etnik çatışmalar olmuştur. Balkanlar'ın Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olması aynı zamanda burada gerçekleşecek çatışmaların doğrudan kendisini etkileyebilme potansiyeli nedeniyle oluşturduğu güvenlik kaygıları Türkiye'nin bölgede bu dönemde aktif politikalar izlemesini gerekli kılmıştır. Türkiye'nin gerek Osmanlı Devleti'nden miras kalan tarihsel bağları gerekse bölgede

---

²⁸² Işıklar, op.cit., ss. 70-71.

²⁸³ Clogg, op.cit., s. 211.

²⁸⁴ Çelikkol, op.cit., ss. 73-77.

yaşayan Türk ve Müslüman azınlıkların bulunması Türkiye'nin Balkanlar'da yaşanan çatışmalarda bölgeye angaje olmasına sebep olmuştur. Ayrıca bu dönemde ikili ilişkilerinde pek çok sorunlar bulunan Yunanistan ile Balkanlar üzerinde bölgesel rekabetin yaşanması da Türkiye'nin Balkanlar politikalarında etki eden diğer bir önemli unsur olmuştur. Bu dönemde Balkanlar'da meydana gelen çatışma ve kriz alanlarında ayrıca bölge devletleri ile geliştirilen ikili ilişkilerde bu hususlar göz önünde bulundurulmuş, Türkiye'nin bölgeye yönelik politikaları bu temel parametreler ekseninde şekillenmiştir.

2.2. Türkiye'nin Balkanlar Politikasının Temel Belirleyici Faktörleri

Coğrafi ve Stratejik Nedenler: Balkanlar, Türkiye için Avrupa ile arasında bir geçiş köprüsü olmakta ve Türkiye'nin Avrupa topraklarını Doğu Trakya yani Balkan toprakları oluşturmaktadır. Bu nedenle topraklarının %5'lik kısmını oluşturan bu kara parçası Türkiye'nin coğrafi olarak bir Balkan ülkesi olmasını sağlamaktadır.²⁸⁵ Türkiye için Balkan coğrafyası hem İstanbul'un hem de Boğazların güvenliği için doğrudan bir öneme sahip olmakla birlikte bu bölgede gerçekleşen istikrarsızlıklar ve çatışmalar Türkiye'nin güvenliği için önem teşkil etmekte ve bölgeye doğrudan ilgi duymasına sebep olmaktadır. Ayrıca Türkiye Trakya'sı olarak da adlandırılan Doğu Trakya Türkiye'nin Avrupa'ya ve Avrupa kültürüne karşı duyduğu ilginin de bir göstergesini oluşturmaktadır.²⁸⁶

Balkanlar ayrıca Türkiye'nin Avrupalı devletler ile ticari ilişkileri açısından da önem taşımakta; zira Türkiye ile Avrupa'yı birbirine bağlayan en kısa ticaret yolu Balkanlar'dan geçmektedir.²⁸⁷ Buna bağlı olarak hem Avrupa devletleri ile ticaretinin sekteye uğramaması hem de Boğazlar'ın ve İstanbul'un güvenliği nedeniyle Türkiye, Balkanlar'da barış ve istikrarın sürdürülmesinden yana politikalar izlemektedir. Ayrıca Batı Avrupa'da bulunan Türk işçileri Türkiye için önem taşımakta, Türk işçiler ile Türkiye arasındaki bağlantı bölgedeki istikrarsızlık durumlarında zora girmektedir.²⁸⁸

²⁸⁵ Caner Sancaktar, "Türkiye'nin Balkanlar Politikası: 1990 Sonrası Balkan Açılımı", **Türk Dış Politikasında Yeni Yönelimler: İki Kutuplu Sistem Sonrası Türk Dış Politikası**, ed. Hasret Çomak, 2013, s. 619.

²⁸⁶ İhsan Gürkan, "Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar ve Türkiye Geçmişin Işığında Geleceğe Bakış", **Balkanlar**, ed. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul: Eren Yayınevi, 1993, s. 260.

²⁸⁷ Ibid., s. 261.

²⁸⁸ Uzgel, op.cit., s. 171.

Tarihsel Bağlar: Türkiye, sadece sahip olduğu coğrafyadan ötürü bir Balkan ülkesi değildir. Yaklaşık olarak 500 yıl boyunca Balkanlar'da egemen olan Osmanlı Devleti dağıldıktan sonra bu mirasını Türkiye'ye devrederek sadece coğrafi olarak değil aynı zamanda *kültürel ve tarihsel bağları* itibarıyla da Türkiye'ye bir Balkan kimliği kazandırmıştır. Zira Osmanlı Devleti'nin hakimiyet ve yayılma alanı olan Balkanlar'da Osmanlı Devleti döneminde Asyalı veya Orta Doğulu kimliğinden daha fazla Balkan kimliğine vurgu yapılmıştır.²⁸⁹ Fakat Türklerin Balkanlar'a ilk gelişleri Osmanlı Devleti zamanından daha öncesinde gerçekleşmiştir. Balkanlar daha 6. yüzyıldan itibaren Türk kavimlerinin gelip geçtiği bir coğrafya olmuştur. Osmanlı Türkleri henüz Balkanlar'a yerleşmeden önce 12. ve 14. yüzyıllar arasında Hristiyanlığa geçiş yapmış olan Kıpçaklar/Kumanlar, Dobruca'dan Akkerman'a kadar olan bölgede farklı hanedanlıklar kurmuş; Deliorman ve Varna'dan Tuna'ya kadar uzanan bölgede Osmanlı Devleti'nden önce Türkler yerleşim alanı oluşturmuştur.²⁹⁰ Kuzey'den gerçekleşen bu göçlere 1260'lı yıllarda güneyden (Anadolu'dan) göçler eşlik etmiş ve 1261 yılında Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus ve Sarı Saltuk önderliğindeki Türkmenler Moğollar'dan kaçıp Doğu Roma İmparatorluğu'na (Bizans) sığınmış, daha sonra Doğu Roma İmparatorluğu'nun izniyle 1263'te Kuzey Dobruca bölgesine yerleştirilmişlerdir.²⁹¹ Türkmenlerden sonra ise Anadolu'dan Balkanlar'a yapılan akınlar Karesi Beyliği döneminde gerçekleşmiş fakat bu dönemde yerleşim olmamıştır.²⁹²

1352'de Osmanlı Devleti, Doğu Roma İmparatorluğu'ndaki taht kavgalarından istifade ederek Sırplarla girişilen mücadelede Kantakuzenos'a destek verirken bu mücadelenin Osmanlı Devleti'nin desteği ile kazanılmasıyla Kantakuzenos, Çimbe (*Çimbi, Çinbi, Tsympe*) Kalesi ve civarını Orhan Gazi'nin yardımlarının karşılığı olarak Osmanlı Devleti'ne vermiştir.²⁹³ Çimbe Kalesi'nin Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi sonrasında 1-2 Mart 1354'te Gelibolu Yarımadası'nda gerçekleşen depremlerle birlikte

---

²⁸⁹ Sancaktar, op.cit., s. 620.

²⁹⁰ Halil İnalcık, "Türkler ve Balkanlar", **Balkanlar**, ed. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul: Eren Yayınevi, 1993, s. 9.

²⁹¹ Ibid., ss. 9-10.

²⁹² Ibid., s. 10.

²⁹³ 1341 yılında Doğu Roma İmparatoru III. Andronikos'un ölümü ile yerine oğlu V. Ioannes Paleologos geçmiş fakat yaşının küçük olması nedeniyle vasi olarak Domestik Kantakuzenos tayin edilmiştir. Kantakuzenos ise tahtı ele geçirmek için faaliyetlere girişirken Osmanlı Devleti de bu taht mücadelesinden faydalanmaya çalışmıştır. Kantakuzenos'un kızı Theodora ile evlenen Orhan Bey ile Osmanlı Devleti 1345 yılından itibaren Kantakuzenos'un müttefiki olarak Balkanlar'da varlık göstermeye başlamıştır. Detaylı bilgi için bkz., Mehmet İnbaşı, "Balkanlarda Osmanlılar: Fetih ve İskân", **Balkanlar El Kitabı Cilt 1: Tarih**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, ss. 284-285.

surları yıkılan Gelibolu Kalesi de Osmanlı Devleti hakimiyetine geçmiş²⁹⁴ ve Balkanlar'da Osmanlı Devleti dönemi başlamıştır. Bu dönemde Balkanlar'da Osmanlı Devleti'nin yayılmasını durdurabilecek bir gücün bulunmaması nedeniyle Osmanlı Devleti, Balkanlar'da hızlıca yayılmaya başlamış²⁹⁵ ve bölge 19. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinde kalmıştır. 19. yüzyılda ortaya çıkan ulusçuluk akımının Balkan uluslarını etkilemesiyle Osmanlı Devleti toprakları üzerinde yeni ulus devletler kurulurken Osmanlı Devleti 1912-1913 Balkan Savaşları ile birlikte bölgedeki hakimiyetini tamamen kaybetmiştir.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi sonrası kurulan Türkiye, Osmanlı Devleti'nden Balkan ülkesi mirasını almış ve Türkiye için Balkanlar önemli bir yer sahip olmuştur. Fakat bölge devletlerinin Osmanlı Devleti'ne dair olumsuz düşünceleri Türkiye'nin bölgede hareket alanını kısıtlamış ve Balkanlar politikasında temkinli davranmasına sebep olmuştur. Balkan ulusları Avrupa'da gerçekleşen aydınlanma hareketinden Osmanlı Devleti hakimiyeti döneminde geri kaldıkları düşüncesine sahip olurken bu dönemi kendi tarihlerinde "*karanlık dönem*" olarak ifade ederek bugünkü geri kalmışlıklarının sebebini buna bağlamışlardır.²⁹⁶ Ayrıca bölge devletleri egemenliklerini Osmanlı Devleti'ne karşı kazandıkları için Türkleri tarihsel bir öteki olarak konumlandırmışlardır.

Türkiye, ulus devlet olarak kurulduğu andan itibaren Balkanlar'a büyük önem vermiş olmasına rağmen özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası konjonktürdeki ideolojik bölünme nedeniyle bölgeye mesafeli politikalar izlemiştir. Soğuk Savaş dönemi boyunca bu tutumunu sürdüren Türkiye, daha sonraları dış politika tercihlerini çeşitlendirmek amacıyla Balkanlar'a ilgi göstermeye başlamış olsa da Osmanlı Devleti'nden kalan mirası ve Balkan devletlerinin Türkiye'ye kuşkulu yaklaşımları bölgeye angaje olmasında önemli bir dezavantaj yaratmıştır. Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin ideolojik temelli bölünmüşlüğü'nün sona ermesi ve Balkanlar'da komünist ideolojinin tasfiye sürecinin başlaması ile Balkanlar komünist ideolojiden arınmış fakat 1990'lı yıllarda yaşanan etnik çatışmalar nedeniyle bölge istikrarsızlıklara ve kanlı çatışmalara sahne olmuştur. Türkiye ise Balkanlar'da bu dönemde daha aktif bir tutum sergileme gayreti göstermiştir.

---

²⁹⁴ Ibid., s. 285.

²⁹⁵ İnalçık, op.cit., s. 14.

²⁹⁶ Uzgel, op.cit., s. 167.

Demografi Faktörü: Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki sınırları daralmaya başladıkça, kendilerini Osmanlı Devleti ile özdeşleştiren nüfus Trakya ve Anadolu'ya göç etmiş, 1870'lerde başlayan bu göçlerin ardından geride kalan Türk ve Müslümanlar da olmuştur.²⁹⁷ Bu nedenle Balkanlar'da önemli ölçüde Türk ve Müslüman nüfus bulunmaktadır. Bu nüfusun Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalar geliştirmesinde önemli etkileri olmakla birlikte Balkan devletleri ile ikili ilişkilerde hem etkilenen hem de etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar bölgeye hakim olması Balkanlar'da önemli bir Türk ve Müslüman nüfus yaratmıştır. Aslında Osmanlı Devleti'nden önce de bölgeye Türk boyları göç ederek yerleşmiş fakat bu boylar, Slav unsur içerisinde asimile olduklarından dolayı Balkanlar'daki mevcut Türkler Osmanlı Devleti'nin hakimiyet yıllarında bölgeye Anadolu'dan iskan ettirilmiş Anadolu Türkleridir.²⁹⁸ Başta Bulgaristan olmak üzere, Kuzey Makedonya, Romanya, Yunanistan ve Kosova'da önemli bir Türk nüfusu bulunmaktadır. Ayrıca bölgede Türk olmayan fakat Osmanlı Devleti hakimiyeti döneminde Müslümanlığı benimsemiş Boşnak, Arnavut, Pomak vb. gruplar da bulunmaktadır. Balkanlar'daki demografik yapı Türkiye'yi bölgeye entegre eden önemli bir parametreyi oluşturmaktadır.

Balkanlar'da bulunan Türk ve Müslüman nüfus Türkiye'ye karşı olumlu bir bakış açısına sahip olmakla birlikte çatışma ve kriz durumlarının yaşandığı dönemlerde Türkiye'yi adeta “*koruyucu devlet*” olarak görmüş ve Türkiye gerek kamuoyu gerekse devlet nezdinde bölgedeki Türk ve Müslüman halkın bu kriz ve çatışma durumlarında bulundukları devletin çatısı altında güvenli yaşamalarına, hak ve özgürlüklerine büyük önem vermiştir.²⁹⁹ Balkanlar'da bulunan Türk ve Müslüman nüfusa yönelik özellikle Bulgaristan ve Yunanistan ile yapılan ikili ve uluslararası antlaşmalar Türkiye'nin bölgeye yönelik girişimlerde bulunma gerekliliğini ortaya çıkarmış, bu azınlıklara yönelik baskı ve antlaşma ihlalleri Türkiye'yi doğrudan ilgilendirmiştir.³⁰⁰ Ayrıca Türkiye'de Balkan kökenli önemli bir nüfusun varlığı ve bu nüfusun Balkan coğrafyasındaki akrabalık bağlarının devam ediyor olması da Balkanlar'da yaşanan

---

²⁹⁷ Kemal Kirişçi, “Post Second War Immigration from Balkan Countries to Turkey”, **New Perspectives on Turkey**, Spring 12, 1995, p. 61.

²⁹⁸ Sancaktar, op.cit., s. 624.

²⁹⁹ Ibid., s. 625.

³⁰⁰ Uzgel, op.cit., s. 171.

çatışma ve krizlerde Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarında dikkate alması gereken önemli bir unsur olmuştur.³⁰¹

1990'lı yıllarda uluslararası konjonktürün getirisi olarak Balkanlar'da aktif politikalar izlemeye başlayan Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarında demografi önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu dönemde Balkanlar'ın içinde bulunduğu istikrarsız durum Türk ve Müslüman nüfusu etkilerken Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarında bu unsur göz ardı edilmemiştir. Balkan devletlerinde komünist yönetimlerin son bulması ve Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Türkiye'nin politikalarında demografi faktörü de etkili olmuştur. Bulgaristan ile yaşanan Türk azınlık meselesi 1990'lı yıllar öncesinde ve boyunca Bulgaristan'daki Türk azınlık Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinde ilişkilerin seyrini belirleyen önemli unsurların başında gelmiştir. 1990'lı yıllarda Bulgaristan'da yaşanan rejim değişikliğiyle birlikte başlayan demokratikleşme süreci Türk azınlıklara da olumlu yansımış ve ikili ilişkiler Türk azınlığa haklarının iadesiyle birlikte normalleşme sürecine girmiştir. Yunanistan'da bulunan özellikle Batı Trakya Türk azınlıkları ise Bulgaristan'daki Türk azınlıklardan farklı olarak iki devlet arasındaki pek çok anlaşmazlık konuları nedeniyle etkilenen taraf olmuştur.³⁰²

Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte Türkiye, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünden yana olsa da parçalanmanın kaçınılmaz olduğunun farkına varmasıyla

---

³⁰¹ Ibid., s. 170.

³⁰² Batı Trakya Türk azınlığı 1991 yılına kadar pek çok baskı ve insan hakları ihlalleri ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle 1955 yılında Yunanistan'ın 3370 sayılı Vatandaşlık Kanununun 19. maddesinde gerçekleştirmiş olduğu düzenleme ile birlikte pek çok Batı Trakya Türk'ü haymatlos (vatansız) duruma düşmüştür. 19. maddede gerçekleştirilen düzenlemeye göre; “Yunan asıllı olmayanların yurt dışına seyahat etmeleri durumunda vatandaşlıklarını kaybedeceklerine dair hüküm ilave edilmiştir”. Yunan yetkililerinin açıklamalarına göre 1955 yılından beri bu kanun kapsamında doğrudan mağdur olan Yunanistan Türklerinin sayısı 46.638'dir. 24 Ocak 1998'de Dışişleri Bakanı Alekos Papadopoulos'un yaptığı açıklama da ise 1955'ten beri 19. madde kapsamında 60.000 kişinin vatandaşlığını kaybettiğini belirtmiştir. 1991 yılında Yunanistan Başbakanı Mitsotakis'in bölgeyi ziyareti ile birlikte söylem değişikliğine gitmesi Türk azınlığa karşı olumlu gelişmeleri başlatmıştır.³⁰² 1992 yılında Başbakan olan Mitsotakis'in Batı Trakya'ya gerçekleştirmiş olduğu ziyaret ile Yunan yetkilileri tarafından ilan edilen *isonomia* (hukuk önünde eşitlik) ve *isopolitia* (eşit vatandaşlık hakkı) temelli yeni bir azınlık politikası benimsenmiş ve 1990'ların öncesine kıyasla bu dönem itibarıyla Batı Trakya'da bulunan yaklaşık 150.000 kişilik Müslüman Türk azınlığının temel haklarında birtakım değişiklikler meydana getiren ilk resmi söylem değişikliği bu iki politika üzerinde şekillenmiştir. Detaylı bilgi için bkz., Kader Özlem, **Türkiye'nin Balkan Türkleri Politikası (1991-2014)**, 1. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2016, s. 82; Cem Şentürk, “Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkarmalar ve Mağdurların Sorunları”, **Bilimsel Araştırmalar Serisi No: 2**, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Ocak 2006, s. 11; Necmi Hasanoğlu, “Vatandaşlık Yasasındaki 19.uncu Madde Kaldırılıyor”, **Batı Trakya'nın Sesi**, Yıl. 13, Sayı. 86, Ocak 1998, s. 7, <http://www.btdd.org.tr/dosya/SAYI-86.pdf> (e.t. 24.06.2023); Ali Hüseyinoğlu, “Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan'ın Azınlık Politikası: Süreklilik ve Değişimler Ekseninde Batı Trakya Türklerinin Temel Meseleleri (1991-2021)”, **Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri (1821-2021)**, ed. Esra Özsüer, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2022, ss. 290-297.

birlikte bölgede ortaya çıkan devletleri tanıma yoluna gitmiştir. Bu bağlamda Yugoslavya'nın dağılmasıyla ortaya çıkan devletlerde önemli oranda Türk ve Müslüman nüfusun bulunması Türkiye'nin Balkanlar'da aktif politika izlemesinde etkili olmuştur. Bosna Hersek'te yaşanan savaş Türkiye'nin Balkanlar politikasının gündemini oluşturmuş, bölgede bulunan yoğun Müslüman nüfus Türkiye'nin Bosna Hersek savaşına müdahil olmasına etki etmiştir. Bölgede yaşanan çatışmalarda Türkiye Boşnakların yanında olmuş ve Sırpların saldırgan tutumunu eleştirirken ayrıca bu dönemde Batılı devletleri kararsızlıkla suçlamıştır.³⁰³

Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan eden diğer bir devlet olan Makedonya³⁰⁴ ise Türk nüfusun bulunması nedeniyle Türkiye için önemli olmuştur. Makedonya'nın Yunanistan'ın uyguladığı politikalar nedeniyle bölgede yalnızlaşması Türkiye ile yakın ilişkiler geliştirmesine etki etmiştir. İki devlet arasında gelişen ilişkiler Makedonya'daki Türk topluma olumlu yansımıştır. Türkiye, Makedonya ile ikili ilişkilerde çok boyutlu politika izlemek istediğinden dolayı ülkedeki Türkler bu dönemde ilişkilerde geri planda kalmış, 1990'lı yıllar bağlamında Türkiye-Makedonya ilişkilerinde Türk topluluğu fazla gündeme gelen bir konu olmamıştır.³⁰⁵

Yugoslavya'nın özerk bir bölgesi olan Kosova da ise Türkler bulunmakla birlikte Müslüman Arnavutlar çoğunluk nüfus durumundadır. Kosova'da 1998 yılı itibarıyla meydana gelen çatışmalarda Türk nüfusun bölgedeki varlığı Türkiye'nin krize müdahil olmasının sebeplerinden biri olurken, Türkiye bu dönemde bölgedeki Türk azınlığın haklarını korumaya önem vermiştir. Romanya'da bulunan Türkler ise 1989 yılında Çavuşesku'nun iktidarının son bulmasıyla birlikte Romanya'da demokratikleşme sürecinin başlamasıyla bu demokratikleşme sürecinden faydalanmışlardır.³⁰⁶ Soğuk Savaş döneminde de ilişkilerinde olumlu bir ivmeye sahip olan Türkiye ve Romanya Soğuk Savaş sonrasında da bu atmosferi devam ettirmiş ve iki devlet arasında Türk azınlığa yönelik sorunlar yaşanmamıştır.

³⁰³ Othon Anastasakis, "Greece and Turkey in the Balkans: Cooperation or Rivalry?", **Turkish Studies**, Vol. 5, No. 1, 2004, p. 52.

³⁰⁴ Makedonya ve Yunanistan arasında imzalanan 17 Haziran 2018 tarihli Prespa Anlaşması ile Anlaşma'nın ön gördüğü Anayasa değişikliği ile Makedonya "*Kuzey Makedonya Cumhuriyeti*" ismini almıştır. Bkz., Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, **Greece's Bilateral Relations-North Macedonia**, <https://www.mfa.gr/en/the-question-of-the-name-of-the-republic-of-north/> (e.t. 20.10.2023).

³⁰⁵ Özlem, op.cit., s. 249.

³⁰⁶ Ibid., ss. 327-328.

Yunanistan Faktörü; Yunanistan kurulduğu tarihten itibaren dış politikasında Türkiye'yi hedef alan politikalar benimsemiş ve topraklarını Türkiye'nin aleyhine genişletmiştir.³⁰⁷ Ortak tehdit algılamaları ve uluslararası konjonktürün etkisiyle iki devlet arasındaki ilişkilerde zaman zaman yumuşama dönemleri yaşanmış olsa da Türkiye ve Yunanistan arasındaki pek çok anlaşmazlık konusu iki devleti sıklıkla karşı karşıya getirmiştir. Soğuk Savaş döneminde aynı blok içerisinde yer almış olmalarına rağmen birbirlerinden algıladıkları tehdit Balkanlar özelinde birbirlerinin nüfuz alanlarını dengeleme siyaseti izlemelerine sebep olmuştur. Bu bağlamda Balkanlar'da 1990'lı yıllarla birlikte yaşanan anlaşmazlıklarda iki devlet farklı politikalar yürütürken bölge devletleriyle geliştirdikleri ilişkiler birbirlerinden algıladıkları güvenlik tehditleri ekseninde gelişmiştir.³⁰⁸ 1990'lı yıllarla birlikte bölgesel rekabet içinde olan iki devlet kendi nüfuz alanlarını oluşturmaya çalışmıştır.³⁰⁹

Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin bölge devletleri ile geliştirdiği ikili ilişkilerinden ve bölgeye dair politikalarından ciddi rahatsızlık duyan Yunanistan, kendisini çevrelenmiş hissetmiştir. Balkanlar'da bulunan Müslüman-Türk nüfus nedeniyle *İslami Kuşak (Islamic Arc)* ile çevrelendiği düşüncesine kapılan Yunanistan,³¹⁰ Türkiye'nin bölge devletleri ile ilişkilerini geliştirme çabalarını önemli bir tehdit olarak algılamıştır. Bu dönemde Yugoslavya'nın dağılma süreciyle ortaya çıkan çatışmalarda Türkiye'nin Bosnalı Müslümanları desteklemesi, Makedonya'nın bağımsızlığını tanınması, Bulgaristan ile ilişkilerinin normalleşme sürecine girmesi gibi etkenler Yunanistan'ın Türkiye'den algıladığı tehdit algısını artırmıştır. İslami bir kuşakla çevrelendiği hissine kapılan Yunanistan ise bu dönemde bir "*Ortodoks Kuşak*" oluşturma politikasını benimsemiştir.³¹¹ İki devlet de birbirleri tarafından çevrelendikleri endişesine kapılırken bölgedeki politikalarına da bu durum sirayet etmiştir. Türkiye açısından Ortodoks bir kuşağın bölgede varlığı Türkiye'nin Batı Avrupa ile ilişkilerini sektire uğratmanın yanında ayrıca bölgede etkinliğini de kaybetmesine sebep olabilir.³¹² Bu nedenle Türkiye,

³⁰⁷ Öztürk, "Türk Dış Politikasında Balkanlar", s. 24.

³⁰⁸ Ibid., s. 25.

³⁰⁹ Anastasakis, op.cit., p. 50.

³¹⁰ Larrabee, op.cit., p. 409.

³¹¹ Bechev, op.cit., p. 34.

³¹² İbrahim S. Canbolat, *Uluslararası İlişkilerde Türkiye: Savaş ve Barış Arasında Dünya*, 4. Baskı, Bursa: Aktüel Yayınları, 2012, s. 78.

Yunanistan'ın Balkanlar'da Ortodoks Kuşak'ı gerçekleştirmesini engellemeye yönelik politikalar izlemeye çalışmıştır.

Sonuç olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk dış politikası oluşan yeni konjonktürün etkisiyle şekillenmiştir. Bu dönemde Balkanlar'da yaşanan çatışma ve krizlerden Türkiye doğrudan etkilenmiştir. Türkiye'nin coğrafi olarak Balkan Yarımadası'nın bir parçası olmasıyla birlikte ayrıca Osmanlı Devleti'nden miras kalan Balkan kimliği ve bölgede bulunan Türk ve Müslüman nüfus, Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalar geliştirmesini zorunlu kılmıştır. Türkiye buradaki Türk azınlıkların ve topluluklarının hak ve özgürlüklerinin korunması için politikalar yürütmüştür.

2.3.1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın Dış Politikasının Genel İlkeleri

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi Avrupalı devletlerin politikalarında değişikliklere sebep olmasına rağmen uluslararası konjonktürdeki bu yeni durum Yunanistan'ın güvenlik endişelerinde önemli bir değişiklik meydana getirmemiş, Türkiye ile ilişkiler güvenlik ve dış politikada belirleyici unsur olmaya devam etmiştir.³¹³ Denilebilir ki Yunanistan 1990'lı yıllarda uluslararası sistemde yaşananlara hazırlıksız yakalanmış, özellikle 1990'lı yılların ilk döneminde Türkiye'ye odaklı politikalar izlemeye devam etmiş ve bu durum özellikle Balkanlar politikalarında aktif bir devlet olmasının önüne geçmiştir.³¹⁴ Yunanistan 1990'lı yılların ilk döneminde Türkiye'nin olası her kazançlarını kendi aleyhinde gelişen bir durum olarak değerlendirmiş ve 1974 yılından sonra “Doğu'dan gelen tehdit” algılaması üzerinde yoğunlaşan güvenlik endişesi Soğuk Savaş sonrasında da varlığını korumuştur. Özellikle Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası ABD ile yakın müttefiklik ilişkileri geliştirmesi ve “Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk Dünyası” söylemi Yunanistan'ın Türkiye tarafından çevrelendiği endişesine kapılmasına sebep olmuştur.³¹⁵ Türkiye'yi tehdit olarak algılayan ve bu tehdit algılamasını dengelemek amacıyla Yunanistan tarihsel süreç içerisinde örnekleri görüldüğü üzere bu dönemde de yeni ittifak stratejileri geliştirmeye çalışmıştır.

³¹³ Fotios Moustakis, Michael Sheehan, “Greek Security Policy After the Cold War”, **Contemporary Security Policy**, Vol. 21, No. 3, 2000, p. 95.

³¹⁴ Utku Kırıldökme, “Yunanistan'da Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Dış Politika Olaylarına Uygulanması”, **Balkan Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Vol. 2, No. 2, Aralık, 2013, ss. 37-38.

³¹⁵ Gülden Ayman, **Neo - Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası: Güç, Tehdit ve İttifaklar**, Ankara: Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi, 2001, s. 25.

Yunanistan'ın 1990'lı yıllar boyunca izlediği politikaları iki dönem şeklinde incelediğimizde; uluslararası siyasetten daha izole politikalar izlediği 1990-1995 yılları arasındaki dönem ve uluslararası siyasete daha entegre politikalar izlediği 1995-1999 yılları arasındaki dönem şeklinde ifade edilebiliriz. 1980'li yıllarda Yunanistan'da PASOK (*Panhellenik Sosyalist Hareketi-Panellinio Sosialistiko Kinima*) etkisi ile birlikte popülist bir siyaset anlayışı hakim olurken 1989 yılında PASOK iktidarı son bulmuş fakat 1989 seçimlerinde Yeni Demokrasi Partisi (*Nea Demokratia*) istikrarlı bir koalisyon oluşturamamış ve 1990'da tekrar seçime gidilmiştir. Yunanistan'da 1990'da gerçekleşen seçimlerle birlikte Constantine Mitsotakis'in önderliğindeki Yeni Demokrasi Partisi iktidara gelmiş ve 1993 yılına kadar iktidarını sürdürmüştür.

1991 yılında Maastricht'te kabul edilen bir kararla Avrupa Savunma Sistemi olarak Avrupa Toplulukları'na bağlanan Batı Avrupa Birliği (BAB), Atina yönetimi tarafından olumlu karşılanıp onaylanırken bu kararla Yunanistan BAB'a üye olmuştur.³¹⁶ AT'nin değiştirilmiş Brüksel Antlaşması'nın üyelere karşı gerçekleştirilecek bir saldırı durumunda 5. maddesinin NATO ve BAB üyesi devletlere işletilemeyeceğine dair kararı Yunanistan'da tepkiye sebep olurken güvenlik endişelerini NATO üyesi olan Türkiye'ye endekslemiş durumdaki Yunanistan için BAB'ın önemi azalmış, NATO ve ABD ilişkileri tekrar önem kazanmıştır.³¹⁷ Yeni Demokrasi Partisi lideri Mitsotakis 1990'da iktidara geldiğinde ABD ile ilişkileri geliştirme gayesinde olmuş, ABD üslerinin ve Yunan topraklarındaki tesislerin 8 yıl boyunca işletilmesini düzenleyen savunma ve iş birliği anlaşması imzalanmıştır.³¹⁸ Yunanistan ayrıca Körfez Savaşı'nda ABD'ye deniz desteği vermiş, bu durum ABD-Yunanistan ilişkilerinin gelişmesinde yardımcı olmuştur.

1990'lı yıllarda Balkanlar'da artış gösteren milliyetçi söylemler Yunanistan dış politikasında da gözlemlenirken dış politikanın kilit noktalarından birini de bu milliyetçi

---

³¹⁶ 17 Nisan 1948'de Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda, Lüksemburg tarafından Brüksel Antlaşması ile kurulan ve 1954 yılında İtalya ve Almanya'nın katılımıyla "*Batı Avrupa Birliği*" adını alan BAB, uzun bir dönem boyunca fiili olarak işlevsiz bir örgüt olarak devam etmiştir. Fransa ve Almanya'nın yeniden gündeme getirmesiyle 1984'te önem kazanan BAB, 1991 yılında Maastricht Zirvesi ile asıl gelişmesini yaşamıştır. Bu Zirve'de AB ile BAB ilişkilendirilmiştir. BAB üye olmak için AB üyelik şartı getirilmesi ve AB üyesi devletlerin otomatik olarak BAB üyesi olmaları nedeniyle Yunanistan BAB üyesi olurken Türkiye ise 1992 yılında Ortak Üye olarak kabul edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz., İlhan Uzgel, "1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye içinde ABD ve NATO'yla İlişkiler", **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt II: 1980-2001, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, ss. 312-318.

³¹⁷ Thanos Veremis, "Post-1974 Greek Foreign Policy", **Hellenic Studies**, Vol. 5, No. 2, 1997, p. 101.

³¹⁸ John S. Koliopoulos, Thanos M. Veremis, **Modern Greece: A History since 1821**, Wiley - Blackwell, 2010, p. 171.

politikalar bağlamında Makedonya Sorunu oluşturmuştur.³¹⁹ Mitsotakis'in iktidarda olduğu dönemde Balkanlar'da yaşanan çatışma ve krizler Yunan dış politikasının gündeminde önemli bir yere sahip olmuştur. Özellikle Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan Makedonya Sorunu Mitsotakis önderliğindeki Yeni Demokrasi Partisi'nin gündemini meşgul etmiştir. Üçüncü bölümde daha ayrıntılı olarak aktarılacak bu konu bağlamında kısaca özetlenecek olursa Makedonya Cumhuriyeti ile Yunanistan arasında Makedonya isimden dolayı önemli bir isim krizi yaşanmıştır. Yunanistan, Makedonya Cumhuriyeti adının kullanılmasına tepki gösterirken Makedonya'nın bir coğrafyanın adı olduğunu ve kendi sınırları içerisinde bulunan Makedonya toprakları nedeniyle komşu devletin bu politikasının irredentist amaç taşıdığı algısına kapılmıştır. Bu nedenle Makedonya Cumhuriyeti'ni resmi adı ile tanımama yoluna giderek FYROM (*Former Yugoslavia Republic of Macedonia - Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti*) olarak tanımıştır. Yunanistan'ın Makedonya ile ilgili izlediği politikalar bu dönem itibarıyla Batı dünyasında yalnızlaşmasına sebep olmuştur.

1990'lı yılların ilk yarısında izlediği dış politika hamleleri nedeniyle bu dönemde sadece dış politikada değil iç politikada da birtakım sorunlarla uğraşmıştır. 1981'de AT'ye üye olan Yunanistan demokratikleşme sürecinde sağladığı başarıyı ekonomik alanda gösterememiş ve bu alanda Avrupa kriterlerini yerine getirememiştir.³²⁰ “*Her alanda reform*” söylemiyle Yunanistan'ın başına gelen Mitsotakis ilk olarak Yunanistan'ın Avrupalı devletler nezdindeki olumsuz imajını düzeltmek istemiş ve bunun için her alanda reform yapılmasını hedeflemiştir.³²¹ Fakat Soğuk Savaş sonrası dönemin konjonktürü Yunan Hükümetinin iç politikaya yoğunlaşmasına engel olmuştur. Balkanlar'da meydana gelen olaylar Yunanistan'daki milliyetçi söylemleri artırırken Mitsotakis'in izlediği ılımlı politikalar muhalifler tarafından eleştirilmiş özellikle Türkiye ile diyalog kurma girişimleri ve Balkanlar'daki milliyetçilikten uzak politikaları eleştirilerin hedefi olmuştur.³²²

1993 yılında Yeni Demokrasi Partisi yerini tekrardan Andreas Papandreou'nun liderlik ettiği PASOK iktidarına bırakmış, bu dönemde Balkanlar'da Makedonya meselesi nedeniyle saldırgan politikalarına devam eden Yunanistan, Makedonya'ya

³¹⁹ Goumenos, op.cit., pp. 25-26.

³²⁰ Melek Fırat, “Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış Politikasının Yeniden Biçimleniş Süreci”, **Türkiye'nin Komşuları**, der. Mustafa Türkeş, İlhan Uzgel, 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2002, s. 23.

³²¹ Ibid., s. 24.

³²² Ibid., s. 25.

1994'te ambargo uygulamış fakat ABD'nin ve Avrupa Birliği'nin (AB) baskılarıyla bu ambargoyu 1995'te kaldırmış ve Makedonya ile ilişkilerini düzeltme yoluna gitmiştir. 1990'lı yılların ikinci yarısı itibarıyla Yunanistan'da milliyetçi söylemler geri planda kalmaya başlarken Soğuk Savaş sonrası ortama uyum sağlanmaya çalışılmış ve Yunanistan “sıfır toplamli oyun” anlayışından vazgeçerek yakın çevresiyle ilişkilerinde farklı bir politika anlayışı benimsemeye başlamıştır.³²³ Bu dönemde Yunanistan'ın iktidarında bulunan A. Papandreou'nun rahatsızlanması nedeniyle PASOK liderliğine gelen Kostas Simitis 1996 yılında Yunanistan iktidarının başına geçmiştir. 1990'lı yılların ilk yarısında Balkanlar politikalarında Batı dünyasından daha farklı politikalar yürüten Yunanistan, politikalarında değişim yoluna gitmiş ve Simitis'in iktidarıyla birlikte Yunan dış politikasında 1995 yılı sonlarıyla birlikte başlayan dış politikadaki bu değişim etkili olmaya başlamıştır. Balkanlar'da yaşanan gelişmelerde Batılı aktörlerin izlediği politikaların aksine Belgrad ile “*tarihsel müttefiklik*” ilişkileri kapsamında geliştirdiği ve Türkiye tarafından çevrelendiği düşüncesiyle izlediği politikalar Yunanistan'ın bu dönemde hem ABD ile hem Balkanlar'da Yugoslavya'nın dağılmasıyla ortaya çıkan diğer devletler ile hem de AB ile ilişkilerine olumsuz yansımıştır. Balkanlar'da izlediği politikasının yanlışlığı ile karşı karşıya kalan Yunanistan, yaşadığı diplomatik yalnızlığını sonlandırmak için dış politikasında daha pragmatik politikalar izlemeye başlamıştır.³²⁴ Papandreou'nun milliyetçi popülizminden Avrupa pragmatizmine geçişini sağlamaya çalışan Simitis döneminde Yunan dış politikası önemli bir değişim sürecine girmiş, dış politikadaki yeni yaklaşım; *iş birliği, pragmatizm ve sorunlu Balkan coğrafyasında öncü bir rol üstlenmek olmuştur*.³²⁵ “*Ulusal bir strateji aynı zamanda bir Balkan stratejisi olmalıdır*” diyen Simitis, 29 Ocak 1996'da duyurduğu Yeni Hükümet Programı ile Yunanistan'ın gücünün birbirine bağımlı bir dünyada başarılı bir şekilde rekabet etme yeteneğinde yattığını belirtmiştir.³²⁶ Simitis'in dış politikası Avrupa merkezli, AB içerisinde güçlü bir devlet olma anlayışıyla şekillenmiştir.³²⁷ Bu noktada Simitis döneminin en önemli politikalarından birini de Avrupa Para Birliği'ne (*European*

---

³²³ Panayotis Tsakonas, “Theory and Practice in Greek Foreign Policy”, **Shoutheast European and Black Sea Studies**, Vol. 5, No. 2, 2006, p. 431.

³²⁴ Larrabee, op.cit., p. 410.

³²⁵ Moustakis, Sheehan, op.cit., p. 102.

³²⁶ Alexander Kazamias, “The Quest for Modernization in Greek Foreign Policy and Its Limitations”, **Mediterranean Politics**, Vol. 2, No. 2, 1997, pp. 71-74.

³²⁷ Tuncer, op.cit., s. 740.

Monetary Union-Eurozone) katılma isteği oluşturmuştur. Simitis, Yunan ekonomisinin ve güvenliğinin bu birliğe katılımından geçtiğine inanmıştır.³²⁸ Yunanistan'ın AB içinde güçlenmesini istemiş bunun yolunun da güçlü bir Yunan ekonomisine sahip olmaktan geçtiğini düşünmüştür. Yunanistan, 1990'lı yıllarda Türkiye'den algıladığı tehdidi dengeleyebilmek için savunma harcamalarına kapasitesinin üzerinde bir bütçe ayırmıştır.³²⁹ Bu nedenle daha iyi bir Yunanistan ekonomisi için bütçesindeki aşırı savunma harcamalarını düşürmesi gerekliliği Türkiye ile kötü giden ilişkilerini düzeltmesi ihtiyacını doğurmuştur.³³⁰ Türkiye politikasında Simitis Hükümeti ikili ilişkileri geliştirmenin yanında Türkiye'nin AB üyelik sürecine engel olmak yerine desteklemek ve Ege Denizi'nde ve Kıbrıs'ta yaşanan sorunları AB çatısı altında çözümleme politikaları izlerken; ayrıca Türkiye'nin Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkasya'daki aktif politikalarında Yunanistan'ın rekabet gücünü artırmaya ve bölge devletleriyle ikili ilişkileri geliştirmeye yönelik çift yönlü bir politika anlayışı benimsemiştir.³³¹ Fakat ikili ilişkilerini düzeltmek isteyen Simitis, henüz daha Bakanlar Kurulu'nu bile oluşturmadığı bir zamanda Türkiye ile Kardak Kayalıkları krizi ile karşı karşıya kalmıştır. ABD'nin araya girmesiyle taraflar yatıştırılmış fakat bu durum Yunan kamuoyunda ulusal aşağılanma olarak algılanmış ve kamuoyunda zaten mevcut olan kötü ABD imajı yeniden gündeme gelmiştir. Bu krizde etkisiz kalan AB de Yunanistan kamuoyunun öfkesiyle karşılaşmıştır.³³²

Türkiye ile bu dönemde yaşadığı önemli sorunlardan biri de Yunanistan'ın PKK terör örgütünün faaliyetlerine yardım etmesi olmuştur. PKK terör örgütü ele başı olan Abdullah Öcalan'ın Yunanistan'ın Kenya büyükelçiliğinde yakalanması Türkiye ile ilişkileri daha da gerginleştirirken ayrıca Yunanistan'ın uluslararası kamuoyunda imaj kaybına uğramasına ve teröre destek veren devlet konumuna düşmesine sebep olmuştur. 1999 yılında iki devlet arasında gerçekleşen ve "*Deprem Diplomasisi*" olarak adlandırılan diplomasiyle Türkiye ile ilişkilerde görece bir düzelme yaşanmıştır. Bu dönemde Türkiye ile ilişkilerini geliştirmek Yunanistan'a alan kazandırmıştır.

---

³²⁸ Fotios Moustakis, **The Greek-Turkish Relationship and NATO**, London: Frank Cass Publishers, 2003, p. 43.

³²⁹ Ayman, op.cit., s. 33.

³³⁰ Arghyris Arghyrou, **Norms and Greek Foreign Policy:1981-2000**, Florida, Miami, International University, 2004, pp. 200-201.

³³¹ Fırat, op.cit., s. 55.

³³² Clogg, op.cit., s. 215.

Yunanistan'ın 1995 yılına kadar Balkanlar'da izlediği politikaları AB ile ilişkilerine de olumsuz yansımıştır. Balkanlar'daki istikrarsızlık ortamında izlediği politikalar AB politikalarıyla çelişirken bu durum Yunanistan'ın AB devletleriyle ortak bir politika anlayışı geliştirmesinde zorlayıcı ve siyasi açıdan maliyetli hale getirmiştir.³³³ Yunanistan bu dönemde komşularına karşı izlediği politikaları nedeniyle AB içerisinde sorun çıkaran bir üye görüntüsüne sahip olurken özellikle Türkiye ile yaşadığı sorunları AB'nin bölgesel güvenlik ve istikrar politikalarıyla örtüştürmeye çabalamıştır. Fakat Yunanistan'ın sadece Türkiye ile yaşadığı problemlerini değil, Makedonya ve Arnavutluk ile yaşadığı problemlerini de örgüt çatısı altında çözmeye çalışması AB'de rahatsızlık yaratmıştır.³³⁴ Yunanistan, 1995 sonrası dış politika anlayışında yaşanan değişimle birlikte Balkanlar politikalarında AB çizgisinde daha “Avrupalı” bir tutum sergilemiştir.³³⁵ Buna bağlı olarak Yunanistan'ın 1990'lı yıllar boyunca Balkanlar politikalarının temel belirleyici faktörlerinin neler olduğu aşağıda aktarılmaya çalışılacaktır.

2.4. Yunanistan'ın Balkanlar Politikasının Temel Belirleyici Faktörleri

Coğrafi ve Stratejik Nedenler: Avrupa'nın güneydoğusunda bulunan ve AB üyesi olan Yunanistan batısında Arnavutluk, kuzeyinde Bulgaristan, kuzey batısında Makedonya ve kuzey doğusunda Türkiye ile komşu bir Balkan devletidir. Dolayısıyla Balkan coğrafyasında yaşanan istikrarsızlıklardan doğrudan etkilenmekte ve bölgede gerçekleşen çatışma ve krizleri ulusal güvenliği için tehdit olarak algılamaktadır. Ayrıca Yunanistan'ın Avrupalı devletler ile ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için Balkanlar'ın istikrarı önem taşımaktadır. Zira Yunanistan'ın Avrupa ile kara bağlantısı Balkanlar üzerinden sağlanmaktadır.

Balkan coğrafyasını “doğal hinterlandı” olarak düşünen³³⁶ ve Balkanlar'da önemli bir rol üstlenme gayesi olan Yunanistan, 1990'lı yıllarda bölgede hem AB hem NATO hem de BAB üyesi olan tek devlet olarak bu özelliklerini ön plana çıkarmaya

³³³ George Voskopoulou, “The Geographical and Systemic Influences on Greek Foreign Policy in Balkans in 1990s”, *Reviews of International Affairs*, Vol. 26, 2006, p. 73. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=71781> (e.t. 30.04.2023).

³³⁴ Ali Şevket Ovalı, “Yunanistan”, *Çağdaş Balkan Siyaseti*, ed. Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2012, ss. 23-24.

³³⁵ Larrabee, op.cit., p. 415.

³³⁶ Ayman, op.cit., s. 68.

çalışmıştır.³³⁷ Yunanistan, sahip olduğu Avrupalı devlet kimliğine vurgu yaparken Balkanlar'da kendisini AB üyesi küçük bir Balkan devleti olarak değil, bilakis bölgede Avrupalı bir güç ve bölgesel bir hegemon olarak tanımlamaktadır.³³⁸ 1990'lı yılların ikinci yarısı itibarıyla Avrupalı devletlerle uyumlu politikalar izlemeye başlayan Yunanistan bu bağlamda AB'nin genişleme politikasının bölgedeki öncülüğünü yaparken Balkanlar'da Türkiye'yi kendisi için önemli bir rakip olarak algılamıştır. Balkan devletlerine karşı AB imkanlarını vaat eden Yunanistan, bölgede bu avantajını Türkiye'ye karşı kullanmaya çalışmıştır.³³⁹

Tarihsel Bağlar: Balkanlar uzun bir dönem Yunan kültürünün etkisi altında kalmıştır. Balkanlar'ı tümüyle etkileyen ilk unsur Antik Yunan kültürü olurken bunu Roma İmparatorluğu takip etmiştir.³⁴⁰ Balkanlar tarihsel süreç içerisinde Antik Yunan kültürünün, Doğu Roma İmparatorluğu'nun ve Osmanlı Devleti'nin hakimiyet alanı olmuş, bölge yüzyıllar içinde pek çok gücün eline geçmiş ve adeta bir rekabet alanına dönüşmüştür. 19. yüzyılda ortaya çıkan Modern Yunanistan'ın köklerini Antik Yunan'a dayandırması ve Doğu Roma İmparatorluğu'nu da tarihinin bir parçası olarak değerlendirmesiyle Helen mirasını yeniden keşfetmeye başlayan Yunanlar; Batı Avrupa kültürüyle birlikte Antik Yunan'ın ve Roma İmparatorluğu'nun mirasından ilham almışlardır.³⁴¹

Birinci bölümde ayrıntıları ile ifade edilen Yunanistan'ın şecerecilik sorunu Yunan tarih yazımına Doğu Roma İmparatorluğu'nun eklenmesini gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Halbuki Yunan aydınlanma döneminde Doğu Roma İmparatorluğu despotizmin ve gericiliğin sembolü olarak görüldüğünden Yunan aydınlanmacılar tarafından Yunan tarihinde reddedilmiştir. Yunan tarihçi Kontantinos Paparrigopoulos tarafından Yunan tarih yazımındaki şecerecilik problemi çözülmeye çalışılırken Doğu Roma İmparatorluğu'nun Yunan tarihine eklenmesi 1853 gibi geç bir tarihte olmuştur.³⁴² 19. yüzyılda Yunan şecerecilik sorunu kapsamında Doğu Roma İmparatorluğu'nun

³³⁷ Hatipoğlu, “Yunanistan’ın Dış Politikası...”, s. 37.

³³⁸ Asteris Huliaras, Charalambos Tsardanidis, “(Mis)understanding the Balkans: Greek Geopolitical Codes of the Post-communist Era”, **Geopolitics**, Vol. 11, No. 3, 2006, p. 479.

³³⁹ Ayman, op.cit., s. 67.

³⁴⁰ Orhan Koloğlu, “Osmanlı Döneminde Balkanlar”, **Balkanlar**, ed. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul: Eren Yayınevi, 1993, s. 48.

³⁴¹ Bechev, op.cit., pp. 69-70.

³⁴² Özsüer, op.cit., s. 5.

Yunan tarih yazımına eklenmesiyle bu dönemde dış politikasının temel hedefi olan Megali İdea'ya meşru zemin hazırlanmak istenmiştir.³⁴³ Yunanistan'ın bu tarih anlayışına göre Doğu Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetinde bulunan topraklar "*Yunan ulusunun görkemli günlerinin sınırlarını*" oluşturmuş ve Yunan sınırlarını mümkün olduğu kadar bu sınırlara ulaştırmak Yunan dış politikasının temel hedefini oluşturmuştur.³⁴⁴ 19. yüzyılda Balkanlar'da ortaya çıkan diğer uluslar Yunan tarihine Doğu Roma İmparatorluğu'nun eklenmesini hızlandırıcı bir etken olurken Yunanlar fanatik düzeyde Doğu Roma mirasına sahip çıkmışlardır. Bunda; Balkan coğrafyasına sahip olan Doğu Roma İmparatorluğu Yunanlaştırılırsa bölgede ortaya çıkan sorunlar özellikle de bu dönemde yaşanan Makedonya Sorunu Yunanistan'ın lehine sonuçlanabilir algısı etkili olmuştur.³⁴⁵ Balkan ulusları bu dönemde Doğu Roma İmparatorluğu'nu tarihlerinin bir parçası yapma gayreti göstermişlerdir. Ulus bilincine sahip olamadıkları dönemde Balkan halkları Doğu Roma ile kendilerini kimliklendirmişler fakat ulusal bağımsızlıklarını kazandıklarında kendi ulusal kimliklerini ön plana çıkarmaya çalışmışlardır.³⁴⁶ Doğu Roma İmparatorluğu'ndan kalan mirası Balkanlar'la Yunanistan arasında tarihsel bir bağ oluşturmaya sebep olurken, sınırlarını imparatorluğun sınırlarıyla eşleştirme isteği bölge devletleriyle sorunlar yaşamasına sebep olmuştur.

Demografi Faktörü: Yunanistan kuruluşundan itibaren homojen bir ulus devlet oluşturma arzusu nedeniyle etnik azınlıkları tanımamış ve etnik azınlık gruplarının olmadığını iddia etmiştir.³⁴⁷ Fakat Yunanistan'da Makedonlar, Arnavutlar, Ulahlar ve Türkler bulunmaktadır. Yunanistan'da tanınan tek azınlık grubu Batı Trakya Türkleridir. Fakat Batı Trakya Türkleri de etnik kimlikleriyle değil dini kimlikleriyle Müslüman azınlıklar olarak tanınmaktadır. Yunanistan'ın bu azınlık gruplarına yönelik politikaları ilgili devletlerle ikili ilişkilerinde sorunlar yaşamasına sebep olmuştur.

1990'lı yıllarda Yunanistan'ın Balkanlar politikasında demografi faktörü önemli bir etkiye sahip olmuş, Yunanistan'ın azınlıklara yönelik politikaları bölge devletleriyle ilişkilerinde sorunlar yaratmıştır. Bu dönemde Yunanistan, Makedonya ile isim

---

³⁴³ Alexis Heraclides, **The Macedonian Question and the Macedonians: A History**, New York: Routledge, 2021, p. 5.

³⁴⁴ Sönmezoglu, op.cit., s. 677.

³⁴⁵ Özsüer, "**Türkokratia**", s. 170.

³⁴⁶ Ibid., s. 171.

³⁴⁷ Hatipoğlu, op.cit., s. 38.

anlaşmazlığının yanında ayrıca Ege Makedonya'sında bulunan Makedon azınlığın tanınmaması hususunda da anlaşmazlık yaşamıştır. Yunanistan'da 300.000 Makedon'un ikamet ettiği iddia edilirken bu sayı Makedon insan hakları aktivistleri tarafından 1 milyon olarak tahmin edilmektedir.³⁴⁸ Yunanistan'da Makedon azınlıkları tanınmazken Makedonlar, "*Slavca konuşan Grekler*" olarak adlandırılmaktadır. Yunanistan'ın insan hakları ile ilgili pek çok uluslararası anlaşmada imzası bulunmasına rağmen Makedon azınlığa karşı izlediği politikaları, insan haklarına dair yayınlanan raporlarda eleştirilmiştir.³⁴⁹

1990'lı yıllarda Arnavutluk ile ikili ilişkilerde yaşanan olumsuzluklarda azınlık sorunları önemli bir etken olmuştur. Yunanistan'da bulunan Ortodoks Arnavutlar (Arvanidler) ve Müslüman Arnavutlar (Çamerya Arnavutları) ile birlikte ayrıca 1990'lı yıllarda Balkanlar'da yaşanan istikrarsızlıklar nedeniyle Yunanistan'a göç eden çok sayıda göçmen Arnavutlar da bulunmaktadır. Yunanistan bu Arnavutlar içerisinde Ortodoks olanları Yunan olarak değerlendirmektedir.³⁵⁰ Yunanistan'daki Arnavutların tam olarak sayısı bilinmemekle birlikte göçmen Arnavut nüfusu 300.000 civarındadır.³⁵¹ Ayrıca Arnavutluk'un güneyinde (Kuzey Epir) bulunan Yunan nüfus da iki devlet arasında 1990'lı yıllarda anlaşmazlık konusu olarak gündeme gelmiştir.

1990'lı yıllarda Yunanistan'ın Balkanlar politikasında Ortodoks inanç da önemli bir etkiye sahip olmuştur. Tıpkı kendisi gibi Ortodoks Hristiyan olan Sırlarla Balkanlar'da meydana gelen olaylarda paralel hareket edilmiştir. Sırlar ve Yunanlar tarihsel süreç içerisinde birbirleriyle karşı karşıya gelmemiş ve gerek Balkan Savaşları gerekse yaşanan iki dünya savaşında da aynı cephede savaşmışlardır. Yunanistan'ın ilk defa bir devletle oluşturduğu ittifak 1867 yılında Sırlarla olmuş ayrıca iki halkın da çoğunluğunun Ortodoks olması ve tarihsel olarak iki devletin de kendilerini "*kardeşi olmayan toplum*" olarak tanımlamaları 1990'lı yıllarda Balkanlar'da yaşanan krizlerde Yunanistan'ın Sırlar lehine tutum sergilemesinde etkili olmuştur.³⁵² Yunan kamuoyunda Sırlara karşı bir sempati ve güçlü bir destek bu dönemde Yunan dış politikasına etki

---

³⁴⁸ Victor N. Roudometof, "Nationalism and Identity Politics in the Balkans: Greece and the Macedonian Question", **Journal of Modern Greek Studies**, Vol. 14, No. 2, 1996, p. 270.

³⁴⁹ M. Murat Hatipoğlu, "Yunanistan'da Tanınmayan Azınlıklar: Arnavutlar, Makedonlar ve Ulahlar", **Bilimsel Araştırmalar Serisi No: 4**, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Haziran 2005, s. 11.

³⁵⁰ Ibid., s. 5.

³⁵¹ Ibid., s. 7.

³⁵² Clogg, op.cit., s. 205.

eden unsurlardan biri olurken; Tachis Michas'ın *Unholy Alliance: Greece and Milosevic's Serbia* adlı eserinde ifade ettiği gibi bu sempati yukarıdan yani siyasi elitler tarafından aşağıya doğru gelişen bir olay olmaktan ziyade derin sosyolojik ve kültürel altyapısı bulunan aşağıdan yukarıya doğru gelişen bir fenomen olmuştur.³⁵³ Yugoslavya krizinde Sırp'lar ile sahip olduğu tarihsel bağlar ve Batılı devletler ile ittifak ilişkilerinin arasında kalan Yunanistan, iki taraf arasında bir köprü görevi görmeye çabalasa da Batılı devletler nezdinde saldırganın yanında olan devlet suçlamalarını engelleyememiştir.³⁵⁴ 1995 yılıyla birlikte dış politikasında değişiklikler yaşanmaya başlasa da Yunanistan'ın, Sırp'lara karşı Batılı devletlere verdiği destek çekinceli olmuş, bunda Yunan kamuoyunun Sırp yanlısı tutumu etki etmiştir.

Türkiye Faktörü: Yunanistan bölge devletleri ile yaşadığı ikili ilişkiler bağlamında Balkanlar'da tarihsel bir paranoyaya sahiptir. Balkan devletlerinin geçmişte sahip olduğu "Büyük Devlet" ülküleri Yunanistan'ın diğer Balkan devletlerinin dış politik hedeflerini kendisi için bir tehdit unsuru olarak algılamasına sebep olmuştur. Yunanistan, Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte yeni devletlerin ortaya çıkmasını bu nedenle kendisi için bir tehdit olarak algılamış ve 1990'lı yıllarda Balkanlar'da gerçekleşen çatışma ve krizlere bu tehdit algılamasıyla yaklaşmıştır. Makedonya ile yaşadığı isim sorunu, Arnavutluk ile yaşanan azınlık ve göç sorunları ya da Bosna'da gerçekleşen olaylarda Sırp yanlısı tutumunda Yunanistan'ın bu algılaması ön planda olmuştur. Özellikle bu dönemde Yunanistan için tarihsel öteki olarak gördüğü ve kurtuluş mücadelesini gerçekleştirdiği Türkler en önemli tehdit unsurunu oluşturmuştur. Aynı coğrafyada bulunan ve tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle birbirlerinden tehdit algılayan iki devletin bu algılamaları birbirlerinden farklılık göstermiş, bu hususta Yunanistan'da söz konusu algı daha belirgin olmuştur.³⁵⁵ Yunanistan'ın özellikle 1974 sonrası dış politikasının odak noktasını Türkiye oluşturmuştur. Bu nedenle Soğuk Savaş dönemi boyunca Türkiye ile ikili ilişkilerindeki yaşanan olaylar Balkanlar'a yönelik izlediği politikalarında temel belirleyici unsurlardan

³⁵³ Takis Michas, *Unholy Alliance: Greece and Milosevic's Serbia*, Texas A&M University Press, 2002, p. 5.

³⁵⁴ Birgül Demirtaş-Coşkun, "Değişen Dünya Dengelerinde Türk-Yunan İlişkileri", **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, ed. İdris Bal, 3. Baskı, Ankara: Ankara Global Araştırmalar Merkezi, 2006, s. 278.

³⁵⁵ K. Mehmet Büyükçolak, "Yunanistan'ın Stratejik Analizi Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Yunanistan'ın Savunma Politikaları, Güvenlik Stratejileri, Askeri Doktrini ve Silahlı Kuvvetleri", **Türkiye'nin Komşuları**, der. Mustafa Türkeş, İlhan Uzgöl, 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2002, s. 82.

biri olurken Soğuk Savaş'ın sona erdiği dönemde özellikle 1990'lı yılların ilk yarısında Balkanlar politikası Türkiye'den algılanan tehdit ekseninde şekillenmiştir. Yunanistan bu dönemde Türkiye tarafından çevrelendiği algısına kapılmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde Balkanlar'a ilişkin üç Yunan jeopolitik kodu tanımlamasının bir ayağını oluşturan ve 1990'lı yılların başında hakim olan bu İslami Kuşak düşüncesi Yunanlar için Türkiye'nin Müslüman ayrılıkçı hareketler için uygun koşullar yaratmak amacıyla Balkanlar'ı manipüle etmeye çalışacaklarına dair düşünceleri ortaya çıkarmış, bu çevrelenmenin bölgenin istikrarı için tehdit olabileceği düşüncesini de yaratmıştır.³⁵⁶ İslami Kuşak fikrine karşı Yunanistan'ın da “*Ortodoks Güçler İttifakı*” veya “*Ortodoks Kuşak*” yaratmaya yönelik bir strateji geliştirmesi gerektiğine dair karşı bir düşünce ortaya çıkmış ve bu fikir ilk kez Eski Dışişleri Bakanı Antonis Samaras tarafından İslami Kuşak'a karşı Yunan ulusal çıkarlarını korumak amacıyla Rusya Federasyonu-Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan-Karadağ) de dahil olmak üzere Doğu Ortodoks devletleri birliği kurma vizyonu olarak açıklanmıştır.³⁵⁷ 1990'lı yılların ilk yarısında bu düşünce temelinde hareket eden Yunanistan, bu dönemde Balkanlar'da yaşanan gelişmeleri de bu jeopolitik okuma temelinde gerçekleştirmiştir. Özellikle Bosna Hersek'te yaşanan olaylar karşısında doğal müttefiki olarak gördüğü Sırların yanında yer almıştır.

Yunanistan'ın Avrupalı devletlerden farklı bir Balkanlar politikası izlemesinin ve Sırlara destek vermesinin önemli nedenlerinden birisi Türkiye'den algıladığı bu tehdit ve bölgede Türkiye ile karşılıklı rekabetinden kaynaklanmıştır.³⁵⁸ Yunanistan, bir yönüyle de “*düşmanımın düşmanı dostumdur*” düsturuyla hareket ederken dış politikasındaki temel motivasyonu Türkiye'nin sorunlu olduğu devletlerle ikili ilişkilerini geliştirmek üzerine olmuştur.³⁵⁹ Yunanistan, 1995 yılında Balkanlar politikalarında yaşanan değişimle birlikte İslami Kuşak tehdidi algılamasını geride bırakarak bölgesel

---

³⁵⁶ Huliaras ve Tsardanis'e göre Soğuk Savaş sonrası dönemde Yunanistan Balkanlar'a ilişkin üç jeopolitik kod tanımlamıştır. İlk olarak 1990'lı yılların ilk döneminde kendisini daha ağırlıklı hissettiren İslami Kuşak, ikinci olarak 1990'lı yılların ortalarında Balkanlar'ın doğal hinterlandı olduğuna dair görüşler ve son olarak da 1990'lı yılların sonu itibarıyla Balkanlar'ın Avrupalılaştırılması ve Avrupa Birliği (AB) ile entegrasyonunu sağlamak. Detaylı bilgi için bkz., Huliaras, Tsardanidis, op.cit., pp. 468-469.

³⁵⁷ Ibid., p. 470.

³⁵⁸ Fırat, op.cit., s. 33.

³⁵⁹ Büyükcölk, op.cit., s. 87.

bir güç olma fikrini benimsemeye başlamış ve Balkanlar'ı düşman veya tehlikeli değil dost ve faydalı olarak görmüştür.³⁶⁰

Sonuç olarak 1990'lı yıllarda Soğuk Savaş'ın sona ermesi Yunanistan'ın dış politikasında ve güvenlik algılamalarında önemli değişikliklere sebep olmazken Balkanlar'da yaşanan gelişmeler Yunanistan'ın Soğuk Savaş sonrası uluslararası konjonktüre adapte olmasında güçlükler çekmesine sebep olmuştur. Kuruluşundan beri Avrupalı kimliğini vurgulayan ve 1981 yılında AT'ye üye olarak bu kimliğini somutlaştıran Yunanistan, 1990'lı yıllarda Balkanlar'da gerçekleşen çatışma ve krizlere karşı izlediği politikalarla Avrupalı kimliğinin dışında kalmış ve Avrupalı devletler nezdinde olumsuz bir imaja sahip olmuştur. Tarihsel müttefiklik ilişkileri nedeniyle bu dönemde Belgrad'ın izlediği politikalara destek veren Yunanistan, ayrıca bölge devletlerine karşı geliştirdiği tehdit algılamaları nedeniyle Balkanlar politikalarında Batı dünyasından farklı politikalar izlemiştir. 1995 yılı itibarıyla Balkanlar politikalarında değişikliğe giden Yunanistan, Avrupalı devletlerdeki olumsuz imajını iyileştirmeye çabalamış, ayrıca Balkan devletleriyle de ikili ilişkilerini geliştirerek Balkanlar'da AB'nin genişlemesi için kilit rol üstlenmiştir. Balkanlar politikalarının önemli bir etkileyeni olan Türkiye ile ikili ilişkilerindeki olumsuz atmosfer bu dönemde de devam ederken Türkiye ile Yunanistan arasında bölgede rekabet duygusu ön plana çıkmıştır. Bölgenin iki önemli aktörü olan Türkiye ve Yunanistan Balkanlar'da kendi nüfuz alanlarını oluşturmaya çabalamıştır.

---

³⁶⁰ Huliaras, Tsardanidis, op.cit., p. 472.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1990'LI YILLARDA TÜRKİYE'NİN VE YUNANİSTAN'IN BALKANLAR POLİTİKALARININ ANALİZİ

Soğuk Savaş dönemi boyunca uluslararası sistemdeki Doğu-Batı eksenli ideolojik temelli bölünmüşlüğü en yoğun olarak hissedildiği bölge olan Balkanlar'da 1989 yılı itibarıyla komünist rejimler yıkılmış, bölge devletlerinde demokratikleşme ve pazar ekonomisine geçiş süreçleri başlamıştır.³⁶¹ 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası uluslararası sistemdeki iki kutuplu yapının sona ermesiyle birlikte yeni bir döneme girilmesi de yine bu noktada Balkanlar'da kendisini yoğun bir biçimde gösterirken Doğu ve Batı Blokları'nın kesişim noktasında bulunan Balkan coğrafyası uluslararası sistemdeki geçiş sürecinin de yine en yoğun olarak hissedildiği bölgelerden biri olmuştur. Stephen Larrabee henüz Balkanlar'da çatışmaların başlamadığı bir dönemde Balkanlar'ın geleneksel bir istikrarsızlık bölgesi olduğunu ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte bölgede geçmişte var olan çatışmaların muhtemelen yeniden ortaya çıkacağını ve Avrupa için bu dönemde yeni güvenlik tehdidinin Balkanlar'daki etnik parçalanmalardan geleceğini ifade etmiştir.³⁶² Nitekim Larrabee'nin dediği gibi Soğuk Savaş'ın sona ermesinden kısa bir süre sonra Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesi Balkanlar'ı kısa sürede istikrarsızlıkların ve çatışmaların odak noktası haline getirmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi Balkanlar'ın komünizm öncesi geçmişini yeniden ortaya çıkarmış, bölgede uzun süredir ideolojik ayrımlar nedeniyle görmezden gelinen sınır ve azınlık sorunları yeniden gündeme gelmiştir.³⁶³ Buna bağlı olarak Balkanlar'da Yugoslavya'nın dağılma süreciyle birlikte 1990'lı yılların en önemli gündemini etnik milliyetçilik temelinde gerçekleşen çatışmalar oluşturmuştur. Yugoslavya'nın dağılması bölgesel domino etkisine sahip bir güç olarak görülmüştür.³⁶⁴

---

³⁶¹ İsmail Soysal, "Günümüzde Balkanlar ve Türkiye'nin Tutumu (1989-1992)" **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s. 188.

³⁶² F. Stephen Larrabee, "Long Memories and Short Fuses: Change and Instability in the Balkans", **International Security**, Vol. 15, No. 3, Winter 1990-1991, pp. 58-59.

³⁶³ Bechev, op.cit., p. 31.

³⁶⁴ Ibid., p. 34.

Bu dönemde Balkanlar'ın 19. yüzyılda sahip olduğu olumsuz imajı tekrardan gündeme gelmiştir.

1990'lı yıllarda hem uluslararası sistemde hem de Balkanlar'da yaşanan gelişmeler uluslararası konjonktürün etkisine açık olan Türkiye'nin ve Yunanistan'ın dış politikalarında da etkisini göstermiştir. Özellikle Yugoslavya'nın dağılma süreci iki devletin de politik gündeminin ana odak noktasını oluşturmuştur. Türkiye ve Yunanistan gerek coğrafi açıdan bölgenin birer parçaları olmaları gerek Balkanlar'la tarihsel bağlarının bulunması gerekse de bölgenin demografik yapısı nedeniyle Balkanlar'da oluşan istikrarsızlıklardan doğrudan etkilenmiştir. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın arasındaki pek çok anlaşmazlık konusu birbirlerine karşı şüpheli yaklaşımlarına sebep olurken iki devletin de bu dönemde Balkanlar'da izledikleri politikalar bir diğeri için şüphe ile karşılanmıştır.³⁶⁵ Bu dönemde Türkiye ve Yunanistan Balkanlar'da yaşanan gelişmelerde farklı politikalar benimsemiş ve bölgede kendi nüfuz alanlarını oluşturmaya çalışmışlardır. Buna bağlı olarak 1990'lı yıllarda Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikaları bu bölüm kapsamında aktarılmaya çalışılacaktır.

3.1. 1990'lı Yıllarda Türkiye'nin Balkanlar Politikası

Soğuk Savaş döneminde Batı Bloku içerisinde yer alan Türkiye bu nedenle Doğu Bloku devletleri olan ve komünist rejimleri benimseyen Balkan devletleri ile mesafeli ilişkiler yürütmüştür. Türkiye'nin 1960'lı yıllarda tek taraflı politika anlayışından çok taraflı politika anlayışına geçişiyle birlikte Balkan devletleri önem kazanmış ve bölge devletleriyle ikili ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Buna rağmen Türkiye bu dönemde Balkanlar'a yönelik politikalarında istediği ölçüde başarı sağlayamamıştır. Türkiye'nin tam anlamıyla Balkanlar'a dönüşü Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Balkanlar'daki devletlerin komünizmden arınmış olması Türkiye açısından memnuniyetle karşılanmıştır.³⁶⁶ Zira Balkanlar'ın komünizmden arınmış olmasının yanında Türkiye'nin önemli ve güçlü komşusu olan Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla yerini alan hukuki ardılı Rusya Federasyonu'nun (RF) da bu dönemde kendi iç

³⁶⁵ Anastasakis, op.cit., p. 50.

³⁶⁶ Sancaktar, op.cit., s. 633.

meseleleriyle meşgul olması Soğuk Savaş döneminin en büyük tehdidi olan komünizmi Türkiye sınırlarında bir tehdit olmaktan çıkarmıştır.

Türkiye, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan yeni konjonktüre bağlı olarak dış politikasında değişikliklere yönelmiş, yaşanan gelişmeleri yeni fırsatlar ve tehditler olarak değerlendirmiştir. Bu doğrultuda Türkiye, Balkanlar'a yönelik politikalarında daha aktif rol üstlenmeye başlamış ve bölgede ikili ve çok taraflı diplomasiyi etkin bir şekilde kullanmıştır. ABD ile yakın ilişkiler içerisinde olan Türkiye, Balkanlar'da ABD ile uyumlu politikalar yürütmüştür. Balkanlar'da ABD ile çıkarlarının örtüşmesi Türkiye'nin bölgede daha aktif olabilmesine olanak sağlamıştır.³⁶⁷ Türkiye'nin Atlantikçi politikaları ve ABD ile ilişkileri bölge devletleri açısından güvenilir bir NATO müttefiki olarak değerlendirilmesini sağlamıştır.³⁶⁸

Balkanlar, Türkiye'nin ulusal güvenliği ve çıkarları açısından önemli bir bölgedir. İkinci bölümde aktarıldığı gibi Türkiye'nin Balkanlar'daki Osmanlı Devleti döneminden miras kalan tarihsel bağları bölgeye yönelik politikalar geliştirmesinde etkili olmuştur. Fakat Türkiye'nin Osmanlı Devleti geçmişi aynı zamanda Balkanlar'daki politikalarının zayıf noktasını oluşturmuştur.³⁶⁹ Ayrıca bölgenin demografik açıdan yoğun Türk ve Müslüman nüfusa sahip olması Balkanlar'da yaşanan gelişmelerde Türkiye'nin Balkanlar politikasına yön veren diğer bir faktör olmuştur. Balkanlar'da Türk ve Müslüman nüfusun varlığı Türkiye'nin bölgedeki siyasal ve sosyo-kültürel nüfuz alanını artırma konusunda önemli bir unsur olarak görülmüştür.³⁷⁰ Balkanlar'da önemli bir aktör olan ve Türkiye ile sorunlu ilişkileri bulunan Yunanistan da Türkiye'nin Balkanlar politikalarını etkilemiştir. Bu dönemde Türkiye'nin bölge devletleri ile geliştirdiği ikili ilişkiler Yunanistan'ın bölgedeki nüfuzunu dengeleme gayesi de taşımıştır.³⁷¹ Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik politikasını bu dönem itibarıyla en fazla meşgul eden konular Yugoslavya'nın dağılma süreci ile bölgedeki istikrarı bozan hadiseler olmuştur. Türkiye'nin Balkanlar'da barış ve istikrarı koruması ulusal çıkarları için büyük bir önem taşıdığından dolayı bölgedeki istikrarı bozacak etkenleri engelleyecek şekilde Türkiye'nin dış politikası yeniden ziyan

---

³⁶⁷ Sayarı, op.cit., p. 177.

³⁶⁸ Anastasakis, op.cit., p. 49.

³⁶⁹ Ibid.

³⁷⁰ Sancaktar, op.cit., s. 672.

³⁷¹ Öztürk, op.cit., s. 25.

edilmiştir.³⁷² Türkiye'nin bu dönemki dış politikasında Balkanlar'ın politik gündemin konusu olması Yugoslavya'nın dağılma süreciyle gerçekleşmiştir.³⁷³ Türkiye, 1992 yılına kadar bölgede tam olarak bir politika benimseyememiş fakat Bosna Hersek savaşıyla birlikte Balkanlar'a yönelik politikaları netlik kazanmıştır. Türkiye 1995 yılında imzalanan Dayton Barış Anlaşması'na kadar bölgede daha aktif politikalar izlemiş fakat 1995 sonrası AB'nin bölgeye daha fazla eğilim göstermesiyle Türkiye Balkanlar politikasını yeniden şekillendirmiştir.³⁷⁴ Dayton Barış Anlaşması Bosna Hersek'teki savaşın sona erdirirken oluşan göreceli istikrar durumuyla Türkiye, Balkanlar'a olan ilgisinin bir kısmını kaybetmiştir.³⁷⁵ Bu durum Yunanistan ile bölgesel rekabetinde Türkiye'nin dezavantajlı konuma geçmesine sebep olmuştur.

3.1.1. Yugoslavya'nın Dağılma Sürecindeki Kriz Alanları

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Güney Slav halkları 1918'de "*Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı*" olarak birleşmiş, daha sonra 1929-1941 yılları arasında "*Yugoslavya Krallığı*" adıyla varlığını sürdürmüşlerdir. Bu yıllar arasında Yugoslavya Krallığı'nda, Sırpların hakimiyeti altında "*ulusal birlik*" sloganıyla baskıcı bir dönem yaşanmıştır.³⁷⁶ İkinci Dünya Savaşı sonrası Tito'nun liderliğinde "*kardeşlik ve birlik*" sloganıyla "*Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti*" adıyla İkinci Yugoslavya kurulmuş, daha sonra "*Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti*" adını alarak devam eden Tito Yugoslavya'sında, Sırpların yönetimdeki hakimiyeti baskı altına alınmıştır.³⁷⁷ 1946 Anayasası'yla Yugoslavya, 6 federe cumhuriyetten (*Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya, Karadağ, Bosna Hersek*) ve 2 otonom bölgeden (*Kosova ve Voyvodina*) oluşan bir federasyon olurken; Yugoslavya'da ayrıca 2 otonom bölge federasyonun en büyük devleti olan Sırbistan'ın denetimi altına alınmıştır.³⁷⁸ Yugoslavya; *Sırp*lar,

³⁷² Zehra Eroğlu, **Turkish Foreign Policy Towards the Balkans in the Post-Cold War Era**, (Master), Ankara: Middle East Technical University, Political Sciences, 2005, p. 8.

³⁷³ Özlem, op.cit., s. 117.

³⁷⁴ Ibid., s. 13.

³⁷⁵ Anastasakis, op.cit., p. 52.

³⁷⁶ İlhan Uzgel, "Bağılantısızlıktan Yalnızlığa Yugoslavya'da Milliyetçilik ve Dış Politika", **Türkiye'nin Komşuları**, der. Mustafa Türkes, İlhan Uzgel, 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2002, s. 127.

³⁷⁷ Ibid; İlker Alp, "Soğuk Savaş Sonrası Bosna-Hersek ve Srebrenitsa Mezâlimi", **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, s. 110.

³⁷⁸ Kamil, op.cit., s. 26.

Hırvatlar, Boşnaklar, Makedonlar, Karadağlılar, Slovenler, Türkler, Romenler, Arnavutlar, Macarlar, Ulahlar ve Romanlar’dan oluşmakla birlikte³⁷⁹ ayrıca bölgede Ortodoks-Katolik Hristiyanlık ve Müslümanlık gibi farklı din ve mezheplere sahip karmaşık bir demografik yapı bulunmaktadır. Bünyesinde pek çok millet, din ve mezhep barındıran Yugoslavya’nın bu çok kültürlü yapısı dağılma sürecinde etki eden unsurlardan biri olmuştur.

Soğuk Savaş döneminin en başında Doğu Bloku içerisinde yer alan ve komünist rejimle yönetilen Yugoslavya, 1948 yılında Kominform’dan ihraç edilmiş ve 1955’te gerçekleşen Bandung Konferansı sonrasında 1961 yılında Bağılantısızlar Hareketi olarak uluslararası sistemin iki kutuplu yapısında üçüncü bir yol olmuştur.³⁸⁰ Balkan devletleri komünist yönetim şeklini benimsemiş olmaları ve Doğu Bloku içinde Sovyetler Birliği etkisi altında bulunmaları nedeniyle Batı Bloku devletleriyle mesafeli ilişkiler geliştirmiş, Yugoslavya ise Balkanlar’da komünist rejimi benimseyen diğer yönetimlerden farklı olarak Batılı devletlerle iyi ilişkiler tesis ederek iki blok arasında bir denge oluşturmaya çalışmıştır. Tito yönetimi altında Yugoslavya diğer Balkan devletlerine nazaran daha farklı bir yapıya sahip olmuş, bu dönemde Yugoslavya adem-i merkezîyetçi bir yönetim anlayışını benimserken “*etnik hoşgörüye*” önem vermiş ve azınlık kavramının olumsuz çağrışımı nedeniyle *milliyet* kavramını kullanmıştır.³⁸¹ Ayrıca çok uluslu yapıya sahip olan Yugoslavya’da bir *Yugoslav* üst kimliği oluşturulmaya çalışılmıştır.

1980’de Tito’nun ölümüyle birlikte Yugoslavya’da ekonomik ve sosyal sorunlar nedeniyle istikrarsızlıklar yaşanmaya başlamıştır.³⁸² 1980’li yıllar çok uluslu bir federasyon olan Yugoslavya içinde milliyetçi eğilimlerin özellikle de Sırp milliyetçiliğinin artış gösterdiği ve ekonomik sorunların yaşandığı yıllar olmuştur.³⁸³ Yugoslavya’yı oluşturan federe devletler arasındaki ekonomik gelişmişlik seviyelerinin farklı olması ve federasyonu oluşturan ulusların geçmişlerinde birbirlerine karşı

---

³⁷⁹ Alp, loc.cit.

³⁸⁰ Barış Özdal, “Bağılantısızlar Hareketi”, **Diplomasi Tarihi II**, ed. Barış Özdal, R. Kutay Karaca., 3. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2021, s. 409.

³⁸¹ Uzgel, op.cit., ss. 117-118.

³⁸² Berhan Ekinci, “Yugoslavya’nın Dağılması ve Türkiye”, **Balkanlar**, ed. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul: Eren Yayınevi, 1993, s. 254.

³⁸³ Şule Kut, “Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye’nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: 1990-1993”, **XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoglu, İstanbul: DER Yayınları, 2016, s. 562.

besledikleri olumsuz duyguları milliyetçiliğin artış göstermesiyle birlikte federasyon içinde birtakım sorunları gün yüzüne çıkarmıştır. Bu dönemde Tito sonrası “*Dönüşümlü Devlet Başkanlığı*” sistemiyle yönetimde eşit ve uyumlu bir idari yapı oluşturulmaya çalışılmış olsa da³⁸⁴ bölgedeki milliyetçilik temelindeki siyasal anlayış Dönüşümlü Devlet Başkanlığı sistemini de kitlemiştir.

1990’da siyasal ve ekonomik reformlar gerçekleştirilen Yugoslavya’da çok partili hayata ve piyasa ekonomisine geçiş kararları doğrultusunda komünist rejimler sona ermiş, bu reformlarla Yugoslavya’nın bütünlüğünün korunması ümit edilirken aksine dağılma süreci daha da hızlanmıştır.³⁸⁵ Buna bağlı olarak demokratikleşme sürecini başlatan Yugoslavya’da 1990’da federe cumhuriyetlerde ilk kez serbest seçimler gerçekleştirilmiştir. Yapılan seçimlerin sonunda Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek’te komünist olmayan yönetimler iş başına gelirken; Makedonya’da ise komünistlerin azınlıkta olduğu bir koalisyon yönetimi iktidara gelmiştir.³⁸⁶ Komünist Parti iktidarını ise yalnızca Sırbistan ve Karadağ’da devam ettirmiştir.

Sırpların milliyetçi politikalarına karşı olan Slovenya ve Hırvatistan 25 Haziran 1991’de bağımsızlıklarını ilan etmiş, JNA’nın (*Jugoslovenska Narodna Armija – Yugoslavya Halk Ordusu*) Slovenya’ya ve Hırvatistan’a müdahale etmesi ise Yugoslavya’da dağılma sürecini ve kanlı çatışmaları başlatmıştır. Slovenya’nın ve Hırvatistan’ın bağımsızlık ilanları dağılma sürecinin “uluslararasılaştığı” tarih olmuştur.³⁸⁷ Zira bu döneme kadar Yugoslavya’da yaşananlar “iç meseleler” olarak algılanırken Sırpların bağımsızlıklarını ilan eden cumhuriyetlere yönelik saldırıları uluslararası aktörlerin müdahalesini gerektirmiştir.³⁸⁸ Federasyondan ayrılmak yerine gevşek bir konfederasyon modelini savunan Makedonya ve Bosna Hersek ise Slovenya’nın ve Hırvatistan’ın olmadığı federasyonun içinde bulunmaktan endişe etmişlerdir. Bu nedenle 8 Eylül 1991’de Makedonya’da gerçekleştirilen referandumla %90 oranında bağımsızlık tercihi yapılırken;³⁸⁹ Bosna Hersek Parlamentosu ise 15 Ekim 1991’de Bosnalı Sırpların boykot edip katılmadığı Bosnalı Müslümanlar ve Bosnalı

---

³⁸⁴ Alp, loc.cit.

³⁸⁵ Kut, loc.cit.; Sönmezoğlu, op.cit., s. 213.

³⁸⁶ Sabrina Petra Ramet, “War in Balkans”, **Foreign Affairs**, Vol. 71, No. 4, Fall 1992, p. 85.

³⁸⁷ Kut, op.cit., s. 563.

³⁸⁸ Ibid., ss. 563-564.

³⁸⁹ Sönmezoğlu, op.cit., s. 215.

Hırvatların katılımıyla “*Bosna-Hersek’in egemenliğini ve yakın gelecekte Yugoslavya Federasyonu’ndan ayrılması*” kararını almıştır.³⁹⁰ Henüz bağımsızlık referandumu gerçekleştirmeyen Bosna Hersek’te 29 Şubat 1992’de bağımsızlık referandumu yapılmış ve 3 Mart 1992’de Bosna Hersek resmi olarak bağımsızlığını ilan etmiş ve kısa bir süre sonra Bosna’da çatışmalar başlamıştır.

Yugoslavya’nın dağılma süreci Türkiye’yi de yakından ilgilendirmiş ve Türkiye bu süreçte aktif politikalar izleyerek Batılı aktörlerle ortak hareket etmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde Yugoslavya’nın dağılma süreci Türk dış politikası gündeminde geniş yer bulmuş, özellikle 1992-1995 yılları arasında Türkiye, Yugoslavya’nın dağılma sürecinde ortaya çıkan istikrarsızlıkların yarattığı güvenlik sorunu temelinde bölgede aktif politikalar izlemiştir. Zira Balkanlar’da ortaya çıkan istikrarsızlıklar Türkiye’nin ulusal güvenliği için bir tehdit oluştururken ayrıca bölgedeki Türk ve Müslüman nüfusun varlığı da Türkiye’nin bölgeye yönelik aktif politikalar izlemesini gerekli kılmıştır. Krizin başında Yugoslavya’nın toprak bütünlüğünden yana politikalar izleyen Türkiye, soruna Yugoslavya’nın iç meselesi olarak yaklaşmıştır. Makedonya ve Bosna Hersek Devlet Başkanları Kiro Gligorov ve Aliya İzzetbegović’in Türkiye’yi ziyaret ederek bağımsızlık süreçlerinde destek istemeleri de Türkiye’nin politikasında bir değişiklik yaratmazken; 15 Ocak 1992’de Slovenya’nın ve Hırvatistan’ın AT tarafından tanınması ayrıca Bulgaristan’ın bağımsızlığını ilan eden 4 cumhuriyeti de tanınmasıyla birlikte Türkiye’nin Yugoslavya meselesine yönelik politikalarında değişiklikler yaşanmıştır.³⁹¹ Bu döneme kadar Yugoslavya’nın iç meselesi olarak değerlendirilen süreçte Türkiye Yugoslavya’nın toprak bütünlüğünden yana olurken dağılmasının kesinleşmeye başlaması Türkiye’nin politika değişikliğine gitmesinde etkili olmuş; Yugoslavya’dan bağımsızlığını ilan eden 4 devleti Türkiye 6 Şubat 1992 tarihinde tanımıştır.³⁹² Böylece resmi bağımsızlık ilanını 3 Mart 1992 tarihinde gerçekleştiren Bosna Hersek’i Türkiye bağımsızlık ilanı öncesi tanımış, bunda Ankara yönetiminin Bosna Hersek Parlamentosunun almış olduğu “*egemenlik*” kararının bağımsızlıkla sonuçlanacağını öngörmesi ve 15 Ekim 1991 tarihini Bosna Hersek bağımsızlık tarihi olarak görmeye başlaması etkili olmuştur.³⁹³ 27 Nisan 1992’de Sırbistan ve Karadağ’dan oluşan yeni “*Yugoslavya Federal*

---

³⁹⁰ Alp, op.cit., s. 117.

³⁹¹ Sönmezoğlu, loc.cit.

³⁹² Özlem, op.cit., s. 118.

³⁹³ Sancaktar, op.cit., s. 648.

Cumhuriyeti'nin” ilan edilmesiyle birlikte Yugoslavya (İkinci Yugoslavya) sona ermiştir.³⁹⁴ Buna bağlı olarak bu başlık altında Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ortaya çıkan kriz alanları ve Türkiye'nin izlediği politikalar aktarılmaya çalışılacaktır.

3.1.1.1. Bosna Hersek Krizi ve Türkiye

Yugoslavya'nın dağılmasının en kanlı yaşandığı süreç 3,5 yıl süren Bosna Hersek'teki çatışmalar olmuştur. Bosna Hersek'te yaşanan kanlı çatışmalar Batılı aktörlerin bölgeye yönelik politikalar geliştirmelerini gerekli kılmış, fakat alınan önlemler Sırp saldırılarını durdurmada yetersiz kalmış ve Sırpların Boşnaklara yönelik etnik temizliği devam etmiştir. Bosna Hersek'in bağımsızlık sürecinde yaşanan savaşta Boşnaklar, Sırp ve Hırvatlar birbirleriyle savaşmışlar; 1992 yılında Bosna Hersek'in bağımsızlığının ilanı ile başlayan bu savaş, 1995 yılında Dayton Barış Anlaşması ile ABD'nin süreçte ağırlığını koyarak Balkanlar'a yönelik politikalarında aktif rol üstlenmesiyle sona ermiştir.

Bosna Hersek'in 15 Ekim 1991'de egemenlik kararı almasına Sırbistan ve Bosnalı Sırp baskın büyük tepki gösterirken buna bağlı olarak Bosnalı Sırp baskın ise başkent olarak kabul ettikleri Pale'de Sırp Cumhuriyeti'ni (*Republika Srpska*) ilan etmişlerdir.³⁹⁵ Bosna Hersek'in bağımsızlık ilanından sonra Sırbistan kontrolündeki JNA ve Bosnalı Sırp baskın ile bağımsızlık yanlısı Bosnalı Müslümanlar arasında Mart 1992'de yoğun çatışmalar başlamış, daha sonra ise bölgedeki çatışmalara Boşnak-Hırvat ve Sırp-Hırvat çatışmaları da eklenmiştir.³⁹⁶ Bu dönemde ABD ise Bosna Hersek Krizi'nin başlarında müdahale etmemeye yönelik politikalar benimsemiş ve sorunu AT/AB ve BM inisiyatifine bırakmıştır.³⁹⁷ ABD'nin bu dönemde Balkanlar'a yönelik politikalarında inisiyatif almamasının nedeni hem ABD çıkarları için Balkanlar'ın daha az stratejik bir bölge olarak görülmesi³⁹⁸ hem de bu dönemde ABD'nin başkanlık seçimlerine odaklanması

³⁹⁴ Kut, op.cit., s. 564.

³⁹⁵ İlhan Uzel, “1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye içinde Balkanlarla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt II: 1980-2001, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s. 495.

³⁹⁶ Tayyar Arı, Ferhat Pirinççi, “Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası”, **Alternatif Politika**, Cilt 3, Sayı 1, Mayıs 2011, s. 4.

³⁹⁷ Alp, op.cit., s. 118.

³⁹⁸ Arı, Pirinççi, loc.cit.

etkili olmuştur. Bu noktada ABD Balkanlar'da yaşanan çatışmalara özel politikalar oluşturmak yerine AT/AB'nin politikalarına destek vermiş, özellikle bölgede BM politikalarını benimsemiştir. Fakat AT/AB'nin politikalarının yetersiz kalması ABD'yi bölgeye yönelik politikalar geliştirmeye yöneltmiştir. Bosna Hersek'teki çatışmaların yoğunlaşması nedeniyle BM Güvenlik Konseyi tarafından 7 Nisan 1992 tarihinde 449 sayılı karar kapsamında bölgeye Birleşmiş Milletler Barış Koruma Gücü (*United Nations Protection Force-UNPROFOR*) gönderilmiştir.³⁹⁹

1992-1995 yılları arasında Bosna Hersek'te yaşanan insan hakları ihlalleri Soğuk Savaş sonrası Türk dış politikasının şekillenmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Türkiye için Balkanlar uzun bir süre boyunca “*Bosna Hersek ve diğerleri*” olarak algılanırken Bosna'da yaşananlar Türkiye'nin Balkanlar politikasının ilk sırasında yer almıştır.⁴⁰⁰ Türkiye'nin Bosna Hersek Krizi'nde aktif politikalar izlemesinde bölgeyle tarihsel bağları, demografi faktörü ve Yunanistan ile bölgesel rekabeti etkili olmuştur. Osmanlı Devleti hakimiyeti döneminde bölgede İslamiyet'i benimseyen nüfus Türkiye'nin Bosna Hersek politikasını etkileyen önemli bir unsur olmuştur.⁴⁰¹ Bosna Hersek Savaşı'nda Müslüman Bosnalılara yönelik Sırp saldırıları Türk kamuoyunda özellikle de muhafazakar kesimde tepkiyle karşılanmıştır. Bosna Hersek'te yaşanan çatışmaların Türk kamuoyunda geniş yer bulmasında bölgenin Müslüman kimliği önemli bir faktör olmakla birlikte Türkiye'de özellikle de İstanbul'da bulunan 4 milyon Boşnak nüfusu⁴⁰² da önemli bir etken olmuştur. Türkiye'deki Boşnak nüfus kamuoyunun ve siyasi elitlerin dikkatini Bosna'ya yöneltmek için baskı oluşturmuştur. Bosna Hersek'te yaşanan gelişmeler nedeniyle bölgede iki milyondan fazla insan yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalmış, bu insanların büyük kısmını Boşnaklar oluşturmuştur.⁴⁰³ Kesin bir sayı olmamakla birlikte Türkiye'ye yaklaşık 20.000 Bosnalı Müslüman sığınmıştır.⁴⁰⁴ Bu dönemde Türkiye ve Yunanistan arasındaki bölgesel rekabetin de Türkiye'nin Bosna

³⁹⁹ Sönmezoğlu, op.cit., s. 216; BMGK ilgili kararı için bkz., <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/08/PDF/NR001108.pdf?OpenElement> S/RES/749 (1992), 7 April 1992, (e.t. 07.07.2023).

⁴⁰⁰ Kut, op.cit., s. 561.

⁴⁰¹ Eroğlu, op.cit., p. 15.

⁴⁰² Kemal Kirişçi, “The End of the Cold War and Changes in Turkish Foreign Policy Behaviour”, **The Central and Eastern European Online Library**, No. 1, 2009, p. 282. <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=149702> (e.t. 07.07.2023).

⁴⁰³ Kemal Kirişçi, “Post Second World War Immigration from Balkan Countries to Turkey”, **New Perspectives on Turkey**, Vol. 12, 1995, p. 71.

⁴⁰⁴ Ibid.

Hersek Krizi'ndeki politikasında önemli bir etkisi olmuştur. Zira Bosna Hersek'te yaşanan savaşta Yunanistan tarihsel ve kültürel bağlarından dolayı Sırlara destek vermiştir.⁴⁰⁵ Bu durum Türkiye'yi Bosna Hersek'e yardım etmeye teşvik etmiş, Yunanistan'ın Balkanlar'da güçlü bir konuma gelmesini istemeyen Türkiye Yunanistan'ın gücünü dengelemeye yönelik politikalar izlemiştir.

Türkiye, Bosna Hersek'teki çatışmalarda bölgede BM, NATO, AGİK Avrupa Konseyi (AK) ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) gibi uluslararası kuruluşlarla birlikte hareket etmiş, bu dönemde Türkiye'nin AK ve İKÖ dönem başkanlığında bulunması ise uluslararası kamuoyunun gündemine Bosna Hersek Krizi'ni getirmesinde etkili olmuştur.⁴⁰⁶ Türkiye, Bosna Hersek'te aktif müdahale girişiminde bulunulmasına yönelik politikaları benimsemiş ve Batılı devletleri de müdahaleye ortak etmek istemiştir. Türkiye, tek başına hareket etmekten kaçınmış ve politikalarını BM çatısı altında yürütmekten yana olmuştur.⁴⁰⁷ Türkiye'nin tek taraflı askeri müdahalenin zorluğunun farkında olarak bu konudaki görüşleri Dış Politika Enstitüsü Direktörü Seyfi Taşhan'ın şu sözleriyle ifade edilebilir;⁴⁰⁸

“Bosna Hersek'e askeri müdahale kararı olmadığı sürece Türkiye tek başına bir şey yapamaz. Unutulmamalıdır ki Bosna, Türk askerinin bir gecede sınırı geçeceği bir komşu ülke değildir. Bu nedenle asker gönderme çağrılarını pratikte bile abartılı buluyorum. Bunu BM kararı olmadan yapmak akıllıca olmaz.”

Buna bağlı olarak Türkiye, Bosna'da uluslararası müdahalede bulunmayı öngören politikalarını Batılı aktörlere de kabul ettirmek için yoğun diplomatik girişimlerde bulunmuştur. Bu hususta Temmuz 1992'de AGİK'in Helsinki Zirve toplantısında Batılı devlet liderleriyle görüşen Başbakan Demirel, ABD Başkanı Bush ile gerçekleştirilen görüşmede Bosna'da da tıpkı Körfez Savaşı'nda olduğu gibi bir operasyon düzenlenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.⁴⁰⁹ Türkiye'nin Bosna için geliştirdiği en önemli plan Ağustos 1992'de “Bosna için İki Aşamalı Eylem Planı” olmuştur. Bu plan kapsamında stratejik hedeflere yönelik sınırlı hava saldırıları çağrısında bulunan Türkiye⁴¹⁰ ayrıca 25

⁴⁰⁵ Eroğlu, op.cit., p. 12.

⁴⁰⁶ Uzel, op.cit., ss. 495-496.

⁴⁰⁷ Sönmezoglu, op.cit., s. 218.

⁴⁰⁸ Kirişçi, “The End of the Cold War...”, p. 283.

⁴⁰⁹ Hale, op.cit., s. 278.

⁴¹⁰ Kirişçi, op.cit., p. 284.

Eylül 1991 tarihli BM Güvenlik Konseyi'nin 713 sayılı kararı doğrultusunda bölgeye yönelik uygulanan silah ambargosunun da kaldırılmasını istemiştir.⁴¹¹ Çünkü bu silah ambargosu Bosnalı Hırvatlar ve Bosnalı Sırlardan daha fazla Bosnalı Müslümanları etkilemiştir.⁴¹² Fakat Türkiye'nin Eylem Planı Batılı devletler tarafından reddedilirken Türkiye'nin ısrarla savunduğu uluslararası askeri müdahale ancak Eylül 1995'te bölgede NATO tarafından gerçekleştirilebilmiştir.⁴¹³ Türkiye'nin Bosna Hersek politikası; Bosna Hersek'in toprak bütünlüğünü korumak üzerinde şekillenirken bu hususta Türkiye'nin ortaya atmış olduğu plan, Bosna Hersek'teki çatışmaları durdurmak amacıyla oluşturulan ve saldırganı teşvik etmekten ziyade caydırma amacı taşımıştır.⁴¹⁴

8 Aralık 1992'de TBMM'de alınan 205 sayılı karar kapsamında "*Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) Yabancı Ülkelere Gönderilmesine İlişkin*" kararı doğrultusunda hükümete yetki verilmiştir.⁴¹⁵ BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu karar kapsamında oluşturulan UNPROFOR'a katılmak isteyen Türkiye'nin her iki tarafla da tarihsel ve kültürel bağlarının bulunduğu gerekçe gösterilerek isteği reddedilmiştir.⁴¹⁶ Fakat Sırlarla tarihsel bağları bulunan RF'nin UNPROFOR'a katılımıyla bu tez geçersiz kılınmıştır. Mart 1994'te ABD'nin ve Türkiye'nin çabalarıyla imzalanan Washington Anlaşması ile Boşnak-Hırvat Federasyonu oluşturulmuş ve buna bağlı olarak Bosna'daki çatışmaların seyrini değiştirecek önemli bir adım atılmıştır. Türkiye, Temmuz 1994'te 1.500 kişilik askeri birliğini Zenica'ya Hırvatlar ve Boşnaklar arasındaki ateşkesi gözlemlemesi için yerleştirmiştir. Türkiye'nin Boşnak-Hırvat Federasyonu'nun oluşturulmasındaki yoğun çabaları "*Batı'ya yardımcı bir müttefik imajını*" kuvvetlendirmiştir.⁴¹⁷ Sırların güvenli bölge olarak ilan edilen⁴¹⁸ Srebrenica ve Zepa'da

⁴¹¹ BMGK ilgili kararı için bkz., **S/RES/713 (1991)**, 25 September 1991, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/PDF/NR059649.pdf?OpenElement> (e.t. 20.07.2023).

⁴¹² Kader Özlem, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD'nin ve Türkiye'nin Balkanlar Politikalarının Bosna Hersek, Kosova ve Makedonya Krizleri Örneğinde İncelenmesi", **Balkan Araştırmaları Enstitüsü-Trakya Üniversitesi**, Vol. 1, No. 1, 2012, s. 27.

⁴¹³ Sancaktar, op.cit., s. 650.

⁴¹⁴ Bosna Hersek'te 10 kantonlu Vance-Owen Planı ve Bosna Hersek'i üç etnik federe devlete ayıran Owen-Stoltenberg Planları da bu dönemde gündeme gelmiştir. Türkiye tarafından bu planlar saldırgan tarafı tavizler vererek durdurmaya yönelik politikalar olarak değerlendirilmiştir. Bkz., Kut, op.cit., s. 569.

⁴¹⁵ Ibid., s. 571; ilgili karar için bkz., "*Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesine Dair*" (Karar No. 205), **Resmi Gazete**, No. 21431, 10 Aralık 1992, s. 2, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21431.pdf> (e.t. 19.07.2023).

⁴¹⁶ Hale, op.cit., s. 279.

⁴¹⁷ Ibid.

⁴¹⁸ BMGK kararı doğrultusunda 1993'te Saraybosna, Zepa, Gorazde, Bihac, Tuzla, Srebrenica güvenli bölgeler oluşturulması için 819 ve 824 sayılı kararları almıştır. Bkz., Arı, op.cit., s. 6.

Bosnalı Müslümanlara yönelik katliam girişimleri NATO'nun ve ABD'nin 1995'te Bosna Hersek Savaşı'na müdahale etmesiyle sonuçlanırken bölgeye yönelik Türkiye'nin savunduğu uluslararası müdahale politikası gerçekleştirmiş ve NATO'nun Sırp mevzilerine yönelik saldırıları sonrasında 14 Aralık 1995'te Paris'te imzalanan Dayton Barış Anlaşması ile çatışmalar sona ermiştir.⁴¹⁹ Dayton Barış Antlaşması; Bosna Hersek Devlet Başkanı Aliya İzzetbegović, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Devlet Başkanı Slobodan Milosevic ve Hırvatistan Devlet Başkanı Franjo Tuđman tarafından imzalan bir uzlaşmayı oluşturmuştur. Anlaşma kapsamında Bosna Hersek'te yetki paylaşımı sistemine dayalı ve federasyon içinde 10 kantondan oluşan Boşnak-Hırvat Federasyonu ve üniter bir Sırp Cumhuriyeti kurulmuş ayrıca Sırp ve Hırvatlar için stratejik önemi bulunan Brčko bölgesi de uluslararası yönetimin denetimine bırakılmıştır.⁴²⁰ Bosna Hersek'in bu kendine özgü sahip olduğu devlet yapısı Türkiye'nin Dayton Barış Anlaşması sonrasında da Bosna Hersek'le geliştirdiği olumlu ilişkileri muhafaza etmeye yönelik politikasının zorlayıcı kısmını oluşturmuştur. Bu nedenle Bosna Hersek ile ilişkilerini ABD ile iş birliği içerisinde geliştirmeye yönelik bir politika izleyen Türkiye, bunun ilk adımını Bosna'da Anlaşma'nın uygulanabilmesi amacıyla oluşturulan Uygulama Gücü'ne (*Implementation Force-IFOR*) birlik göndererek atmıştır.⁴²¹ 1996 yılında Uygulama Gücü yerini İstikrar Gücü'ne (*Stabilisation Force-SFOR*) bırakırken; bu dönemde Bosna Hersek ordusunun eğitimi konusunda da Türkiye Bosna Hersek'e destek olmuştur. 1996 yılında Bosna Hersek'e 80 milyon dolarlık Eximbank kredisi yeniden yapılandırılmasına katkı sağlamak amacıyla açılırken bunun 26 milyon doları hibe edilmiştir.⁴²² Bu dönemde Türkiye, Bosna Hersek ile askeri ve siyasi ilişkilerini geliştirdiği ölçüde ekonomik ilişkilerini ilerletmemiştir. Zira Balkanlar'da AB'nin genişleme politikaları ve Yunanistan'ın Balkanlar politikasının değişimiyle birlikte bölgeyi ekonomik yayılma alanı olarak değerlendirmesi ve bölgede AB'nin temsilciliğini üstlenmesi Balkanlar'daki Türk-Yunan rekabetinde Yunanistan'a önemli bir avantaj yaratmıştır.

⁴¹⁹ Sönmezoğlu, op.cit., ss. 218-219.

⁴²⁰ Hakan Keskin, "Bosna-Hersek Cumhuriyeti: Bosna'nın Roma'dan AB Entegrasyonuna Yolculuğu" **Çağdaş Balkan Siyaseti**, ed. Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2012, ss. 159-160.

⁴²¹ Uzgel, op.cit., s. 501.

⁴²² Tuncer, op.cit., s. 760.

3.1.1.2. Makedonya Krizi ve Türkiye

Makedonya'nın bağımsızlık sürecinde Bosna Hersek'te olduğu gibi savaş yaşanmamış ve Makedonya, Yugoslavya'dan kanlı bir çatışmaya girmeden ayrılan tek cumhuriyet olmuştur.⁴²³ Makedonya bu dönemde Yunanistan ile yaşadıkları anlaşmazlıklar temelinde bir sorun haline dönüşmüştür. 19. yüzyılda Balkan uluslarının çıkarlarının kesişim noktası olan Makedonya 1990'lı yıllarda Yunanistan tarafından yeniden gündeme getirilmiştir. Makedonya karmaşık etnik yapısı nedeniyle 1990'lı yıllarda bölgede pek çok komşu devletle sorunlu ilişkilere sahip olmuş, özellikle Yunanistan ve Bulgaristan ile Makedonya isminin ve Makedon ulusal kimliğinin tanınmasına yönelik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.

1990'lı yıllarda Türkiye'nin ve Makedonya'nın ikili ilişkilerinin temelinde iki devletin de Yunanistan ile sorunlu ilişkilerinin bulunması önemli bir faktör olmuştur. Yugoslavya'dan ayrılan devletleri 6 Şubat 1992'de tanıyan Türkiye, Yunanistan'ın baskıları nedeniyle AT devletleri gibi Makedonya'yı FYROM (*Former Yugoslav Republic of Macedonia-Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonyası*) adıyla değil anayasal ismi olan "*Makedonya Cumhuriyeti*" olarak tanımıştır. Yunanistan'ın Makedonya'nın tanınmaması ve uluslararası kuruluşlara üyeliğinin kabul edilmemesi konusundaki çabaları Üsküp yönetimini zor durumda bırakırken ayrıca bu dönemde Makedonya'nın Bulgaristan ve Arnavutluk'la da sahip olduğu olumsuz ilişkileri bölgede yalnızlaşmasına sebep olmuştur.⁴²⁴ Yunanistan'ın 1994'te uyguladığı ambargo ile zaten kötü olan Makedon ekonomisinin daha da kötüleşmesi Makedonya'nın bölgede yaşadığı yalnızlığa karşı bir müttefik edinme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu noktada bölgesel olarak Türkiye ve küresel düzeyde ABD ile geliştirdiği ilişkiler ile Makedonya yaşadığı sıkıntılı süreci atlarmaya çalışmıştır.⁴²⁵ Makedonya'nın bu dönemde ikili ilişkilerinde yaşadığı sorunlar kapsamında BM Güvenlik Konseyi'nin 795 sayılı kararı doğrultusunda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ve Arnavutluk sınırlarında görev yapmak amacıyla UNPROFOR gönderilmiştir.⁴²⁶ UNPROFOR'un çatışma olmayan bölgeye önleyici bir

⁴²³ Özlem, "Türkiye'nin Balkan Türkleri...", s. 120.

⁴²⁴ Ibid.

⁴²⁵ Özlem, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde...", s. 35.

⁴²⁶ BMGK ilgili kararı için bkz., S/RES/795 (1992), 11 December 1992, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/54/PDF/NR001154.pdf?OpenElement> (e.t. 09.10.2023).

kuvvet olarak gönderilmesi BM için bir ilk olmuştur.⁴²⁷ 1995 yılında 983 sayılı karar doğrultusunda bölgeye önleyici niteliği ön planda olan UNPREDEP (*BM Önleyici Barış Gücü-United Nations Preventive Deployment Force*) gönderilmiş; 1999 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) veto etmesine kadar bölgede görev almıştır.⁴²⁸

1990'lı yıllarda Türkiye, Makedonya'nın bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün tanınmasından yana politikalar benimserken ayrıca Balkanlar'da Makedonya'nın varlığının istikrarı sağlayabileceğine dair düşüncelerini dile getirmiş ve uluslararası camiada tanınması için büyük çaba sarf etmiştir.⁴²⁹ 25 Kasım 1992'de İstanbul'da gerçekleşen Balkan devletleri ve komşu devletlerin katıldığı Dışişleri Bakanları düzeyindeki toplantıda Türkiye Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin, Makedonya'nın güvenliği ve istikrarı için uluslararası aktörlerin desteğinin önemine dikkat çekerek tanınmanın daha fazla ertelenmemesini talep etmiştir.⁴³⁰ Makedonya-Yunanistan ilişkilerinin kötü gidişatı Türkiye'yi Makedonya için önemli bir müttefik haline getirmiştir. Buna bağlı olarak 18 Mayıs 1992'de Türkiye ve Makedonya arasında güvenlik protokolü imzalanmış, 1993 yılında Cumhurbaşkanı Özal Üsküp'ü ziyaret etmiş ve Makedonya'daki ilk büyükelçilik Türkiye tarafından açılmıştır.⁴³¹ Mart 1994'te genelkurmay heyetinin Makedonya ziyaretiyle birlikte Türkiye-Makedonya arasında Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır.⁴³² Ayrıca 14 Temmuz 1995 tarihinde Demirel-Gligorov arasında "*Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması*" akdedilmiştir.⁴³³ Bu dönemde Türkiye'nin, nüfusunun büyük bir bölümünün Ortodoks inanca sahip olan Makedonya ile geliştirmiş olduğu ikili ilişkileri Yunanistan'ın iddia ettiği gibi Türkiye'nin Balkanlar'da din temelli bir kuşak oluşturacağına dair görüşleri geçersiz kılmıştır.⁴³⁴ 1995 yılında Dayton Barış Anlaşması'nın Bosna Hersek'teki çatışmaları sona erdirmesiyle birlikte bölgede göreceli bir istikrar durumunun ortaya çıkması ayrıca bu dönemde Yunanistan'ın Balkanlar politikalarını değiştirerek bölgeye

---

⁴²⁷ Özlem, op.cit., s. 35.

⁴²⁸ Ibid; BMGK ilgili kararı için bkz., **S/RES/983 (1995)**, 31 March 1995, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/094/33/PDF/N9509433.pdf?OpenElement> (e.t. 09.10.2023).

⁴²⁹ Öksüz, op.cit., p. 158.

⁴³⁰ Kut, op.cit., s. 576.

⁴³¹ Tuncer, op.cit., s. 763.

⁴³² Uzgel, op.cit., s. 505.

⁴³³ Sönmezoglu, op.cit., s. 223.

⁴³⁴ Uzgel, op.cit., s. 506.

daha fazla öncelik vermesi Türkiye-Makedonya ilişkilerinde duraklamaya sebep olmuştur.

1990'lı yıllarda Türkiye-Makedonya ilişkilerinin diğer bir etkileyeni Makedonya'daki Türkler olmuştur. 1991-1992 nüfus sayımlarına göre Makedonya nüfusunun yaklaşık olarak %5'ine denk gelen 97.416 Türk kökenli nüfus bulunmaktadır.⁴³⁵ 1990'lı yıllarda Makedonya'nın demokratikleşme sürecine girmesiyle birlikte Makedonya Türkleri politik örgütlenme hakkı elde edebilmiş ve Temmuz 1990'da Türk Demokratik Birliği (TDB) kurulmuştur.⁴³⁶ İlk çok partili seçimlerde Makedonya Türklerini temsilen seçimlere katılan TDB istenilen düzeyde başarı elde edememiştir. Makedonya'daki seçim sistemi ve Türklerin dağılık şekilde yaşamaları TDB'nin başarı sağlayamamasında önemli bir etkidir.⁴³⁷ Makedonya Türklerinin bölgedeki yoğun Arnavut nüfusun etkisinde kalarak Arnavut partilerine yönelmeleri ve Türklerin Makedonya siyasal hayatına diğer azınlık gruplara nazaran daha fazla entegre olmaları da yine Türklerin oluşturduğu partilerin başarı sağlayamamasında etkili olmuştur.⁴³⁸ Makedonya Türkleri ikili ilişkilerde bu dönemde geri planda kalırken Türkiye ikili ilişkilerde Makedonya Türklerini ana gündem maddesi yapmak yerine Makedonya'nın geneline hitap eden bir çizgide politik anlayış benimsemiştir.⁴³⁹

3.1.1.3. Kosova Krizi ve Türkiye⁴⁴⁰

Tarihsel süreç içerisinde Arnavutlar ve Sırlar arasındaki en önemli anlaşmazlık konularından birisi Kosova olmuştur. Sırlar kendi medeniyetlerinin merkezi olarak Kosova'yı görürken; Arnavutlar ise bölgeye ilk gelenlerin kendileri olduğunu iddia

⁴³⁵ Sönmezoglu, op.cit., s. 221.

⁴³⁶ Necati Çayırılı, "Makedonya Türkleri", **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, s. 320.

⁴³⁷ Uzgel, op.cit., s. 506.

⁴³⁸ Ibid.

⁴³⁹ Özlem, "Türkiye'nin Balkan Türkleri...", s. 252.

⁴⁴⁰ Çalışmanın 1990'lı yılları kapsamamasından dolayı 2000'li yıllarda Kosova'da yaşanan olaylara yer verilmemiştir. Kosova 17 Şubat 2008 yılında tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Kosova'nın bağımsızlığı Yunanistan, Sırbistan ve Rusya Federasyonu tarafından tanınmazken; Türkiye, ABD ve AB tarafından tanınmaktadır. Bkz., Bilgin Çelik, "Kosova: Ulus-Devletin Ortaya Çıkışı" **Çağdaş Balkan Siyaseti**, ed. Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2012, s. 250.

etmişlerdir.⁴⁴¹ İki ulus içerisinde var olan bu anlaşmazlık 1990'lı yılların istikrarsızlıklarla dolu Balkan coğrafyasında kendisini göstermiştir. Tarihsel süreç içerisinde otonom özelliğe sahip olamayan Kosova 1974 Anayasası'yla birlikte geniş haklar elde edebilmiştir.⁴⁴² Yugoslavya Krallığı döneminde Sırpların hakimiyeti altında en fazla ezilenler Kosovalı Arnavutlar olurken; Tito Yugoslavya'sıyla birlikte birtakım haklara kavuşmuşlar, özellikle 1974 Anayasası ile Kosova'ya özerk bölge statüsü verilirken federasyondan ayrılma hakkı dışında Kosova federe cumhuriyetlere yakın haklara sahip olmuştur.⁴⁴³ Fakat Tito'nun ölümünden sonra artan Sırp milliyetçiliği Kosova'yı da etkilemiş ve 1989 yılında Komünist Parti iktidarına gelen Milosevic, Kosova'nın ve Voyvodina'nın özerklik statüsünü kaldırmıştır. Kosova'nın özerklik statüsünün ortadan kaldırılması sonucu Kosovalı Arnavutlar protesto gösterilerinde bulunmuş ve pasif direniş göstermişlerdir.⁴⁴⁴ Kosova'da gerçekleştirilen referandumla birlikte bağımsızlık yönünde kararın baskın gelmesi sonucunda 1991 yılında Kosova bağımsızlığını ilan etmiştir. 1998 yılına kadar İbrahim Rugova'nın önderliğinde bağımsızlık ilanı sonrasında pasif direniş politikaları izlenen Kosova da Kosovalı Arnavutların oluşturduğu Kosova Kurtuluş Ordusu (*Ushtria Çlirimtare Kosoves-UÇK*) ile Kosovalı Sırp'lar arasında 1998 yılı itibarıyla başlayan çatışmalar Balkanlar'da yeni bir istikrarsızlık ortamı yaratmıştır.

Kosovalı Arnavutlar Dayton Barış Anlaşması ile kendileri hakkında bir kararın alınacağına dair fikirleri doğrultusunda pasif direnişi gerçekleştirirken Milosevic'in katı tutumu ve Kosova'nın müzakere konusu edilmemesi yönündeki ön şartıyla anlaşma kapsamında Kosova'nın gündeme gelmemesi Kosovalı Arnavutların pasif direnişini sonlandırmıştır.⁴⁴⁵ 1998 yılı itibarıyla Kosova'da başlayan Arnavut-Sırp çatışmalarında ABD, Bosna Hersek'te yapılan yanlışları tekrarlamamak amacıyla bu sefer kriz tırmanmadan önlem almaya yönelik politikalar benimsemiş ve krize daha hızlı müdahalede bulunmuştur.

---

⁴⁴¹ Duygu Kara Çıtak, "Kosova Cumhuriyeti'nin Siyasal, Ekonomik Yapısı ve Dış Politikası", **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, s. 260.

⁴⁴² Ibid., ss. 261-262.

⁴⁴³ Birgül Demirtaş-Coşkun, "Kosova'nın Bağımsızlığı ve Türk Dış Politikası (1990-2008)", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 27, Güz 2010, ss. 56-57.

⁴⁴⁴ Özlem, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde...", s. 29.

⁴⁴⁵ Ibid.

Türkiye'nin Kosova Krizi'ne ilgi duymasında tarihsel, stratejik, demografik ve insani gerekçeler etkili olmuştur.⁴⁴⁶ Türkiye'nin Kosova Krizi'ne karşı yaklaşımı Balkanlar'da bu dönemde ortaya çıkan sorunlara nazaran biraz daha temkinlidir. Türkiye'nin Kosova Krizi'nde temkinli politikalar izlemesinde kendi iç siyasetinde de yaşadığı ayrılıkçı hareketler etkili olmuştur. Bu nedenle 1992 yılında İbrahim Rugova'nın Ankara ziyaretinde Kosova'nın bağımsızlık ilanının Türkiye tarafından desteklemesine yönelik isteği Cumhurbaşkanı Özal tarafından kabul edilmemiş, Türkiye Kosovalı Arnavutlara siyasal destekte bulunacaklarına dair söz vermekle sınırlı bir politika izlemiştir.⁴⁴⁷ Türkiye bu dönemde Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünden yana tutum sergilemiş, Kosova'nın 1974 Anayasası'yla sahip olduğu özerkliğin ve geniş haklarının iade edilmesine yönelik politikaları benimsemiştir. Türkiye tarafından Kosova Krizi ilk olarak Yugoslavya'nın iç meselesi olarak değerlendirilmiştir. Zira 1974 Anayasası ile Kosova'nın özerklik hakları genişletilmiş olsa da federasyondan ayrılmaya dair bir hak tanınmamıştır. Bu nedenle anayasal olarak Kosova'nın federasyondan ayrılmaya yönelik kararına Türkiye sıcak yaklaşmamıştır.⁴⁴⁸

1995 yılı itibarıyla Balkanlar'a yönelik ilgisinde görece bir azalma olan Türkiye 1998 yılı ile bölgede yeni bir istikrarsızlık ortamının oluşmasıyla Balkanlar dış politikasında yeniden gündeme gelirken; bu dönemde Türkiye, ABD ile uyumlu hareket ederek Kosovalı Arnavutların yanında yer almıştır. Türkiye tıpkı Bosna Hersek Krizi'nde olduğu gibi Kosova Krizi'nde de ortak askeri müdahaleyi savunmuştur.⁴⁴⁹ Türkiye hem Kosova'ya hem de Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne gerçekleştirdiği ziyaretlerle bu dönemde iki tarafa da uzlaşma çağrısında bulunmuştur. Türkiye, BM Güvenlik Konseyi tarafından 31 Mart 1998 tarihli 1160 sayılı karar doğrultusunda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne yönelik kapsamlı silah ambargosu kararına katılarak destek vermiştir.⁴⁵⁰ ABD, Kosova'da Arnavutlar ve Sırlar arasındaki çatışmaların tırmanması ve Sırların Arnavutlara yönelik etnik temizlik girişimleri neticesinde BM Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadan 24 Mart 1999 tarihinde NATO kapsamında Yugoslavya Federal

---

⁴⁴⁶ Ibid., s. 30.

⁴⁴⁷ Uzgel, op.cit., s. 509.

⁴⁴⁸ Coşkun, op.cit., s. 59.

⁴⁴⁹ Özlem, op.cit., s. 31.

⁴⁵⁰ BM Güvenlik Konseyi ilgili kararı için bkz., **S/RES/1160 (1998)**, 31 Mart 1998, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement> (e.t. 09.07.2023).

Cumhuriyeti'ne hava operasyonu düzenleyerek bombalamaya başlamıştır. Türkiye, NATO'nun Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne yönelik operasyonunun sadece desteklemekle kalmayıp bilfiil katılım göstermiştir. Önce 11 adet daha sonra ise 18 adet F-16 uçağı ile denetim uçuşu gerçekleştirmiş, bir süre sonra ise Türk jetleri Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne yönelik bombardımana katılmıştır.⁴⁵¹

1999 yılı itibarıyla Türkiye'nin Kosova Krizi'ne yönelik politikaları iki eksen etrafında şekillenmiştir. Güvenlik politikası kapsamında ele aldığımızda Türkiye uluslararası barış gücünün bir bileşenini oluşturmuş ve KFOR'a (*Kosovo Force*) asker göndermiş, siyasal düzlemde ise Kosova'daki Türk azınlığın durumuyla yakından ilgilenmeye çalışmıştır.⁴⁵² Türkiye'nin Kosova politikasında Türk azınlıkların bölgedeki varlığı da önemli bir etken olmuştur. Türkiye, Kosova'daki Türk azınlığın siyasal haklarını korumaya yönelik politikalar benimsemiştir. Kosova'da çatışmaların sona ermesiyle birlikte Türkiye, ülkedeki Türk azınlığın haklarında bir düzelme sağlanabilmesi amacıyla yoğun çabalar göstermiştir.⁴⁵³

3.1.2. Türkiye-Yugoslavya Federal Cumhuriyeti İlişkileri⁴⁵⁴

1990'da Yugoslavya'da gerçekleşen serbest seçimler sonrası diğer federe devletlerde sona eren Sosyalist Parti iktidarı, Sırbistan ve Karadağ'da varlığını sürdürmüştür. Sırbistan Sosyalist Partisi'nin başına geçen Milosevic'in bu dönemdeki aşırı milliyetçi çizgisi federasyonun diğer devletleri üzerinde tedirginlik yaratmış, 1991 yılı itibarıyla Yugoslavya'da başta Slovenya ve Hırvatistan daha sonra ise Makedonya ve Bosna Hersek'in bağımsızlık ilanları gerçekleşmiştir. Sırbistan ve Karadağ ise 27 Nisan 1992 yılında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Yugoslavya Federal

⁴⁵¹ Uzgel, op.cit., s. 512.

⁴⁵² Coşkun, op.cit., s. 66.

⁴⁵³ Tuncer, op.cit., s. 762.

⁴⁵⁴ 27 Nisan 1992 tarihinde Sırbistan, Karadağ ve iki otonom bölge olan Kosova ve Voyvodina'dan oluşan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Karadağ 1990'lı yıllar boyunca Sırbistan'ın izlediği politikalara destekte bulunmuş ve federal ortaklığını 1990'lı yıllar boyunca sürdürmüştür. 2000'li yıllara gelindiğinde Karadağ'da Sırlardan ayrılma düşüncelerinin artış göstermesi sonucunda 3 Haziran 2006 tarihinde Karadağ, Sırbistan'dan ayrılmıştır. Bu nedenle çalışmamızda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti isimlendirmesi kullanılmıştır. Fakat Federal Cumhuriyet içerisinde Sırbistan'ın daha baskın olması nedeniyle genel olarak Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile ilişkilerde Sırbistan odak noktasını oluşturmuştur. Bkz., Cemile Arıkoğlu Ündücü, "Karadağ Cumhuriyeti", **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, s. 249.

Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte bu yeni yapının Yugoslavya'nın devamı mı olduğu yoksa Yugoslavya'nın dağılması sonrasında ortaya çıkan cumhuriyetlerden biri mi olduğuna dair tartışmalar ortaya çıkmıştır.⁴⁵⁵ Belgrad'a göre Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Yugoslavya'nın devamı olarak görülmesine rağmen BM Güvenlik Konseyi'nin 30 Mayıs 1992 tarihli 757 sayılı kararı doğrultusunda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin örgüte doğrudan üyeliğinin kabul edilmediğini deklare etmesi ikinci seçeneğin hakim görüş olduğunu kanıtlamıştır.⁴⁵⁶ Bu dönemde Milosevic'in aşırı sert ve milliyetçi tutumu Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin dış politika anlayışını etkilemiştir. Soğuk Savaş dönemi boyunca Batılı devletlerle iyi ilişkiler tesis eden Tito Yugoslavya'sına zıt bir pozisyonda görülmüştür.

Soğuk Savaş sonrası Balkan devletlerinin yoğunlaştığı politika konuları demokratikleşme, piyasa ekonomisine entegre olma, Batılı aktörlerle ilişkilerini geliştirme üzerinde şekillenirken Milosevic iktidarının gündemi bu dönemdeki çatışmalara ve savaşlara odaklanmıştır.⁴⁵⁷ Batılı devletlerle ilişkileri bozulan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti bu dönemde Yunanistan ve RF ile iyi ilişkiler geliştirmeye çalışmış ve “*Ortodoks Kuşak*” etrafında din temelli görülen bir ortaklık içinde olmuştur. Her ne kadar bu iş birliği Ortodoks Hristiyanlık paydasında gibi görünse de aslında bu üç devleti bir araya getiren sadece ortak inanca sahip olmaları değil bölgede ortak çıkarlarının bulunması olmuştur. Nitekim Bulgaristan'ın ve Romanya'nın da sahip olduğu Ortodoks kimliği bu oluşumun içinde bulunmaları için yeterli düzeyde teşvik edici bir unsur olmamıştır. Balkan coğrafyasında oluşan bu Ortodoks Kuşak Türkiye için tedirginlik yaratmıştır.

Türkiye ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerde bu dönemde en temel anlaşmazlık konuları Yugoslavya'nın dağılması sürecinde ortaya çıkan kriz alanlarına yönelik Türkiye'nin izlemiş olduğu politikalar olmuştur. Türkiye, krizin en başında Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünden yana olmasına rağmen bağımsızlığını ilan eden cumhuriyetlerin Batılı devletler tarafından tanınması ile politika değişikliğine gitmiş

⁴⁵⁵ Osman Karatay, “Milosevic Dönemi Yugoslavya Dış Siyaseti: Başarısız Bir Mirasyedilik Olayı”, **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s. 131.

⁴⁵⁶ BMGK ilgili kararı için bkz., **S/RES/757 (1992)**, 30 May 1992, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/16/PDF/NR001116.pdf?OpenElement> (e.t. 21.07.2023).

⁴⁵⁷ Uzgel, “Bağılantısızlıktan Yalnızlığa Yugoslavya'da Milliyetçilik ve Dış Politika”, s. 135.

ve Yugoslavya'dan ayrılan cumhuriyetlerin tanınması kararını almıştır. Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin Türkiye'nin bu kararını engellemek için sarf ettiği yoğun çabaları sonuç vermeyince Belgrad yönetimi Büyükelçiliğini geri çekmiştir. İkili ilişkiler özellikle Bosna Hersek'te yaşanan savaş nedeniyle kopma noktasına gelmiş, ilişkilerin düzelmesi 1995 Dayton Barış Anlaşması ile görece bir istikrar durumunun oluşturulmasıyla mümkün olabilmektedir. Bu noktada Türkiye'nin Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni Balkanlar'da istikrarın sağlanabilmesi için önemli bir aktör olarak değerlendirmesi etkili olmuştur.⁴⁵⁸ İkili ilişkilerin düzelmeye başlamasıyla birlikte iki devlet arasındaki ilişkiler yeniden büyükelçilik düzeyine çıkarılmıştır.⁴⁵⁹ 1998-1999 yılları arasında yaşanan Kosova Krizi ile birlikte ilişkilerde başlayan düzelmeye sürecinde duraklama yaşanmıştır. Kosova'da meydana gelen olayların ikili ilişkileri olumsuz etkileyeceğine dair ilk görüşte bir algı oluşmuş olsa da Kosova'da yaşananlar Türkiye-Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ilişkilerini Bosna Hersek Krizi kadar etkilememiştir.⁴⁶⁰ Nitekim Türkiye Bosna Hersek'te yaşanan gelişmelerde aktif politikalar yürütürken, 1998'e kadar Kosova'yı Belgrad'ın iç meselesi olarak değerlendirmiştir. Türkiye ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ilişkilerinde Bosna Hersek ve Kosova'daki krizler çerçevesinde değerlendirdiğimizde iki devlet de bu dönemde farklı saflarda yer almıştır. Belgrad yönetimi bu krizlerde Moskova ve Atina ile yakın ilişkilerde bulunurken; Türkiye ise Avro-Atlantik kanatta yer almıştır.⁴⁶¹

3.1.3. Türkiye-Bulgaristan İlişkileri

1990'lı yıllarda yaşanan gelişmeler Soğuk Savaş dönemi boyunca Doğu Bloku içerisinde yer alan ve Sovyetler Birliği'nin sadık bir müttefiki olan Bulgaristan'ın iç ve dış politikalarında önemli etkiler yaratmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Balkanlar'da etnik çatışmalar ve sorunlar meydana gelmiş ve Balkanlar'ın istikrarsızlaşması Bulgaristan'ın ulusal güvenliği için doğrudan bir tehdit oluşturmuştur. Bu hususta Bulgaristan Soğuk Savaş sonrası dönemde komşularıyla iyi ilişkiler tesis etmeye yönelik politikalar izlemiştir. Bulgaristan'ın komşu devletleriyle ilişkilerini

---

⁴⁵⁸ Uzgel, op.cit., s. 493.

⁴⁵⁹ Sönmezoglu, op.cit., s. 230.

⁴⁶⁰ Ibid., s. 231.

⁴⁶¹ Sönmezoglu, op.cit., s. 618.

düzeltelemeye yönelik izlediğı politikaları Türkiye ile ilişkilerinde de etkili olmuş, iki devlet arasındaki ilişkiler 1990'lı yıllarla birlikte normalleşmeye başlamıştır. Türkiye'nin ve Bulgaristan'ın arasındaki ilişkilerin normalleşme sürecine girmesinde demografi faktörü önemli bir etkiye sahip olmuştur. 1984 yılı itibarıyla Türk azınlığa karşı baskı ve asimilasyon politikalarını artıran Todor Jivkov, 1989'da "*Bulgaristan Komünist Partisi (BKP)*" içerisindeki Jivkov politikalarını desteklemeyen muhalif kesim tarafından iktidardan uzaklaştırılmış ve Petar Mladenov'un kurduğu geçici hükümet, 29 Aralık 1989 tarihli kararname ile Türk azınlığa yönelik baskılarını sonlandırmıştır.⁴⁶² Jivkov'un iktidarının sonunu getiren ve Bulgaristan'ın uluslararası camiada itibar kaybetmesine sebep olan Türk azınlıklara yönelik uygulanan "*Yeniden Doğuş Süreci*" politikalarının yanlışlığı BKP tarafından Ocak 1990'da kabul edilmiş, Bulgaristan'da bir gün sonra çok partili hayata geçiş kararı alınarak demokratikleşme süreci başlatılmıştır.⁴⁶³ Buna bağlı olarak Türk azınlığa hakları iade edilmiş ve iki devlet arasında 1989 zorunlu göçü nedeniyle yaşanan sorunların çözüme kavuşturulabilmesi için temaslar başlamıştır.⁴⁶⁴

1990'lı yıllarda çok partili hayata geçiş yapan Bulgaristan'da "*Bulgaristan Komünist Partisi*", "*Bulgaristan Sosyalist Partisi (BSP)*" adını almış, muhalif kesim tarafından ise "*Demokratik Güçler Birliği (DGB)*" kurulmuştur. 1990'da gerçekleştirilen ilk seçimleri kazanan Bulgaristan Sosyalist Partisi, ekonomik sorunların artış göstermeye devam etmesi ve protestoların artmasıyla birlikte iktidardan çekilmiştir. 1991'de yeni anayasanın kabul edilmesiyle Ekim-Kasım ayında gerçekleştirilen seçimlerde DGB lideri Jelu Jelev Cumhurbaşkanı (1992-1996) olmuştur.⁴⁶⁵ Bulgaristan'ın siyasal istikrarsızlıklarla ve ekonomik sorunlarla geçen 1990'lı yıllarında bu iki parti arasında iktidar el değiştirmiştir. Bu dönemde Bulgaristan siyasetinde bu iki partinin farklı politikalar benimsemesi hem iç hem de dış politikada önemli etkiler yaratmıştır. BSP, RF ve Yunanistan ile daha yakın ilişkiler geliştirme ve Türkiye'ye karşı daha mesafeli politikalar benimseme eğiliminde olurken; DGB ise Batılı aktörler ve Türkiye ile iyi

---

⁴⁶² Birgül Demirtaş-Coşkun, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan'ın Dış Politikası (1989-2000)", **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, ss. 229-230.

⁴⁶³ Nazmi Üste, "Bulgaristan Cumhuriyeti", **Çağdaş Balkan Siyaseti**, ed. Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2012, s. 53.

⁴⁶⁴ Nurcan Özgür Baklavacıoğlu, "1989 Sonrası Türkiye-Bulgaristan İlişkileri", **XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: DER Yayınları, 2016, s. 588.

⁴⁶⁵ Soysal, op.cit., s. 180.

ilişkiler tesis etmeye yönelik politikaları benimsemiştir.⁴⁶⁶ Buna bağlı olarak DGB adayı olan Jelu Jeleu'nun Cumhurbaşkanı olduğu dönemde Türkiye-Bulgaristan ilişkileri olumlu bir ivme yakalamıştır. BSP'nin iktidara gelmesiyle Başbakan olan Jan Videnov döneminde ise ilişkilerde kuşku ön planda olmuş, bu dönemde Yunanistan ile daha yakın ilişkiler tesis edilmiştir.

1990'lı yıllarda Bulgaristan dış politikası 1990-1996 ve 1997-1999 arası dönemler olarak ikiye ayrılarak incelendiğinde; 1990-1996 arası dönemde Bulgaristan, Batılı devletler ve RF ile iyi ilişkiler arasında ikilemde kalan daha istikrarsız politikalar izlerken 1997-1999 yılları arasında ise DGB'nin iktidara gelmesiyle birlikte daha istikrarlı politikalar izlemeye başlamıştır.⁴⁶⁷ BSP'nin ve DGB'nin farklı politik anlayışları Bulgaristan'ın politikalarına ve doğal olarak Türkiye ile ilişkilerine de yansımıştır. 1990'lı yılların ortasında BSP'nin iktidarda olduğu dönemde Türkiye'ye karşı daha şüpheli yaklaşan Bulgaristan Hükümeti, RF ve Yunanistan ile yakın ilişkiler geliştirmeye başlamış, bu durum Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinin bu dönemde durgunlaşmasına sebep olmuştur.⁴⁶⁸ DGB'nin iktidara gelmesiyle birlikte Türkiye-Bulgaristan ilişkileri tekrardan olumlu bir atmosfere sahip olmuştur.

1990'lı yıllarda demokratikleşme sürecine giren ve çok partili hayata geçiş yapan Bulgaristan'da siyasal özgürlüklerin tanınmasıyla birlikte Türk azınlıklar da kendilerini siyasal alanda temsil etme hakkına sahip olmuşlardır. Türkiye bu dönemde Balkan devletlerinin çok partili hayata geçmeleri sonucunda Türk ve Müslüman nüfusun parti kurmasını desteklemiş, bölgedeki siyasal partilerin varlığı Türk-Müslüman varlığını korumak ve Türkiye'nin Balkanlar'da siyasal ve sosyo-kültürel nüfuzunu artırmak açısından önemli olmuştur.⁴⁶⁹ Bu hususta 4 Ocak 1990'da Ahmet Doğan liderliğinde Hak ve Özgürlükler Hareketi'ni (HÖH) kuran Türk azınlık Bulgaristan'da yoğun bir Türk nüfusunun bulunması avantajıyla siyasal hayatta önemli bir figür haline gelmiştir.⁴⁷⁰ Haziran 1990'da yapılan seçimleri kazanan BSP birinci parti olurken DGB ana muhalefet

---

⁴⁶⁶ Uzgel, op.cit., s. 485.

⁴⁶⁷ Mustafa Türkes, "Geçiş Sürecinde Dış Politika Öncelikleri: Bulgaristan Örneği", **Türkiye'nin Komşuları**, der. Mustafa Türkes, İlhan Uzgel, 1. Baskı, Ankara: İMGE Kitabevi, 2022, s. 192.

⁴⁶⁸ Vahit Güntay, "Türkiye-Bulgaristan İlişkileri", **Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Komşu Siyaseti: Balkanlar-Kafkasya-Ortadoğu**, ed. Pınar Yürür, Arda Özkan, 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık, 2016, s. 108.

⁴⁶⁹ Sancaktar, op.cit., s. 672.

⁴⁷⁰ Uzgel, op.cit., s. 484.

partisi olmuş, HÖH ise 23 milletvekili ile üçüncü parti olarak mecliste kilit role sahip olmuştur.⁴⁷¹ HÖH'ün mecliste kilit role sahip olması Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinde yeni bir boyut kazandırmıştır.⁴⁷²

1990'lı yıllarla birlikte Türk azınlığa karşı izlediği baskıcı politikalardan vazgeçen Bulgaristan Hükümeti'nin bu politika değişikliği ikili ilişkilere olumlu yansımıştır. Bu dönemde Balkan devletlerinde yaşanan azınlık sorunlarından farklı olarak Türk azınlık ikili ilişkilerde olumlu gelişmelerin yaşanmasını sağlamış,⁴⁷³ bu konuda bölgede örnek teşkil etmiştir. İki devletin ilişkilerinin normalleşmeye başlamasıyla birlikte askeri alanda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bulgaristan Genelkurmay Başkanı Ankara'ya ve Türkiye Genelkurmay Başkanı ise Sofya'ya giderek karşılıklı ziyaretler gerçekleşmiştir. Türkiye Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'in gerçekleştirdiği ziyaret sonrasında Aralık 1991'de "*Sofya Belgesi*" ve Mayıs 1992'de "*Edirne Belgesi*" imzalanmış ayrıca Bulgaristan ve Türkiye arasında 6 Mayıs 1992 tarihinde "*Dostluk, İşbirliği ve Güvenlik Anlaşması*" akdedilmiştir.⁴⁷⁴ Bununla birlikte Bulgaristan'ın Türkiye ile gerçekleştirdiği anlaşmaya benzer hükümler içeren bir anlaşma da daha önce Yunanistan ile Ekim 1991'de gerçekleştirmesi Bulgaristan'ın burada iki devlet arasında denge politikası izlediğini göstermektedir.⁴⁷⁵ Bulgaristan bu dönemde Türkiye ve Yunanistan ile ilişkilerinde ihtiyatlı davranmış ve Jivkov döneminde Yunanistan Başbakanı Papandreou ile Türkiye'ye karşı birlikte hareket etme politikasının yerine⁴⁷⁶ iki devlet arasındaki ilişkilerini dengede tutmaya yönelik politikalar izlemiştir. Balkanlar'da Osmanlı Devleti'nden miras kalan olumsuz imajı nedeniyle Türkiye'nin politikalarına karşı tedbirli yaklaşan Bulgaristan, Yunanistan'ı Türkiye'ye karşı dengeleyici bir unsur olarak görmüştür.⁴⁷⁷ Ayrıca 1990'lı yıllarda Balkan devletlerinde görülen AB'ye ve NATO'ya entegre olma isteği⁴⁷⁸ Bulgaristan'da da hakim olurken Türkiye ve Yunanistan bu noktada Batılı oluşumların bir parçası olabilmek için önemli devletler olmuştur. Türkiye, ABD ile yakın müttefiklik ilişkileri nedeniyle Balkan devletleri tarafından NATO üyeliğinin bir

---

⁴⁷¹ Coşkun, op.cit., s. 232.

⁴⁷² Üste, loc.cit.

⁴⁷³ Güntay, op.cit., s. 97-98.

⁴⁷⁴ Tuncer, op.cit., s. 756.

⁴⁷⁵ Uzgel, op.cit., s. 486.

⁴⁷⁶ Soysal, op.cit., s. 181.

⁴⁷⁷ Güntay, op.cit., s. 110.

⁴⁷⁸ Yugoslavya bu konuda Balkanlar'daki tek istisnai devlet olmuştur.

köprüsü olarak görülmüş; Yunanistan ise Balkanlar'daki tek AB üyesi devlet özelliğiyle AB üyeliği için önemli bir aktör haline gelmiştir.

Türkiye, Bulgaristan'ın NATO'ya üyeliğine tam destek vermiştir. Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin 30-31 Mart 1992'de gerçekleştirdiği Sofya ziyaretinde bu desteği kamuoyuna açıklarken iki devlet arasındaki ilişkilerin diğer Balkan devletlerine de örnek teşkil etmesi temennisinde bulunmuştur.⁴⁷⁹ Bulgaristan'ın NATO'ya eğiliminin artış gösterdiği 1997 yılı itibarıyla ikili ilişkilerde yakalanan ivme ile iki devlet arasında 40 yılı aşkın süredir çözilemeyen “*Rezve Deresi*” Sorunu da 4 Aralık 1997'de imzalanan anlaşma ile çözüme kavuşturulmuştur.⁴⁸⁰

1990'lı yıllarda normalleşen ve gelişmeye başlayan Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinde birtakım anlaşmazlıklar da yaşanmıştır. 1994-1997 yılları arası dönemde PKK'nın Bulgaristan içinde faaliyetlerini artırması, Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinde önemli bir sorun alanı olmuştur. Ayrıca bu dönemde iki devlet, Yugoslavya'da meydana gelen olaylarda da fikir ayrılıkları yaşamış; sorunun başında iki devlet de Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünden yana olurken bağımsızlığını kazanan devletleri tanımıştır. Fakat Bosna Hersek'te meydana gelen olaylarda Türkiye uluslararası aktörlerin aktif müdahalede bulunmasını savunurken; Bulgaristan ise müdahalede bulunulmaması yönünde bir politikaya sahip olmuştur.⁴⁸¹ Bulgaristan bu dönemde Yugoslavya'da yaşanan çatışma ve krizlere karışmama politikası temelinde bir politik anlayış benimsemiştir. 1997 yılında DGB'nin iktidara gelmesiyle birlikte Bulgaristan iç ve dış politikalarında daha istikrarlı bir yapıya sahip olmuştur. Bu durum Bulgaristan ve Türkiye ilişkilerinde de kendini göstermiş, ikili ilişkilerdeki olumlu gelişmeler ivme kazanmıştır.

---

⁴⁷⁹ Uzel, loc.cit.

⁴⁸⁰ Bkz., TBMM Genel Kurul Tutanağı, “Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Arasında Mutludere/Rezovska Deresi Mansap Bölgesindeki Sınırın Belirlenmesi ve İki Ülke Arasında Karadeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/704)”, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 96. Birleşim, 02.06. 1998, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d20/c053/tbmm20053095ss0572.pdf> (e.t. 21.07.2023).

⁴⁸¹ Güntay, op.cit., s. 104.

3.1.4. Türkiye-Romanya İlişkileri

1989 yılı itibarıyla Balkanlar'da komünist iktidarların devrilmesi Romanya'ya da etki ederken buradaki önemli farklılık bu sürecin kanlı bir şekilde son bulması olmuştur. Romanya'da yaşanan olaylar ve halkın yoğun protestoları sonucunda Nikolay Çavuşesku ve eşi Elena askeri mahkemede yargılanarak idama mahkum edilmiş ve Çavuşesku eşiyle birlikte kurşuna dizilerek öldürülmüştür. Çavuşesku'nun devrilmesiyle birlikte Romanya'da zorlu bir demokratikleşme süreci başlamıştır.⁴⁸² Soğuk Savaş sonrası dönemde Romanya, Batı'ya entegre olmaya çalışırken AB ve NATO üyelikleri dış politika gündeminin en önemli parçasını oluşturmuştur.⁴⁸³ 1990'lı yıllarda tıpkı diğer Balkan devletlerinde olduğu gibi Romanya'da da istikrarsızlıklarla geçen bir dönüşüm süreci yaşanmıştır. 1990'da Cumhurbaşkanı seçilen Ulusal Kurtuluş Cephesi lideri ve ılımlı bir komünist olan Ion Iliescu Başbakanlığa Petro Roman'ı getirmiştir.⁴⁸⁴ 1992-1996 yılları arasında Romanya süreklilik sağlamayı başarmış olsa da istikrar sağlayamamıştır.⁴⁸⁵ Bu dönemde eski komünist siyasi elitlerin yönetimdeki etkisi devam ederken bu etkinin kırılması ancak 1996 yılında gerçekleşen genel seçimlerle mümkün olabilmıştır.⁴⁸⁶

Türkiye ve Romanya arasındaki ilişkilerde Soğuk Savaş döneminde farklı bloklarda yer almalarına rağmen önemli sorunlar yaşanmamıştır. İki devletin ortak bir sınıra sahip olmaması ve aralarında azınlık sorunlarının bulunmaması ciddi sorunlar yaşanmamasında en önemli etkenler olmuştur.⁴⁸⁷ Romanya'da Türk azınlık bulunmasına rağmen iki devlet arasında bu konu itibarıyla anlaşmazlıklar yaşanmamış, Türk azınlık Romanya'daki demokratikleşme sürecinden yararlanmıştır.⁴⁸⁸ 1991 yılında Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Romanya'ya gerçekleştirdiği ziyaret sonrası iki devlet arasında “*Dostluk ve İşbirliği Anlaşması*” imzalanmıştır. Aslında Türkiye'nin girişimiyle iki devlet arasındaki ilk iş birliği 1990'da başlamış, bu dönemde “*Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)*” fikri

⁴⁸² Nuray Bozbora, “Demokratik Dönemde Romanya”, **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, ss. 671-672.

⁴⁸³ Onur Limon, “Romanya Cumhuriyeti'nin Siyasal, Ekonomik Yapısı ve Dış Politikası”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, s. 447.

⁴⁸⁴ Soysal, op.cit., s. 183.

⁴⁸⁵ R.J Crampton, **The Balkans Since The Second World War**, New York: Routledge, 2013, p. 328.

⁴⁸⁶ Bozbora, op.cit., s. 671.

⁴⁸⁷ Tuncer, op.cit., s. 763.

⁴⁸⁸ Özlem, “Türkiye'nin Balkan Türkleri...”, ss. 328-329.

ortaya atılmış olsa da KEİ'nin işlevselliği ancak “*İstanbul Deklarasyonu*” ile 25 Haziran 1992’de kazanmıştır.⁴⁸⁹

Soğuk Savaş sonrası dönemde Romanya ile iyi ilişkiler içinde olan Türkiye’nin bu dönemdeki politikaları üç unsur etrafında şekillenmiştir. Soğuk Savaş sonrası Batı dünyasına entegre olmak isteyen Romanya’nın NATO’nun güvenlik şemsiyesi altına girmek istemesi Türkiye tarafından olumlu karşılanmış ve Romanya’nın NATO üyelik sürecini Türkiye aktif olarak desteklemiştir. Bu dönemde ikili ilişkilerdeki önemli konulardan biri de PKK’nın Romanya’da artan faaliyetleri olmuştur. 1990’lı yıllarda Bulgaristan’da olduğu gibi Romanya’da da PKK faaliyetlerinin artış göstermesi ikili ilişkilerde sorun yaratırken Türkiye’nin yoğun ısrarları sonucu Romanya ancak 1998 yılında PKK’yı terör örgütü olarak tanıyabilmiştir.⁴⁹⁰ Romanya ve Türkiye arasındaki ilişkilerin bir diğer önemli ayağı ise ticari ve ekonomik ilişkiler temelinde olmuş, iki devlet arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler yoğun bir şekilde devam etmiştir. Romanya’daki yabancı sermayenin önemli bir bölümü Türkiye kaynaklı olmaya başlarken Türkiye’nin bu dönemde ilişkilerini en sorunsuz yürüttüğü Balkan devleti ise Romanya olmuştur.⁴⁹¹

3.1.5. *Türkiye-Arnavutluk İlişkileri*

Soğuk Savaş dönemi boyunca komünist rejimle yönetilen Arnavutluk, Enver Hoca iktidarında izolasyonist politikalar izlemiştir. Enver Hoca’nın 1985’te ölümüne kadar dış politikada izolasyonizm etkili olmuş, iç politikada ise katı merkezîyetçi politikalar benimsenmiştir.⁴⁹² Bu durum Arnavutluk’ta demokrasinin gelişmesinde önemli bir engel olmuştur. Enver Hoca sonrası Devlet Başkanlığına gelen Ramiz Alia ise Enver Hoca’nın katı merkezîyetçi politikalarını uygulamaya devam etmiş fakat 1989’da Balkanlar’daki komünist rejimlerin birer birer sona ermesi Arnavutluk’ta da etkisini gösterirken

---

⁴⁸⁹ Limon, op.cit., s. 457.

⁴⁹⁰ Tuncer, op.cit., s. 764.

⁴⁹¹ Şule Kut, “Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye’nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s. 393.

⁴⁹² Nehir Ağırseven, “Soğuk Savaş Sonrası Arnavutluk Cumhuriyeti’nin Siyasal, Ekonomik Yapısı ve Dış Politikası”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, s. 365.

Komünist Parti içinden ve halk tarafından gerçekleştirilen protestolar sonucunda Jivkov, Çavuşesku gibi liderlerin devrilmesi Alia'yı endişelendirmiştir.⁴⁹³ Buna bağlı olarak rejimde yumuşamaya giden Alia, siyasi ve ekonomik reformlar başlatmış ve 1990'lı yıllarla birlikte tıpkı diğer Balkan devletlerinde olduğu gibi Arnavutluk da demokratikleşme sürecine girmiştir. Mart 1991'de yapılan seçimleri Sosyalist Parti (eski adıyla Emek Partisi) kazanmış fakat siyasette ve ekonomide başlatılan reformları uygulama konusundaki isteksizliği hükümetin sonunu getirmiş ve 22 Mart 1992'de erken seçim gerçekleştirilmiştir. Seçimin sonucunda muhalefetteki Arnavut Demokrasi Partisi seçimi kazanmış ve parti lideri Sali Berişha Cumhurbaşkanı olurken Başbakanlığa da Aleksander Maksi'yi getirmiştir.⁴⁹⁴ Muhalefetin iktidara gelmesiyle birlikte Arnavutluk dış politikası yeni bir döneme girmiştir. Bu dönemde Batı dünyasına adapte olmak isteyen Arnavutluk için NATO ve AB üyelikleri önemli olmuş ayrıca komşularla iyi ilişkiler tesis etmek ve Arnavutluk dışında yaşayan Arnavut azınlığın haklarını korumak da dış politikasının ana gündemini oluşturmuştur.⁴⁹⁵

1990'lı yıllarla birlikte Arnavutluk'un demokratikleşme sürecine girmesi Türkiye tarafından olumlu karşılanmış ve ikili ilişkiler karşılıklı üst düzey ziyaretlerle pekiştirilmiştir. 1991'de Türkiye Genelkurmay Başkanı'nın gerçekleştirmiş olduğu Tiran ziyaretinde "*Askeri İşbirliği Anlaşması*" iki devlet arasında imzalanmış,⁴⁹⁶ ayrıca Soğuk Savaş dönemi boyunca dışa kapalı olan Arnavutluk'un bu dönemde dışa açılma ve kapitalist ekonomiye entegre olmaya yönelik politikalarına Türkiye yardım edeceğinin sözünü vermiştir. Arnavutluk bu dönemde Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile Kosova, Yunanistan ile göçmen Arnavutlar, Makedonya ile de Arnavut azınlıkları sorunlarıyla meşgul olmuştur. Arnavutluk'un 1990'lı yıllarla birlikte komşularıyla yaşadığı sorunlu ilişkiler Arnavutluk'u güvenilir bir müttefik arayışına itmiş, Türkiye bu noktada güvenilir müttefik olarak görülmüştür.⁴⁹⁷ 1992 yılında Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel'in Arnavutluk ziyareti sırasında "*Dostluk ve İşbirliği Anlaşması*" imzalanmış, 1993 Ocak

---

⁴⁹³ Melih Duman, "Türkiye-Arnavutluk İlişkileri", **Geçmişten Günümüze Türkiye-Balkan Ülkeleri İlişkileri**, ed. Ayşegül Can, Melih Duman, 1. Baskı, İstanbul: Eğitim Yayınevi, 2022, s. 53.

⁴⁹⁴ Birgül Demirtaş-Coşkun, "Arnavutluk'un Dış Politikası ve Balkanlar'da Arnavut Sorunu", **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s. 71; Ağırseven, op.cit., s. 370.

⁴⁹⁵ Coşkun, op.cit., ss. 71-72.

⁴⁹⁶ Tuncer, op.cit., s. 706.

⁴⁹⁷ Uzel, op.cit., s. 502.

ayında ise Arnavut Savunma Bakanı'nın Türkiye'yi ziyaretiyle birlikte askeri iş birliği kapsamında Arnavutluk'a silah ve asker yardımı gibi pek çok askeri ortaklıklar oluşturulmuş ve Türkiye'nin katkılarıyla Arnavutluk İKÖ üyesi olmuştur.⁴⁹⁸ Ayrıca bu dönemde Arnavutluk'un komşu devletlerinden algıladığı güvenlik endişeleri nedeniyle NATO'nun güvenlik şemsiyesine dahil olma isteği de Türkiye tarafından olumlu karşılanırken Batı'ya entegre olma çabasında olan Arnavutluk'un NATO üyelik süreci Türkiye tarafından desteklenmiştir.

Türkiye-Arnavutluk ilişkilerinde iki devletin de Yunanistan ile yaşadığı anlaşmazlıklar etkili olmuştur. Özellikle 1992-1996 yılları arasındaki Sali Berişha döneminde Türkiye-Arnavutluk ilişkileri olumlu anlamda gelişim göstermiştir. İki devletin iyi ilişkiler tesis edebilmesinde önemli bir etken de tarihsel ve kültürel yakınlıkları olmuştur. Tıpkı Türkiye gibi nüfusunun çoğunluğu Müslümanlardan oluşan Arnavutluk, 1992 yılı itibarıyla demokratik rejimin iktidarıyla birlikte bölgede laiklik politikası uygulayan ikinci devlet konumunda olmuştur.⁴⁹⁹

1997 yılında Sosyalist Parti'nin tekrar iktidara gelmesiyle birlikte bu dönemde Yunanistan ile ikili ilişkilerde yakınlaşma dönemi yaşanmıştır. 1995 yılında Yunanistan ile temelleri atılmaya başlayan ilişkilerde yumuşama dönemi Sosyalist Parti iktidarıyla pekişmiş, bu dönemde Yunanistan dış politikasında Kostas Simitis ile birlikte başlayan değişime Arnavutluk da kayıtsız kalmamıştır. 1990'lı yılların ilk yarısında Balkanlar'a yoğun bir ilgi gösteren ve aktif politikalar izleyen Türkiye'nin 1995 sonrasında bu ilgisinin azaldığı dönem olmuş ve Arnavutluk ilişkileri de bu dönemden payını almıştır.⁵⁰⁰ Sosyalist Parti iktidarıyla birlikte Arnavutluk, Türkiye ve Yunanistan arasında denge politikası uygulamaya özen göstermekten ziyade iki devletle olan ilişkilerini denge gözetmeden geliştirmiştir.⁵⁰¹ Berişha döneminde gelişen Türkiye-Arnavutluk ilişkileri 1997 yılında Sosyalist Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte görece zayıflama yaşamış, bunda Yunanistan-Arnavutluk yakınlaşması etkili olmuştur.⁵⁰² 1990'lı yıllarda

---

⁴⁹⁸ Sönmezoğlu, op.cit., s. 232-233.

⁴⁹⁹ Ağırseven, op.cit., s. 384.

⁵⁰⁰ Şule Kut, "Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s. 389.

⁵⁰¹ Coşkun, op.cit., s. 74.

⁵⁰² Kut, op.cit., s. 390.

Balkanlar’da kendi nüfuz alanlarını oluşturma gayreti içinde olan Türkiye ve Yunanistan için Arnavutluk bir rekabet alanına dönüşmüştür. 1990’lı yılların ortalarında başlayan durağanlık 1998-1999 yılları arasında Kosova Krizi’nin yaşanmasıyla ikili ilişkilerdeki ivmeyi 1990’lı yılların başlarındaki düzeye taşımıştır. İki devlet arasındaki özellikle askeri ilişkiler yeniden eski ivmesini yakalamıştır.⁵⁰³

3.1.6. Türkiye-Hırvatistan İlişkileri

Yugoslavya’yı oluşturan 6 cumhuriyetten biri olan ve Slovenya ile birlikte federasyonun en zengin cumhuriyeti olan Hırvatistan, 25 Haziran 1991’de bağımsızlığını ilan etmiştir. 1990’da ilk kez çok partili seçimler yapılmış ve Hırvatistan Demokratik Birliği (*Hrvatska Demokratska Zajednica-HDZ*) seçimleri kazanırken Cumhurbaşkanlığına Franjo Tudjman seçilmiş⁵⁰⁴ ve 1990’lı yıllar boyunca Hırvatistan devletinin kuruluş süreci yaşanmıştır. Bu dönemde en önemli sorunlardan birini nüfusunun %12’sini oluşturan Krajina bölgesindeki Sırlar oluşturmuştur. Milosevic’in “*Büyük Sırbistan*” politikasına destek veren ve Hırvatistan’dan ayrılmak isteyen Krajina Sırları, Krajina Özerk Bölgesi’ni ilan etmiş; Mart 1991’de Krajina Sırları ve Hırvatistan arasında çatışmalar başlamıştır.⁵⁰⁵ Buna bağlı olarak 1991-1995 yılları arasında Hırvatistan fiili bir savaş durumu içinde olmuştur. Hırvatistan’da bu yıllar arasında gerçekleşen savaşa “*Domovinski Rat (Vatan Savaşı)*” adı verilmiştir.⁵⁰⁶ 1995 yılına kadar Hırvatistan’da savaş durumu yaşanırken Hırvatistan’ın kamusal hayattaki yoğunlaştığı temel sorun doğal olarak yaşanan savaş olmuş, 1995-1999 yıllarında ise Hırvat kamuoyunda Franjo Tudjman’ın politik anlayışına dair duyulan hayal kırıklığı hakim olmuştur.⁵⁰⁷ Bağımsızlığını kazanan Hırvatistan’ın dış politikadaki temel önceliği toprak bütünlüğünü korumak olurken ikinci önceliği ise Avrupa-Atlantik kurumlarla iyi ilişkiler tesis etmek olmuştur. Fakat Tudjman’ın milliyetçi politikaları nedeniyle

⁵⁰³ Sönmezoğlu, op.cit., s. 234.

⁵⁰⁴ Pınar Yürür, “Tarihi Süreç İçerisinde Hırvatistan Dış Politikası”, **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s. 212.

⁵⁰⁵ Hakan Demir, “Soğuk Savaş Sonrasında Hırvatistan”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, s. 218; Armaoğlu, “**20. Yüzyıl Dünya Tarihi (1914-1995)**”, s. 696.

⁵⁰⁶ Demir, op.cit., s. 228.

⁵⁰⁷ Crampton, op.cit., p. 289.

Hırvatistan bu dönemde Batı dünyasının ağır eleştirilerine maruz kalmıştır.⁵⁰⁸ 1991-1999 yılları arasında Cumhurbaşkanı olan Franjo Tudjman'ın iktidarında otoriter bir yönetim anlayışı hakim olurken bu yıllar *Tudjmanizm* yılları olarak adlandırılmış ve Hırvatistan'da Tudjman yönetimi altında liberal ve demokratik değerlerin gelişim sürecinde sorunlar yaşanmıştır.⁵⁰⁹ 10 Aralık 1999 yılında Franjo Tudjman'ın ölümü ile birlikte Hırvatistan'da yeni bir dönem başlamıştır.

Hırvatistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler Türkiye'nin Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan eden devletleri tanıdığı 6 Şubat 1992 tarihi itibarıyla başlamıştır. Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan devletlerden biri olan Türkiye ile Hırvatistan arasındaki ilişkiler olumlu atmosfere sahip olmuş, Hırvatistan'ın Avrupa-Atlantik kurumlara entegre olma politikaları yine Türkiye tarafından desteklenmiştir. Türkiye Eylül 1992'de Zagreb'te büyükelçilik açmış, 16 Temmuz 1994 tarihinde ise Hırvatistan ile Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalamıştır.⁵¹⁰ Bu dönemde ikili ilişkilerdeki en önemli konu Bosna Hersek Krizi olurken Bosna Hersek'te yaşanan olaylar Türkiye için Hırvatistan ile ilişkileri önemli hale getirmiştir.⁵¹¹ Bosna'da yaşanan çatışmalar esnasında Türkiye, Boşnaklar ve Hırvatlar arasında tarafsız arabulucu rolü (*honest broker*) üstlenmiş ve iki ulus arasında uzlaşmanın sağlanması için çabalamıştır. Türkiye 1994'te Washington Anlaşmasıyla Boşnak-Hırvat Federasyonu'nun oluşturulmasında aktif rol oynamıştır.⁵¹² 1995'te imzalanan Dayton Barış Anlaşması ile birlikte bölgede görece sağlanan istikrar ve ABD'nin Balkanlar'da nüfuz alanını artırması sonrası savaş zamanına kıyasla Türkiye-Hırvatistan ilişkilerinde nispi bir azalmaya sebep olmuştur.⁵¹³

3.1.7. Türkiye-Slovenya İlişkileri

Slovenya'da federasyondan ayrı bir devletin kurulmasına yönelik görüşler 1980'li yıllarla birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. 1990'da Slovenya Parlamentosu'nda

---

⁵⁰⁸ Yürür, op.cit., s. 215.

⁵⁰⁹ Demir, op.cit., s. 229.

⁵¹⁰ Bkz., Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, No. 264, 26 Ağustos 2022, Türkiye Cumhuriyeti ile Hırvatistan Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Tesisinin 30. Yıldönümü Hakkında Ortak Açıklama, https://www.mfa.gov.tr/no_-264_-turkiye-cumhuriyeti-ile-hirvatistan-cumhuriyeti-arasında-diplomatik-iliskilerin-tesisinin-30-yildonumu-hakkinda-ortak-aciklama.tr.mfa (e.t. 21.07.2023).

⁵¹¹ Kut, op.cit., s. 398.

⁵¹² Ibid.

⁵¹³ Yürür, op.cit., s. 223.

bağımsızlık yasası görüşülürken 23 Aralık 1990'da plebisit gerçekleştirilmiş ve bu plebisitte bağımsız bir Slovenya'nın kurulmasına yönelik karar alınmıştır.⁵¹⁴ Temmuz 1990'da Slovenya'da çok partili sisteme geçiş yapılırken Nisan 1990'da yapılan seçimler sonucunda Cumhurbaşkanı Milan Kucan olmuştur. 25 Haziran 1991'de Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan eden Slovenya federasyondan ayrılırken en az sorun yaşayan devlet olmuştur. Bunda Slovenya'nın diğer Balkan devletlerinden farklı olarak homojen bir nüfusa sahip olmasından dolayı diğer Balkan devletleri gibi azınlık sorunlarının bulunmaması etkili olmuştur. Bu süreçte ABD ve Avrupalı devletler Yugoslavya'nın bütünlüğünden yana politikalar benimsediği için Slovenya'nın bağımsızlık ilanı tepkiyle karşılanmış, fakat JNA'nın 27 Haziran 1991 saldırısı sonrası Batı camiası bu politikasını değiştirerek 15 Ocak 1992'de Slovenya'nın bağımsızlığını tanımıştır.⁵¹⁵

Yugoslavya'nın dağılma sürecinin başında Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünden yana olan Türkiye için Batılı devletlerin Slovenya'nın ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını tanınması Türkiye'nin bu politikasında değişikliğe sebep olmuştur. Bu bağlamda Türkiye 6 Şubat 1992 yılında Slovenya'nın bağımsızlığını tanımıştır. Türkiye'nin Balkanlar'da en sınırlı düzeyde ilişkileri bulunan Slovenya, kendisinin Balkan ulusu ve Balkan devleti olmadığını ifade etmesi nedeniyle ikili ilişkiler Avrupa düzeyinde sürdürülmektedir.⁵¹⁶ 1 Nisan 1993 yılında Slovenya'nın başkenti Ljubljana'da Türkiye büyükelçiliği faaliyete geçerken Slovenya'da Eylül 1996 tarihinde Ankara'da büyükelçilik açmıştır.⁵¹⁷ Slovenya ve Türkiye arasındaki ilişkilerin kilit noktasını Türkiye'nin NATO üyesi bir devlet olması oluşturmuştur. 1993 yılı itibarıyla Slovenya'nın en önemli dış politika konusu NATO'ya üyelik olmuştur.⁵¹⁸ NATO'ya üyelik konusunda Slovenya için Türkiye önemli bir devlet olarak ön plana çıkmıştır.⁵¹⁹

⁵¹⁴ Nesrin Kenar, "Soğuk Savaş Sonrasında Slovenya'nın Siyasal, Ekonomik Yapısı ve Dış Politikası", **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, s. 331.

⁵¹⁵ Ibid., ss. 332-333.

⁵¹⁶ Kut, op.cit., s. 401.

⁵¹⁷ Bkz., Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye-Slovenya İlişkileri**, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-slovenya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (e.t. 25.07.2023).

⁵¹⁸ Kenar, op.cit., s. 351.

⁵¹⁹ Kut, loc.cit.

3.2. 1990'lı Yıllarda Yunanistan'ın Balkanlar Politikası

Soğuk Savaş'ın sona ermesine paralel olarak 1990'lı yıllarda Balkanlar'da meydana gelen olaylar Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikalarında önemli değişikliklere sebep olmuştur. Yunanistan'ın 1970'li yıllarda başlattığı Balkan Açılımı kapsamında bölge devletleriyle oluşturmaya çalıştığı çok taraflı diplomasi anlayışı, 1990'lı yıllarda başlayan Yugoslavya'nın dağılma süreciyle birlikte sona ermiş ve Yunanistan bölgede ikili taraflı ilişkilere önem vermeye başlamıştır.⁵²⁰ Bu dönemde Yunanistan, Balkanlar'da Batılı müttefiklerinden farklı politikalar benimsemiş ve bu durum eleştirilerine maruz kalmasına sebep olmuştur.⁵²¹ Yunanistan açısından Balkanlar politikasında Ortodoks kimlik ön plana çıkmış, Sırp larla tarihsel bağları ve Ortodoks inanç ekseninde oluşturulan iyi ilişkiler Yunanistan'ın Batı dünyasıyla paralel politikalar yürütmekten ziyade Sırp ların politikalarını destekleyen bir tutum sergilemesinde etkili olmuştur.

1990'lı yılların ilk yarısında Yunanistan, Balkanlar'da yaşanan krizlerde bölgede sorun çözücü devlet olmaktan ziyade sorunun bir parçası haline gelmiştir. Yunanistan'ın Balkanlar politikasının en önemli gündemini Makedonya ile yaşadığı isim anlaşmazlığı oluştururken, 1991-1995 yılları arasında Yunanistan'ın dış politikasını ve Balkanlar politikasını Makedonya Krizi şekillendirmiştir. Hatta Yunan dış politikasının Üsküpleşmesi anlamına gelen “*Skopjanisation*” kavramı bu dönemde kullanılmaya başlanmıştır.⁵²² Balkanlar'a yönelik izlediği politikalar sonucunda pek çok devletle ikili ilişkilerinde sorunlar yaşayan Yunanistan ancak 1990'lı yılların ortalarında politikalarının yanlışlığını fark edebilmiş ve Balkanlar politikasında daha pragmatik bir çizgiyi benimsemiştir.⁵²³ 1990'lı yılların ikinci yarısıyla birlikte Balkanlar politikasında Avrupalı devlet kimliği ile hareket eden Yunanistan, Balkan devletleri ile ilişkilerinde ılımlı bir tavır sergilemiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Yunanistan'ın Balkanlar politikasını meşgul eden tek konu Yugoslavya'nın dağılması olmamış, Yunanistan diğer Balkan devletleriyle de birtakım sorunlar yaşamıştır. Arnavutluk'la göç sorunu gündeme gelirken Bulgaristan'ın hem Türkiye ile ilişkilerini normalleştirilmesi hem de yeni Makedonya devletini anayasal

⁵²⁰ Triantaphyllou, op.cit., p. 172.

⁵²¹ Anastasakis., op.cit., p. 53.

⁵²² Ioannis Armakolas, Giorgos Triantafyllou, “Greece and EU Enlargement to the Western Balkans: Understanding an Ambivalent Relationship”, **Southeast European and Black Sea Studies**, 2017, s. 4.

⁵²³ Larrabee, “**Greece's Balkan Policy...**”, p. 410.

ismiyle tanınması ikili ilişkilerdeki olumlu seyreden ivmeyi tersine çevirmiştir.⁵²⁴ Bu dönemde Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile yakın ilişkiler geliştirmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde de 1974 sonrası Yunanistan'ın ulusal güvenlik endişelerinin ilk sırasında yer alan Türkiye tehdidi varlığını korumaya devam ederken; Türkiye'nin Balkanlar'da aktif politikalar izlemesi ve bölge devletleriyle iyi ilişkiler tesis etmesi Yunanistan'da İslami Kuşak ile çevrelendiği algısını yaratmıştır. Bu algı Yunanistan'ın, Balkanlar'da çok taraflı diplomatik ilişkiler oluşturmaktan ziyade iki taraflı ilişkilere odaklanmasına sebep olmuştur.⁵²⁵ Yunanistan'ın algıladığı bu İslami Kuşak tehdidi Balkanlar'da Sırp, Ruslar ve Yunanlardan oluşan bir Ortodoks Kuşak'ın oluşturulması siyasetini beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Balkanlar'da Yunanistan'ın önderliğinde bir Ortodoks Kuşak ve Türkiye'nin önderliğinde ise bir İslami Kuşak oluşturulacağına yönelik algılamalar ortaya çıkmıştır.⁵²⁶

1990'lı yıllarla birlikte Yunanistan, Balkanlar'da yaşanan olaylar nedeniyle üç sorunla karşı karşıya kalmıştır; eski komünist rejimli devletlerden göç ve Arnavutluk Sorunu, Bosna Hersek'te yaşananlar ve Makedonya ile yaşanan anlaşmazlık.⁵²⁷ Yunanistan'ın dış politikasında 1990'lı yılların ilk yarısı itibarıyla en önemli gündem maddesi Yugoslavya'nın dağılma süreci olmuş, Yunan dış politikası Soğuk Savaş sonrası geçiş sürecinden önemli ölçüde etkilenmiştir. 1990'lı yılların ikinci yarısında ise Yunanistan, bölgenin Avrupalılaşmasına yönelik politikalar izlemiş ve AB'nin Balkanlar'daki temsilcisi olmuştur. Avrupalı devlet kimliği Yunanistan'ı Balkan devletleri açısından daha etkili bir ortak haline getirmiştir.⁵²⁸

3.2.1. Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde Kriz Alanları

1991-1995 yılları arasında Yunanistan'ın dış politikası daha çok Yugoslavya'nın dağılma sürecine odaklanmıştır.⁵²⁹ Zira Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte komünist ideolojinin sona ermesi Yunanistan'ın güvenlik politikalarında önemli bir

---

⁵²⁴ Anastasakis, op.cit., p. 51.

⁵²⁵ Triantaphyllou, loc.cit.

⁵²⁶ Ramet, op.cit., p. 79-82.

⁵²⁷ Fırat, op.cit., s. 29.

⁵²⁸ Anastasakis, op.cit., p. 49.

⁵²⁹ Bestami Sadi Bilgiç, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan", **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, s. 467.

değişim yaratmamış fakat Yugoslavya'nın dağılmasıyla Balkanlar'da ortaya çıkan istikrarsızlıklar Yunanistan'ın dış politikasında yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir. Yunanistan özellikle bu dönemde Makedonya'nın Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan ederek uluslararası sistemde yeni bir devlet olarak ortaya çıkması sürecinde izlemiş olduğu politikalarla Balkanlar'da yaşanan sorunlarda bölgesel bir çözümün parçası olmak yerine sorunun bir parçası olmuş,⁵³⁰ bu nedenle Batılı devletlerle ilişkileri yara almış ve Avrupalı ortakları tarafından uluslararası camiada yalnız bırakılmıştır.⁵³¹ Yunanistan'da tarihsel müttefik olarak görülen Sırların eylemlerine karşı özellikle kamuoyu nezdinde oluşan tepkisizlik ve Bosna'da gerçekleştirmiş oldukları eylemlerde Yunanistan'ın Sırların yanında yer alması⁵³² Batılı devletlerin gözünde prestij kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Bu dönemde Avrupalı ortaklarıyla ilişkileri bozulan Yunanistan ancak 1990'lı yılların ortalarında Balkanlar politikasını değiştirmiştir. Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte Balkanlar'da istikrarsızlıklar ve çatışmalar meydana gelirken Yunanistan özellikle Makedonya'nın bağımsız bir devlet olarak uluslararası sistemde yer almasından büyük rahatsızlık duymuş ve Makedonya ismiyle bu devletin tanınmamasına yönelik politikalar geliştirmiştir. Ayrıca Bosna Hersek'te yaşanan çatışmalarda Batılı devletlerin yanında yer almak yerine Sırlara destek vermesi de bu dönemde tepkilere sebep olmuş, 1990'lı yılların ortalarında politika değişikliğine gidilmesiyle birlikte Yunanistan Balkanlar'da Avrupalı devletlerle uyumlu politikalar geliştirme gayesi gütmüştür. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Yunanistan'ın politikalarının temelinde Sırlarla tarihsel ortaklığı ve Ortodoks bağları belirleyici olurken ayrıca Türkiye'nin ve Yunanistan'ın aralarındaki pek çok anlaşmazlık konusu nedeniyle karşı karşıya gelmeleri iki devletin Balkanlar'a yönelik politikalarında birbirlerine karşı ciddi bir şüphecilik sergilemelerine sebep olmuştur.⁵³³ Buna bağlı olarak bu başlık altında Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ortaya çıkan kriz alanlarına yönelik Yunanistan'ın izlediği politikalar aktarılmaya çalışılacaktır.

---

⁵³⁰ Kırıldökme, “Yunanistan’ın Türkiye Algısı Çerçevesinde...”, s. 61.

⁵³¹ Haralambos Kondonis, “Bilateral Relations Between Greece and Former Yugoslav Republic of Macedonia”, **Athens-Skopje: An Unesasy Symbiosis (1995-2002)**, ed. Evangelos Kofos, Vlas Vlasidis, Athens: Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), 2005, p. 56.

⁵³² Anastasakis, op.cit., p. 52.

⁵³³ Ibid., p. 50.

3.2.1.1. Bosna Hersek Krizi ve Yunanistan

Bosna Hersek'te yaşanan savaş süresince Yunanistan'ın genel dış politika eğilimi Sırp yanlısı olmuştur.⁵³⁴ Yunanistan'ın bu dönemde dış politika anlayışında güvenlik endişelerinin ön planda olması, Boşnaklar ve Sırp'lar arasında geçen çatışmalarda hem NATO hem de AT üyesi bir devlet olmasına rağmen Batılı ortaklarından farklı hareket ederek Sırp'ların yanında yer almasını etkilemiştir. Yunanistan, Bosna Hersek'te gerçekleşen olaylarda Sırbistan'a gerek kamuoyunda gerekse Yunan medyası ve siyasi elitler nezdinde destek vermiş olsa da 6 Nisan 1992 tarihinde Avrupa devletleriyle birlikte Bosna Hersek'in bağımsızlık ilanını tanımış, bu tanıma PASOK lideri Papandreou tarafından büyük bir hata olarak değerlendirilmiştir.⁵³⁵ Yunanistan'ın bu dönemde izlediği Sırp yanlısı politikalarında Yunan Ortodoks Kilisesi'nin önemli bir etkisi olmuştur. Yunan Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Kilise'nin desteğini "*Ortodoks Kilisesi her zaman Sırp halkının yanında*" diyerek açıklamıştır.⁵³⁶

Yunan kamuoyunda bu dönemde Sırp'lara yönelik yoğun olarak ortaya çıkan destek, Sırp'ların Boşnaklara gerçekleştirdikleri etnik temizlik faaliyetlerinde Yunan kamuoyunun sessiz kalmasında etkili olmuştur. Tachis Michas'a göre; Yunanlar bu dönemde sadece Sırp'ların yanında yer almamış, Sırp'ların en karanlık tarafını desteklemiş ve yaptıkları en mantıksız şey NATO harekâtlarını eleştirmekten ziyade Sırp'lar tarafından işlenen suçlara kayıtsız kalmaları olmuştur.⁵³⁷ Yunanistan siyasi elitleri Bosna Hersek'te yaşanan savaş döneminde Batılı müttefikleri ile Yunan kamuoyu arasında kalmış ve iki tarafı da dengelemeye yönelik politikalar yürütmeye çabalamıştır. Yunanistan'ın siyasal hayatındaki etkili iki parti olan Yeni Demokrasi Partisi ve PASOK liderleri bu dönemde Bosna Hersek'te gerçekleşen olaylarda iki tarafında sorumlu tutulması gerektiğini çünkü suçların ilgili taraflarca eşit bir şekilde işlendiğini ileri sürerken bu süreçte Bosnalı Sırp'ların gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerini kınamaktan kaçınmışlardır.⁵³⁸

Yunanistan'ın bu dönemde Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin yanında yer alması sadece din veya tarihsel ortaklık bağlarıyla açıklanamaz. Ayrıca bu dönemde

---

⁵³⁴ Bilgiç, op.cit., s. 468.

⁵³⁵ Amarandi Penelope Barrett, **The Muslim Arc and Greece's Support for Serbia during the Bosnian War of 1992-1995**, Chapel Hill: University of North Carolina, 2023, pp. 29-30.

⁵³⁶ Michas, op.cit., pp. 20-21.

⁵³⁷ Ibid., p. 4.

⁵³⁸ Barrett, op.cit., p. 34.

özellikle Bosna Hersek'te gerçekleşen savaş neticesinde Türkiye'nin Balkanlar'daki rolünün artması, zaten Soğuk Savaş sonrası uluslararası konjonktürdeki stratejik önemini kaybettiği düşüncesi nedeniyle endişeli olan Yunanistan'ı bir de Türkiye tehdidiyle karşı karşıya getirmiştir. Yunanistan'ın bu dönemde anlaşmazlıklar yaşadığı Bosna Hersek, Makedonya, Arnavutluk ve Bulgaristan ile Türkiye'nin iyi ilişkiler tesis etmesi Yunanistan'da şüpheyle karşılanırken bu ülkelerdeki Müslüman ve Türk nüfusu Yunanistan'da Türkiye tarafından çevrelendiği endişesini yaratmıştır. Bu dönemde İslami Kuşak'a karşı bir Ortodoks Kuşak oluşturmak isteyen Yunanistan, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile yakın ilişkiler kurmuştur. Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı duyduğu bu güvenlik endişesi Sırp siyasi elitleri tarafından da güçlü bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Nitekim 16 Mart 1992'de Milosevic yapmış olduğu bir açıklamada *“Türk egemenliği döneminde bizi birleştiren ruhun Yunanlıları ve Sırpırları bir kez daha birleştirdiğini”*⁵³⁹ ifade etmiş; 1993'te ise Bosnalı Sırp lider *“Tanrı ve Yunanlılar bizimle”* açıklamasıyla Yunanlıların Sırpırlara olan desteğine vurgu yapmış ve yalnız olmadıklarını ifade etmiştir.⁵⁴⁰ Bu dönemde Yunanistan'da Sırp görüşlerinin yayılmasında 1992 yılında kurulan Yunan-Sırp Dostluk Derneği'nin de etkisi olmuştur.⁵⁴¹

Yunanistan'ın Sırpırlarla geliştirmiş olduğu iyi ilişkileri ve Yugoslavya'nın dağılma sürecinde izlediği Batılı ortaklarıyla uyumsuz politikaları uzun vadede Batılı devletler ve Sırpırlar arasında bir diyalog sürecinin başlatılması hususunda etkili olmuş ve iki taraf arasında Yunanistan arabuluculuk rolü üstlenmiştir.⁵⁴² Özellikle Mayıs 1993'te Yunanistan'ın arabuluculuğu Vance-Owen Planı kapsamında tarafları uzlaştırma konusunda etkili olmuş, Mitsotakis'in yoğun baskıları sonucunda Milosevic ve Bosnalı Sırpırların lideri Radovan Karadzic, Vouliagmeni Barış Planını imzalamışlar fakat plan Bosnalı Sırpırların Parlamentosu'nda onaylanmamıştır.⁵⁴³ Yunanistan bu dönemde hem Makedonya'ya yönelik politikasını sertleştirmesi hem de Sırpırlara yönelik uluslararası ambargoyu ihlal etmesi nedeniyle Batılı ortaklarının ciddi eleştirileriyle karşı karşıya

---

⁵³⁹ Michas, op.cit., p. 32.

⁵⁴⁰ Ruza Fotiadis, “United against ‘The Horsemen of the Apocalypse’ and ‘The Chessmen of the Devil’”. The Greek-Serbian Friendship during the 1999 NATO Intervantion in Yugoslavia”, **Southeast European Studies**, Vol. 70, No. 2, 2022, p. 226.

⁵⁴¹ Michas, op.cit., p. 24.

⁵⁴² Fırat, op.cit., ss. 33-34.

⁵⁴³ Ritsa Panagiotu, Anastasios Valsis, “How is the Sovereign Debt Crisis Affecting Greece's Relations with the Balkan Countries and Greece's Standing in the Region? An Initial Impact Assessment”, **ELIAMEP**, 2014, p. 23.

kalmıştır. Yunanistan Balkan komşularına yönelik izlediği bu politikaları nedeniyle Batı dünyasında gittikçe yalnızlaşırken bölgesel rekabet içinde bulunduğu Türkiye ise bu dönemde Balkanlar'daki faaliyetlerini artırarak Batılı devletlerle ortak paydada hareket etmiştir. Bölgede istikrarın sağlanması için aktif hareket eden Türkiye, Balkanlar'daki Türk-Yunan rekabetinde 1990'lı yılların ilk yarısında Yunanistan'a nazaran izlediği uyumlu politikalar sayesinde avantajlı duruma gelmiştir.

3.2.1.2. Makedonya Krizi ve Yunanistan

Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ortaya çıkan Makedonya Krizi'nin kökleri aslında 19. yüzyıla dayanmaktadır. 19. yüzyılın son çeyreğinde Makedonya⁵⁴⁴ ortaya çıkan ulus devletler arasında Balkanlar'da ciddi anlaşmazlıkların odak noktasını oluşturmuştur. Yunanlar, Bulgarlar ve Sırp'lar arasında Makedonya coğrafyası önemli bir rekabet alanı olmuş, bahsi geçen üç ulusta Makedonya'nın kendi kültürlerinin bir parçası olduğunu iddia ederek bölgeyi kendi hakimiyet alanları olarak değerlendirmişlerdir.⁵⁴⁵ Makedonya Sorunu, Soğuk Savaş'ın yaşandığı dönemle birlikte dondurulmuş olsa da 1991 yılında Makedonya'nın Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan etmesiyle yeniden gündeme gelmiştir.⁵⁴⁶ 1990'lı yıllarda yaşanan Yeni Makedonya Sorunu'nun Balkanlar'ı alevlendirebileceğine dair korkular ortaya çıkmış, Makedonya sahip olduğu merkezi konumu nedeniyle bu dönemde tekrardan çatışan çıkarların odak noktası haline gelmiştir.⁵⁴⁷

17 Eylül 1991'de Makedonya'nın Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan etmesi Yunanistan'da ciddi bir tepkiye sebep olmuştur. Yunanistan'ın Makedonya adıyla yeni bir devletin kurulmasına göstermiş olduğu aşırı tepki sonucunda Makedonya bölgede bir kriz alanı olarak yeniden ortaya çıkmıştır. Yunanistan için bağımsız bir Makedonya

---

⁵⁴⁴ “Makedonya terimi, 1878 Berlin Antlaşması sonrası Manastır, Selanik, Kosova vilayetleri ile Drama ve Serez sancağını içine alan bölgeyi ifade etmek için kullanılırken Osmanlı Devleti Makedonya terimi kullanmak yerine bölgeyi Vilâyat-ı Selâse (Üç vilayet) olarak adlandırmıştır.” Bkz., A. Gül Tokay, “Makedonya Sorunu Tarihsel Bir Bakış:1878-1908”, **Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar**, ed. Kemâli Saybaşı, Gencer Özcan, 1. Baskı, Ankara: Bağlam Yayıncılık, 1997, s. 23.

⁵⁴⁵ Makedonya üzerindeki Yunan, Bulgar ve Sırp iddialarına dair detaylı bilgi için bkz., Heraclides, op.cit., pp. 1-19.

⁵⁴⁶ Nazif Mandacı, “Makedonya Cumhuriyeti: Balkanlarda Hareketli Bir Çatışma Fayı”, **Çağdaş Balkan Siyaseti**, ed. Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2012, s. 209.

⁵⁴⁷ Bechev, loc.cit.

devletinin kurulması Makedonya İsim Sorunu ve Yunanistan'da bulunan Slav-Makedon Ulusal Azınlık Sorunu'nu gündeme getirmiştir.⁵⁴⁸ Yunanistan, Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından yeni devleti tanımamakla kalmamış ayrıca uluslararası platformlarda Makedonya'nın tanınmaması için de büyük çaba sarf etmiştir. Yunanistan'ın bu dönemki en önemli dış politikası bu devletin Makedonya ismiyle tanınmasının önüne geçmek olmuştur. Makedonya'nın tarihsel olarak bir Yunan bölgesini belirtmek amacıyla kullanıldığı ve bir Slav devletinin bu ismi kullanmasının Yunanistan'ı tarihinin ayrılmaz parçalarından mahrum bırakacağı düşüncesi bu dönemde savunulmuştur.⁵⁴⁹ Ayrıca Makedonya'nın ismi ile birlikte bayrağını ve anayasasını da toprak bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak algılayan Yunanistan, bu gerekçeyle Makedonya'nın bayrağını ve anayasasını değiştirmeye çalışmıştır.⁵⁵⁰ Yunanistan için ülkesel bütünlüğüne ve ulusal birliğine yönelik tehdit olarak algılanan Makedonya Anayasası'nın 3. ve 49. maddeleri bu hususta revize edilmiştir.⁵⁵¹ Makedonya 6 Ocak 1992'de anayasasının 3. maddesine "*Makedonya Cumhuriyeti'nin komşu devletlere karşı hiçbir toprak talebi yoktur.*"; 49. maddesine ise "*Cumhuriyet başka ülkelerin egemenlik haklarına ve iç işlerine karışmayacaktır*" cümlelerini eklemiştir.⁵⁵² Makedonya ile Yunanistan arasında Makedonya bayrağına yönelik de bir anlaşmazlık yaşanmış, Makedonya'nın bayrağında 16 ışıklı Virgina Güneşi'nin kullanılması Yunanistan ulusal sembollerinden biri olduğu gerekçesiyle tepkiyle karşılanmıştır.⁵⁵³

Bu dönemde Maastricht Antlaşması ile AB'yi gerçekleştirme hedefi olan AT de Avrupa'daki siyasi birliğin bozulmaması adına Makedonya'yı tanımayarak Yunanistan'ın Makedonya politikası yönünde hareket etmiştir.⁵⁵⁴ Yunanistan'ın Makedonya'nın tanınmaması için uluslararası kamuoyuna yaptığı diplomatik baskı ve uluslararası kuruluşlara üyeliği konusunda kullandığı veto yetkisi, Yunanistan'ın Makedonya politikasının en önemli hareket noktası olmuştur.⁵⁵⁵ Makedonya'nın

---

⁵⁴⁸ Heraclides, op.cit., p. 116.

⁵⁴⁹ Nikolaos Zahariadis, "Greek Policy towards the Former Yugoslav Republic of Macedonia (1991-1995)", **Journal of Modern Greek Studies**, Vol. 14, No. 2, 1996, p. 311.

⁵⁵⁰ Şule Kut, "Makedonya-Yunanistan Anlaşmazlığının Boyutları", **Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar**, ed. Kemâli Saybaşı, Gencer Özcan, 1. Baskı, Ankara;: Bağlam Yayıncılık, 1997, ss. 287-288.

⁵⁵¹ Ibid., ss. 292-293.

⁵⁵² Ibid.

⁵⁵³ Ibid., s. 295.

⁵⁵⁴ Veremis, "**A Modern History of the Balkans...**", p. 142.

⁵⁵⁵ Kut, op.cit., s. 288.

bağımsızlığını ilan ettikten sonra uluslararası tanınma talebine karşılık; Yunan parlamentosu 4 Aralık 1991 tarihinde Makedonya isminin Yunanistan'a karşı toprak iddialarını ima ettiği gerekçesiyle Makedonya ismini değiştirmedikçe, Yunan toprakları üzerindeki hak iddialarına karşı anayasal güvence vermedikçe ve Yunanistan'da Makedon azınlığı olmadığını kabul etmedikçe tanımayacakları kararını almıştır.⁵⁵⁶ Yunanistan'ın almış olduğu bu kararlar Hırvatistan'ın ve Slovenya'nın tanınmasına yönelik AB Dışişleri Bakanları toplantısında alınan karara dahil edilmiş ve karara tanınmayı *"komşu bir devlet üzerinde toprak iddiası olmayan ve düşmanca propaganda yapmak veya irredentist amaçları ima eden bir ismi kullanmaktan vazgeçecek olan cumhuriyetlerle"* sınırlandıran bir paragraf eklenmiştir.⁵⁵⁷

Makedonya'nın tanınması konusu Yunanistan'da sadece dış politikayı etkileyen bir konu olarak kalmamış, iç politikada da etkisini göstermiştir. İktidarda olduğu dönemde Mitsotakis'in milliyetçilikten uzak politikaları benimsemesi muhalif kesimde tepkiye sebep olmuştur. Bu dönemde Yeni Demokrasi Partisi üyesi ve Dışişleri Bakanı olan Antonis Samaras'ın Makedonya konusundaki tutucu tavrı ve muhalefetteki PASOK'un Makedonya Sorunu'nu iç politikada bir silah olarak kullanması da Makedonya konusunda Mitsotakis Hükümetinin esnek politikalar izlemesinin önüne geçmiştir.⁵⁵⁸ Makedonya'nın bağımsızlık ilanı sadece Yunan siyasi elitlerinin sert tepkilerine sebep olmamış, Yunan kamuoyundan da bağımsızlık ilanına ciddi tepkiler yükselmiştir. Hem yurt dışındaki hem de yurt içindeki Yunanlar sokaklarda *"Makedonya Yunandır"* sloganları atarken ayrıca Yunanistan'da Makedonya'nın Yunan olduğuna dair ciddi propagandalar yürütülmüştür.⁵⁵⁹ Yunanlar için Makedonya, bir isim ve bir bölge olarak Yunan kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmüştür.⁵⁶⁰ Yunanistan'ın Makedonya hususunda sergilediği tavrın altında yatan temel gerekçe aslında tarihsel faktörlere bağlı olmuş, isim ve bayrak gibi sembollere olan tepkisi iki devletin de üzerine inşa ettikleri tarih yorumlamasında Makedonyalı İskender'in mirası üzerindeki çatışmadan kaynaklanmıştır.⁵⁶¹

⁵⁵⁶ Zahariadis, op.cit., pp. 309-310; Roudometof, op.cit., p. 258.

⁵⁵⁷ Veremis, loc.cit.

⁵⁵⁸ Roudometof, op.cit., p. 261.

⁵⁵⁹ Ibid., p. 260.

⁵⁶⁰ Ibid., p. 285.

⁵⁶¹ Kut, op.cit., s. 302.

Yunanistan'da 1993 seçimlerini Papandreou'nun partisi PASOK'un kazanması Makedonya politikalarında önemli bir değişiklik meydana getirmemiş ve bu sorun etrafında Yunanistan'ın sert politikaları devam etmiştir. Makedonya'nın FYROM adıyla Batılı devletler tarafından tanınmaya başlanması ve 7 Nisan 1993'te BM Güvenlik Konseyi'nin 817 sayılı kararı doğrultusunda Makedonya'nın geçici olarak FYROM adıyla BM üyesi olması⁵⁶² Yunanistan'ı ikili yollara başvurarak bölgedeki avantajlarını kullanmaya yöneltmiş ve bu hususta 16 Şubat 1994 tarihinde Selanik Limanı'nı kapatarak Makedonya'ya ambargo uygulamıştır.⁵⁶³ Yunanistan'ın uygulamış olduğu ambargo Batı dünyasında tepkiyle karşılanırken ayrıca Yugoslavya'dan ayrılan devletler içerisinde ekonomik olarak güçsüz bir devlet olan Makedonya'nın daha da zor durumda kalmasına sebep olmuştur. Makedonya'nın Yunanistan politikaları nedeniyle düştüğü yalnızlık Batı dünyasında sempati toplamasını sağlamıştır. Bu nedenle Yunanistan ve Batılı devletlerin ilişkileri bozulmuştur. Zahariadis göre; Makedonya konusunda Yunan iç politikasında farklı görüşlerin bulunması, tarihsel faktörlerin Yunan olmayanlar için anlaşılması zor bir yapıya sahip olması ve bu dönemde Bosna Hersek'te önemli gelişmelerin yaşanması gibi etkenler nedeniyle Yunanistan'ın Makedonya konusundaki endişelerini Batılı ortaklarına anlatma konusunda sıkıntılar yaşadığını ifade etmiştir.⁵⁶⁴

Yunanistan Avrupalı devletlerle ilişkilerinin bozulmasıyla birlikte bölgede sadece Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile iyi ilişkileri olan bir devlet konumuna gelmiş ve uluslararası camiada gittikçe yalnızlaşmaya başlamıştır. Bu nedenle Yunanistan dış politikasında değişikliğe gitmek mecburiyetinde kalmıştır. 1995 yılı itibarıyla Balkanlar'a yönelik politikalarında daha ılımlı bir tavır sergilemeye başlayan Yunanistan'ın Makedonya ile ilişkileri 13 Eylül 1995'te imzalanan Geçici Anlaşma (*Greece and Former Yugoslav Republic of Macedonia Interim Accord*) ile düzelmeye başlamış, Geçici Anlaşma kapsamında Yunanistan FYROM'u kabul ederek Selanik Limanı'nda uyguladığı ambargoya son vermiş; Makedonya ise Virgina Güneşi'ni gösteren bayrağını ve Yunanistan için irredentist amaçlar taşıyan anayasasında önemli

⁵⁶² BMGK ilgili kararı için bkz., S/RES/817 (1993), 7 Nisan 1993, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/203/74/PDF/N9320374.pdf?OpenElement> (31.07.2023).

⁵⁶³ Veremis, op.cit., pp. 148-149.

⁵⁶⁴ Bu dönemde Mitsotakis'in alternatif Makedonya isimlerine ılımlı yaklaşımının yanında Samaras ve PASOK lideri Papandreou'nun tavizsiz tutumu farklı görüşleri ortaya çıkarmıştır. Papandreou 1993'te yaptığı konuşmada "adımız hayatımızdır (*our name is our life*)" ifadesini kullanmıştır. Bkz., Zahariadis, op.cit, pp. 311-312; Michas, op.cit., p. 42.

değişikler yapmayı kabul etmiştir.⁵⁶⁵ Yunanistan'ın ve Makedonya'nın adına herhangi bir atıfta bulunmayan bu anlaşmada Yunanistan “*Birinci Taraf*”, Makedonya ise “*İkinci Taraf*” olarak adlandırılmış ve anlaşmanın 30 gün içerisinde yürürlüğe girmesi öngörülmüştür.⁵⁶⁶

1995 yılında başlayan ve 1996 yılında Papandreou'nun ölümüyle yerine gelen Kostas Simitis'le devam eden Balkanlar'a yönelik politika değişiklikleri hissedilirken bu dönemde Türkiye ile Kardak Krizi'nin gündeme gelmesi ilgiyi tekrar Türkiye'nin üzerine çekmiş ve Makedonya Sorunu geri planda kalmıştır. Simitis'in yeni politika anlayışı kapsamında ikili ilişkilerdeki resmi temaslar artış göstermiş ve isim sorunu çözilememiş olsa da iş birliği ve iyi ilişkiler tesis edilmeye gayret edilmiştir. Yunanistan'ın Makedonya'ya yönelik dış politikasının yumuşamaya başlaması yaptırımlardan ve baskılardan ziyade ekonomik etkileşimlerden ve yatırımlardan sağlayabileceği faydanın daha fazla olduğunu anlamasından kaynaklanmıştır.⁵⁶⁷ İki devlet arasında 14 Aralık 1999 tarihinde Askeri İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır.⁵⁶⁸

1990'lı yıllarda Makedonya ile yaşanan isim sorunun yanında ayrıca Yunanistan'da bulunan Makedon azınlık da ikili ilişkileri etkileyen önemli bir etken olmuştur. Yunanistan kendi sınırları içerisinde etnik azınlık grupları olmadığını iddia etmektedir. Bu hususta Ege Makedonya'sındaki merkezi Selanik olan *Makedhonia* bölgesinde sayıları 200.000'i aşkın Makedon etnik azınlıklar Slavca konuşan Grekler (*Slavofon Grekler*) olarak nitelendirilmekte ve Yunanistan tarafından tanınmamaktadır.⁵⁶⁹ ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Uluslararası Af Örgütü ve Helsinki Watch gibi insan hakları kuruluşları yayınladıkları raporlarda Makedon azınlığın haklarının ihlal edildiği ifade etmesi Makedon azınlığın hak ihlallerinin uluslararası alana taşındığını göstermektedir.⁵⁷⁰

---

⁵⁶⁵ Kondonis, op.cit., p. 57.

⁵⁶⁶ Kut, op.cit., s. 290.

⁵⁶⁷ Anastasakis, op.cit., p. 56.

⁵⁶⁸ Kondonis, op.cit., p. 61.

⁵⁶⁹ Kut, op.cit., s. 299.

⁵⁷⁰ Halim Çavuşoğlu, “Ege Makedonları”, **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, s. 519.

3.2.1.3. Kosova Krizi ve Yunanistan

1990'lı yılların ilk yarısında Yunanistan Yugoslavya'da ortaya çıkan kriz alanlarına yönelik izlediği politikalar nedeniyle Batılı devletlerle ilişkileri olumsuz etkilenirken ayrıca bölgede rekabet içinde olduğu Türkiye'ye karşı dezavantajlı duruma düşmüştür. Bu dönemde Balkanlar'a yönelik izlediği politikalarının yanlışlığıyla yüzleşen Yunanistan 1995 yılının sonlarına doğru politika değişikliğe gitmiştir. 1995 yılında Bosna Hersek'teki savaş ABD'nin sürece müdahale etmesiyle birlikte sona ermiş ve Makedonya ile Yunanistan arasında da geçici bir uzlaşa sağlanmıştır. 1996 yılında Simitis'in iktidara gelmesiyle birlikte dış politikasında daha Avrupalı bir vizyon benimseyen Yunanistan bu hususta komşu Balkan devletleriyle ilişkilerini düzeltmeye gayret etmiş ve Balkanlar'da AB kimliğine sahip tek devlet olarak bölge devletleri ile ilişkilerinde bu kimliği ile hareket etmiştir. Fakat 1998 yılı itibarıyla Balkanlar'da yaşanan Kosova Krizi Yunan dış politikasında zorlayıcı bir süreç olmuştur. Dış politikada popülist milliyetçi söylemlerden uzaklaşan Simitis'in yeni vizyonu ile Yunan kamuoyu arasındaki farklılıklar Yunanistan'ı Kosova Krizi'nde bir kısa kaç içine almıştır. Yunan kamuoyundaki yoğun Sırp desteği ve anti-Amerikancı duygulara karşılık Yunanistan'ın bir NATO üyesi devlet olarak bu süreçte yerine getirmekle yükümlü olduğu sorumlulukları, Kosova'da meydana gelen olaylarda dış politikasını yönlendiren unsurlar olmuştur. NATO'nun Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni bombalaması Yunan kamuoyunda tepkiye ve anti-Amerikancı duyguların gün yüzüne çıkmasına sebep olsa da Yunan Hükümeti kamuoyuna rağmen NATO'nun eylemlerine destek vermiştir.⁵⁷¹ Fotiadis'e göre Yugoslavya'da gerçekleşen krizler Yunanistan siyasasını birleştirmiş; Batı ve ABD karşıtlığı, sağ ve solu bu süreçte benzer politik anlayışta buluşturmuştur.⁵⁷²

Kosova Krizi'nde Yunanistan ve Türkiye belirli noktalarda benzer politikalara sahip olmuştur. İki devlet de Kosova'nın bağımsızlığından ziyade özerklik statüsüne geri kavuşmasını desteklerken ayrıca bölgede istikrarsızlıklara sebep oluşturabilecek eylemlerin barışçıl yollarla çözümünden yana olmuşlardır. Fakat NATO'nun bölgedeki faaliyetlerine yönelik izledikleri politikalar farklılık göstermiştir. Yunanistan, NATO'nun askeri operasyon düzenlemesine yönelik Sırplarla sahip olduğu tarihsel bağları nedeniyle çekimser kalırken ayrıca NATO'nun BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisi olmadan güç

---

⁵⁷¹ Larrabee, op.cit., p. 411.

⁵⁷² Fotiadis, op.cit., p. 234.

kullanmasına da karşı çıkmıştır.⁵⁷³ Daha sonra Batılı müttefiklerinin politikalarına destek vererek NATO'nun askeri operasyonlarına karşı çıkmamaya karar veren Simitis Hükümeti hem kamuoyu hem de parlamentodaki muhalefet tarafından NATO'yla hareket etmesinden dolayı eleştirilmiştir.⁵⁷⁴ Yunanistan NATO'nun askeri operasyonlarına katılmamakla birlikte NATO'nun limanlarını ve yakıt hatlarını kullanmasına izin vermiştir.⁵⁷⁵ Türkiye ise Kosova Krizi'nde NATO'nun askeri operasyonuna doğrudan katılan bir NATO müttefiki olmuş, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne yönelik gerçekleştirilen hava operasyonuna da aktif olarak katılım göstermiştir.

3.2.2. Yunanistan-Yugoslavya Federal Cumhuriyeti İlişkileri

Yunanistan'ın 1990'lı yıllarda Balkanlar'da yaşanan gelişmelere yönelik izlediği politikalarını etkileyen en önemli faktör Sırlarla demografik ve kültürel bağların yarattığı müttefiklik ilişkilerinin hem kamuoyunda hem de Yunan medyasında sürekli dile getirilmesi olmuştur. Fotiadis; iki ulus arasında dostluk kavramının gelişmesinde Ortodoks inanca sahip olmaları, Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmalarda öncü rol oynamaları, Doğu Roma İmparatorluğu mirası ve pek çok savaşta birlikte savaşmalarının etkili olduğunu vurgularken; ayrıca 1990'lı yıllarda Yunan ve Sırp kamuoyunda bu tarihsel yakınlığın büyük destek kazandığını ifade etmiştir.⁵⁷⁶ Bu dönemde iki ulusun da ortak düşman algısı (Türkiye ve Bulgaristan) ikili ilişkilerdeki dostluk vurgusunun yoğunlaşmasında önemli bir etken olmuştur. Türkiye tarafından İslami Kuşak ile çevrelendiği endişesi Yunan-Sırp yakınlaşmasında ve dış politikasında en önemli unsur olurken Yunan Başbakanı Mitsotakis Alman gazetesi der Spiegel'e verdiği röportajda; *"Evet, Yunanistan'ın AK ile bağının Müslüman bir kordon tarafından kesilmesi tehlikesi var... ve Yunanistan'ın Sırlara karşı bu kadar düşünceli olmasının nedeni bu"* olduğunu ifade eden açıklamalarda bulunmuştur.⁵⁷⁷ Ayrıca iki ulusun da tarihsel süreç içerisinde Makedonya Sorunu kapsamında Bulgar irredentizmine dair çekinceleri de yine bu dönemde yakın ittifak ilişkileri geliştirmelerinde önemli bir rol oynamıştır.

⁵⁷³ Carol Migdalovitz, "Kosovo: Greek and Turkish Perspectives", **United States Congressional Research Service**, 1999, p. 2.

⁵⁷⁴ Ibid., p. 3.

⁵⁷⁵ Ibid., p. 4.

⁵⁷⁶ Fotiadis, op.cit., p. 226.

⁵⁷⁷ Barrett, op.cit., p. 25.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte oluşan yeni konjonktürde Yunanistan'ın Batı dünyasındaki stratejik önemini kaybettiğine dair endişelere kapılması nedeniyle dış politikasında güvenlik endişelerinde Türkiye tehdit unsuru olma özelliğini korurken Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ise dost kimliğiyle bu dönemde önem kazanmıştır. Yunanistan'ın güvenlik endişeleri ekseninde Ankara düşman, Belgrad ise dost olarak tanımlanmıştır.⁵⁷⁸ Bu dönemde Yugoslavya'nın dağılma sürecinde yaşanan şiddetli çatışmalar ve Sırpların uluslararası izolasyonla mücadelesinin yanında ayrıca Yunanistan da yeni konjonktür içindeki önemine dair kaygılar taşırken ve iç politikada ekonomik krizle uğraşırken dış politikada ise Makedonya Krizi'yle mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştır. Sırp-Yunan kardeşliğine dair 1990'lı yıllarda artış gösteren söylemler en yoğun olarak Bosna Hersek'teki savaş döneminde kullanılmıştır. Yunan medyası tarafından Bosnalı Sırp kardeşlerini savunan kurbanlar olarak tasvir edilirken Bosnalı Sırp lideri Radovan Karadzic'den Balkanlar'daki Ortodoks kardeşler için bir savaşçı olarak bahsedilmiştir.⁵⁷⁹

1996 yılında Kostas Simitis'in iktidara gelmesi Yunanistan-Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ilişkilerinde bir kopma yaşanmasına dair beklentileri oluşturmuş olsa da Simitis de halefi Papandreou'nun politikalarının izinden devam etmiş ve ikili ilişkilerde herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır.⁵⁸⁰ 1998 yılı itibarıyla Balkanlar'da Kosova Krizi'nin meydana gelmesiyle birlikte Avrupalı ortakları ile ilişkilerini düzelter Yunanistan için zor bir süreç yaşanmış, bu dönemde Yunan kamuoyunda Anti-Amerikancı duygular tekrar uyanırken özellikle 1999 NATO askeri operasyonları Yunan kamuoyunda ciddi tepkiyle karşılanmıştır. NATO'nun Kosova müdahalesiyle Sırpların Batı emperyalizminin kurbanı olduklarına dair kanı Yunan toplumunda hakimiyet kazanmış⁵⁸¹ ve Yunan halkı tarafından protestolar yükselmiştir. Atina yönetimi bu dönemde Yunan kamuoyunun baskıları ve NATO üyesi devlet olmasının getirdiği sorumlulukları arasında kalırken NATO askeri operasyonlarına fiili olarak katılmamış ve Kosova Krizi'nde Batılı aktörlerin politikalarında çekimser tavrını korumuştur.

---

⁵⁷⁸ Ibid, p. 11.

⁵⁷⁹ Fotiadis, op.cit., p. 230.

⁵⁸⁰ Michas, op.cit., pp. 71-72.

⁵⁸¹ Fotiadis, op.cit, p. 231.

3.2.3. Yunanistan-Bulgaristan İlişkileri

1989 yılında Jivkov rejiminin devrilmesi ile dış politika anlayışını değiştiren Bulgaristan, komşularıyla iyi ilişkiler tesis etmeye önem vermiş ve rejim değişikliği ile birlikte Türk azınlığa yönelik baskı ve asimilasyon politikalarına da son vermiştir. Türkiye-Bulgaristan ilişkileri 1989 sonrasında yeni bir sürece girmiş ve iki devlet arasındaki ilişkiler normalleşmeye başlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermiş olmasına rağmen Soğuk Savaş dönemindeki güvenlik endişelerini bu yeni dönemde de sürdüren Yunanistan için Türkiye-Bulgaristan yakınlaşması endişeyle takip edilmiştir. Bu dönemde Balkanlar'da ortaya çıkan milliyetçi duygular Yugoslavya'nın dağılmasıyla sonuçlanırken Yugoslavya'nın dağılmasının Bulgar milliyetçiliğini tetikleyeceğine yönelik Yunanistan'da oluşan kaygılar, Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinin normalleşmeye başlaması ile birlikte artış göstermiştir.⁵⁸² Yunanistan, bu dönemde Bulgaristan'ın Makedonya kartını oynaması ihtimalinden büyük tedirginlik duymuştur.⁵⁸³ Fakat Bulgaristan, komünizm sonrası dış politikasında komşularıyla iyi ilişkiler tesis etme yolunda siyasal hedefler belirlemiştir.

Bulgaristan 1990'lı yıllarda iç siyasette yaşadığı iktidar değişiklikleriyle dış politikasına yön verirken bu husus Türkiye ve Yunanistan politikalarında da etkili olmuştur. Komünizm karşıtı olan DGB'nin iktidarda olduğu dönemlerde Türkiye ile daha yakın ilişkiler geliştiren Bulgaristan'ın, BSP'nin iktidarda olduğu dönemlerde Yunanistan ile ilişkilerinde yakınlaşmalar gözlenmiştir. 1991 yılı itibarıyla Balkanlar'da hakim olan atmosfer Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ortaya çıkan çatışmalar ve kriz alanları olurken bu dönemde Bulgaristan-Türkiye ilişkilerinde yaşanan yakınlaşma ve Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik izlediği politikalarından dolayı Avrupa-Atlantik dünya içerisinde yalnızlaşması Türkiye ile bölgedeki rekabetinde Yunanistan'ı geri plana itmiştir. 1990'lı yılların ilk yarısında Yunanistan'ın dış politikasının en önemli gündem maddesini oluşturan Makedonya Sorunu da Yunanistan-Bulgaristan ilişkilerini etkilemiştir. Makedonya ismiyle bir devletin kurulmasına karşı olan Yunanistan için Bulgaristan'ın bu yeni devleti anayasal ismiyle tanıması ilişkilerde olumsuz bir ivmeye sebep olmuştur. Yunanistan Dışişleri Bakanı Antonis Samaras Bulgaristan'ın Makedonya'yı tanımmasının "*Balkanlar'da güvenlik ve istikrarı tehlikeye attığını*" ifade

---

⁵⁸² Larrabee, op.cit., p. 409.

⁵⁸³ Ibid.

etmiş,⁵⁸⁴ Bulgaristan Dışişleri Bakanı ise Makedonya'nın tanınması kararının ayrı bir Makedon ulusunun varlığının tanınması anlamına gelmediğine dair açıklama yapmıştır.⁵⁸⁵

İkili ilişkiler 1994'te Bulgaristan Komünist Partisi'nin iktidara gelmesi ve Başbakan olan Jan Videnov'un ilk ziyaretini Yunanistan'a gerçekleştirmeye normalleşmeye başlamıştır.⁵⁸⁶ Jan Videnov dönemiyle birlikte Bulgaristan siyaseti Yunanistan ile daha yakın ilişkiler geliştirmeye yönelik politikalar izlerken Türkiye'ye karşı daha ihtiyatlı bir tavır sergilenmiştir. 1990'lı yılların ilk yarısında Yunanistan'da hakim olan Türkiye'nin Balkanlar'da oluşturmaya çalıştığı İslami Kuşak tehdidi düşüncesine karşı bir Ortodoks Kuşak oluşturma politikasının bir parçasını da Ortodoks Hristiyan olan Bulgarlar oluşturmuştur. Fakat Bulgaristan Yunanistan'ın bu politikasını benimsememiştir.⁵⁸⁷ Çünkü Bulgaristan'ın komünist rejim sonrasındaki dış politika anlayışı tek bir bölgesel güçle ittifak yapmama ve komşu devletleriyle dengeli ilişkiler geliştirmek üzerine kurulmuştur.⁵⁸⁸ Bu hususta Bulgaristan iki devlet arasında denge siyaseti izlemeye özen göstermiş, Türkiye ile imzaladığı antlaşmaların bir benzerlerini de Yunanistan ile imzalamıştır.⁵⁸⁹

1990'lı yıllarla birlikte demokratikleşme sürecini yaşayan Balkan devletleri Batı dünyasına entegre olma amacıyla Türkiye'yi ve Yunanistan'ı AB ve NATO üyeliği için önemli görmüşlerdir. Bu hususta Yunanistan'ın AB kimliğine sahip Balkanlar'daki tek devlet olması bölgede AB üyeliği için Yunanistan'ı cazip hale getirirken Bulgaristan'da AB üyeliği için Yunanistan'ın desteğini almaya ihtiyaç duymuştur. AB faktörü iki devlet arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.⁵⁹⁰ 1997 yılı itibarıyla DGB'nin yeniden iktidara gelmesiyle birlikte Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye arasında köprü görevini üstlenmiştir.⁵⁹¹ Bu dönemde NATO'nun güvenlik şemsiyesi

---

⁵⁸⁴ Ramet, op.cit., p. 88.

⁵⁸⁵ Koliopoulos, Veremis, loc.cit.

⁵⁸⁶ Bahar Toparlak, "Bulgaristan'da Siyasal-Ekonomik Gelişmeler ve Dış Politika (1990-2015), **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, ss. 418-419.

⁵⁸⁷ Uzgel, op.cit., s. 485.

⁵⁸⁸ Toparlak, op.cit., s. 413.

⁵⁸⁹ Coşkun, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan'ın ...", ss. 240-241.

⁵⁹⁰ Voskopoulos, op.cit., p. 76.

⁵⁹¹ Coşkun, op.cit., s. 420.

altına girmek için daha somut adımlar atmaya başlayan Bulgaristan sorunlu ilişkileri olan iki devletin ilişkilerini geliştirme gayreti göstermiştir.

1990'lı yıllarda Yunanistan ve Bulgaristan arasında savunma alanında iş birliği yaşanırken Bulgaristan ve Yunanistan Genelkurmay Başkanları arasında telefon hattı kurulmuş ve Genelkurmay Başkanlarının daima bilgi alışverişinde bulunmaları konusunda karar alınmıştır.⁵⁹² Ayrıca 1990'lı yıllarda Bulgaristan-Yunanistan arasındaki ekonomik ilişkilerde önemli bir yere sahip olmuş, iki devlet arasındaki büyüyen iş birliği neticesinde Yunanistan, Bulgaristan'daki en önemli yatırımcılardan biri olmuştur.⁵⁹³

3.2.4. Yunanistan-Romanya İlişkileri

1878 Berlin Antlaşması ile bağımsızlığını kazanan Romanya ile Yunanistan arasındaki diplomatik ilişkiler 1880 yılında kurulmuştur.⁵⁹⁴ İki devletin ortak sınırlarının bulunmaması ve diğer Balkan devletleri gibi aralarında düşmanlıklara sebep olabilecek tarihsel sorunlarının olmaması nedeniyle iki devlet arasındaki ilişkilerde ciddi sorunlar meydana gelmemiştir. Romanya'da Çavuşesku'nun devrilmesiyle birlikte başlayan demokratikleşme süreci ve tıpkı diğer Balkan devletleri gibi bu dönemde Batı dünyasına eklemlenmeye yönelik benimsemiş olduğu dış politika hedefleri kapsamında Romanya'nın NATO'ya ve AB'ye üyelik süreçleri Yunanistan tarafından desteklemiştir. Yunanistan'ın başına geldiği günden itibaren Yunan dış politikasında "*Avrupalı bir gelecek vizyonu*" hedefi doğrultusunda politikalar geliştiren Simitis'in Bükreş'e gerçekleştirdiği ziyaretle bu vizyon somut hale gelmiştir.⁵⁹⁵ Romanya Batı dünyasına entegre olmaya yönelik izlediği politikalar kapsamında Balkanlar'da meydana gelen kriz alanlarında Batılı aktörlerle ortak politikaları benimsemiştir. Yunanistan, Ortodoks Hristiyan olan Romanya'yı bu dönemde İslami Kuşak ile çevrelendiği endişesine karşı oluşturmaya çalıştığı Ortodoks Kuşak'a katmak için çabalamıştır.⁵⁹⁶

---

⁵⁹² Ibid., s. 241.

⁵⁹³ Moustakis, Sheehan, "**Greek Security Policy...**", p. 103.

⁵⁹⁴ Bkz., Romania Ministry Foreign Affairs, **Bilateral Relations**, <https://www.mae.ro/en/node/2187> (e.t. 03.08.2023).

⁵⁹⁵ Kazamias, op.cit., p. 79.

⁵⁹⁶ Uzgel, op.cit., s. 515.

Romanya ile Yunanistan arasındaki ekonomik ilişkilere bakıldığında Yunanistan'ın bu dönemde ekonomik ve ticari yatırımları Türkiye'nin gerisinde kalmıştır. Yunanistan 1996 yılı itibarıyla Balkanlar'a yönelik politikalarında değişikliğe giderken bunu ekonomik faaliyetlerle paralel yürütmüş ve AB üyesi bir devlet olması ekonomik ve siyasal ilişkilerinin Balkanlar'da gelişmesinde önemli bir etken olmuştur. Fakat Yunanistan bu dönemde Makedonya'da en çok yatırım yapan devlet, Arnavutluk'ta ise İtalya'dan sonra ikinci devlet konumundayken Romanya'da ise Türkiye'nin gerisinde kalmıştır.⁵⁹⁷

3.2.5. Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri

İki sınır komşusu olan Yunanistan ve Arnavutluk arasındaki ilişkiler tarihsel süreç içerisinde inişli çıkışlı bir ivmeye sahip olmuştur. İki devlet arasındaki ilişkilere tarihsel süreçteki rekabet durumu ve demografi faktörü etki etmiştir. Balkan Savaşları sonucunda 1913 yılında bağımsız bir Arnavutluk'un kurulmasıyla birlikte bu dönemde en büyük hedefi Megali İdea'yı gerçekleştirmek olan Yunanistan bu amacının önünde yeni bir engelle karşılaşmıştır. Bunun nedeni Arnavutluk'un güney toprakları olan Yunanların Kuzey Epir (*Vorio Epirus*) olarak adlandırdıkları bölgenin Yunanistan'ın Megali İdeası'nın bir parçasını oluşturmasından kaynaklanmıştır. Arnavutluk ve Yunanistan arasında bu bölgeye bağlı olarak anlaşmazlıklar sık sık gündeme gelmiştir. Yunanistan, İkinci Dünya Savaşı'nda İtalyan işgalini geri püskürttükten sonra Arnavutluk'un güney topraklarına girmesiyle bu amacından ve bu topraklar üzerindeki hak iddialarından vazgeçemediğini göstermiştir. Yunanistan'ın Arnavutluk'un güney topraklarındaki hak talepleri Arnavutları tedirgin etmiş, iki devlet arasındaki ilişkiler bu husus etrafında şekillenmiştir.

Yunanistan ve Arnavutluk İkinci Dünya Savaşı'nda birbirlerine karşı savaşan devlet durumundayken⁵⁹⁸ ayrıca İkinci Dünya Savaşı sonrası tesis edilen iki kutuplu sistem içerisinde farklı bloklarda yer almışlardır. Bu durum ilişkilerin gelişmesinde önemli bir engel olurken ayrıca Enver Hoca dönemiyle birlikte Arnavutluk'un

---

⁵⁹⁷ Ibid., s. 516.

⁵⁹⁸ 10 Kasın 1940 tarihli bir Kraliyet Kararnamesi ile Arnavutluk ve İtalya "*düşman devlet olarak*" belirlenmiştir. Bkz., Glevin Dervishi, "Greek-Albanian Relations, the Past, the Present and the Future", *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol. 10, No. 3, May 2019, p. 27.

izolasyonist politikaları ve Kuzey Epir'deki Yunan azınlığa yönelik “*dehelenizasyon*” politikası⁵⁹⁹ gerçekleştirildiğine dair görüşler ikili ilişkilerin olumsuz seyrini devam ettirmiştir. 1960'lı yıllarda başlayan ve 1970'li yıllarda daha net olarak hissedilen Yunanistan'ın Balkanlar politikasındaki değişim ile birlikte bölge devletleriyle ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu hususta Yunanistan ile Arnavutluk arasında 1971 yılında diplomatik ilişkiler tesis edilmiş ve 1987 yılı itibarıyla Yunan Hükümeti tarafından savaş durumunun sona erdiğine dair karar alınmıştır. Fakat savaş durumunun sona ermesi Yunan Parlamentosu'nda iptal edilmediği için iki devlet arasındaki savaş durumu hukuki olarak varlığını sürdürmüştür. Nisan 1988'de Yunanistan-Arnavutluk arasında bir sınır ötesi ticaret anlaşmasıyla ikili ilişkilerdeki bağlar genişletilirken; Yunanistan, Arnavutluk'un güney topraklarına yönelik hak iddialarından da vazgeçmiştir.⁶⁰⁰ Yunanistan'ın bu dönemde Balkanlar'a yönelik izlediği politika değişikliği Arnavutluk ile ilişkilerini geliştirme konusunda etkili olmuştur. Fakat Yunanistan'ın bu tek taraflı ilişkileri geliştirme çabası Arnavutluk tarafından aynı ilgiyle karşılanmamış, Kuzey Epir'deki Yunan azınlık haklarında herhangi bir gelişme sağlanamamıştır.

Yunanistan ve Arnavutluk arasındaki ilişkilerde en temel belirleyici faktör iki devletin de bünyesinde barındırdığı azınlık grupları olmuştur. Yunanistan'daki Arnavutlar ve Arnavutluk'taki Yunanlar iki devlet arasındaki ilişkileri etkileyen önemli faktörlerdir. Arnavutluk'un güney topraklarında Yunan azınlıklar bulunmakta; Yunanistan'da ise Ortodoks Arnavutlar (Arvanidler), Müslüman Arnavutlar (Çamerya Arnavutları) bulunmakla birlikte ayrıca Soğuk Savaş sonrası dönemde göçmen Arnavutlar olarak üç gruba ayrılmış Arnavut nüfus bulunmaktadır.⁶⁰¹ Arnavutluk'ta azınlık statüsü 1922 yılından beri tanınan Kuzey Epir'deki Yunan azınlığa⁶⁰² rağmen Yunanistan'da bulunan Arnavut azınlıklarının varlığı reddedilmektedir.⁶⁰³

---

⁵⁹⁹ Basil Kondis, op.cit., p. 95.

⁶⁰⁰ Koliopoulos, Veremis, op.cit., p. 172.

⁶⁰¹ Hatipoğlu, op.cit., s. 5.

⁶⁰² Arnavutluk'taki Yunan azınlığa yönelik tanıma konusu da sınırlı bir bölgeye yönelik gerçekleşmektedir. Argyrokastro, Aghii Saranda ve Himara'nın üç köyüne (Himara, Drymades, Palassa) resmi azınlık statüsü verilmiştir. Bkz., Basil Kondis, “The Greek Minority in Albania”, **Balkan Studies**, Vol. 36, No. 1, 1995, p. 84.

⁶⁰³ Dervishi, op.cit., p. 26.

1990'lı yıllarda Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerini Arnavutluk'taki Yunan azınlık⁶⁰⁴ ve Arnavutluk'tan Yunanistan'a gelen Arnavut göçmenler şekillendirmiştir.⁶⁰⁵ 1989'da başlayan Balkanlar'daki dönüşüm süreci Arnavutluk'ta da etkisini gösterirken 1990'da çok partili hayata geçilmiş ve 21 Mart 1991'de gerçekleşen seçimlerde Sosyalist Parti iktidarı devam ederken Arnavutluk'taki Yunan azınlığı temsil eden Omonia (Birlik) Hareketi de bu seçimlere katılmış ve Omonia Hareketi'nden bu seçimlerde beş milletvekili Arnavutluk Parlamentosu'na girebilmiştir.⁶⁰⁶ Fakat Arnavutluk'taki kötü gidişat ve Sosyalist Parti'nin yeni reformları gerçekleştirme konusundaki isteksiz tavrı 1992 yılında erken seçimle sonuçlanmıştır. 1992 seçimlerini Demokrasi Partisi kazanmış olsa da etnik temelli partiler yeni seçim kanunuyla engellenmiş, Omonia Hareketi'nin milletvekili sayısı ikiye düşerken hükümet baskısıyla adı "*İnsan Hakları Birliği*" olarak değiştirilmiştir.⁶⁰⁷ Omonia Hareketi üyelerinin bu dönemde özerklik isteklerini daha fazla dile getirmeleri nedeniyle Sali Barişha'nın Cumhurbaşkanlığı döneminde bu harekete daha az tolerans gösterilmiş, 1994'te casusluk yaptığına dair iddialar kapsamında Omonia üyeleri tutuklanmıştır. Yunanistan'ın buna tepki olarak 50.000 yasadışı göçmeni sınır dışı etmiş ve ikili ilişkiler yeniden bozulmuştur.⁶⁰⁸

Soğuk Savaş sonrasında Arnavutluk'un ekonomik ve siyasal yaşamındaki çalkantılı süreç Arnavutların yurt dışına göç etmelerine sebep olurken bu süreçte en fazla göçü Yunanistan almıştır. Bu durum ikili ilişkilerde bir sorun alanı olarak ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ikili ilişkileri etkileyen faktörlerden birisi de Yunanistan'daki yasadışı Arnavut göçmenler olmuştur. Yunanistan'ın AT/AB üyesi olması Arnavutların iş bulma umuduyla Yunanistan'a göç etmeleri sonucunda yarım milyonu aşan Arnavut göçmen Yunanistan'a gelmiş ve bu göçmenler Yunan ekonomisinde sarsıntıya neden olurken ayrıca kamu düzenini olumsuz etkileyen faaliyetler toplumsal huzursuzluklara sebep olmuştur.⁶⁰⁹ Arnavut göçmenlerin

---

⁶⁰⁴ Arnavutluk resmi kayıtlarına göre 60.000, Atina yönetimine göre ise sayıları 300.000'i aşan Yunan azınlıklar Kuzey Epir bölgesinde yaşamaktadır. 1990'lı yıllarda bu bölgeden yoğun olarak gelen göç Yunanistan tarafından Yunan azınlığın bölgede baskılara maruz kaldığı endişesini doğurmuştur. Bkz., Clogg, op.cit., s. 198.

⁶⁰⁵ Anastasakis, op.cit., p. 51.

⁶⁰⁶ Koliopoulos, Veremis, op.cit., p. 173.

⁶⁰⁷ Ibid; Ağırseven, op.cit., s. 386.

⁶⁰⁸ Anastasakis, loc.cit.

⁶⁰⁹ Fırat, op.cit., s. 30.

Yunanistan’da görmüş oldukları muamele Arnavutlarda anti-Yunan duygularını uyandırırken⁶¹⁰ Yunanlarda ise bu dönemde “*Albanophobia*” ortaya çıkmıştır.⁶¹¹

1990’lı yılların ikinci yarısı itibarıyla Yunanistan’ın dış politika anlayışındaki değişim Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerine de sirayet etmiştir. 1996 yılı itibarıyla Yunanistan’ın başına geçen Simitis’in öncelikli hedefi Balkanlar’daki komşu devletlerle ilişkilerini iyileştirmek olmuştur. Bu hususta Yunanistan, Arnavutluk ile ilişkilerini düzeltme yoluna gitmiştir. 1996 yılında ikili devlet arasında “*Dostluk, İşbirliği, İyi Komşuluk ve Güvenlik Antlaşması*” imzalanmıştır. Yunanistan ve Arnavutluk arasında 1940’tan beri mevcut olan savaş durumu göz önüne alındığında bu antlaşma ikili ilişkilerde paradoksal bir durum ortaya çıkarmıştır.⁶¹² Zira iki devlet arasındaki ilişkilerde savaş ve iş birliği süreci birlikte yürütülmeye başlamıştır.

3.2.6. Yunanistan-Hırvatistan İlişkileri

Yugoslavya’nın dağılma sürecinde Yugoslavya’nın toprak bütünlüğünden yana olan Yunanistan, buna rağmen 15 Ocak 1992 yılında Slovenya’nın ve Hırvatistan’ın AT tarafından tanınmasıyla birlikte bu iki devletin bağımsızlıklarını tanımıştır. Fakat Yunanistan iki devletin bağımsızlıklarını tanımış olsa da bu konudaki eleştirilerini Yunan yetkilileri birkaç yıl boyunca devam ettirmişlerdir. Yunanistan’ın Hırvatistan’ı 15 Ocak 1992’de tanınmasıyla birlikte 20 Temmuz 1992’de Hırvatistan ve Yunanistan arasında ilk diplomatik ilişkilerin kurulduğuna dair anlaşma imzalanmış ve iki devlet Dışişleri Bakanları iş birliği protokolünü de yine aynı yılın ekim ayında akdetmişlerdir.⁶¹³

---

⁶¹⁰ Ağırseven, op.cit., s. 378.

⁶¹¹ Hatipoğlu, op.cit., s. 7.

⁶¹² Albert Rakipi, “Understanding Albanian-Greek relations: Deconstructing paradoxes and myths”, **Albania and Greece: Understanding and Explaining**, Alba Cela, Et al., Albanian Institute for International Studies, 2018, p.21.

⁶¹³ Hırvatistan-Yunanistan arasında imzalanan diğer anlaşmalar için bkz., Republic of Croatia Ministry of Foreign and European Affairs, **Overview of Bilateral Treaties of the Republic of Croatia by Country**, <https://mvep.gov.hr/foreign-policy/bilateral-relations/overview-of-bilateral-treaties-of-the-republic-of-croatia-by-country/22801?country=41> (e.t. 02.08.2023).

3.2.7. Yunanistan-Slovenya İlişkileri

Yugoslavya'nın dağılması sonrası cumhuriyetlerin federasyondan bağımsızlıklarını ilan etmeleri uluslararası aktörler tarafından güçlü eleştirilere sebep olmuş, ABD ise bağımsızlık ilanının hiçbir koşulda tanınmayacağını deklare etmiş, AT ise Yugoslavya'nın tek bir devlet olarak kalmasından yana olduklarını açıklamıştır.⁶¹⁴ Hatta Yunanistan Başbakanı Mitsotakis Belgrad'a giderek Yugoslavya'nın konfederal bir çözümü düşünmesini tavsiye etmiştir.⁶¹⁵ Fakat JNA'nın Slovenya'ya saldırması sonucu Batılı aktörler Yugoslavya'dan ayrılan devletleri tanımamanın Sırları cesaretlendirebileceği düşüncesi ve Almanya'nın yoğun baskıları nedeniyle tanıma yönünde karar vermişlerdir. 15 Ocak 1992'de AB üyesi devletler tarafından Hırvatistan'ın ve Slovenya'nın bağımsızlık ilanları tanınmıştır. Yunanistan'da Slovenya'yı AB üyesi bir devlet olarak bu tarihte tanımış ve Temmuz 1992'de iki devlet arasındaki diplomatik ilişkiler kurulmuştur.⁶¹⁶ Fakat Yunanistan'ın Sırlarla geliştirmiş olduğu dostluk ilişkileri nedeniyle bağımsızlığını ilan eden devletleri tanıma politikası Yunan kamuoyunda ve Yunan siyasileri nezdinde eleştirilere sebep olmuştur. Yunanistan'ın Slovenya ile ilişkileri bu devletin Batı dünyasına entegre olması konusunda önem teşkil ederken bu dönemde Yunanistan, Slovenya'nın AB ve NATO üyeliği hedeflerine destek vermiştir.

3.3. Balkanlar'da Bölgesel Oluşumlara Yönelik Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Politikalarının Analizi

Geçmişte azınlık sorunları ve toprak paylaşımları nedeniyle sorunlu bir bölge imajına sahip olan ve “uzlaşmazlık”, “çelişkiler” ve “çıkarların bölünmüşlüğü” ile tanımlanan Balkanlar'da⁶¹⁷ bölge devletleri ortak çıkarları doğrultusunda zaman zaman iş birliğine yönelik girişimlerde bulunsalar da aralarındaki mevcut sorunlar bu iş birliği süreçlerinin uzun süreli olmasının önünde bir engel oluşturmıştır. Balkanlar'ın sahip olduğu olumsuz imajı siyasal terminolojiye “Balkanlaşma” kavramının girmesine sebep

⁶¹⁴ Kenar, op.cit., s. 332.

⁶¹⁵ Ibid., s. 346.

⁶¹⁶ Bkz., Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, **Greece's Bilateral Relations-Slovenia**, <https://www.mfa.gr/en/blog/greece-bilateral-relations/slovenia/> (e.t. 02.08.2023).

⁶¹⁷ Canbolat, op.cit., s. 73.

olmuş,⁶¹⁸ Soğuk Savaş dönemi boyunca uluslararası konjonktürün etkisiyle bölgedeki sorunlar dondurulmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle paralel bir dönemde bölgede yaşanan çatışmalar Balkanlar'ı yeniden olumsuz imajıyla gündeme getirmiştir. Bu dönemde Balkanlar'ın Avrupa entegrasyon sürecinin bir parçası olması nedeniyle bölgenin Avrupalı kimliğine vurgu yapmak ve geçmişteki olumsuz imajını değiştirmek amacıyla Batılı kaynaklarda Balkanlar'ı tanımlamak için daha çok Güneydoğu Avrupa kavramı kullanımı tercih edilmiştir.

1990'lı yıllarla birlikte bölgede ortaya çıkan çatışmalar nedeniyle Balkanlar'daki iş birliği çabaları bu süreçte pek fazla ilgi görmemiş olsa da Balkanlar'da hem bölge devletleri hem de bölge dışı aktörler tarafından önemli iş birliği girişimleri olmuştur.⁶¹⁹ Fakat Soğuk Savaş ortamı bu çok taraflı iş birliği sürecinin gelişmesini sınırlandırmış, Soğuk Savaş'ın sona ermesi bölgesel iş birliğinin geliştirilmesi için önemli bir fırsat olurken Yugoslavya'nın dağılması bölgede az çok sağlanan ilerlemeyi de olumsuz etkilemiştir.⁶²⁰ Yugoslavya'nın dağılma sürecindeki çatışma ortamında Balkanlar'da çok taraflı iş birliği süreci pek fazla dikkat çekmemiş olsa da iki taraflı iş birliği süreçleri bölge devletleri arasında sorunların çözümü için kullanılmış, çok taraflı iş birliği ise ancak 1995 Dayton Barış Anlaşması sonrasında bölgedeki çatışma durumunun sona ermesiyle başlatılabilmektedir. Balkanlar'da bu dönemde Türkiye ve Yunanistan bölgenin iki önemli aktörü olarak bu iş birliği süreçlerinde yer almış ve bölgede ABD ve AB tarafından girilen çok taraflı iş birliği süreçlerinde bölge dışı aktörlerin temsilciliği rolünü üstlenmişlerdir.

1990'lı yıllarla birlikte Balkanlar'da yaşanan çatışma ve istikrarsızlıklar Yunanistan'ın ve Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarını revize etme gerekliliğini ortaya çıkarırken bu dönemde Balkanlar'a yönelik politikaları iki devletin bölgede rekabetine yol açmıştır. Balkanlar'daki Türk-Yunan rekabeti bölgede olumlu gelişmeler yaşanmasında etkili olmuş ve bölgesel iş birliği veya projeleri desteklemişlerdir.⁶²¹ Türkiye ve Yunanistan, Balkan devletleri ile ilişkilerinde bu rekabet ortamından geri kalmamak için politikalar geliştirirken iki devlet de bölgeye yönelik bölge dışı aktörlerin

---

⁶¹⁸ Ibid.

⁶¹⁹ Şule Kut, N. Aslı Şirin, "The Bright Side of Balkan Politics: Cooperation in the Balkans", **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 2, No. 1, 2002, p. 11.

⁶²⁰ Bachev, op.cit., p. 41.

⁶²¹ Kut, Şirin, op.cit., p. 15.

geliştirdiği iş birliği süreçlerinde aktif rol üstlenmiştir. Balkanlar'da ABD ve AB bölgesel oluşumlara öncülük ederken Türkiye ve Yunanistan ise bu aktörlerin bölgedeki temsilciliğini üstlenmiştir. Türkiye, geliştirdiği yakın müttefiklik ilişkileriyle Balkanlar'da ABD ile ortak hareket ederken; Yunanistan ise AB üyesi bir devlet olarak Balkanlar'da AB'nin temsilcisi olmuştur. Bölge devletleri için Türkiye'nin ABD ile yakın müttefiklik ilişkileri geliştirmiş olması NATO üyeliğinde Türkiye'nin desteğini alma ihtiyacını doğurmuş; AB üyesi tek Balkan devleti olan Yunanistan ise Avrupalı kimliği ile bölge devletlerinin AB üyelik süreçlerinde desteğini aradığı bir aktör olmuştur. Bu dönemde AB tarafından bölgede gerçekleştirilen iş birliği süreçlerinde AB'nin temsilcilik görevini üstlenen Yunanistan; Royaumont Süreci, Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi (*Stability Pact for Southeastern Europe*) gibi bölgesel oluşumlarda aktif rol oynamıştır.⁶²² Türkiye ise Balkanlar'da ABD'nin desteklediği Güneydoğu Avrupa İşbirliği Girişimi (*Southeast European Cooperative Initiative-SECI*), Güneydoğu Avrupa Çok Uluslu Barış Gücü (*Multinational Peace Force for Southeast Europe-MPFSEE*) gibi diplomatik girişimlerle bölgede etkinliğini sürdürürken⁶²³ ayrıca Balkanlar'da bu dönemde ortaya çıkan bölgesel oluşumların ilki olan *Karadeniz Ekonomik İşbirliği'ne (KEİ)* öncülük etmiştir. Balkanlar'da gerek bölge devletleri gerekse bölge dışı aktörler tarafından bölgenin istikrarının korunması, ekonomik kalkınma ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi hususunda iş birliğine yönelik pek çok oluşum gerçekleştirilmiştir. 1996'da Sofya'da başlatılan Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci bölge devletleri arasında siyasi, güvenlik ve ekonomik iş birliği oluşturma amacını taşırken; 1996'da başlatılan SECI, ABD'nin bölgedeki en önemli çok taraflı planı olmuş ve Bosna Hersek'teki barışı koruma amacını güçlendirmek için tasarlanmıştır.⁶²⁴ SECI, AB'nin Balkanlar'da kendi politikalarına sahip olması nedeniyle şaşkınlıkla karşılanmıştır.⁶²⁵ ABD'nin Balkanlar'daki çok taraflı diplomatik girişimine karşı AB de bölgede tüm Balkanlar'ı kapsayan çok taraflı girişimleri değerlendirmeye başlamıştır. AB devletleri tarafından 1997'de başlatılan ve AB'nin bölgeye yönelik bir girişimi olan Royaumont Süreci ABD'nin Balkanlar'daki aktif politikalarını engelleme amacı gütmese de dengeleme amacı taşımıştır.⁶²⁶ Ayrıca Royaumont Süreci Balkan devletlerinin AB üyelik süreçleri

---

⁶²² Uzgel, op.cit., s. 516.

⁶²³ Ibid., s. 517.

⁶²⁴ Bechev, op.cit., p. 44.

⁶²⁵ Ibid.

⁶²⁶ Ibid., p. 47.

için de bir araç olmuştur.⁶²⁷ MPFSEE, Balkanlar'da bölgesel bir barış gücünün oluşturulması amacıyla 1998'de Türkiye tarafından ortaya atılmış ve bölge devletlerinin NATO'ya üyelik süreçlerinde uyumlarını kolaylaştırmaya yönelik bir kuruluş olurken ABD tarafından da desteklenmiştir.⁶²⁸ GAİP (*Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi*) 1998-99 yılları arasında gerçekleşen Kosova Savaşı'nın Dayton Barış Anlaşması ile tesis edilen düzeni tehdit etmesi nedeniyle ortaya atılmış, Kosova'daki askeri operasyonların durdurulması sonrası 1999'da bölgedeki istikrarın korunması ve istikrarı bozucu eylemlerin kontrol altına alınması amacıyla oluşturulmuştur.⁶²⁹ Türkiye ve Yunanistan ise Balkanlar'da ortaya çıkan bu oluşumlara tam destek verirken ayrıca bölgede istikrar ve barış ortamının korunması için etkin rol üstlenmişlerdir.

3.4. Küresel Aktörlerin Balkanlar'a Yönelik Tutumunun Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Politikalarına Etkilerinin Analizi

Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikalarında küresel aktörler etkili olmuştur. Özellikle ABD ve AB bu dönemde Balkanlar'da aktif siyaset yürütmüş, iki aktörün Balkanlar'da izlediği politikalar Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikalarını da etkilemiştir. 1990'ların ilk yarısında RF kendi iç meseleleriyle boğuşurken, ÇHC ise Balkanlar'da aktif politikalar izlememiştir. Küresel aktörlerin Balkanlar'a yönelik tutumunun iki devletin bölgeye yönelik politikalarına olan etkisi bu başlık altında incelenmeye çalışılacaktır.

3.4.1. ABD ve NATO

Uluslararası sistemin iki kutuplu yapısının sona ermesi ABD ve NATO için önemli sonuçlar yaratmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan bu yeni konjonktür NATO'nun geleceğine yönelik sorgulamaları da beraberinde getirmiş, örgütün feshedilmesine yönelik görüşlerin yanında yeni güvenlik sorunlarına çözüm oluşturacak şekilde genişleyip yeniden yapılandırılması yönünde iki farklı fikir ortaya atılmıştır.⁶³⁰

⁶²⁷ Sönmezoğlu, op.cit., s. 303.

⁶²⁸ Uzgel, op.cit., s. 518.

⁶²⁹ Sönmezoğlu, op.cit., s. 304; Bechev, op.cit., pp. 49-50.

⁶³⁰ Uzgel, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", s. 304.

Fakat Sovyetler Birliği tehdidinin sona ermiş olmasına rağmen Kafkasya, Orta Doğu ve Balkanlar gibi pek çok bölgede istikrarsızların ortaya çıkması NATO'nun yeni gelişmeler doğrultusunda dizayn edilmesi üzerine olan görüşlerin Batılı devletler tarafından daha fazla benimsenmesine yol açmıştır.⁶³¹ Bunun sonucunda Soğuk Savaş'tan galibiyetle ayrılan NATO'da dönüşüm süreci başlamıştır. NATO'nun Soğuk Savaş dönemi boyunca belirlenen sınırları Avro-Atlantik güvenlik sahasını kapsarken Soğuk Savaş sonrası dönemde Atlantik-Avrasya alanı olarak sınırları genişlemiştir.⁶³²

1990'da NATO zirvesinde yayınlanan Londra Deklarasyonu ile Soğuk Savaş sonrası döneme hazırlık yapılması ve Doğu Avrupa devletleriyle diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi fikirleri benimsenirken; bu amaçla Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi oluşturulmuştur.⁶³³ 1991 yılında ise NATO yeni konseptini ilan etmiştir.⁶³⁴ NATO'nun yeni konsepti Balkanlar'da da etkili olmuştur. Bu dönemde Balkan devletlerinin NATO'ya üye olma istekleri NATO'nun Balkanlar'daki konumunu ve rolünü yeniden

⁶³¹ Sönmezoğlu, op.cit., s. 106.

⁶³² Mustafa Türkeş, "NATO Bağlamında ABD-Türkiye İlişkilerinde Devamlılık ve Değişim", **XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: DER Yayınları, 2016, s. 381.

⁶³³ Ibid., s. 382.

⁶³⁴ 1990'lı yıllarda gerçekleştirilen Londra ve Roma Zirvelerinde ortaya konan görüşler NATO'nun yeni konjonktürdeki yapısal ve işlevsel dönüşümü için önemli gelişmeler olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona erdiği döneme kadar NATO'nun temel stratejisi savunma ve caydırıcılık kavramlarıyla karakterize edilirken; Soğuk Savaş sonrası dönemde tamamlayıcı olarak iş birliği ve güvenlik kavramları da benimsenmiştir. 1990 Londra Zirvesi'nde VP üyesi devletlerin düşman olmadığına dair mesajlar verilirken 1991 Roma Zirvesi'nde ilan edilen Yeni Stratejik Konsept ile ittifaka geçmişteki tek merkezden gelecek güvenlik tehdidin aksine müttefiklerin güvenliğine yönelik mevcut risklerin çok yönlü olduğuna vurgu yapılmıştır. Yeni Stratejik Konsept ile tehdit kavramı risk kavramına doğru evrilmiştir. Alınan kararlar doğrultusunda bu dönemde RF askeri bir tehdit olarak algılanmayarak ilişkilerde mesafeli bir iş birliği süreci ön görülmüştür. NATO'nun üyelerinin güvenliğini ve toprak bütünlüğünü koruma sorumluluğu devam ederken yeni konseptle örgütün güvenlik politikası üç unsur üzerinde temellendirilmiştir; *diyalog, iş birliği ve kolektif savunma yeteneğinin sürdürülmesi*. Ayrıca üye devletlerin güvenlik ve istikrarı artırmak amacıyla silahların kontrolü ve güven artırıcı tedbirler konusunda ilerleme kaydedecekleri de ifade edilmiştir. Soğuk Savaş döneminde NATO stratejisi "*Esnek Mukabele*" ve "*İleri Savunma*" üzerine kurulurken Soğuk Savaş sonrasında Yeni Stratejik konsept ile Esnek Mukabele'nin yerini nükleer silahlara daha az dayalı ve başvurmanın son çare olduğu bir strateji almıştır. İleri Savunma stratejisi ise "*azaltılmış ileri mevcudiyet*" stratejisine yerini bırakmıştır. 1999 Washington Zirvesi'nde ilan edilen Stratejik Konsept ile yeni riskler tanımlanırken bunlar; "*terörizm, etnik çatışmalar, insan hakları ihlalleri, siyasi istikrarsızlık, nükleer, biyolojik ve kimyasal silahların yayılması vb.*" unsurları içermiştir. Ayrıca bu konseptte Avrupalı üye devletlerin daha fazla sorumluluk alması ve yeni üye devletlerin katılımı için hazırlanmasından bahsedilmiştir. 1990'lı yıllar boyunca NATO içinde tartışma konusu olan "*alandışılık*" sorunu da Washington Zirvesi'yle son bulmuş, NATO'nun "*5. madde dışı krizlere müdahale operasyonları*" kavramıyla birlikte örgüt üyesi devletlerin doğrudan saldırıya maruz kalmadığı durumlarda da müdahale etmesi kabul edilmiştir. Bkz., **The Alliance's New Strategic Concept (1991)**, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm (e.t. 23.10.2023); **The Alliance's New Strategic Concept (1999)**, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (e.t. 23.10.2023), Türkeş, op.cit., s. 379; Uzgel, op.cit., ss. 305-306.

gözden geçirmesini mümkün kılmıştır.⁶³⁵ NATO’da AB gibi Ocak 1994’te komünizm sonrası devletleri hedefleyen Barış İçin Ortaklık programı kapsamında kendi bölgesel iş birliği politikalarını oluşturmuştur.⁶³⁶ Bu oluşum aslında bir ABD girişimi olmakla birlikte zamanla NATO’nun ayrılmaz bir parçasına dönüşmüştür.⁶³⁷

ABD için Balkanlar öncelik alanı olmasa da Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD’ye biçilen küresel güç olma misyonu Balkanlar’da yaşanan gelişmelere müdahale etme ihtiyacı doğurmuştur. Yugoslavya’nın dağılma sürecinde uzun bir dönem ABD bölgeye olan alakasını net bir şekilde ortaya koymamış, Yugoslavya sorununu Avrupalı devletlere bırakmıştır.⁶³⁸ Fakat AB’nin bölgede istikrarı sağlama konusundaki yetersiz politikaları ABD’nin geç de olsa soruna angaje olmasına sebep olmuştur. ABD bu dönemde Bosna Hersek’te yaşanan gelişmeleri AB’ye bırakırken Balkanlar politikasının odak noktası Kosova olmuştur.⁶³⁹ Bosna Hersek’teki savaşın AB tarafından durdurulamaması ABD’nin soruna müdahale etmesiyle sonuçlanmış ve 1995 Dayton Barış Anlaşması’yla bölgede çatışmalar durdurulmuştur. ABD, Bosna Hersek’te yaşanan savaşta BM Güvenlik Konseyi’nin onayıyla NATO güçlerini bölgede konuşlandırmıştır. 1998’de başlayan Kosova krizinde ise ABD soruna erken müdahil olmuş, Bosna Hersek politikasından farklı bir tutum sergilemiştir. Rusya Federasyonu’nun veto yetkisinden çekinen ABD, BM Güvenlik Konseyi yerine doğrudan NATO aracılığıyla bölgeye müdahalede bulunmuştur.⁶⁴⁰

Soğuk Savaş döneminde Türkiye ve Yunanistan genel olarak NATO endeksli politikalar benimsemiştir. NATO’nun güneydoğu kanadını oluşturan Türkiye ve Yunanistan Soğuk Savaş dönemi boyunca komünist güvenlik tehdidi nedeniyle örgüt içerisinde stratejik açıdan önemli aktörler olmuştur. Fakat Soğuk Savaş sonrası yeni konjonktür içinde iki devletin de örgüt için önemi tartışılmaya başlamıştır. Bu dönemde Orta Doğu’daki gelişmelerden dolayı kaybettiği düşünülen stratejik önemini ABD açısından yeniden kazanan Türkiye, ABD ile ortak çıkarları gereği uyumlu politikalar

---

⁶³⁵ Moustakis, op.cit., p. 17.

⁶³⁶ Bechev, op.cit., p. 49-50.

⁶³⁷ Türkeş, op.cit., s. 383.

⁶³⁸ Tufik Burnazovic, “Bosna Örneğinde ABD’nin Balkan Siyasetini Anlamak”, çev. Emir Türkoğlu, **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, ss.280-281.

⁶³⁹ Özlem, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde...”, s. 27.

⁶⁴⁰ Arı, Pirinççi, op.cit., s. 13.

benimsemiştir. ABD'nin 1990'lı yıllar boyunca Balkanlar'da izlediği politikalarında en fazla iş birliği içinde olduğu devlet Türkiye olurken, daha öncede bahsedildiği gibi Türkiye ise ABD'nin bölgedeki stratejik partneri olarak Balkanlar'da daha rahat hareket edebilmiştir.⁶⁴¹ Türkiye, Balkanlar'da yaşanan kriz alanlarında tek başına müdahale etmekten ziyade ortak askeri müdahaleyi savunmuş; bu dönemde ortaya çıkan krizlerde BM ve NATO bünyesindeki kuvvetlere katılım göstermiştir.⁶⁴²

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye Atlantikçi ve NATO yanlısı politikaları benimserken; Yunanistan ise bu dönemde Balkanlar'da Avrupalı ve AB merkezli yaklaşımları benimsemiştir.⁶⁴³ Yunanistan'ın Avrupalı devlet kimliği bölgede Yunanistan'ın ABD tarafından tercih edilebilirliğine olumsuz etki oluştururken bu dönemde ABD için Balkanlar'da önemli stratejik ortak Türkiye olmuştur.⁶⁴⁴ Yunanistan'da ise 1974 yılında demokrasiye dönüş dönemiyle birlikte Avrupa önemli bir merkez haline gelmiş ve kamuoyundaki ABD ve NATO karşıtlığı Yunan dış politikasının Avrupa merkezli yapıya bürünmesine sebep olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Yunanistan'da ABD karşıtlığı devam etmiş, Balkanlar'da yaşanan gelişmelerde izlediği politikalarda Avrupalı ortaklarıyla da uyumlu hareket edemeyen Yunanistan bölgede yalnızlaşmıştır. Yunanistan'ın Sırp yanlısı tutumu NATO üyesi devlet kimliği ile çelişirken Yunanistan bu süreçte Balkanlar'da yaşanan olaylarda iki taraf arasında kalmıştır. Yunanistan her ne kadar 1990'lı yılların başında Batılı ortaklarından farklı politikalar izlemiş olsa da bu politikaların Balkanlar'da dezavantajlı durum yaratması nedeniyle politika değişikliğine gitmiştir.

ABD'nin Balkanlar'da Türkiye ile sıkı müttefiklik ilişkileri Yunanistan'da rahatsızlık yaratırken Yunanistan bu dönemde ABD için güvenilir bir müttefik olduğunun altını çizmeye çalışırken bir yanda da Rusya Federasyonu ile ilişkilerine özen göstermiştir.⁶⁴⁵ Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunlar NATO'daki rollerini ve ABD ile ilişkilerini etkilemiştir.⁶⁴⁶ İki devlet arasındaki sorunlarda NATO'nun çözüme dair

---

⁶⁴¹ Uzgel, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", ss. 274-275.

⁶⁴² Uzgel, "Balkanlarla İlişkiler", s. 496.

⁶⁴³ Anastasakis, loc.cit.

⁶⁴⁴ Melek Fırat, 1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye içinde Yunanistan'la İlişkiler", **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt II: 1980-2001, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, ss. 441.

⁶⁴⁵ Ayman, op.cit., s. 51.

⁶⁴⁶ Moustakis, p. 99.

somut bir politika uygulayamaması ve tarafsız kalması iki devletin algılarında aynı sonucu yaratmazken; NATO'nun tarafsız olmadığı ve diğeri lehine kararlar aldığına inanılmıştır.⁶⁴⁷

3.4.2. Avrupa Birliği

1989 yılında Orta ve Doğu Avrupa'da başlayan siyasal rejim değişiklikleri⁶⁴⁸ Avrupalı devletler arasında ekonomik birliği sağlayan AT için önemli sonuçlar yaratmıştır. 1992 yılında imzalanan ve 1993 yılında yürürlüğü giren Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu, "*Avrupa Birliği*" adını almış ve örgüt ekonomik birliğin yanında ayrıca siyasal bir birliğe dönüştürülmüştür.⁶⁴⁹ Maastricht Antlaşması ile "*AB entegrasyon sürecinin güçlenmesi, ekonomik ve parasal birlik, Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası, Adalet ve İçişlerinde İşbirliği*" hususları ele alınmıştır.⁶⁵⁰ Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasından kısa bir süre sonra Balkanlar'da Bosna Hersek Savaşı başlamıştır. Avrupa'nın coğrafi bir uzantısı olan Balkanlar, Avrupa güvenliği ile doğrudan bağlantılı olması nedeniyle bölgede yaşanan istikrarsızlıklar ve çatışmalar Avrupa'nın bölgeye yakından ilgi duymasına sebep olmuştur.⁶⁵¹

Soğuk Savaş sonrası dönemde Maastricht Antlaşması ile birlikte AB ortak dış politika ve güvenlik politikaları geliştirmeye önem vermiştir.⁶⁵² AB, komünizmin sona erdiği bu dönemde Balkanlar'da en büyük prestije sahip örgüt olmasına rağmen bölgede yaşanan gelişmelerde birleşik bir dış politika ve güvenlik politikası uygulamayı başaramamıştır.⁶⁵³ 1990'lı yıllarda Balkanlar'da yaşanan Yugoslavya krizi hususunda Avrupalı devletler ortak bir politika izleyememiş ve bölgede krizin artmasını engelleyememiştir.⁶⁵⁴ Avrupalı devletlerin Balkanlar'a yönelik politikaları

---

⁶⁴⁷ Ibid., p. 40.

⁶⁴⁸ Harun Arıkan, "The European Union Policy towards the Balkan States in the Post-Cold War Era", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Vol. 2009, No. 2, 2009, p. 16.

⁶⁴⁹ Alkan, op.cit., s. 723.

⁶⁵⁰ Ibid.

⁶⁵¹ Öztürk, op.cit., s. 3.

⁶⁵² Başak Kale, "Avrupa Birliği'nin Balkan Politikası: Çelişkiler İçinde Bir Yanılsama?", **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s. 293.

⁶⁵³ Veremis, "**A Modern History of the Balkans**", p. 87.

⁶⁵⁴ Kale, op.cit., s. 294.

Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte özellikle de Bosna Hersek hadiseleri ve diğer yaşananlar bağlamında tarihsel ilişkileri veya beklentilerine göre farklılıklar göstermiştir.⁶⁵⁵ AB devletleri bu dönemde hem ortak bir politika benimseyememiş olmaları hem yaşanan çatışmalarda yavaş reaksiyon göstermeleri hem de askeri hareket kapasitesinin bulunmamasından dolayı eleştirilere maruz kalmıştır.⁶⁵⁶ Özellikle Yugoslavya'nın dağılma sürecinin başında Almanya'nın, Slovenya'nın ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarının tanınması konusundaki emrivaki tutumu ve Yunanistan'ın Makedonya'nın resmi adıyla tanınmaması konusundaki ısrarcı tavrı AB'nin Balkanlar'da ortak bir politika geliştiremediğinin göstergesi olmuştur. AB bu dönemde Balkanlar'da barış konferansları başlatarak konferans diplomasisini kullanmaya çalışmış olsa da Bosna Hersek'teki savaşı önleme konusunda tarafları etkileme konusunda kendisinden beklenen etkiyi yaratamamıştır.⁶⁵⁷ AB'nin Bosna'daki başarısızlığı ABD'nin inisiyatif almasını gerekli kılmıştır.⁶⁵⁸ ABD'nin çabalarıyla bölgede istikrar sağlanırken AB, Balkan devletlerinin demokratikleşme ve liberal ekonomiye geçiş süreçlerini desteklemek amacıyla bölgede çok taraflı diplomatik girişimlerde bulunmuştur.

Türkiye'nin 1990'lı yıllarda Batı Avrupalı devletlerle ilişkilerinde AB ilişkileri hakim olmuş, bu dönemde AB'nin NATO'dan özerk bir Avrupa güvenlik yapısı planı içinde olması Türkiye'nin NATO'daki pozisyonunu zayıflatırken; AB'nin genişleme politikalarına Türkiye'nin dahil olup olmayacağı tartışmalarının başlamasıyla ikili ilişkilerde sorunlar ortaya çıkmıştır.⁶⁵⁹ Maastricht Antlaşması uyarınca AB'nin kendi savunma sistemini geliştirmek istemesi Türkiye'de Avrupa güvenlik sistemi dışında kalma korkusu yaratmıştır.⁶⁶⁰ 1990'lı yıllarda Türkiye-AB ilişkilerinin temeli Türkiye'nin birliğe üyelik süreciyle ilgili olurken; Türkiye AB ile uyumlu politikalar benimsemiştir.

1990'lı yıllarda Türkiye'nin Balkanlar'da izlediği politikalar AB ile uyumlu olmuştur. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde sorunu Yugoslavya'nın iç meselesi olarak değerlendiren Türkiye'nin bölgeye yönelik politikaları AB devletlerinin bağımsızlıklarını

---

⁶⁵⁵ Canbolat, loc.cit.

⁶⁵⁶ Arıkan, loc.cit.

⁶⁵⁷ Ibid., pp. 17-18.

⁶⁵⁸ Arı, Pirinççi, op.cit., s. 4.

⁶⁵⁹ Hale, op.cit., s. 231.

⁶⁶⁰ Ibid., s. 243.

ilan eden devletleri tanımlarıyla değişmiştir. Türkiye Bosna Hersek, Kosova ve Makedonya Krizlerinde AB ile benzer politikaları benimsemiştir. Türkiye'nin Bosna Hersek Krizi'nde aktif bir politika izlemesinde Türkiye'nin sahip olduğu Avrupa kimliği etkili olmuş, Batı kültürünü ve laikliği benimsemiş bir halk olan Boşnakların varlığının Avrupalı devletler tarafından kabul edilmesi Türkiye'nin AB sürecinde etkili olabilir düşüncesini ortaya çıkarmıştır.⁶⁶¹

Yunanistan'ın 1990'lı yılların ilk yarısında Balkanlar politikası AB ile ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Yunanistan, AB içerisinde sorun yaratan bir devlet profili çizmiştir. Yunanistan'ın sorunlu ilişkiler içinde bulunduğu devletlerle problemlerini AB çatısı altında çözmeye çalışması Brüksel'de rahatsızlık yaratmıştır.⁶⁶² Yunanistan, Balkan komşularıyla yaşadığı sorunlarda AB tarafından yeterince desteklenmediğini düşünmüştür.⁶⁶³ Makedonya ile yaşadığı kriz Yunanistan-AB ile ilişkilerinde önemli bir etkileyen olmuştur. Krizin ortaya çıktığı tarihte Maastricht Antlaşması'nı imzalama aşamasında olan Avrupalı devletler Yunanistan'ın veto yetkisini kullanma tehdidiyle karşı karşıya kalmış ve bu dönemde Makedonya sorununda Yunanistan'ın politikalarına ayak uydurmuşlardır. Fakat Yunanistan'ın izlediği Makedonya politikası 1993 yılında çözülmeye başlamış ve AB üyesi devletler Makedonya'yı resmi adıyla olmasa da FYROM olarak tanımaya başlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler Yunanistan'ın Makedonya meselesinde aşırıya kaçmasına sebep olurken Makedonya'ya uygulanan ambargo AB ile ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Yunanistan'ın Makedonya politikaları AB üyesi devlet imajına zarar verirken Yunanistan'ın iş birlikçi olmayan devlet imajını güçlendirmiştir.⁶⁶⁴ İzlediği Balkanlar politikası Yunanistan'ın bölgede izole olmasına sebep olmuş ve Simitis'in iktidarıyla birlikte 1990'lı yılların ikinci yarısında Balkanlar politikalarında AB ile uyumlu bir çizgiye gelen Yunanistan, bu dönemde AB üyesi devlet statüsü ile bölge devletleri için cazip bir devlet konumuna gelmiştir. Bölge devletlerinin karşısına kendi imkanlarından ziyade AB'nin sağlayabileceği maddi imkanların vaatleriyle çıkmıştır.⁶⁶⁵ Bu dönem itibarıyla Balkanlar'daki tek AB üyesi devlet olması

---

⁶⁶¹ Uzgel, op.cit., s. 499.

⁶⁶² Ovalı, op.cit., s. 23.

⁶⁶³ Emirhan Kaya, "Eski Yugoslavya Dışındaki Balkan Devletlerinin AB ile İlişkileri", **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, s. 584.

⁶⁶⁴ Arghyrou, op.cit., p. 178.

⁶⁶⁵ Ayman, op.cit., s. 67.

Yunanistan'ın AB'nin genişleme ve entegrasyon sürecinde öncü bir rol üstlenmesine etki etmiştir. Yunanistan, Balkan devletleri için model ülke olmuştur. Yunanistan'ın AB üyeliği Türkiye ile rekabetinde Ankara açısından dezavantajlı bir durum yaratmıştır. Nitekim 1999 yılında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) Bosna Hersek ve Makedonya tarafından tanınma girişimi Yunanistan'ın bölge devletleriyle ilişkilerini geliştirmesinin Türkiye aleyhinde bir durum yaratacağının önemli bir göstergesi olmuştur.⁶⁶⁶

3.4.3. Rusya Federasyonu

RF için Balkanlar'ın güvenliği, Avrupa ve Akdeniz'deki çıkarları açısından önemli olmanın yanında aynı zamanda Slav ırkının ve Ortodoks inancın varlığı da dini ve kültürel bağlamda bölgeye olan ilgisinde önemli parametrelerdir.⁶⁶⁷ Fakat Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası hukuki ardılı olan RF 1990'lı yıllarda Balkanlar'da etkin bir güç olmaktan uzak bir profil çizmiş, daha ziyade iç meselelerine odaklanmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde Rus dış politikasının en önemli gündemini iç politikadaki Atlantikçilik ve Avrasyacılık düşünceleri arasındaki tartışmalar oluşturmuştur. Bu tartışmalar Balkanlar'a yönelik politikalarında da etkin bir şekilde hissedilmiştir. Bu dönemde Balkanlar'da yaşanan gelişmeler neticesinde AB'nin ve ABD'nin Balkanlar'daki nüfuz alanlarını artırmış olmaları RF tarafından endişe ile karşılanmıştır.

RF, Yugoslavya'nın dağılma sürecinin başlangıcında Avrupalı devletler ve ABD ile uyumlu hareket etmiş, sorunun Yugoslavya'nın iç meselesi olduğunu düşünürken genel kanının aksine 1994 yılına kadar Balkanlar'da Batı'nın inisiyatiflerini benimseyerek Sırlara pratik destek vermekte çekinceli davranmıştır.⁶⁶⁸ Fakat RF'nin bu dönemki Batı yanlısı tutumu içeride muhalefetin artmasıyla sonuçlanmıştır. 1991-1995 dönemi Rus muhalifleri için "*kör Amerikan hayranlığı*" olarak değerlendirilmiş;⁶⁶⁹ Rus dış politikasında kendi çıkarlarını gözetten bir politik anlayışın hakim olması gerekliliğine

---

⁶⁶⁶ Ibid., s. 77.

⁶⁶⁷ Predrag Simic, "Russia and the conflicts in the Former Yugoslavia", **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 1, No. 3, 2001, p. 96.

⁶⁶⁸ C. Cem Oğuz, "Rusya'nın Balkan Politikası ve Balkanlar'daki Gelişmelerin Rus Siyasetine Etkileri (1991-2000)", **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s. 269.

⁶⁶⁹ Kale, op.cit., s. 269.

vurgu yapan ve Yugoslavya meselesinde kendi politikalarını üretme düşüncesine sahip olan Rus politikacıların sayısında artış gözlenmiştir.⁶⁷⁰ RF'nin bu dönemki Balkanlar politikası; bölgedeki nüfuz alanını korumaya yönelikken ayrıca Yugoslavya'daki kriz ile ilgili alınan kararların BM Güvenlik Konseyi çatısı altında gerçekleştirilmesini sağlayarak örgütün daimi üyesi olan RF'nin etkisini sürdürmek olmuştur.⁶⁷¹ Bosna Hersek Krizi'nin yaşandığı dönemde net bir politika ortaya koyamayan Moskova yönetimi, Kosova Krizi'nde ise daha net politikalar izlemeye başlamış ve ABD öncülüğünde bölgeye askeri bir müdahalede bulunulmasına karşı çıkmıştır.⁶⁷²

1990'lı yıllarda RF'nin zayıf ekonomik ve siyasi gücü Sovyetler Birliği kadar güçlü bir aktör olmasının önüne geçmiş, bu dönemde Türkiye Balkanlar'da oluşan bu güç boşluğunda daha aktif politikalar izlemiştir. Türkiye, ABD ile uyumlu hareket ederken RF ise bu dönemde Balkanlar'da aktif politika yürütebilmek adına Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne yakın politikalar izlemiştir.⁶⁷³ Bu durum iki devleti bölgesel bir rekabete sürüklemiştir. Fakat Türkiye ve RF arasındaki bu bölgesel rekabet Kafkasya'daki rekabet boyutuna ulaşmamıştır.⁶⁷⁴ Sovyetler Birliği'nin dağılması ve yeni uluslararası konjonktürün de etkisiyle alt-sistemler önem kazanırken RF ve Türkiye Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar'da karşı karşıya gelmişler, Türkiye'nin bu dönemki Türk Dünyası söylemleri RF açısından olumlu karşılanmamıştır. Türkiye'nin Balkanlar'da Bosna Hersek ve Kosova'nın yanında yer almasına karşın RF'nin ise bu dönemde Milosevic'in ve Bosna Hersek'teki Sırp'ların lideri olan Radovan Karadzic'in tarafında yer alması Balkanlar'daki mücadelenin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.⁶⁷⁵

Yunanistan, Balkanlar politikaları nedeniyle hem Avrupalı ortaklarıyla ilişkilerinde olumsuzluklar yaşarken hem de ABD'nin müttefiklik ilişkilerini geliştirdiği Türkiye'nin bölgede nüfuz alanını artırmasından rahatsızlık duymuş, bu durum Yunanistan'ın bölgede yeni ittifaklar aramasına sebep olmuştur. Bu noktada RF, ABD karşısında Yunanistan

---

⁶⁷⁰ Simic, op.cit., p. 102.

⁶⁷¹ Ibid., s. 103.

⁶⁷² Arı, Pirinççi, op.cit., s. 12.

⁶⁷³ Giray Saynur Derman, "Soğuk Savaş Sonrası Rusya'nın Balkanlar Politikası", **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, s. 562.

⁶⁷⁴ Uzgel, op.cit., s. 500.

⁶⁷⁵ Şener Aktürk, "Türkiye'nin Rusya ile İlişkilerinin Yükselişi ve Gerilmesi, 1992-1995", **Kuşku ile Komşuluk: Türkiye ile Rusya İlişkilerinde Değişen Dinamikler**, der. Gencer Özcan, Evren Balta, Burç Beşgül, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017, s. 135.

için dengeleyici bir unsur olarak görülmüştür. RF ve Yunanistan arasında 30 Haziran 1993 yılında imzalanan “*Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması*” imzalanmış;⁶⁷⁶ bu anlaşma ile taraflar ortak bölgesel çıkarlar ve Ortodoks inanç ekseninde dostluk ilişkilerini yinelemişlerdir. Yunanistan’ın bu dönemde RF ile ilişkilerinde Türkiye ve ABD arasındaki yakın müttefiklik ilişkileri nedeniyle bölgede ittifak arayışı içinde olması belirleyici bir faktör olmuştur. Yunanistan, RF’nin Türkiye’ye karşı caydırıcılık kapasitesini güçlendirebileceği ihtimali ile dini yakınlıktan dolayı RF ile yakın ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır.⁶⁷⁷

RF ve Yunanistan’ın Balkanlar’da farklı politikalar izlediği konu Yunanistan için son derece önem arz eden Makedonya meselesi olmuştur. 4 Ağustos 1992’de Sofya ziyareti sırasında Yeltsin, Makedonya’nın bağımsızlığının tanınmasının gerekli olduğu kararını almış ve devletin resmi adının ne olması gerektiğinin kararı kendi inisiyatifine bırakılması gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁷⁸ Böylece RF; Türkiye, Bulgaristan, Slovenya, Hırvatistan, Filipinler ve Litvanya’dan sonra Makedonya’nın bağımsızlığını tanıyan yedinci devlet olmuştur. Bu karar Yunanistan tarafından sert bir tepkiyle karşılanmış, Yunanistan Dışişleri Bakanlığı temsilcisi; “*Makedonya’nın bağımsızlığının tanınmasının Yunanistan’a yönelik düşmanca bir davranış olduğunu*” belirten bir açıklama yapmıştır.⁶⁷⁹

Genel olarak değerlendirildiğinde Balkanlar’da Türkiye’nin politikalarında RF rakip bir devlet olarak görülürken Türkiye bölgede daha çok ABD ile hareket etmiştir. Bu dönemde Balkanlar’da yaşanan gelişmelerde Türkiye ve RF farklı saflarda yer almıştır. Yunanistan ise gerek Ortodoks bağları gerekse Türkiye-ABD ittifakını dengeleyebilmek amacıyla RF’nin ittifakına ihtiyaç duymuştur. Yunanistan, RF’yi Balkanlar denkleminin içine almak isterken bundan kendisi için çıkar sağlama niyeti taşımıştır.⁶⁸⁰ Balkanlar’da RF Ortodoks Kuşak’a desteklemiş, iki devlet de Balkanlar’da yaşanan çatışmalarda Sırp yanlısı politikaları benimsemiştir.

---

⁶⁷⁶ Theocharis Grigoriadis, Vlantis Iordanidis, “Greece-Russia Relations I: Foreign Policy and Diplomacy”, **ELIAMEP**, No. 54, 2014, p. 6.

⁶⁷⁷ Ibid.

⁶⁷⁸ Nina Smirnova, “Macedonia in the context present-day Russian foreign policy”, **The New Macedonian Question**, ed. James Pettifer, 1. Baskı, Palgrave Macmillan, 1999, p. 266.

⁶⁷⁹ Ibid.

⁶⁸⁰ Ayman, op.cit., s. 68.

3.4.4. Çin Halk Cumhuriyeti

ÇHC, komünist ideolojinin hakim olduğu Balkanlar bölgesine 1970’li yıllarla birlikte Arnavutluk’un Sovyetler Birliği ile bozulan ilişkileri sonrasında girmiş fakat Yugoslavya’da yaşanan gelişmeler ÇHC’nin Balkanlar’la olan bağıını koparmıştır.⁶⁸¹ 1990’lı yıllarda Balkanlar’da fazla aktif politikalar izlemeyen ÇHC, Yugoslavya’nın dağılma sürecinde genel olarak çekimser politikalar benimsemiştir.⁶⁸² Bu dönemde ÇHC’nin çok taraflı müdahaleye yönelik resmi tutumunu “*ihtiyatlı bir kabul*” anlayışı oluştururken; ÇHC 1992 yılında Yugoslavya’nın dağılma sürecinde kurulan UNPROFOR’u desteklemiş olmasına rağmen Bosna Hersek’e yönelik insani yardım sağlanması için “*her türlü gerekli önlem*” kullanmaya yönelik karara karşı çıkmış fakat veto yetkisini kullanmayarak çekimser tavrını sürdürmüştür.⁶⁸³ Pekin yönetimi, 1990-1998 yılları arasında müdahaleci eğilimin gelişimini isteksizce kabul etmiş,⁶⁸⁴ RF ile Balkanlar’da paralel politikalar izleyerek bölgedeki çatışmalarda çekimser kalmıştır. 1998 yılıyla birlikte başlayan Kosova Krizi’nin ilk aşamasında çok taraflı müdahaleye yönelik ihtiyatlı tutumunu devam ettiren ÇHC, ABD’nin ve Avrupalı devletlerin sürece fazla dahil olduklarını düşünmesi nedeniyle politika anlayışını değiştirmeye başlamıştır.⁶⁸⁵ ÇHC ve RF, ABD’nin Kosova’da gerçekleşen savaşla birlikte küresel üstünlüğünü pekiştirdiği algısına sahip olurken ABD’yi ve NATO’yu sert bir şekilde eleştirmiştir.⁶⁸⁶ Özellikle NATO’nun BM Güvenlik Konseyi’nin onayını almadan Kosova’ya müdahalede bulunması iki devlet açısından NATO’nun egemen bir devlete saldırısı olarak algılanmıştır.⁶⁸⁷ ABD savaş uçağının NATO’nun hava operasyonu esnasında yanlışlıkla Belgrad’ta bulunan ÇHC Büyükelçiliğine gerçekleştirdiği füze saldırısı sonrasında ÇHC, NATO’dan gelen ciddi bir tehdidin farkına varmıştır.⁶⁸⁸

⁶⁸¹ Loïc Poulain, “China’s New Balkan Strategy”, **Center for Strategic & International Studies**, Vol. 1, No. 2, August 2011, p. 1, http://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/110829_CEW_China_in_Balkans.pdf (e.t. 10.10.2023).

⁶⁸² Plamen Tonchev, “China’s Road: into the Western Balkans”, **European Union Institute for Security Studies**, 2017, p. 2, <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep06772.pdf> (e.t. 08.11.2023).

⁶⁸³ Allen Carlson, “Protecting Sovereignty, Accepting Intervention: The Dilemma of Chinese Foreign Relations in the 1990s”, **National Committee on United States-China Relations China Policy Series**, No: 18, 2002, pp. 8-9.

⁶⁸⁴ Ibid., p. 7.

⁶⁸⁵ Ibid., p. 13.

⁶⁸⁶ Yoshiaki Sakaguchi, Katsuhiko Mayama, “Significance of the War in Kosovo for China and Russia”, **NIDS Security Reports**, No. 3, March 2002, p. 1.

⁶⁸⁷ Ibid.

⁶⁸⁸ Ibid., p. 2.

Bu dönemde Yunanistan, Balkanlar politikası nedeniyle bölgede yalnızlaşırken yeni ittifak arayışları içerisinde olmuştur. Bu hususta ÇHC ile ilişkilerini geliştirme gayesi taşımıştır. Türkiye ise ÇHC ile Balkanlar'da farklı saflarda yer almıştır. 1990'lı yıllarda Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'a yönelik politikaları küresel aktörlerden etkilenmiş, bölgede Türkiye daha çok ABD ile uyumlu politikalar yürütmüş ve bölgede NATO üyesi devlet kimliği ile hareket etmiştir. Yunanistan ise bu dönemde ABD'nin ve NATO'nun Yunan kamuoyunda sahip olduğu olumsuz imajı ve Türkiye-ABD ilişkilerinden duyduğu endişe nedeniyle bölgede dengeleyici bir ittifak olarak RF ve ÇHC ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. RF ve ABD ile ilişkilerinde Yunan dış politikası hassas dengeler üzerinde kurulmuştur.⁶⁸⁹

---

⁶⁸⁹ Ayman, op.cit., s. 50.

SONUÇ

Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'da tarihsel, kültürel, demografik ve coğrafi bağlarının bulunması nedeniyle Balkanlar iki devletin dış politikalarında önemli bir yere sahip olsa da bölgeye yönelik politikaları her zaman aynı yoğunlukta olmamıştır. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın dış politikaları uluslararası konjonktürün etkisiyle şekillenirken Balkanlar politikaları da bu etkinin izlerini taşımıştır. Dolayısıyla iki devletin Balkanlar politikaları dönemsel olarak farklılıklar göstermiştir. Türkiye'nin Balkanlar politikasının genelinde bölgede istikrarın ve barışın korunması öncelikli olurken bölgedeki istikrarsızlıklar ulusal güvenliği için tehdit olarak algılanmıştır. Yunanistan için ise Balkanlar ulus devlet olarak ortaya çıktığı dönem itibarıyla irredentist politikalarının bir parçası olarak görülmüş, Megali İdea ülküsünün sona ermesiyle birlikte ulusal güvenliği için tehdit olarak algılanmıştır. Balkanlar'daki karışıklıkların Türkiye'nin ve Yunanistan'ın doğrudan ulusal güvenlikleri için tehdit oluşturma ihtimali Balkanlar'da zaman zaman iş birliği içerisinde hareket etmelerinde etkili olsa da Türkiye'nin ve Yunanistan'ın tarihsel süreçte karşı karşıya geldikleri pek çok anlaşmazlık konuları iş birliği ve iyi ilişkilerin kurulmasını sınırlandırmıştır. Soğuk Savaş döneminde aynı blok içerisinde NATO müttefiki olmalarının iş birliği odaklı ilişkiler geliştirilmesinde fazla etkili olmadığı görülmüştür. Türkiye ve Yunanistan arasındaki anlaşmazlık konuları dış politikalarında da etkili olurken iki devletin politikaları rekabet duygusunu yoğunlaştırmış özellikle 1990'lı yıllarda Balkanlar iki devlet arasındaki rekabet duygusunun yoğun olarak hissedildiği bir bölge olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası sistemin belirsiz yapısında bölgesel alt sistemler önem kazanmaya başlamış, bölgesel güç olma hedefi ön plana çıkarken Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar'daki kendi nüfuz alanlarını oluşturma çabaları bölgede yoğun olarak hissedilmiştir.

Soğuk Savaş döneminde uluslararası sistemdeki ideolojik bölünmüşlüğü yoğun olarak hissedildiği ve iki blokun kesişim noktası olan Balkanlar, doğal olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde de uluslararası sistemdeki gelişmelerin yoğun hissedildiği bir bölge olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemin getirdiği belirsizlik ortamında Balkanlar, çatışmaların ve krizlerin odak noktası haline gelmiştir. Bu dönemde Yugoslavya'da meydana gelen çatışmalar bölgede barışı ve istikrarı tehdit etmiştir. 1990'lı yıllarda

Balkanlar’da yaşanan bu gelişmeler hem Türk dış politikasının hem de Yunan dış politikasının odağını Balkanlar’a yöneltmesine sebep olmuştur.

Türkiye’nin Balkanlar’da yaşanan gelişmelerde izlediği genel politikası istikrarın ve barışın bir an önce tesis edilmesi yönünde olurken; Yunanistan için ise durum farklı gelişmiştir. İki devlet de Balkanlar’daki gelişmeleri kendi güvenlikleri açısından tehdit olarak algılamış fakat bölgede izledikleri politikalar farklılık göstermiştir. Türkiye’nin Soğuk Savaş sonrası dönemde benimsediği aktif dış politika anlayışı, Balkanlar’daki istikrarsızlık ortamına yönelik politikalarında etkili olmuştur. Yugoslavya’nın dağılma sürecinde bölgede barışın ve istikrarın tesis edilebilmesi için Türkiye aktif politikalar yürütmüş; bölgede Batılı aktörlerle uyumlu hareket etmiştir. Türkiye’nin bu dönemde Balkanlar’da ABD ile örtüşen çıkarları bölgede hareket alanını genişletmiş, Batılı ortakları için Türkiye iş birliğine olanaklı devlet olarak olumlu bir imaj kazanmıştır. Yunanistan ise Soğuk Savaş sonrası dönemde, Soğuk Savaş dönemi güvenlik tehdidi algılamasını devam ettirmiş ve bölgede sorun çözücü devlet olmak yerine Balkanlar’daki istikrarı bozucu unsurlardan biri olmuştur. Bu dönemde hem AB üyesi hem de NATO üyesi olmasına rağmen Yunanistan Batılı müttefikleriyle uyumlu politikalar geliştirememiştir. Kamuoyu ile üyesi olduğu uluslararası kuruluşlar arasında kalan Yunanistan, 1990’lı yılların ilk yarısında izlediği Balkanlar politikasıyla Batılı devletler gözünde sorun çıkan devlet imajına sahip olmuştur. Yunanistan’ın bölgede hem Batılı devletlerle uyumsuz görüntüsü hem de bölge devletleriyle yaşadığı sorunlar 1990’lı yılların ilk yarısında Türkiye’yi Yunanistan ile rekabetinde avantajlı duruma getirmiştir. 1995 sonrası Yunanistan’ın Balkanlar politikasını revize etmesi ve Avrupalı devlet kimliğini bölgede ön plana çıkararak bölge devletleri ile ilişkilerini AB çatısı altında geliştirme çabalarının yanında 1990’lı yılların ikinci yarısı itibarıyla Türkiye’nin bölgeye ilgisinin görece azalmış olması Türkiye’nin aleyhinde gelişen bir durum olmuştur. Bu durum 1990’lı yılların ikinci yarısında Yunanistan’ı Türkiye’nin önüne geçirmiştir.

Balkanlar’da yaşanan gelişmelerde Türkiye’nin ve Yunanistan’ın Balkanlar politikalarının temel belirleyici faktörleri; tarihsel bağlar, demografi faktörü, coğrafi ve stratejik nedenler olmuştur. Türkiye ve Yunanistan coğrafi olarak Balkan Yarımadası’nın bir parçası olmasının yanında ayrıca bölge ile tarihsel ve kültürel bağlarının bulunması bölgeye yönelik politikalarında önemli bir etkileyen olmuştur. Türkiye’nin Osmanlı

Devleti'nden miras kalan tarihsel bağları Balkanlar'a yönelik politikalarında etkili olurken; bu miras zaman zaman bölge devletleri tarafından Türkiye'nin politikalarının yanlış anlaşılmasına sebep olabilmektedir. Bölgenin demografik yapısı da Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik politikalar geliştirmesinde kilit bir nokta olmuştur. Balkanlar'da önemli bir Türk ve Müslüman nüfusun bulunmasıyla birlikte Türkiye'de de Balkan kökenli önemli bir nüfusun varlığı ve bu nüfusun Türkiye'nin bölgede yaşanan istikrarsızlıkları önlemeye yönelik politikalar geliştirmesinde kamuoyu baskısı oluşturması, Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarında etkili olmuştur. Yunanistan ise köklerini dayandığı Antik Yunan ve Doğu Roma İmparatorluğu'ndan miras kalan bir Balkan kimliğine sahip olmakla birlikte bu kimlik bölgedeki irredentist amaçlarını meşrulaştırmak için bir araç olarak kullanılmıştır. Balkanlar, Yunanistan için bölgedeki diğer uluslarla çıkarlarının kesiştiği bir rekabet alanı olarak görülmüştür. Nitekim 1990'lı yıllarda Balkanlar'da yaşanan krizlerde sorunun bir parçası olmasında yine bu düşünce etkisini göstermiştir. Makedonya ile yaşanan krizin temeli iki devletin Büyük İskender Makedonya'sında kesişen tarih yorumlamasından kaynaklanmıştır. Yunanistan'ın Balkan devletleriyle geliştirdiği ilişkilerinde demografik yapısı da etkili olmuştur. Yunanistan demografik yapısı içinde bulunan azınlık gruplarına yönelik politikaları bölge devletleriyle ilişkilerinde sorun yaşamasına sebep olmuştur. 1990'lı yıllarda bölgeye yönelik politikalarında nüfusunun büyük bir çoğunluğunun Ortodoks inanca sahip olması da etki etmiştir. Ortodoks inanç ve tarihsel müttefiklik bağları bu dönemde Yunan kamuoyunda ve Yunan karar alıcılar arasında dış politikada yoğun bir propaganda aracı olarak kullanılmış, bu dönemde Balkanlar'da yaşanan çatışmaların odağında bulunan Sırlarla ilişkilerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Yunanistan Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Sırların gerçekleştirdiği saldırılarda Sırp yanlısı politikalarıyla Batılı müttefiklerinin eleştirilerinin hedefi olmuştur.

Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Balkanlar politikalarına birbirlerinden algıladıkları güvenlik tehdidi de etki etmiştir. Balkanlar'ın önemli iki aktörü olan Türkiye'nin ve Yunanistan'ın tarihsel süreç içerisinde birbirlerinin ötekisi konumunda ulusal bilinç oluşturmaları nedeniyle bölgede izledikleri politikaları kendi ulusal güvenlikleri açısından tehdit olarak algılanmıştır. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın ulusal kurtuluş mücadelelerini birbirlerine karşı gerçekleştirmiş olmaları iki devlet içinde tarihsel travmaların oluşmasında etkili olmuş, bu hususta Yunanistan'ın tarihinde tek başına

Türklerle giriştiği mücadelelerde başarı elde edememiş olması Türkiye'nin Yunanistan için daha endişe verici bir güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Zira Yunanistan'ın Soğuk Savaş dönemi boyunca ulusal güvenlik tehdidi olarak algıladığı komünizm, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında Türkiye'nin öncelikli bir tehdit oluşturduğuna dair bir ulusal güvenlik endişesine dönüşmüştür. Ayrıca Türkiye'nin Yunanistan kadar yoğun bir güvenlik endişesi algılamamasında tarihsel süreçte iki devletin karşı karşıya geldikleri zamanlarda Türkiye'nin kazanan tarafta yer alması etkili olmuştur.

1990'lı yıllarda iki devletin izlediği politikalara bakıldığında birbirlerinden algıladıkları tehdidin yoğunluğu Balkan devletleri ile geliştirdiği ilişkilerde de kendisini göstermiştir. Yunanistan'ın bu dönemde pek çok Balkan komşusuyla sorunlu ilişkilerinin olması ve Türkiye ile bu devletlerin yakın ilişkiler geliştirmesi Yunanistan tarafından endişeyle karşılanırken; Yunanistan, Türkiye tarafından İslami Kuşak ile çevrelendiği algısına kapılmıştır. Buna bağlı olarak kendi eksenini yaratma politikası izleyen Yunanistan Ortodoks inanç ekseninde Türkiye'ye karşı birlik oluşturma politikası izlemiştir. Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ve RF ile ilişkilerinde bu unsur ön planda olmuştur. Bu dönemde Balkanlar'a yönelik politikalarda Ortodoks inanç ekseninde birleşme ilgili devletlerin iç politikalarında en çok kullanılan argüman olmuştur. Türkiye ise Balkanlar'da nüfuz alanı oluşturabilmek amacıyla bölge devletlerinin Yunanistan ile sorunlu ilişkilerinden yararlanmaya çalışmıştır. Türkiye, Balkanlar'daki kriz alanlarında çok taraflı diplomasiyi yoğun olarak kullanırken diğer Balkan devletleriyle de ikili diplomatik ilişkiler yürütmeye çalışmıştır. Özellikle 1995 sonrası Balkanlar'da sağlanan istikrar durumunda Türkiye, ABD'nin bölgeye yönelik girişimlerine öncülük etmiştir. Yunanistan ise Soğuk Savaş döneminde başlattığı çok taraflı diplomasi anlayışından uzaklaşarak 1990'lı yılların ilk yarısında bölge devletleriyle iki taraflı diplomatik ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. Yunanistan'ın Balkanlar politikalarının değişim göstermesiyle birlikte ise bölgede AB'nin diplomatik girişimlerinde aktif rol oynamaya başlamıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan yeni konjonktür küresel aktörlerin Balkanlar'a yönelik politikalarını da etkilemiştir. Bölgede Yugoslavya'nın dağılma süreciyle yaşanan istikrarsızlık, küresel aktörlerin bölgeye yönelik ilgisini artırmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ABD süper güç olma iddiasını sürdürürken

Balkanlar'a yönelik ilgisi de misyonunu devam ettirme gayesiyle şekillenmiştir. AB'nin bölgedeki etkisiz politikaları ABD'yi Balkanlar'daki yaşanan gelişmelere müdahil olma zorunluluğunda bırakmıştır. Bu dönemde AB'nin ve NATO'nun yaşadığı değişim ve dönüşüm süreçleri Balkanlar'a yönelik politikalarında etki etmiş, komünizm sonrası bölgenin Batı sistemine entegre edilmesi amaçlanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte hukuki ardılı olarak varlığını sürdüren RF ise Balkanlar'da Sovyetler Birliği'nden artakalan otorite boşluğunu doldurabilecek kapasiteye sahip olamamış ayrıca bu dönemde iç politikasının yoğun gündemiyle meşgul olmak zorunda kalmıştır. ÇHC ise 1990'lı yıllarda Balkanlar'da aktif bir politika geliştirememiştir. Türkiye bu dönemde daha çok ABD ve Avrupalı devletlerle ortak hareket ederken; Yunanistan ise gerek ABD-Türkiye yakınlaşmasından duyduğu endişe gerekse kamuoyundaki olumsuz ABD imajı nedeniyle RF ile yakınlaşmıştır. Balkanlar'da ortak politikaları benimsemiş olmaları Yunanistan'ın ve RF'nin iyi ilişkiler tesis etmesinde etkili olurken; Yunanistan bu dönemde ABD ve RF ilişkilerini hassas bir dengede yürütmeye çalışmıştır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AKMAN Halil, **Paylaşılamayan Balkanlar**, 1. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.

ARI Tayyar, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 10. Baskı, Bursa: MKM Yayıncılık, 2013.

ARMAOĞLU Fahir, **Türk Dış Politikası Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul: Kronik Kitap, 2018.

ARMAOĞLU Fahir, **19. Yüzyıl Dünya Tarihi (1789-1914)**, 19. Baskı, İstanbul: Kronik Kitap, 2020.

ARMAOĞLU Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, 28. Baskı, İstanbul: Kronik Kitap, 2020.

AYMAN Güliden, **Neo- Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası: Güç, Tehdit ve İttifaklar**, Ankara: Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi, 2001.

BALCI Ali, **Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar**, 1. Baskı, İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2013.

BARRETT Amarandi Penelope, **The Muslim Arc and Greece's Support for Serbia during the Bosnian War of 1992-1995**, Chapel Hill: University of North Carolina, 2023.

BECHEV Dimitar, **Constructing South East Europe: The Politics of Balkan Regional Cooperation**, 1. Baskı, Palgrave Millian, 2011.

BIONDICH Mark, **the Balkans: Revolution, War, and Political Violence since 1878**, 1. Baskı, New York: Oxford University Press, 2011.

CANBOLAT İbrahim S., **Uluslararası İlişkilerde Türkiye: Savaş ve Barış Arasında Dünya**, 4. Baskı, Bursa: Aktüel Yayınları, 2012.

ÇAĞ Galip, **Avrupa'nın Ötekisi Balkanlar**, Çankırı Karatekin Üniversitesi Avrasya Stratejik Uygulama ve Araştırma Merkezi, Avrasya Araştırmaları Serisi 3, Çankırı, 2012.

CLOGG Richard, **Yunanistan'ın Kısa Tarihi**, çev. Dilek Şendil, 2. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018.

CRAMPTON R.J, **The Balkans Since The Second World War**, New York: Routledge, 2013.

ÇELİKKOL A. Oğuz, **Dünden Bugüne Türk-Yunan İlişkileri'ne Bir Bakış**, İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 2015.

DERİNGİL Selim, **Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994.

DİLÂN Hasan Berke, **Atatürk Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası (1923-1939)**, 1. Baskı, İstanbul: ALFA Basım Yayım Dağıtım, 1998.

GILPIN Robert, **War & Change in World Politics**, Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

GÜREL Şükrü Sina, **Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2018.

HALE William, **Türk Dış Politikası 1774-2000**, çev. Petek Demir, İstanbul: Mozaik Matbaası, 2003.

HENEAGE James, **Kısa Yunanistan Tarihi**, çev. Mukadder Şahin, 1. Baskı, İstanbul: SAY Yayınları, 2023.

HERACLIDES Alexis, **Yunanistan ve "Doğu'dan Gelen Tehlike" Türkiye: Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları**, çev. Mihalis Vasilyadis, Herkül Milas, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

HERACLIDES Alexis, **The Macedonian Question and the Macedonians: A History**, New York: Routledge, 2021.

İŞYAR Ömer Göksel, **"Türk Dış Politikası: Sorunlar ve Süreçler"**, 1. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2017.

JELAVICH Barbara, **History of the Balkans: Eighteenth and Nineteenth Centuries**, 1. Cilt, 1. Baskı, Cambridge University Press, 1983.

JELAVICH Barbara, **History of the Balkans: Twentieth Century Vol 2**, 1. Baskı, New York: Cambridge University Press, 1983.

KOLIOPOULOS John S., VEREMIS Thanos M., **Modern Greece: A History since 1821**, Wiley - Blackwell, 2010.

KURAN Selami, **Uluslararası Deniz Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, İstanbul: Beta Basım A.Ş., 2016, s. 94.

MICHAS Takis, **Unholy Alliance: Greece and Milosevic's Serbia**, Texas A&M University Press, 2002.

MOUSTAKIS Fotios, **The Greek -Turkish Relationship and NATO**, London: Frank Cass Publishers, 2003.

MÜTERCİMLER Erol, **Satılık Ada Kıbrıs: Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri**, 9. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2017.

ÖNDER Zehra, **İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası**, çev. Leyla Uslu, 1. Baskı, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2010.

ÖZLEM Kader, **Türkiye'nin Balkan Türkleri Politikası (1991-2014)**, 1. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2016.

ÖZLEM Kader, **Türkiye-Bulgaristan İlişkileri ve Türk Azınlık**, 1. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2019.

ÖZSÜER Esra, **Türkokratia: Avrupa'da Türk İmajı**, 2. Baskı, İstanbul: Kronik Yayınları, 2019.

PAPANDREU Andreas G., **Namlunun Ucundaki Demokrasi**, çev. Semih Koray, Mehmet Emin Yıldırım, 2. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınları, 1988.

SANDER Oral, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)**, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları, 1969.

SANDER Oral, **Siyasi Tarih**, 2. Baskı, Ankara: İMGE Kitabevi Yayınları, 1991.

SARICA Murat, **Siyasal Tarih**, 2. Baskı, İstanbul: AR Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 1983.

SMITH Michael Llewellyn, **Yunan Düşü**, çev. Halim İnal, 1. Baskı, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2002.

SMITH Michael Llewellyn, **Venizelos: the Making of a Greek Statesman (1864-1914)**, London: C. Hurst &Co, 2021.

SOYSAL İsmail, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları** 1. Cilt: (1920-1945), 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.

SÖNMEZOĞLU Faruk, **Son Yıllarda Türk Dış Politikası (1991-2015)**, İstanbul: DER Yayınları, 2016.

STRAVRIANOS L.S., **The Balkans since 1453**, New York: Rinehart & Company, Inc., 1958.

ŞENTÜRK Cem, “Kanunlaştırılan Irkçılık: Yunan Vatandaşlık Yasası’nın 19. Maddesi ile Vatandaşlıktan Çıkarmalar ve Mağdurların Sorunları”, **Bilimsel Araştırmalar Serisi No: 2**, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Ocak 2006.

TODOROVA Maria, **Balkanlar’ı Tahayyül Etmek**, çev. Dilek Şendil, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

TUNCER Hüner, **Türk Dış Politikası**, Cilt II: Cumhuriyet Dönemi (1920-2002), 1. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2017.

UÇAROL Rıfat, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, 4. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995.

VEREMIS Thanos, **A Modern History of the Balkans: Nationalism & Identity in Southeast Europe**, London-New York: I.B. Touris, 2017.

WEISBAND Edward, **İkinci Dünya Savaşında İnönü’nün Dış Politikası**, çev. M. Ali Kayabal, 1. Baskı, Milliyet Yayınları, 1974.

MAKALELER

ALKAN Nail, “Uluslararası Durum”, **Türk Dış Politikası (1919-2012)**, ed. Haydar Çakmak, 2. Baskı, Ankara: Barış Kitap, 2012, ss. 721-735.

AFYONCU Erhan, “Osmanlı İdaresinde Yunanistan”, **Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, ss. 327-334.

AĞIRSEVEN Nehir, “Soğuk Savaş Sonrası Arnavutluk Cumhuriyeti’nin Siyasal, Ekonomik Yapısı ve Dış Politikası”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, ss. 365-392.

AKŞİN Sina, FIRAT Melek, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar”, **Balkanlar**, ed. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul: Eren Yayınevi, 1993, ss. 97-125.

AKTÜRK Şener, “Türkiye’nin Rusya ile İlişkilerinin Yükselişi ve Gerilmesi, 1992-1995”, **Kuşku ile Komşuluk: Türkiye ile Rusya İlişkilerinde Değişen Dinamikler**, der. Gencer Özcan, Evren Balta, Burç Beşgül, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017, ss. 129-146.

ALP İlker, “Soğuk Savaş Sonrası Bosna-Hersek ve Srebrenitsa Mezâlimi”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, ss. 107-162.

ANASTASAKIS Othon, “Greece and Turkey in the Balkans: Cooperation or Rivalry?”, **Turkish Studies**, Vol. 5, No. 1, 2004, pp. 45-60.

ARI Tayyar, PİRİNÇÇİ Ferhat, “Soğuk Savaş Sonrasında ABD’nin Balkan Politikası”, **Alternatif Politika**, Cilt 3, Sayı 1, Mayıs 2011, ss. 1-30.

ARIKAN Harun, “The European Union Policy towards the Balkan States in the Post-Cold War Era”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Vol. 2009, No. 2, 2009, pp. 15-22.

ARMAKOLAS Ioannis, Giorgos TRIANTAFYLLOU, “Greece and EU Enlargement to the Western Balkans: Understanding an Ambivalent Relationship”, **Southeast European and Black Sea Studies**, 2017, pp. 1-19.

ARMAOĞLU Fahir, “Yarım Yüzyılın Türk-Amerikan İlişkileri, 1947-1997 (Bir Genel Değerlendirme)”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, ss. 421-440.

BAKLAVACIOĞLU Nurcan Özgür, “1989 Sonrası Türkiye-Bulgaristan İlişkileri”, **XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: DER Yayınları, 2016, ss. 583-652.

BARLAS Dilek, “Türkiye’nin 1930’lardaki Balkan Politikası”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, ss. 361-372.

BİLGİÇ Bestami Sadi, “Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan”, **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, ss. 467-476.

BOZBORA Nuray, “Demokratik Dönemde Romanya”, **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, ss. 671-684.

BURNAZOVİĆ Tufik, “Bosna Örneğinde ABD’nin Balkan Siyasetini Anlamak”, çev. Emir Türkoğlu, **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, ss. 279-292.

BÜYÜKÇOLAK K. Mehmet, “Yunanistan’ın Stratejik Analizi Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Yunanistan’ın Savunma Politikaları, Güvenlik Stratejileri, Askeri Doktrini ve Silahlı Kuvvetleri”, **Türkiye’nin Komşuları**, der. Mustafa Türkeş, İlhan Uzel, 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2002, ss. 75-115.

ÇAKMAK Haydar, “Mondros Mütarekesi ve Sevres Antlaşması”, **Türk Dış Politikası (1919-2012)**, ed. Haydar Çakmak, 2. Baskı, Ankara: Barış Kitap, 2012, ss. 55-60.

ÇAVUŞOĞLU Halim, “Ege Makedonları”, **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, ss. 511-524.

ÇAYIRLI Necati, “Makedonya Türkleri”, **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, ss. 315-332.

ÇELİK Bilgin, “Kosova: Ulus-Devletin Ortaya Çıkışı” **Çağdaş Balkan Siyaseti**, ed. Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2012, ss. 235-253.

RAKIPI Albert, “Understanding Albanian-Greek relations: Deconstructing paradoxes and myths”, **Albania and Greece: Understanding and Explaining**, Alba Cela, Et al., Albanian Institute for International Studies, 2018, pp. 17-34.

COŞKUN-DEMİRTAŞ Birgül, “Turkish-Bulgarian Relations in the Post-Cold War Era: the Exemplary Relationship in the Balkans”, **the Turkish Yearbook of International Relations**, Vol: 32, 2001, pp. 25-60.

COŞKUN-DEMİRTAŞ Birgül, “Arnavutluk’un Dış Politikası ve Balkanlar’da Arnavut Sorunu”, **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, ss. 67-102.

COŞKUN-DEMİRTAŞ Birgül, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan’ın Dış Politikası (1989-2000)”, **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, ss. 227-250.

COŞKUN-DEMİRTAŞ Birgül, “Değişen Dünya Dengelerinde Türk-Yunan İlişkileri”, **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, ed. İdris Bal, 3. Baskı, Ankara: Ankara Global Araştırmalar Merkezi, 2006, ss. 273-291.

COŞKUN-DEMİRTAŞ Birgül, “Kosova’nın Bağımsızlığı ve Türk Dış Politikası (1990-2008)”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 27, Güz 2010, ss. 51-86.

ÇITAK Duygu Kara, “Kosova Cumhuriyeti’nin Siyasal, Ekonomik Yapısı ve Dış Politikası”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, ss. 257-286.

DEMİR Hakan, “Soğuk Savaş Sonrasında Hırvatistan”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, ss. 217-237.

DEMİRAĞ Yelda, “Kurtuluş Savaşı Döneminde Dış Politika”, **Türk Dış Politikası (1919-2012)**, ed. Haydar Çakmak, 2. Baskı, Ankara: Barış Kitap, 2012, ss. 69-78.

DERMAN Giray Saynur, “Soğuk Savaş Sonrası Rusya’nın Balkanlar Politikası”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, ss. 547-580.

DERVISHI Glevin, “Greek-Albanian Relations, the Past, the Present and the Future”, **Mediterranean Journal of Social Sciences**, Vol. 10, No. 3, May 2019, pp. 24-35.

DUMAN Melih, “Türkiye-Arnavutluk İlişkileri”, **Geçmişten Günümüze Türkiye-Balkan Ülkeleri İlişkileri**, ed. Ayşegül Can, Melih Duman, 1. Baskı, İstanbul: Eğitim Yayınevi, 2022, ss. 29-68.

EKİNCİ Berhan, “Yugoslavya’nın Dağılması ve Türkiye”, **Balkanlar**, ed. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul: Eren Yayınevi, 1993, ss. 251-258.

EROL Mehmet Seyfettin, “Makedonya Sorunu’nun Temel Dinamikleri”, **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, ss. 281-288.

ESMER Ahmet Şükrü, SANDER Oral, “İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası” **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, der. Mehmet Gönlübol, Cem Sar, 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, ss. 137-185.

FIRAT Melek, “1923-1939: Görelî Özerklik 1 içinde Yunanistan’la İlişkiler” **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt I: (1919-1980), 21 Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, ss. 325-356.

FIRAT Melek, “1945-1960: Batı Bloku Ekseninde Türkiye 1 içinde Yunanistan’la İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt I: (1919-1980), 21 Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, ss. 576-614.

FIRAT Melek, 1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye içinde Yunanistan’la İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt II: 1980-2001, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, ss. 440-480.

FIRAT Melek, “Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan Dış Politikasının Yeniden Biçimleniş Süreci”, **Türkiye’nin Komşuları**, der. Mustafa Türkeş, İlhan Uzgöl, 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2002, ss. 21-73.

FOTIADIS Ruza, “United against “The Horsemen of the Apocalypse” and “The Chessmen of the Devil”. The Greek-Serbian Friendship during the 1999 NATO Intervantion in Yugoslavia”, **Southeast European Studies**, Vol. 70, No. 2, 2022, pp. 224-245.

FRAGISTAS CH., “the Balkan Wars Their Meaning in the History of Greece”, **Balkan Studies**, Vol. 3, N. 2, 1962, pp. 247-256.

GÖNLÜBOL Mehmet, KÜRKÇÜOĞLU Ömer, “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Vol. 1, Issue 2, 1985, ss. 451-473.

GÖNLÜBOL Mehmet, SAR Cem, “1919-1938 Yılları Arasında Türk Dış Politikası”, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, ed. Mehmet Gönlübol, 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, ss. 3-133.

GÖNLÜBOL Mehmet, ÜLMAN Haluk, “İkinci Dünya Savaşından Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965) : Genel Durum”, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, ed. Mehmet Gönlübol, Cem Sar, 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, ss. 191-334.

GÖZEN Ramazan, “Türk Dış Politikası’nda Vizyon ve Revizyon”, **Demokrasi Platformu**, 1 (4), ss. 41-58, <https://demokrasiplatformu.com/dergi/article/view/29/29>, (e.t. 13.04.2023).

GÜNTAY Vahit, “Türkiye-Bulgaristan İlişkileri”, **Soğuk Savaş Sonrası Türkiye’nin Komşu Siyaseti: Balkanlar-Kafkasya-Ortadoğu**, ed. Pınar Yürür, Arda Özkan, 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık, 2016, ss. 91-128.

GÜRKAN İhsan, “İkinci Dünya Savaşı’ndan Günümüze Değın Balkanlar”, **Balkanlar**, ed. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul: Eren Yayımevi, 1993, ss. 127-178.

GÜRKAN İhsan, “Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar ve Türkiye Geçmişin Işığında Geleceğe Bakış”, **Balkanlar**, ed. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul: Eren Yayımevi, 1993, s. 259-273.

GÜVENÇ Serhat, “ Bir Dış Politika Aracı Olarak Türk Silahlı Kuvvetleri: Yetenekler ve Uygulamalar, **XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: DER Yayınları, 2016, ss. 235-270.

HATİPOĞLU M. Murat, “Yunanistan’ın Dış Politikası ve Balkanlar (1990-2000)”, **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, ss. 33-66.

HATİPOĞLU M. Murat, “İki Savaş Arası Dönemde Yunanistan”, **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, ss.437-450.

HATZIS Aristides, “A Political History of Modern Greece 1821-2018”, **Encyclopedia of Law and Economics**, ed. A. Marciano, G. B. Ramello, Springer, 2019, pp. 1-12.

HULIARAS Asteris, TSARDANIDIS Charalambos, “(Mis)understanding the Balkans: Greek Geopolitical Codes of the Post-communist Era”, **Geopolitics**, Vol. 11, No. 3, 2006, pp. 465-483.

HÜSEYİNOĞLU Ali, “Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan’ın Azınlık Politikası: Süreklilik ve Değişimler Ekseninde Batı Trakya Türklerinin Temel Meseleleri (1991-2021)”, **Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri (1821-2021)**, ed. Esra Özsüer, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2022, ss. 290-305.

İNALCIK Halil, “Türkler ve Balkanlar”, **Balkanlar**, ed. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul: Eren Yayımevi, 1993, ss. 9-32.

İNBAŞI Mehmet, “Balkanlarda Osmanlılar: Fetih ve İskân”, **Balkanlar El Kitabı Cilt 1: Tarih**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, ss. 283-296.

KAÇMAZ Muhammet, “Balkan Coğrafyası”, **Türk Tarihinde Balkanlar (Balkans in the Turkish History)**, ed. Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, Serkan Yazıcı, Cilt I, Sakarya Üniversitesi, Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2013, ss. 11-38.

KALE Başak, “Avrupa Birliği’nin Balkan Politikası: Çelişkiler İçinde Bir Yanılsama?”, **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, ss. 293-311.

KAMİL İbrahim, “Soğuk Savaş Sırasında Balkan Devletleri (1945-1990), **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, ss. 3-103.

KARACA R. Kutay, “Viyana Kongresi”, **Diplomasi Tarihi I**, ed. Barış Özdal, R. Kutay Karaca, 4. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2020, ss. 349-356.

KARAMOUZI Eirini, “Managing the “Helsinki Spirit” in the Balkans: The Greek Initiative for Balkan Co-operation (1975-1976)”, **Diplomacy & Statecraft**, Vol. 24, No. 4, November 2013, pp. 597-618.

KARATAY Osman, “Milosevic Dönemi Yugoslavya Dış Siyaseti: Başarısız Bir Mirasyedilik Olayı”, **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, ss. 131-163.

KAYA Emirhan, “Eski Yugoslavya Dışındaki Balkan Devletlerinin AB ile İlişkileri”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, ss. 581-600.

KAZAMIAS Alexander, “The Quest for Modernization in Greek Foreign Policy and Its Limitations”, **Mediterranean Politics**, Vol. 2, No. 2, 1997, pp. 71-94.

KENAR Nesrin, “Soğuk Savaş Sonrasında Slovenya’nın Siyasal, Ekonomik Yapısı ve Dış Politikası”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, ss. 327-361.

KESKİN Hakan, “Bosna-Hersek Cumhuriyeti: Bosna’nın Roma’dan AB Entegrasyonuna Yolculuğu” **Çağdaş Balkan Siyaseti**, ed. Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2012, ss. 149-180.

KIRLIDÖKME Utku, “Yunanistan’ın Türkiye Algısı Çerçevesinde Oluşan Balkan Politikası”, **Avrasya Etüdleri**, Vol. 50, No. 2, 2016, ss. 49-72.

KIRLIDÖKME Utku, “Yunanistan’da Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Dış Politika Olaylarına Uygulanması”, **Balkan Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Vol. 2, No. 2, Aralık, 2013, ss. 27-50.

KİRİŞÇİ Kemal, “Post Second War Immigration from Balkan Countries to Turkey”, **New Perspectives on Turkey**, Spring 12, 1995, pp. 61-77.

KİRİŞÇİ Kemal, “The End of the Cold War and Changes in Turkish Foreign Policy Behaviour”, **The Central and Eastern European Online Library**, No. 1, 2009, pp. 266-309, <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=149702> (e.t. 07.07.20023).

KOLIOPOULOS John S., “Greece and the Balkans: A Historical Perspective”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 2, No. 3, 2002, ss. 25-38.

KONDIS Basil, “The Greek Minority in Albania”, **Balkan Studies**, Vol. 36, No. 1, 1995, pp. 83-102.

KOLOĞLU Orhan, “Osmanlı Döneminde Balkanlar”, **Balkanlar**, ed. Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul: Eren Yayınevi, 1993, ss. 41-96.

KONDONIS Haralambos, “Bilateral Relations Between Greece and Former Yugoslav Republic of Macedonia”, **Athens-Skopje: An Unesasy Symbiosis (1995-2002)**, ed. Evangelos Kofos, Vlas Vlasidis, Athens: Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), 2005, pp. 55-88.

KUT Şule, Makedonya-Yunanistan Anlaşmazlığının Boyutları”, **Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar**, ed. Kemâli Saybaşılı, Gencer Özcan, 1. Baskı, Ankara: Bağlam Yayıncılık, 1997, ss. 287-311.

KUT Şule, “Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye’nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, ss. 387-408.

KUT Şule, ŞİRİN N. Aslı, “The Bright Side of Balkan Politics: Cooperation in the Balkans”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 2, No. 1, 2002, pp. 10-22.

KUT Şule, “Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye’nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: 1990-1993”, **XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: DER Yayınları, 2016, ss. 561-582.

LARRABEE F. Stephen, “Long Memories and Short Fuses: Change and Instability in the Balkans”, **International Security**, Vol. 15, No. 3, Winter 1990-1991, pp. 58-91.

LARRABEE Stephen, “Greece’s Balkan Policy in a New Strategic Era”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol.5, No. 3, September 2005, pp. 405-425.

LİMON Onur, “Romanya Cumhuriyeti’nin Siyasal, Ekonomik Yapısı ve Dış Politikası”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, ss. 433-464.

MANDACI Nazif, “Makedonya Cumhuriyeti: Balkanlarda Hareketli Bir Çatışma Fayı”, **Çağdaş Balkan Siyaseti**, ed. Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2012, ss. 205-234.

MIGDALOVITZ Carol, “Kosovo: Greek and Turkish Perspectives”, **United States Congressional Research Service**, 1999, pp. 1-6.

MORIAS Leonidas, “Osmanlı Devleti ve Yunanistan Krallığı Arasında İlk Diplomatik İlişkiler (1839-1848)”, **Tarih ve Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Türk-Yunan İlişkileri (1821-2021)**, ed. Esra Özsüer, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2022, ss. 18-27.

NYE Joseph S., “What New World Order?”, **Foreign Affairs**, Vol. 71, No. 2, 1992, pp. 83-96.

OĞUZ C. Cem, “Rusya’nın Balkan Politikası ve Balkanlar’daki Gelişmelerin Rus Siyasetine Etkileri (1991-2000)”, **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, ss. 285-292.

ORAN Baskın, “1919-1923: Kurtuluş Yılları içinde Dönemin Bilançosu”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt I:1919-1980, 21. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, ss. 97-138.

ORAN Baskın, “1939-1945: Görelî Özerklik 2 içinde Savaş Kaosunda Türkiye”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt I: (1919-1980), 21 Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, ss. 387-398.

ORHUN Fatma Çalik, “Soğuk Savaş Döneminde Türk Dış Politikasında Balkanlar”, **Avrasya Etüdleri**, Yıl. 27, Sayı 59, 2020, ss. 59-79.

OVALI Ali Şevket, “Yunanistan”, **Çağdaş Balkan Siyaseti**, ed. Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2012, ss. 11-36.

ÖKSÜZ Hikmet, “Turkey’s Balkan Policy (1923-2007)”, **Turkish Review of Balkan Studies**, No. 12, 2007, pp. 129-186.

ÖZDOĞAN Günay Göksu, “II. Dünya Savaşı Yıllarındaki Türk-Alman İlişkilerinde İç ve Dış Politika Aracı Olarak Pan-Türkizm”, **XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: DER Yayınları, 2016, ss. 123-138.

ÖZEY Ramazan, “Balkanların Coğrafyası”, **Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih**, ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017, ss. 25-46.

ÖZDAL Barış, “1. Dünya Savaşı Sonrası Uluslararası Sistem”, **Diplomasi Tarihi II**, ed. Barış Özdal, R. Kutay Karaca, Genişletilmiş 3. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2021, ss. 81-85.

ÖZDAL Barış, “Bağlantısızlar Hareketi”, **Diplomasi Tarihi II**, ed. Barış Özdal, R. Kutay Karaca,, 3. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2021, ss. 409-412.

ÖZGÜR Pınar Selçuk, “Yunanistan İç Savaşı ve Dış Güçlerin Rolü”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, No. 57, Güz 2015, ss. 101-129.

ÖZLEM Kader, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD’nin ve Türkiye’nin Balkanlar Politikalarının Bosna Hersek, Kosova ve Makedonya Krizleri Örneğinde İncelenmesi”, **Balkan Araştırmaları Enstitüsü-Trakya Üniversitesi**, Vol. 1, No. 1, 2012, ss. 23-39.

ÖZLEM Kader, “19. Yüzyılda Balkanlar’da Yaşanan Bazı Önemli Olayların Diplomasinin Gelişimine Etkileri”, **Diplomasi Tarihi I**, ed. Barış Özdal, R. Kutay Karaca, 4. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2020, ss. 525-556.

ÖZLEM Kader, “Balkan Savaşları (1912-1913)”, **Diplomasi Tarihi I**, ed. Barış Özdal, R. Kutay Karaca, 4. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2020, ss. 577-587.

ÖZLEM Kader, “Balkanlar’da Yaşanan Gelişmeler”, **Diplomasi Tarihi II**, ed. Barış Özdal, R. Kutay Karaca, Genişletilmiş 3. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2021, ss. 482-491.

ÖZTÜRK Osman Metin, “Türk Dış Politikasında Balkanlar”, **Balkan Diplomasisi**, der. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, ss. 1-32.

POULAIN Loïc, “China’s New Balkan Strategy”, **Center for Strategic & International Studies**, Vol. 1, No. 2, August 2011, http://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/110829_CEW_China_in_Balkans.pdf (e.t. 10.10.2023).

RAMET Sabrina Petra, “War in Balkans”, **Foreign Affairs**, Vol. 71, No. 4, Fall 1992, pp. 79-98.

ROUDOMETOF Victor N., “Nationalism and Identity Politics in the Balkans: Greece and the Macedonian Question”, **Journal of Modern Greek Studies**, Vol. 14, No. 2, 1996, pp. 253-301.

SANCAKTAR Caner, “Türkiye’nin Balkanlar Politikası: 1990 Sonrası Balkan Açılımı”, **Türk Dış Politikasında Yeni Yönelimler: İki Kutuplu Sistem Sonrası Türk Dış Politikası**, ed. Hasret Çomak, 2013, ss. 619-688.

SAYARI Sabri, “Turkish Foreign Policy in the Post - Cold War Era: the Challenges of Multi-Regionalism”, **Journal International Affairs**, Vol. 54, N. 1, Fall 2000, pp. 169-182.

SIMIC Predrag, “Russia and the conflicts in the Former Yugoslavia”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Vol. 1, No. 3, 2001, pp. 95-114.

SMIRNOVA Nina, “Macedonia in the Context Present-day Russian Foreign Policy”, **The New Macedonian Question**, ed. James Pettifer, 1. Baskı, Palgrave Macmillan, 1999, pp. 263-267.

SOYSAL İsmail, “Günümüzde Balkanlar ve Türkiye’nin Tutumu (1989-1992)” **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, ss. 179-240.

TRANTAPHYLLOU Dimitrios, “Greece and the Balkans since 1974”, **Hellenic Studies**, Vol. 5, No. 2, 1997, pp. 169-182.

TOKAY A. Gül, “Makedonya Sorununa Tarihsel Bir Bakış:1878-1908”, **Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar**, ed. Kemâli Saybaşı, Gencer Özcan, 1. Baskı, Ankara;: Bağlam Yayıncılık, 1997, ss. 23-52.

TONCHEV Plamen, “China’s Road: into the Western Balkans”, **European Union Institute for Security Studies**, 2017, <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep06772.pdf> (e.t. 08.11.2023).

TOPARLAK Bahar, “Bulgaristan’da Siyasal-Ekonomik Gelişmeler ve Dış Politika (1990-2015)”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, ss. 393-432.

TSAKONAS Panayotis, “Theory and Practice in Greek Foreign Policy”, **Shoutheast European and Black Sea Studies**, Vol. 5, No.2, Ağustos 2006, pp. 427-437.

TURAN Sibel, “Balkanlar ile İlişkiler”, **Türk Dış Politikası (1919-2012)**, ed. Haydar Çakmak, 2. Baskı, Ankara: Barış Platin Kitap, 2012, ss. 471-483.

TÜRKEŞ Mustafa, “NATO Bağlamında ABD-Türkiye İlişkilerinde Devamlılık ve Değişim”, **XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, der. Faruk Sönmezoglu, İstanbul: DER Yayınları, 2016, ss. 371-393.

TÜRKEŞ Mustafa, “Geçiş Sürecinde Dış Politika Öncelikleri: Bulgaristan Örneği”, **Türkiye’nin Komşuları**, der. Mustafa Türkeş, İlhan Uzgel, 1. Baskı, Ankara: İMGE Kitabevi, 2022, ss. 171-210.

UZGEL İlhan, “Bağlantısızlıktan Yalnızlığa Yugoslavya’da Milliyetçilik ve Dış Politika”, **Türkiye’nin Komşuları**, der. Mustafa Türkeş, İlhan Uzgel, 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2002, ss. 117-170.

UZGEL İlhan, “1980-90: Batı Bloku Ekseninde Türkiye 2 içinde Balkanlarla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt II: 1980-2001, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, ss. 167-181.

UZGEL İlhan, “1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye içinde ABD ve NATO’yla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt II: 1980-2001, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, ss. 243-325.

UZGEL İlhan, “1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye içinde Balkanlarla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt II: 1980-2001, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, ss. 481-523.

ÜNAL Hasan, “Dönemin Temel Dış Politika Sorunları”, **Türk Dış Politikası (1919-2012)**, ed. Haydar Çakmak, 2. Baskı, Ankara: Barış Platin kitap, 2012, ss. 427-431.

ÜNDÜCÜ Cemile Arıkoğlu, “Karadağ Cumhuriyeti”, **Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)**, ed. İbrahim Kamil, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021, ss. 239-256.

ÜSTE Nazmi, “Bulgaristan Cumhuriyeti”, **Çağdaş Balkan Siyaseti**, ed. Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2012, ss. 37-56.

VEREMIS Thanos, “Post-1974 Greek Foreign Policy”, **Hellenic Studies**, Vol. 5, No. 2, 1997, pp. 95-108.

VOSKOPULOS George, “The Geographical and Systemic Influences on Greek Foreign Policy in Balkans in 1990s”, **Reviews of International Affairs**, Vol. 26, 2006, pp. 69-90, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=71781> (e.t. 30.04.2023).

YILMAZ Muzaffer Ercan, “The New World Order: An Outline of the Post-Cold War Era”, **Alternatives: Turkish Journal of International Relations**, Vol. 7, N. 4, Winter 2008, pp. 44-58.

YILMAZ Türel, “Balkanlarla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: 1919-2012**, ed. Haydar Çakmak, 2. Baskı, Ankara: Barış Kitap, 2012, ss. 199-206.

YURDUSEV Esin, “1945-1989 Döneminde Türkiye ve Balkanlar”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, ss. 373-386.

YÜRÜR Pınar, “Atatürk Dönemi’nde Türkiye’nin Balkan Politikası (1998)”, **Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını**, Cumhuriyetin Kuruluşunun 75. Yıl Armağanı, No. 3, Ankara, 1998, ss. 171-203.

YÜRÜR Pınar, “Tarihi Süreç İçerisinde Hırvatistan Dış Politikası”, **Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş-Coşkun, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, ss. 205-225.

ZAHARIADIS Nikolaos, “Greek Policy towards the Former Yugoslav Republic of Macedonia (1991-1995)”, **Journal of Modern Greek Studies**, Vol. 14, No. 2, 1996, pp. 303-327.

DiĞER KAYNAKLAR

ARGHYROU Arghyris, **Norms and Greek Foreign Policy:1981-2000**, Florida, Miami, International University, 2004.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi, “**Balkan**”, 3. Cilt, Milliyet Gazetecilik A.Ş., ss. 1268-1271.

CARLSON Allen, “Protecting Sovereignty, Accepting Intervention: The Dilemma of Chinese Foreign Relations in the 1990s”, **National Committee on United States-China Relations China Policy Series**, No: 18, 2002.

DARKOT Besim, “Balkan”, **İslam Ansiklopedisi**, 2. Cilt, 5. Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979, ss. 280-283.

EROĞLU Zehra, **Turkish Foreign Policy Towards the Balkans in the Post-Cold War Era**, (Master), Ankara: Middle East Technical University, Political Sciences, 2005.

GOUMENOS Thomas, “Greek Perception of the Balkans: Edgy Coexistence or Difficult Relationship?”, **UACES 35th Annual Conference and 10th Research Conference, The European Union: Past and Future Enlargements**, Zagreb, Croatia, 5-7 September 2005.

GRIGORIADIS Theocharis, IORDANIDIS Vlantis, “Greece-Russia Relations I: Foreign Policy and Diplomacy”, **ELIAMEP**, No. 54, 2014.

HATİPOĞLU M. Murat, “Yunanistan’da Tanınmayan Azınlıklar: Arnavutlar, Makedonlar ve Ulahlar”, **Bilimsel Araştırmalar Serisi No: 4**, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, Haziran 2005.

KARPAT Kemal H., “**Balkanlar**”, TDV İslam Ansiklopedisi, 5. Cilt, Ankara. TDV, 1992, ss. 25-32.

ÖZTÜRK Mehmet, **Tito Dönemi Türkiye-Yugoslavya İlişkileri**, (Yüksek Lisans Tezi), Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022.

PANAGIOTU Ritsa, VALSIS Anastasios, “How is the sovereign debt crisis affecting Greece’s relations with the Balkan Countries and Greece’s standing in the region? An Initial Impact Assessment”, **ELIAMEP**, 2014.

SAKAGUCHİ Yoshiaki, MAYAMA Katsuhiko, “Significance of the War in Kosovo for China and Russia”, **NIDS Security Reports**, No. 3, March 2002, pp. 1-23.

ŞAYBAK Arzu, **Soğuk Savaş Sonrası Türkiye’nin Balkan Ülkeleriyle İlişkilerinde Güvenlik Olgusu ve Karşılıklı Çıkarlar**, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

İNTERNET KAYNAKLARI

HASANOĞLU Necmi, “Vatandaşlık Yasasındaki 19.uncu Madde Kaldırılıyor”, **Batı Trakya’nın Sesi**, Yıl. 13, Sayı. 86, Ocak 1998, s. 7, <http://www.btdd.org.tr/dosya/SAYI-86.pdf> (e.t. 24.06.2023).

BM Güvenlik Konseyi, **S/RES/749 (1992)**, 7 April 1992, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/08/PDF/NR001108.pdf?OpenElement>, (e.t. 07.07.2023).

BM Güvenlik Konseyi, **S/RES/713 (1991)**, 25 September 1991, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/PDF/NR059649.pdf?OpenElement> (e.t. 20.07.2023).

“Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesine Dair” (Karar No. 205), **Resmi Gazete**, No. 21431, 10 Aralık 1992, s. 2, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21431.pdf> (e.t. 19.07.2023).

BM Güvenlik Konseyi, **S/RES/1160 (1998)**, 31 Mart 1998, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement> (e.t. 09.07.2023).

BM Güvenlik Konseyi, **S/RES/757 (1992)**, 30 May 1992, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/16/PDF/NR001116.pdf?OpenElement> (e.t. 21.07.2023).

BM Güvenlik Konseyi, **S/RES/795 (1992)**, 11 December 1992, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/16/PDF/NR001116.pdf?OpenElement>

ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/54/PDF/NR001154.pdf?OpenElement (e.t. 09.10.2023).

BMGK ilgili kararı için bkz., **S/RES/983 (1995)**, 31 March 1995, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/094/33/PDF/N9509433.pdf?OpenElement> (e.t. 09.10.2023).

TBMM Genel Kurul Tutanağı, “**Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Arasında Mutludere/Rezovska Deresi Mansap Bölgesindeki Sınırın Belirlenmesi ve İki Ülke Arasında Karadeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/704)**”, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 96. Birleşim, 02.06. 1998, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d20/c053/tbmm20053095ss0572.pdf> (e.t. 21.07.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **No. 264, 26 Ağustos 2022, Türkiye Cumhuriyeti ile Hırvatistan Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Tesisinin 30. Yıldönümü Hakkında Ortak Açıklama**, https://www.mfa.gov.tr/no_-264_-turkiye-cumhuriyeti-ile-hrvatistan-cumhuriyeti-arasinda-diplomatik-iliskilerin-tesisinin-30-yildonumu-hakkinda-ortak-aciklama.tr.mfa (e.t. 21.07.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Türkiye-Slovenya İlişkileri**, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-slovenya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (e.t. 25.07.2023).

BM Güvenlik Konseyi, **S/RES/817 (1993)**, 7 Nisan 1993, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/203/74/PDF/N9320374.pdf?OpenElement> (31.07.2023).

Romania Ministry Foreign Affairs, **Bilateral Relations**, <https://www.mae.ro/en/node/2187> (e.t. 03.08.2023).

Republic of Croatia Ministry of Foreign and European Affairs, **Overview of Bilateral Treaties of the Republic of Croatia by Country**, <https://mvep.gov.hr/foreign-policy/bilateral-relations/overview-of-bilateral-treaties-of-the-republic-of-croatia-by-country/22801?country=41> (e.t. 02.08.2023).

Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, **Greece’s Bilateral Relations-Slovenia**, <https://www.mfa.gr/en/blog/greece-bilateral-relations/slovenia/> (e.t. 02.08.2023).

Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, **Greece’s Bilateral Relations-North Macedonia**, <https://www.mfa.gr/en/the-question-of-the-name-of-the-republic-of-north/> (e.t. 20.10.2023).

The Alliance’s New Strategic Concept (1991), https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm (e.t. 23.10.2023).

The Alliance's New Strategic Concept (1999),
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (e.t. 23.10.2023).

